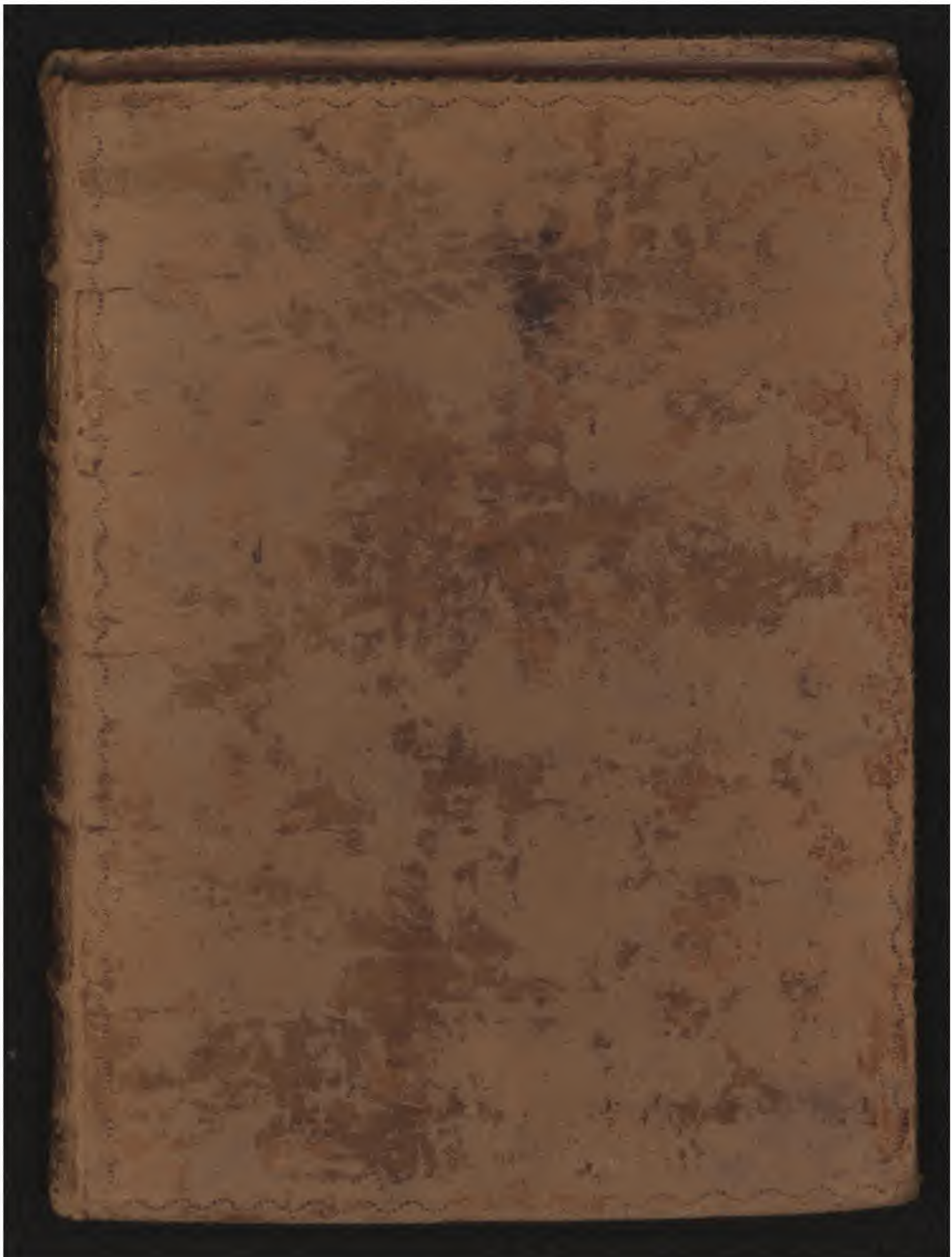
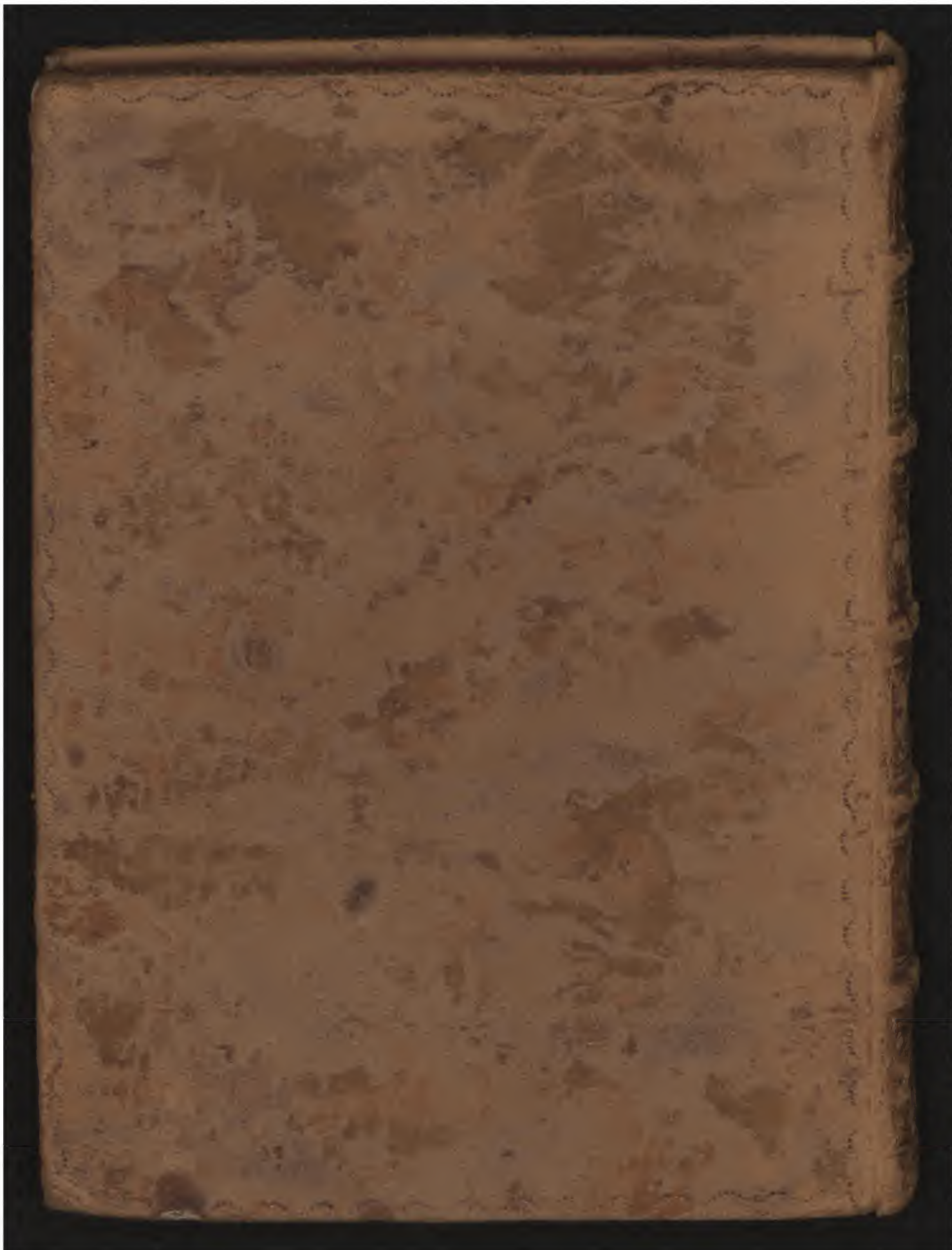

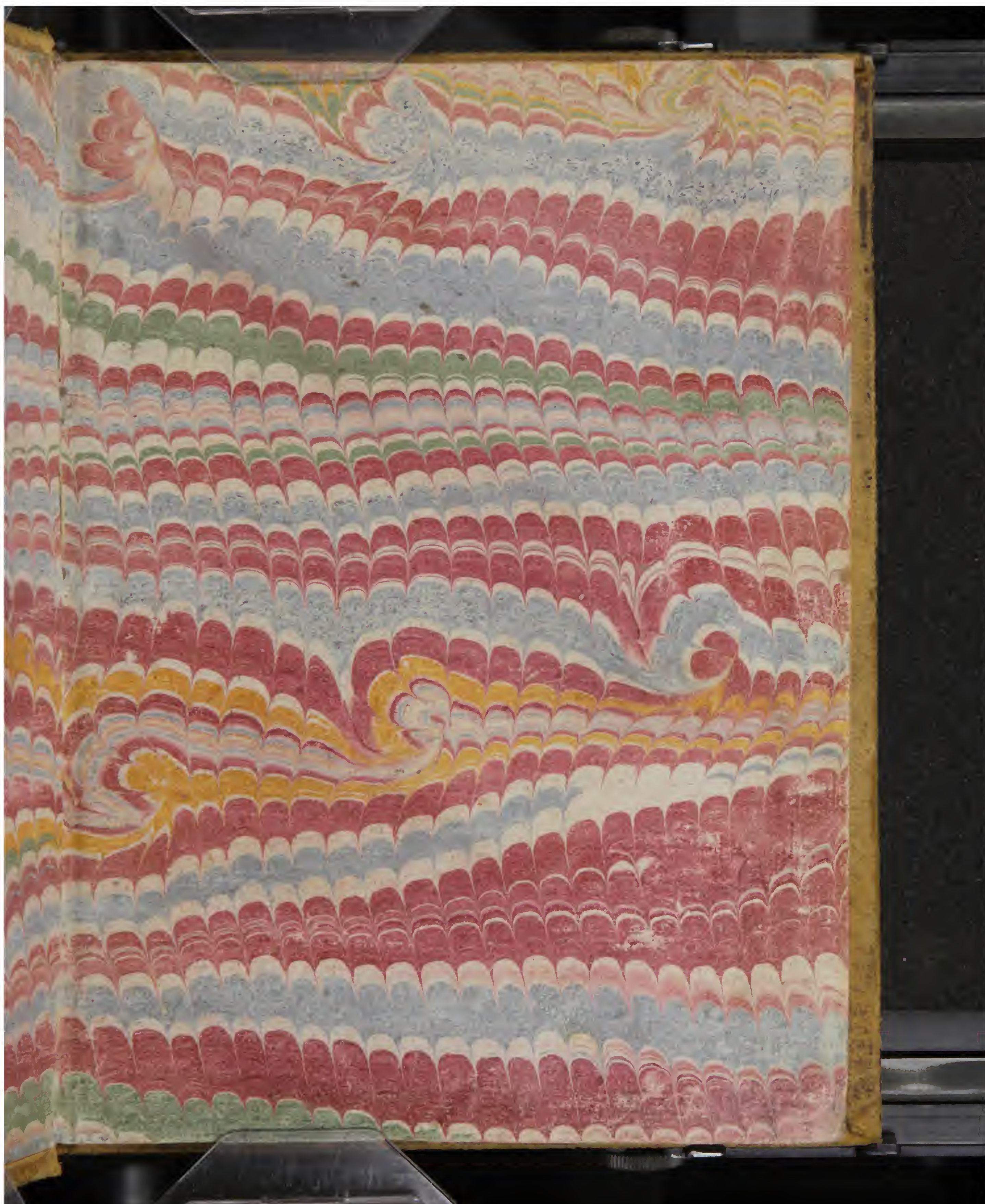

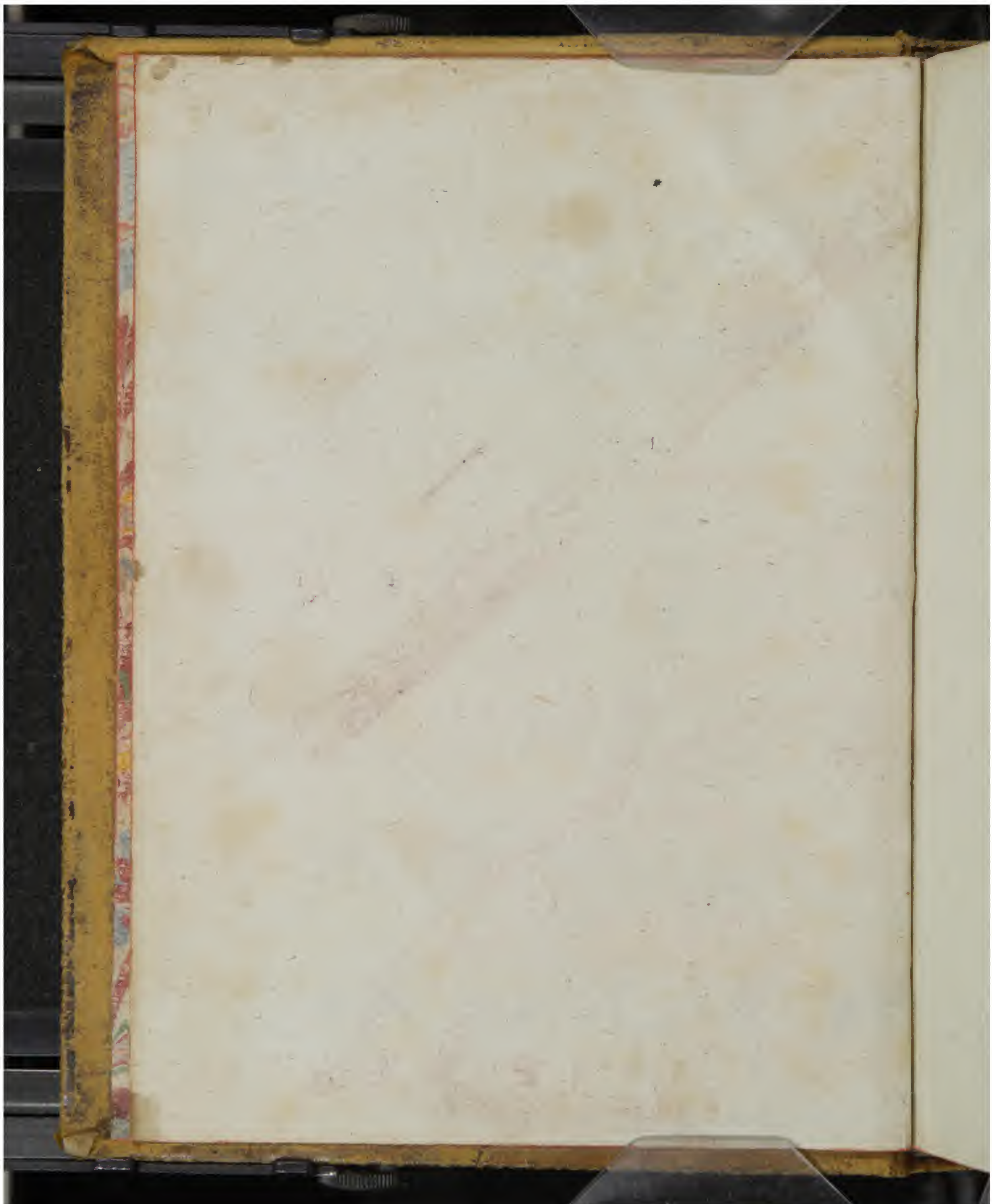

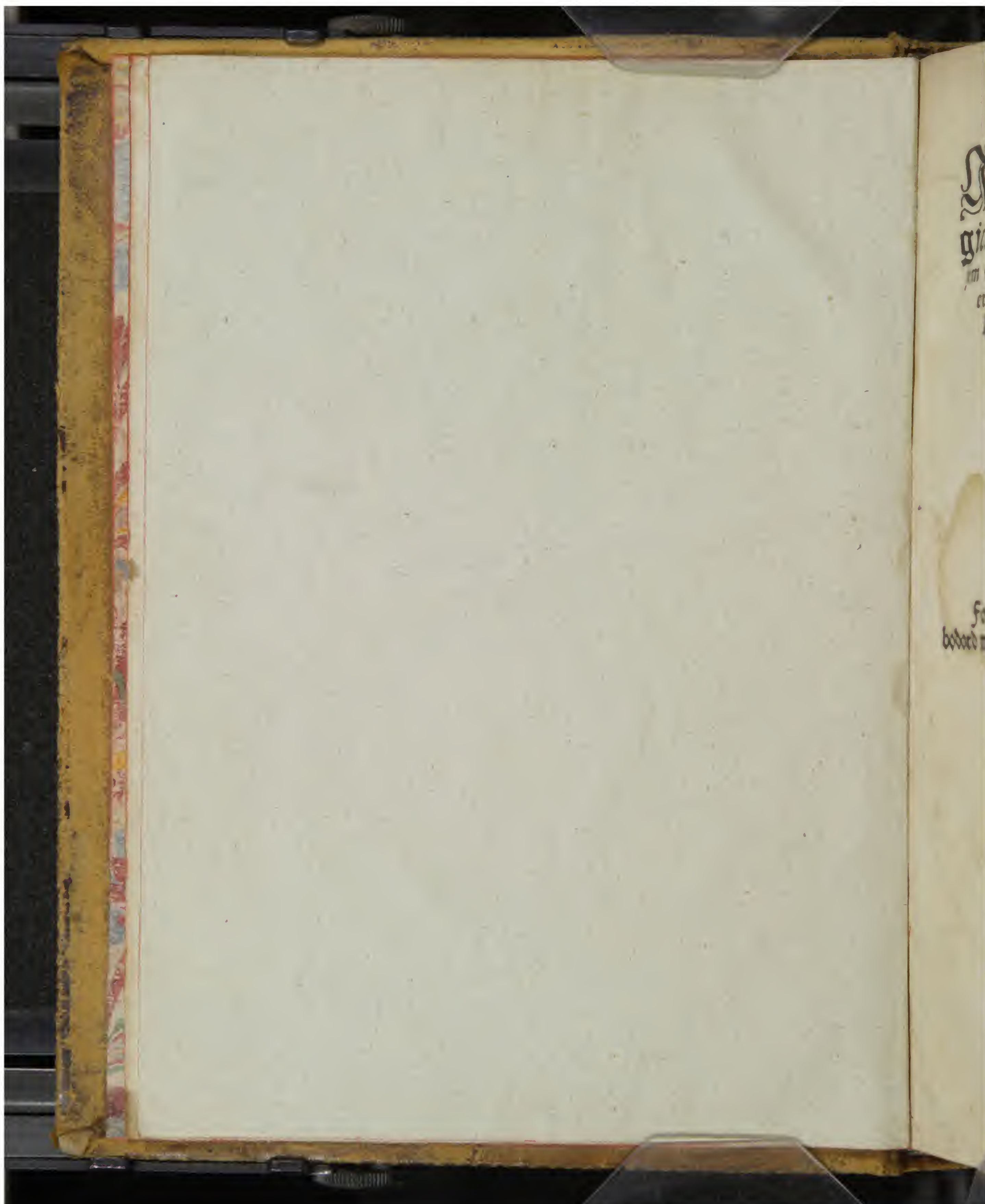

M. Tircker fecit

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

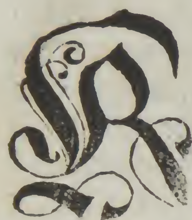
Margarita Theolo-
gica er hier vt ſett aa Norænu ſuo
ſem Gud hefer ſina naad til gefit: huer Bock ad
er ſin̄ ein Perla eda gymſteini vt dreigen̄ af
heilagre ſkript/ Jſlandz innbyggiurum/
ſerdeilis Gudz ordz þienurum til
gagns og goda og riettrar vn-
deruiſningar/ þeim ſem
ecki forſta annad tu-
ngu maal.

Forgefins dyrka þr̃ Gud ſem ecki kenna vtan
bodord manna Matth: 15.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

Nicolaus Palladius / Superintendent i Schaane Stigt / ønsker alle Guds hellige ords tiennere / paa Jsland / Guds euige naade oc fred ved Jesum Christum.

Jere Herrer oc brødre i Christo / effterdi det hellige predicke Embede er det ypperste / høyste / oc suariste embede som er i denne Verden / i huilcket Guds euige søn vor Herre Jesus Christus vaar selff for ordinerit til en lerer oc predicanter / Da bør fordi en siele Sørgere ath legge sig effter met alsom størst vindskibelighed / at hand kand vere duelig oc skickelig til at lere oc vnderuise den hellige Kircke / huilcken Gud haffuer atspurt met sit egit blod / oc tage grāgiffuelige vare paa at ingen aff Christi Faaer bliffue fordømpte / for sin forsømelse skyld / paa det Gud skal icke vd kreffue deris blod (det er deris fordømelse) aff hans hender / Saa siger den hellige Apostel Paulus til Titum i det første Cap: En kircke Tienere bør at vere bequem til at lære andre / Paa det hand kand vere bequem til at lere / oc formane andre / der hører megit til.

Først at hand skal flitelige læse oc studere i den hellige Scrifft sin gādske liffs tid / oc besønderlig naar hand er kaldit oc ordinerit til det hellige predicke Embede.

Der nest skal hand beflite sig effter at hand kand for-

 staa

staa det hand les/Der til haffuer hand gode Bøger behoff som ere screffne aff de hellige oc vise met huilcken Gud haffuer synderlig begaffuit met den hellig Aands naade til at legge scrifften vd.

Til det tredie saa skal hād haffue en god hukōmelse at hand kand vide oc betencke huarledis hand vil begynde sin predicken / fare freem i den oc huorledis hand vil ende den / oc vide huorledis hand skal dele oc stiffte sin predicken at saa at folck kunde vide huad de skulle besønderlig bere hiem met sig aff predicken.

Til det fierde hører der til oc saa it got redeligt maal at folcket kand forstaa oc mercke huad hand siger/icke vere snarmelt.

Til det femte skal hand legge vind paa at hand kand met sin predicken røre oc beuege menniskens hierter/huo som vil komme andre til at grede hand skal selff grede først.

Til det siette/skal hand vere tro i sit embede som S. Pauel siger til de Chorinter.

Til det siuende skal hand vere dristig oc wforferdit i sit embede oc tale som en guds Legat met stor myndighed/ icke anse nogens person men straffe dēnem som straffer verd oc trøste dennem som haffue trøst behoff.

Til det ottende skal hand idelige bede oc kalle paa Gud/for sig oc sit ganske predicke Embede/at hand kunde io vere bequem oc duelige til at lere andre och vise dem den rette vey til himmerigs Rige/effter den hellige scrifftis lydelse.

See/

Sce/ſaadant andet mere hører der til at en ſiele Sørgere kand vere(ſom Paulus ſiger) bequem til at lere andre.

Til ſaadan bequemhed oc duelighed er denne merckelig bog ſaare nyttelig / huilcken ſom er vddraget aff den offuer maade herlige Bog ſom kallis Loci communes / ſcreffuit aff den høylerde Mand D: Philippo Melanthone / Och haffuer denne fromme vellerde mand her Gilbert Jonſøn Superintendent paa Sønderfeldt giort en ſaare god gerning i det hād haffuer vdſet den paa Jſlands maal ſaa at baade de ſom predicke Guds ord oc de ſom høre det ſamme kunde haffue en ret vnderuiſning oc lerdom der aff Gud til ære oc dem til ſalighed/ Oc haffuer ſamme bog ſin rette tilbørlige naffn och Titel ath hun kallis Margarita Theologica/det er / den hellige ſcrifftis Perle / i det hun begriber vdi ſig de ſkøniſte oc beſte ſtycker ſom er den hellige Scrifft ſom ſkinner klarer end Perler oc Guld/ ia denne bog er en ſkøn Carbunckel ſten vdi huilcken mand kand ſee oc kende vor Herre Jeſum Chriſtum at vere vor eniſte ſalighed retferdighed genløſning / oc euige liff.

Saadanne Perler ſom vor Herre Chriſtus ſiger ſkulle io icke kaſtis for Suin / det er / Guds fiender ſom hade oc forfølge denne ſalighedes Lerdom / och ville icke lade ſig vnderuiſe/ de ere icke verd at høre ſaadan dyrebar lerdom / Men efftedi de ville icke anname ſamme himmelſke Lerdom da ſkal det ſamme ord fordømme dem paa den yderſte domme Dag.

Saa beder ieg eder mine gode Herrer oc brødre/paa
vor Herris Christi vegne/at i ville haffue denne ſkø-
ne Bog hiertelig kær/flitelige leſe/oc ſtudere der vdi/
tacke Gud for dē omhygelighed vor naadigſte Herre
Kōgel: Ma: haffuer ocſaa for alle eders ſalighed/ oc
ſō boo paa Jſland/oc haffuer bekoſtet denne Bogs vd-
prentelſe/oc forſkicket ſaadanne himmelſke Perler til
eder met forneffnde her Gilbert/Huor faare eder bør
ocſaa inderlige at bede/at Gud vilde for ſin ſøns ſkyld
Jeſu Chriſti/end nu i lang tid forlenge hans Kongel:
Ma: leffuit/ met ſundhed oc karſkhed/oc met it fred-
ſommeligt regimente/Gud til euig ære oc alle
hans naadis Underſaatte til biſtand/ trøſt
oc hielp/Vor Herre Jeſus Chriſtus
vere met eder alle til euig tid/
Screffuit i Københaffn.
10 Feb: Aar 1558.

Formale.

Jskunn Gudz Faudrs almattugs/ er yfuer ollum þm/sem sannarliga trey/sta a Jhesum Christum og hans hei/logu Euangelio trua / Suo at þm mun og eirnin fridr og faugnudr Heilagx Anda/ medr eilifligre salu/hialp gefinn werda. Nu fyrst at ecki neitt werck/hier a Jardrike/ finzt agætara og dyrdmætara/ enn þ/at Predika Euangelion Jhesu Christi/ og þm Gudz al/muga goda fyresion at veita / Sem Drottinn wor Jhesus Christr hefer sialfr endrleyst med sinu blezu/du blodi/ Þar fyre ættu aller dugandi menn/ þr sem kenne mannligt Embætti wilia a sig taka / og yfuer salum annarra manna wmsion hafa/ at vera prydder og Bigafader medr Gudligum wisdome Christiligs Lærdoms/ og sidsamligu lifuerne / at þr mættu suo wera form og fyremynd Gudligrar hiardar / bædi i Lærdominum og lifnadinum. Hinn heilage Paull heimter og eirnin at einum Lærifaudr Christiligrar Kirckiu / og seiger at hann / sem til Skipadr werdr at hafa fyresion yfuer Gudz Christne skule wera gi/arn a at kenna gott/ þ er at hann sialfr skule ecki al/leinazta wita Christi kenningar/ helldr þ hann sie eir/nin giarn a at kenna odrum þann sama Christiligann Lærdom/ sem hann hefer vmm haund.

Þui huer hann will fyre odrum folki Predika/ sa hlytr sialfr at hafa / rotfastann grunduoll allz Christiligs Lærdoms/ Swo þ hann kunne fram at

 bera

bera vt af godum ſiod ſins hiarta/gammallt og nytt ꝥ Christiligre alþydu mætti til Salu botar wera/ Þar med hlytr hann at wera for ſiall og granduar i ſinum kenningum / Suo ꝥ hann Predike ꝥ eina ſem harmfrungnum ſamuitzkum er nyttſamligt bædi fyre lif og Sal.

Og þo ſuo ſie at hann hafui eigi numit allar diupſettar bokligar liſter / þa ſkal hann þo þar fullkomliga a ſtundan a hafua / fyre iduligann leſning at hann tracktiere ſem bezt heilaga ritning/og ranſake gloggliga þær frædi bækr merckiligra Meiſtara/ Hueria ed Gud almattugr / hefer vt af ſinne ſierligre godgirnd og miſkunnſeme /vpp vaket a þeſſum timum/ til at vppbyria aptr i Christninne þann hreinferdugann Lærdom heilags Euangelij / ſem nidrhrunin og graptadr war/ af kunnattu leyſe fra ſem kircknanna ſtiornendr woru þuiat ſumer huerier Biſkupar /Prelatar og preſtmenn/ hafa meir ſtundat at framm kuæma ſinn fiedratt og yfuergang / helldr enn ꝥ Scholar wæri halldner / og Christiligum kenningum frammfylgt /af hueriu ꝥ mickil twidra gne og nidran Gudz Euangelio er af komen/ſuo ꝥ o lærdir menn kalla ꝥ allt willu og ragann atrunad / ſem ecki ſamliker ſig fra breytne og gomlum ſiduenium etc.

Þeir eru og adrer.ſem ſuo nenningar lauſer eru at fyre of mickillar leti ſaker / þa geta þr warla þar tom ſtund til feingit/ at þr yfuer leſe adr/ þa.Sermona edr.

na edr Gudz ordz kenningar / Sem þr skulu fyre fol-
kino Predika / fyre hueriu ed Paall Postule tok sinum
Lærisuein Timotheo sterckann wara / og ried hon-
num þ hann wæri idinn og frifnadar giarn i lesnin-
gunum / i aminnurgunum / og heilsu samligum ken-
ningum / Suo hann hefdi þar allt kappa / at aud-
syna sig o straffanligann Gudz þionuztu mann /
riettiliganna i sundr kliufande ordit sanleicksins / Ja
og þ hann hegdadi suo sinu lifuerne þ hans sidsemd
wæri opinber huerium manne / Einslika þa ættu
nu godfuser kennemenn at giora / og hugleida med
sier / huersu eitt mickils hattar / fra bært / og him-
neskt Embætti ed þr hafa a sig tekit / vt af hueriu
ed þr hliota Gudi reikningskap at giora a þm deige /
og munu þar þunglig giolld fyre taka / ef at þr fin-
nazt dygdar lauser og gleymisku samer i sliku sinu
Embætti.

Af þui at þ er nu einn suo dasamligr hlutr /
vmm Lærdominn heilagæ Euangelij / at þ yfuer
geingr allann mannligann skilning / huar fyre at þr
skylldu af allri kostgæfni / og hiartans alud / reida
sig til þess at þr mættu suodann Gudz leyndann-
dom riettiliga Predika og hann kunngiora / Og
eirnin þar iafn framme Heilagann Anda a kalla bi-
diandi hann at vpplysa sin hiortu / suo at þr mættu
Gudz ord riettiliganna handtiera / Og þ hann wi-
lie þm i sinu Embætti hialp og fullting weita / at þr
felnge þ / fyre hans til styrck / Suo frammflutt at

 Gudi.

Formale.

Gudi wæri til lofs og dyrdar / og Christiligre Kir-
ckiu til heilsu giafar og Saluhialpar / Sie þa munu
þr luckusamliganna og medr auegyti þuiliku Gudz
Embætti frammfylgt geta / Þuiat Heilagr Andi
will / kroptugr wera i þm / sem allt kostgæfui a stun-
da hafa a þre sinne þionuztu / Enn ecki i þm sem
slenfuller og athugalauser eru etc.

Enn suo ꝥ þr hiner somu sem ecki hafa sialfuer
yfuer lesit giorvallar bækr heilagrar ritningar vrdu
hier fyre suo sem aminter / at þr stundudu þess kost-
gæfuiligar Predikunar Embættid Gudz Euangelij
Þar fyre þa hefui eg þessa Bok norrenat (huer ed
a Latinu kallazt Margarita theologica / ꝥ er suo sem
ein Perla / edr gynsteinn vr heilagre ritning / Hue-
ria Bok ed Meistare Johannis Spangenbergius he-
fer til samans lesit vt af þm Locis communibus /
Þess diuplærda Doctors og Lærifaudrs i Gudi
Philippi Melanthonis / og samsett hana suo sem med
nockrum spurningum og andsuare / swo at þar med
hefdu þr fyre sier nockurn Methodum / ꝥ er form
edr fyremynd / þar vt af ed þr mættu gefua hæfuiligt
andsuar vpp a eina sier hueria spurning / Þar fyre
vil eg og þennann bækling þm bifalat hafa / sem sial-
fuer eigi betr kunna / gæfui Gud hann mætti þm til
gagns og nyttsemdar wera / Enn Gud Drottinn vor
Jhesus Christr hann gefui sinn frid og frelsi allri
sinne hiord nu og at eilifu Amen.

Gilbert Jonsson.

Huad

Huad er enn riettr Hir-
der Kirckiunnar?

Einn Hirder/Preſtr/ og riettr kenni madr/ er ein ſuodan perſona/ huer ed vt aþ til ſkipan Gudz almattugs/og aþ Chriſtiligre ſamkundu verdr kraþinn og kalladr til þeſſ Embættis/Sem er/Gudz ſaudum goda þyre ſion at veita/Gudz ord/ ꝥ er Heilagt Euangelium hreinþerdugliga at predika/og heilog Sacramenta epter gudligum innſettninge þolkino þram at geþa.

Huert er Kenne man-
zins Embætti?

Þat hann ſinne Kirckiu / ꝥ er ſinu Kirckiu ſoknar þolcki/veite goda þyre ſion/med iduligre athygle Suo ꝥ hann late onguann þalſligann nie vppdicktadann mannanna lærdom þar inn þreyngiazt / Epter þui ſem Paall Poſtuli hann vottar Act: xx. Gætid vel at ydr (ſeiger hann) og at allre hiordinne/ ꝥre ſem ydur er biþolut / Þuiat Heilagr Ande heþer innſett ydr til þeſſa Embættis/ſuo at þier vardueittud Chriſtne Gudz.

Huernen hæþuer einum riett-
þerdugum Kenne manne hattu-
dum at vera?

J Fyrſtu þa hæfuer honnū til Embættiſins kal-
ladr og kiorinn at vera/og Gudz bifalning at hafa.

J Annare grein þa byriar honnum at vera Lær
dur vel / og riettiliga mentadr uti Gudzſpialligum
Lærdome / ſuo ꝥ hann kunne / þann hinn ſama ſkyrt
og ſkilmerckiliga og medr ſkærum ordum framm at
bera fyre Folkino / Epter þui ſem Paall Poſtule
kenner þm ſem Kirkiuſofnudum forſtodu veita / ꝥ
þr ſkule vera fuſer til at kenna og leidrietta fyre ſau-
dum Gudz ſem þm eru bifalader / Og lika ſuo ſem
ꝥ hann bydr einnin hinum Sæla Timotheo ꝥ hann
ſkule hafa og hallda einn ſannann form og fyremynd
heilſuſamligs Lærdoms.

J Þridiu grein þa ſkal hann ꝥ truliganna og
forſialiganna frammſeigia ſem hann vill kenna / og
þau mal efnin edr ſkilrikin ſem hann aſetr ſier at Pre-
dika / þa ſkal hann þau riettiliga i ſundrkliufa og
ſanna grein a giora (epter þui ſem Paall Poſtule
bydr þm / ſem vmhyggiu hafa fyre Salum annara)
Og ꝥ hid heilaga Euangelium þa ſkal hann ecki ſam-
blanda vidr adrar bokligar liſter / Helldr at ſanna
ꝥ hann kenner og ſtadfeſta ꝥ medr þm ædztum og
ſkilmerckiliguztum greinum heilagrar ritningar /
Og ſierdeiles þa vite hann / þm falſligum mein ing-
um i mote at mæla ſem ſtanda og ſtrida i gegn heil-
ſuſamligum Lærdome / og alla tima til þeſs reidu-
buinn at vera.

Tvo

Embættinu.

Swo ſkal hann og harm þrungnum ſamuitzkum huggum arſamligt vera / Swo at þær falle ecki i vil nie auruilnan / þatt at þær kunne at rata i nockrar harmkuælingar og freiſtaner / hann ſkal og þa aptur leida a rietta gotu ſem veguiller fara / þm faradum ſyndugum huggunar trauſtid til ſeigia / og vanda þo vm vid þa vegna fra miſgiorda / og hugga hina ſem þiader og hugſiuker eru / og medr heilagre ritning ſtyrckia þa og endrnæra.

J fiordu grein / þa ſkal hann gefa folkino gott epterdæme i hreinferdugre Tru og godum verckum / hafandi þar med eirnin eitt Chriſtiligt ſidferdi / og laſta lauſt lifuerne / Suo ſem þ Paall Poſtule hann baud ſinum Læriſuein Timotheo / þ hann ſkyllde vera ſuo ſem einn Speigill truadra manna / Og hinn Heilage Petur Poſtule hann kenner ſuo / þ Biſkuparner og kenne mennirner ſkule vera form og fyremynd hiardarinnar.

Huer er ein riettilig Kallan?

Hær ed nockr / vt af Gudz hiſalningu / og medr ſamþycke Chriſtiligrar Samkundu verdur til einſ huers Embættis krafinn og ſkyldadr.

Aþ Predikunar Huerſu Marghattud er kollunin ſ

Tueþold/ Þann eina hun kener vt aþ Gudi almattugum/ þyre vtan alt medal/ Suo ſem þ Spamenn og Poſtular eru kallader/ vt aþ þeſſari kallan ſkriþar hinn Heilage Paull ſuo/ Þat ecki ſie hann aþ mõm/ nie þyre manninn til ſins Embættis kalladr.

Hin onnur kallanin/ kener vt aþ gudligre til ſkipan/ enn þ ſama þo þyre medal gongu mannanna/ Suo ſem at þr voru/ hueria ed ritningin kallar ſonu Spamannanna/ þ er/ Lærisueina/ huerier aþ Spamonnunum mentuduzt./ Suo at þr þar i gen ſeirna meir vrdu hæþuliger til at kenna odru þolki/ Med ſama hætti haþa og Poſtularner vtualit og innſett Biſkupana / og Soknar preſtana til Kircknanna / Lika ſuo eirnin þar epter a/ enn ſeirna meir / vrdu Preſtarner kraþder/ aþ al þydunne/ og til þeſſ Embættis aþ Kirckiu ſoþnudunum innſetter og vtualder / Lika ſuo ſem þ enn i dag i ſumum huerium ſtodum at giort verdr.

Þar þyre er og þetta ein ſaunn Gudlig/ og riettilig kallan / nær ed einn huer vt aþ Samkundunne edr vt aþ þim ſem Kirckiunnar þorſtiorar eru verdr kiorinn og medtekinn til þeſſ Embættis.

Leyþuizt

Embættinu

Leyfuizt ecki at beidazt epter Embættino?

Þar gefzt suodann suar til / At sier huort sie ꝥ at beidazt þar epter / edur at þreyngia sier þar inn / Þuiat ambitio / ꝥ er ein oleyfuelig innþreynging til Embættisins / hun er alleinazta fyrebodin.

Huerier beidazt þar epter?

Þr ed Christiligre Kirckiu frambioda sina þionustu / einn þo med þīm skilmala / ꝥ menn reyne adr / Huort hann kann sliku Embætti sem hann hefer till bodizt / fulla forstodu at veita / Þar fyre / huer ed med suodann hætti og med slikre at ferd bydzt þar til / Sa inn þreynger sier ecki medr ofrike edr nockrum vielum, Helldr till teicknar þar med sinn godann vilia / Suo framt sem hans væri krafit / og ef at hann kynne sliku Embætti fullnad at giora.

Þar i mot þa er ꝥ / Ambitio / Nær ed einn huer af ofrkappe / edr vt af myckille hugargirnd / fyrer sins sialfs eiginligs auinnings og agirndar saker) naudgar og innþreynger sier vti Embættid / viliandi eigi lata reyna sig nie dæma þar til / huort hann sie hæf-

uiligr til þra Embættis giordar edr ei / Hann vill og i ongum haſka edr vanda vera / Helldr kemr ſier iñ medr þiegoþum og odrum klokligum vtuegum.

Enn ein riet heidarlig beidne edr beidzla / huer ed ecki ſkier þyre eiginligra metorda ſaker / Og er þyrer vtan vielaſamliga iñ þreynging / Hun er vel loþandi / Og til ſlikrar epterbeidzlu ættu goder gudhrædder menn at lockazt og ladader verda / Þuiat þar vt aþ kemr margt gott.

Fyrſt / Þa er ꝥ hin meſta naudſyn / at ſem þleſter verdi lærder og mentader / Suo at þr hinner ſomu mættu eirnin ſeirna meir Chriſtiligre ſamkundu og Heilagre Kirckiu til gagns og nyttſemdar verda.

J annare grein / þa er ꝥ nærſta naudſynligt / at þr være eigi allþaer / Sem beiddu vm ſuodann Embætti / Þo ſuo ꝥ Chriſtilig Kirckia heþdi ſialþ koſnin gin og kiorit / til at vtuelia þa menn / Sem riettiliga og til heyrꝛeliga kynnu vti þui Embætti at ſtanda.

J þridiu grein / þa er i þeſſ konar maleþne / hogværdin ein agæt manndygd / Suo at þr hino ſomu / Sem ſig þrambioda til þeſſarar Embættis þiouuztu / þa leggi ſitt mal vnder þra ranſak og vrſkurdan / Sem meſt hattar menn eru i Kirckiu ſoþnudunum / og take ſier eigi ꝥ til miſþyckis þo at onnr alycktan verdi vm þra maleþne / enn ſuo ſem þr hoþdu hugat.

Enn i ſiduztu grein / þa er eirnin þeſſi nyttſemin þar inne / ꝥ þr hiner ſomu huerier ed bidia vm

Embittinu

þeſſa Embittis þionuztu/at þr til reide ſig medr mic=
kille koſtgæfue og aluorugefne at veita ſinu Embæt=
ti heilſuſamliga fyrirſion.

Medr huerium vitniſbur=
dum þa ſannazt þ at ſuodant
ſie riett?

Paull Poſtule hann ſeiger j. Timoth iij. At ef
nockr beidizt at verda einn Biſkup edr Kennimadr/at
ſa beidizt eins godz vercks / lika ſuo eirnin þa ſeiger
hann (j. Corinth xiiij.) Beidizt andligra og gudli=
gra Embætta / Enn þo eirna hellzt þar fyre / þ þier
mættud Spadoma ſeigia/þ er Gudz ord at predika.

Huad ſkal hann huglei=
da / Sem Embættid vill
medtaka?

J Fyrſtu þa ſkal hann med athygle tracktiera
med ſialfum ſier/huernen þ hann girnizt at hafa/eitt
ſuo mickit og merckiligt Embætti þuiat hier a Jar=
drike er eckirt meira dyrdmætara / og ædra Embæt=
ti / Enn ſuo ſem Predikaranna / og fra kenne manna
Embætti er / Sem Kirckiunne / þ er Chriſtinne /

goda þyrer ſion veita / Og i ſtuttu maále þar vt aþ at ſeigia/ þa er ꝥ eitt heilagt/ gudligt Embætti / Þar þyrer priſar Paall Poſtule med allzkonar vegſemd og nogligum loþſtir ſwodan Embætti / Þuiat hann kallar þa hinu ſomu ſem Euangelium / ꝥ er Gudz ſpiollin Predika / Gudz þienara / og med hialpendr Gudz etc. þar þyrer/ þa ættu menn þetta Embætti eigi medr lauſung/ helldr hid heilagligazta og med þullre aluoru aþ allre godþyſe ꝥ vm haund at haþa og þui meſtann priſ til leggia.

I Annare grein / þa ſkal hann aþ ollu koſtgæþui hugleida vel / ſkipan og vilia Gudz allmattugs/ Þuiat Gud mun heimta reikningſkap aþ Salum þ̄ra ſem hann atti þyrer at ſia / Og heiter þ̄m hordum heþndum/ ſem ecki veita goda truliga þorſtodu þeſſu ſinu Embætti / Epter þui ſem at leſit verdr i Bok Ezechi. xxxiij. Cap: Og ſuo ſem ꝥ eirnin Chriſtr ſialþr vtuiſar i þ̄re epterlikingunne vt aþ þ̄m ilizku ſamligum þienara.

I Þridiu grein/ þa ſkal eirnin tracktierad verda ꝥ hid myckla verdkaupit ſlicks Embættis / Þui Gud loþar og til ſeiger þ̄m nærſta mycklum launum og verdkaupi ſem þeſſu ſinu Embatti truliga og ſanna þyrer ſion veita / Erþuidis mune / hatr og a mæle og mycklar haſka ſemder lida ſins Embættiſ vegna/ Þuiat ſuo ſeiger Chriſtur ſialþur/ At Sæll er ſa þion / Aþ þui at Gud Drottinn heþer ſett hann yþuer alla hlute / Hinn heilage Petur Poſtule ſeiger

eirnin

Embættinu

eirnin suo lika til Prestanna og Predikaranna / Þier munut audlazt eina o forgeingeliga Coronu dyrdarinnar.

Huert er hid ædzta inne hald þess Christiligs lærdoms sem i Kirckiu Sofnudunum er Predikandi?

Þat sama hefer Drottinn vor Jesus Christe hid agætligazta i þaum ordum innelukt i sidazta Capitula Lucas Gudzspialla / þar hann seiger / Fare þier vt vm allann heim og Predikit Folkino Yfuerbot / og Syndanna fyrregefning i minu Nafne:

Þar fyrr er þetta su hin ædzta grein Kirckiu þionnztunnar / at kunngiora Folkino idrunar yfuer botina / og fyrregefning syndanna / Og med iduligre at hygle at a minna Folkit at þ forbetre sitt lifuerne.

Huernen skier su hin mesta sundr skipting ritningarinnar.

Hun skier med tuennum mote / Med þui at heilog ritning hun giorir annat huort / at hun bydr huat giora skal / og strafar syndina.

Ap Laugmalinu.

Elligar þ hun er sa Lærdomr/ sem lærir vt ap fordanna þyrrgepningu. Og þessir tueir partarner kallazt nu Laugmal og Euangelium.

De Lege/ þ er vt ap Laugmalino.

Huat er Laugmalit?

Þat hid sama er einn mickill og merckiligur Lærdomr / huer ed vtuisar / huiliker at vier eigum at vera /og huad et Gud vill at menn skule giora / og huad er vier skulum varazt og ecki giora.

Huersu margpallt er Laugmalit?

Þyrst þa skiptizt þ i two parta / Einckum suo/ þ sumt er Gudz Laugmal / Enn sumt veralldligt Laugmal.

Huad er Gudz Laugmal?

Gudz Laugmal er þ / sem Gud heper sialpr innsett huertt ed ecki alleinazta / krepr þra augsyni ligra

ligra verckanna / helldr vill ꝥ eirnin hafa þær hinar innre hiartans til hneigingar / Og vill ꝥ vier hofum ſanna fulkomliga tru til Gudz og a honum ſialfum / Og fleyger ꝥm ollum / med mycklum ognunar heitingum vnder Gudz reide / i huerium at ecki verdr fundin / ein ſaum hiartans hlydne vid Gud.

Huad er veralldligt Laugmal ?

Veralldligt Laugmal / og tilſkipan / fyrebydr og bannar at eins augſynelig miſbrot og laſta verck / Suo ꝥ ein heidarlig landſtiorn og ærligt ſid ferdi halldit verdi i Heimenum.

Ein oñr ſundrſkipting Laganna ?

Sumer þa plaga at framtelia / þrenna handa Laugmal / Suo ſem er / Þat hid Naturliga Laugmalit / Gudz Laugmal / og ꝥ veralldliga Laugmalit.

Huat er nu Naturunnar Laugmal ?

Þat

Ap Laugmalino

Þat er ein medkenning Gudz Laugmals / huert ed vt ap art og edle natturunnar og mannligrar skyn / sem inn myndat er i allra manna hiortum / Suo sem þ vier sialpuer pormerckium vel / at þar sie einn Gud einn Skapare og stiornare allra hluta / og þ Gud sie sannarligr og riettperdugr / og þ hann riettlatum og god pusum mōm hialpe og miskunn veite enn repse ranglatum / og þ aller vier erum skyllder til honum hlyduger at vera / Suo lika vitum vier þ ærligt sid perdi og hreinperdugar samuister sie hapandi hia mōm / Og þ vier eigum vorum porelldrum og ypuer mōm hlyduger at vera / Og vorum samchristnum at hialpa / og þa elska og ongum manne neinn skada edr tion at giora / Suo sem þ Heilog ritning hun lærir oss / Huat þu vilt ecki at þig skule skie / þ hid sama þa skaltu ecki helldr odrum giora.

Huat er gudligt
Laugmal ?

Gudz Laugmal kollum vier þ / huert at oss er vt gepit pyre Moysen.

Huersu marghattud eru
þau Laugin sem oss eru vtgep- in pyre Moysen ?

Þrepaulld

Af Laugmalinu.

Þrefaulld/ Morales/ Juditiales / et Ceremo-niales.

Huat er nu Lex Moralis?

Þat er sa Lærdomr / sem þar bydr og seigir vt af hlydninne vidr Gud/ Suo sem þ huernen at vier eigum Gudi riettiliga at hlyda / og huernen þ vier skulum med heidr og sidsemd bædi fyre Gudi og go-dum mõm hegda oss i þessum heime.

Huar finnum vier af þessu Laugmali skrifat?

J þm Tiu Laga bodordunum / huer ed Jsra-els folki eru vtgefin fyre Moysen / Sem er einn stuttr / og þo fullkomligr Lærdomr / oss fyreskri-fadr vt af þessu Laugmale.

Huer atskilianleike er nu a mil-le naturligs Laugmals / og þess sidsemdar Laugmalsins edr Tiu bodor-danna?

Laugmalit Naturunnar / er sannarliga þ sa-ma Gudz Laugmal / Sem vier hofum i þm tiu bo-

D dordu-

bodordunum / ꝥ er / i þui skrifudu Laugmale allrar sid-
semdar og hreinferdi.

Huar fyre er þa Moyses Laugmal vtgefit / fyrst ꝥ edr var natturunnar Laugmal?

Þott ꝥ Laugmalit natturunnar / Huert edollum mönnum implantad edr inngroit er / væri hia oss fyrir hrapan vorru fyrstu fedgina / Og manzins nattura var þa enn eckí saurgut nie syndunn spillt / Enn þo er hun þar epter a fyre vpprun a syndina fordiorfut / og hinn inn med ollu for myrckud vordin / Og þat fyre þa hefer Gud gefit oss eitt skrifat Laugmal / Suo ꝥ hid naturligu Laugmalit / medr gudligre raust og fyreheite auglyst yrdi / Og ꝥ hia oss væri nu nockr vitnisburdr vt af Gudz Ordi / at ꝥ hid natturliga Laugmalit / sie Gudz Laugmaal?

Huernen mega Laugen natturunnar greineliga i sundr skiftazt?

Þat sama verdr hid hagkuæmiligazta giort i þeim Tiu Laga bodordunum / Og eingin sundrskipting natturligs Laugmals finzt onnur betre / Enn ꝥ

Aþ Laugmalinu

þessi Tiw bodordin vtleggizt riettiliganna / Og inn myndizt suo naturunne aptur.

Lydskyllda þau Tiu bodordin alla menn?

Þott þ Moyses Laugmal sie aþ tekit / og Lydskyllde nu ecki hina heidni / Enn þo med þui at Swodann Bodord eru ecki annat / enn suo sem ein vtlegging og vidrkenning natturligs Laugmals / þar þyre þa bliþua samt slik Bodord / Lydskyllda og vnder leggia alla menn / Enn þo ecki þyre þann skulld / þ Moyses heþer swodann bodord vtgeþit / Helldr þar þyre at þau til teickna og vtleggia Gudz vilia / huer at eicki neitt annat er / enn þ sialþt Laugmalit Natturunnar.

Huernen i sundr skiptazt þau Tiw.bodordin?

Þau i sundr skiptast a tweim steinspiolldum / Þatt þyrra spialldit Lærir huernen at vier skulum haþa og hallda oss vidr Gud / og vtskriþar þau verckin / huer ed Gud sierliganna at oss heimter / og vtskyrir þa sanarliga Gudz dyrckunina edr þionuztuna.

Hitt Annat spialldit Lærir / huernen at vier skulum haþa oss og hallda i mote vorum Naunga

 Og

Aþ Laugmalinu

Og lærit eirnin vt aþ einne agætre Landstiorn/ og aþ einum Christiligum og til heyriligum liþnadi i þssum heime.

Huernen epterþylgia þau

Tiu Bodordin huert odru.

Vid þyrsta.

Þu skallt ecki haþa annarliga Gudi laþnþram mier.

Annat.

Þu skallt ecki leggia Naþn Drottins Guds þins vid heigoma.

Þridia.

Minztu a ad þu þuott daginn helgir.

Þiorda.

Veidra skalltu Þaudr þinn/ og Modr þina / at þu siert langliþur a Jordu.

Þimta.

Ecki skalltu mann drepa.

Sietta.

Eigi skalltu Hordom drygia.

Siounda.

Eigi skalltu stela.

Attanda.

Eigi skalltu liuguitne mæla a mote naunga þinum.

Niunda

Aþ Laugmalinu.

Niunda.

Þu skallt ecki agirnazt Huss naunga þins.

Tiunda.

Þu skallt ecki/girnazt hans Kuinnu / eigi hans þræl / eigi ambatt / eigi ydn / eigi Asna / nie neitt þ hans er.

Huad bioda þessi Tiu Bodordin.

Þat þyrsta Bodordit lærir/ vt aþ Fre hinne inn-re hiartans Gudz dyrckuninne / Einckum sem er/ þ vier skulum elska Gud allmattugann vt aþ ollu hiarta/ hann at ottazt/og honnum alleinazta at trey-sta og trua aþ hiartans grunne.

Hitt Annat Bodordit lærir huernen vier ei-gum hid ytra og augsyneliganna at hondla og hand-tiera vidr Gudz naþn / Einckum suo þ vier skulum a kalla Gud/ og honnum þacklater vera / og ecki at leggia hãs hid blezada naþn vidr huerskyns hiegoma.

Þat Þridia Bodordit lærer þ vier skulum hall da og i heidre haþa Gudz tilskipan og innsettning og eirnin lika þær Kirckiunnar Embættis þionuztur sem at haþa sinn grunduoll vti heilagre ritning / Og þ vier skulum allatima heyra Gudz ord/og þui giar-nan hlyda / og aþ athygle med ollu kostgæþue idka oss þat er loþnan inne.

Af Laugmalinu.

Hid Fiorda Bodordit Lærir / ꝥ vier skulum vorum forelldrum / Hofdingium / og yfuerbodurum hlyduger at vera / Og þetta Bodord inne helldr margar dygdir og mannkoste / Einckum þessar / ꝥ vier sieum hlyduger og hoglater / og fylluztu giorum vort kallan / suo ꝥ uier framfylgium þui sem allfyduñar nytsemd ar / og ꝥ huerium manne er til hins bezta.

Þat fimta Bodordit bydr / ꝥ vier skulum Naunganum onguann skada giora / ecki at hefna sialfra vor / helldr allann fiandskap / hat og ofund at lata hia sier lida / Og inne helldr margar dygder / Einckum þessar sem er riettuise hoguæri / stadfesti / folinmædi og godgirne.

Þat sietta Bodordit / Lofar og prisar miog hiuskapar bandit / og bydr at hallda sig i fra samlage annarligra kuenna / Og lærir framleidis ꝥ vier sieum hreinlifuer og sparneytner / og þat vier lifum ecki epter holldzins brekuisse / vti opneytzluligum lifnadi.

Hid Siounda bodordit / stadfestir og leyfuir / ꝥ huer sem eiñ meige hafa sitt eigit gotz / Og fyrr bydr at agirnazt annars eign / edr annara peninga medr tongu vnder sig at draga / Og inne helldr þessar dygdar / ꝥ vier sieum greida goder / vtuegasamer / idiufuller / kostgefner / huerium manne gott at giora / Þuiat aller letingiar og vtausendur / Okurkallar og fiarplogs meñ eru fiofar / þui ꝥr draga bædi leyneliga og opinberliga añara maña fie og peninga vnder sig / suo at ꝥr fullkomnat geti sitt illzku fullt idiu leyse.

Hid

Ap Laugmalinu.

Nid Attunda Bodordit/ſtadfeſtir til heyreliga doma og laga ſtefnur / Og innehelldr i ſier ſannindin / Og fyrebydr alla vonda hreckuiſe/ falſleik/ vnderhyggiu og lygar.

Þat Niunda og Tiunda Bodord / þeſſi bædi þau auglyſa allt Laugmalit / Suo þ menn vita / at i þeſſum Tiw Bedordunum/ eru ecki alleinazta þau hinu ytre verckin fyrebodin / helldr iafn vel eirnin vondar girnder og til hneigingar/og falſſligar hiartans hugrenningar.

Huer eru þau Laug ſem

kallazt Judiciales vel forenſis ?

Þat eru Landzlaug / þau ſem tala vm doma og verallòlig maia ferle ſem e i vm kuennagiptingar/ erfder og arfua Gödz / vm refſingar og limalat vm vigs bætr og mann diap / Vm huinſku og pieſnad og annat þuilickt / Þeſſi laug þau ſnerta ecki hina Christnu framar enn ſuo ſem þau ſam hlioda natturunnar Laugmale / Suo ſem þ vt af kiuſkapar bandino / at menn giptezt ecki ſinum frændkonum / Þuiat ſuodann hreinferdi og ſtilling frændſeminnar vegna / ætti alla tima mickils metin og vel halldin at vera i hia ollu Folki / Þuiat þr Cananei voru fyrer ſuo dann ſynda ſaker afmader / þ þr toku ſier naſkyldar konr.

Huer

Af Laugmalinu

Huer eru þau laug/ sem kallazt Ceremoniales?

Þau sem bioda vm Mustierit / Tialldbudina / og allz hattada Kirckiu þionuztu / huer ed Gydingana fraskildu heidnum þiodum/ J fra þessum Laugunum eru hiner Christnu frij og frialser / Enn Gud hann vill þo at vier tidkum sumtidis þar Kirckiu þionuztur edr siduenıur / Sem hann hefer vtgefit / Og bifalat / og ꝥ vier skulum samfunde hafa till Gudz ordz þionuztu / Þuiat i þessu veralldar lifue er eckirt naudsynligra og nyttsamligra enn madr at hyggle at predika / Og suo at heyra Gudz ord.

Huer er tidkan Gudz Laugmals og huersu morg Embætti hefer ꝥ?

Þriu / J fyrstu neyder Laugmalit alla menn fra illu / Suo sem med nockrum augliosligum aga og at fyndne / og aptrar suo ꝥm augsyneligum misgiordunum og lasta verckunum / Þar fyre seiger S. Paull / ꝥ Laugmalit sie ranglatum sett / Og enn i odrum stad seiger hann / Þat Laugmalit sie einn Vmuondunar madr/ alt til Christo/ Till þessarar augsyneligrar vmuandanar og meire sidsemdar inn sette Gud veralldligt yfuer vald/ Laugen / Landzriettin/ þing-

Af Laugmalino

þingſtefnur og rietta doma / Suo lika hegningar / pijſlier / og alſkyns likamligar refſingar.

J annare grein / þa auglyſer og opinberar oſſ Laugmalit Syndina / Aſakar / ſkeifuer / og fordæmer ſamuitzkuna / þar af ſeiger S: Paull / at fyrer Laugmalit kome vidrkenningin ſyndarinnar / Og enn apter þa ſeiger hann / þat Laugmalit vercki reidina / Item at fyrer Laugmalit verdi ſyndin einn mycklu meire ſynd / Item ꝥ ſpiotz broddr Daudans er Syndin / enn kraftur ſyndarinnar er Laugmalit.

J þridiu grein / lærir ꝥ / huer verck ed hellzt þocknazt Gudi / og byd visſilig verck / J huerium ꝥ folgin er hlydnin vidr Gud / þui þo at vier ſieum fri og frialſer fra Laugmalino / J ſuo mycklu ſem ꝥ riett lættingunne till kemr / þa erum vier þo laugmalino hlydinna ſkylduger / i ſuo myklu ſem ꝥ a hrærir hlydnina vidr Gud / þuiat huer Chriſtinn madr / Sem fyrer trunne er riettlatr vordinn / hann ſkylldazt til Gudi hlydugr at vera.

Þar nockut madrinn vt af ſialfs ſins formætti Gudz Laugmal ful komliga halldit ?

Med ongu moti / þui Gudz Laugmal getum vier huorki halldit nie vppfyllt fyrir vor hinu ytre og augſyneligu vercki (þott at nockrer Schola

E klerckar

Verckar skiale ꝥ. og skrume) Og ecki helldr eirnin þyr- re þann hinn innra a seminginn og kostgæþuina sialþrædis vilians / an rittrar truar / og Heilagy an- da / Þuiat Jesus Christr hann er Laugmalsins upp- þylling / Þat er / at an Jhesu Christi er Laugmalit oss eingin nyttseme edr bate.

Kann madrinn nockut riettlatt at verda þyrr Laug- malit ?

Vist ecki / Þuiat S. Paal i burt suipter riettlæ- tingunne aþ Laugmalino / uti þessare syndum spillt- re manzins natturu / Þuiat einginn kann ut aþ sialþs eiginligum þormætti naturunnar / Laugmalino þul- nægiu at giora / þar þyrr / huerier at ecki eru þorlick- ter þyrr rietta tru þo at þr giore nockr verck Laugmal- sins / þa eru þr ecki Gudi þacknæmer / Þuiat þr verde aþ Laugmalino ætid a sakader / og bliþua suo vit- aurruænting og eþuablendne.

Huar þyrr eru þa Laugen Moysi aþ Gudi geþin / Þyrst at þau riettlæta ecki ?

Þar þyrr eru þau utgeþin / at þau þraskilde Jsraels sonu og Gydinga lyd odru þolki / allt til hin-

Aꝼ Laugmalino

þat komu vors Herra Jhesu Christi og ꝥ hann tok at Predika / Þuiat Gud hann villdi sitt eiginligt ꝼolk / ꝼra skilia ollum odrum þiodum / Suo at þar væri ꝥ ꝼolk til / vt aꝼ hueriu Christur hann skylldi ꝼæddr verda / A medel huers ꝼolks ꝥ varduueitazt skylldu Gudz ꝼyrerheit og loꝼaner / Og ꝥ menn heꝼdu sannarliga vitneskiu vt aꝼ Gudz ordi / Þar ꝼyrer er og eirnin Israels ꝼolk ꝼyrer suo myckil da semdar verck vt leidt aꝼ Egipta lande / Enn þo at Gydingarner ꝼyrir þuilikra laga saker audluduzt ecki ꝼyrergeꝼning syndanna hia Gudi þa lydskylldadi Gud þa þo vnder suodann Laug suo sem vnder annann Vandlætis stiornara / Lika sem ꝥ Paall Postuli hann seiger/Gal. iij. At þr audluduzt Syndanna ꝼyre geꝼning ꝼyrer truna a þann til komanda Christum / Huern ed Euangelium kunngiorir nu kominn vera.

Vt aꝼ Euangelio

Huad er Euangelium ?

Euangelium er ein Predikan vt aꝼ Dranar ꝼyuer borinne / Og eitt Gudligt ꝼyrerheit nadarinnar og Syndanna ꝼyregeꝼningar / hueria Predikan at eingin natturlig skynseme getur hondlat / Helldr er hun at oꝼan aꝼ himnum opinberut / J huerri ꝥ Gud vt aꝼ skærri nad loꝼar og till seiger

Af Euangelio.

fyrer gefning Syndanna / fyrer Jhesu Christi sins sig nada sonar saker / Og tekr oss suo til nadar / og riett-ferduga og heilaga / gefr oss heilagann Anda og ei-lift lif / Alleinazta þar fyrer / ꝥ vier truum / at oss mune þessir hluter sannarliganna fyrer Jesu Christi saker veittir verda.

Huer greinar munr er a millum Laugmalsins / og Euangelij.

Laugmalit ꝥ heimter fullkomliga hlydne / sannann Gudz otta / riett trunadar traust / skelfuir hiortun / og hrædir Samuitzkunnar / kunngiorir ecki Syndanna fyregefning / helldr oss og ecki eirnin riettlata / og Gudi þacknæma vtan at Laugmalinu sie adr fullnægia gior / Og þott at Laugmalit hafue lofaner og fyrerheit / þa er ꝥ þo medr þ̄m skilmala giort / at suo framt sem þu helldr Laugmalit / Og seiger / Gior ꝥ suo muntu lifua.

Enn Euangelium er ein Predikan / vt af idranar yfuer botinne / Sem oss til seiger hreina og skæra Gudz nad / fyrer vtan alla vora verdskulldann og verckanna verdleik / Jesu Christi vegna / huggar harmþrungna i hiortum / fyrir gefr Syndirnar / og reickniar oss riettlata / Ennu þo at vier giorum ecki Laugmalino fullnægiu.

Af Gudligum fyreheitum.

Ut af þm Gudligum Fyreheitum.

Huersu margattud eru fyreheitin J heilagre ritning?

Twefolld / sum verda Laugmalino til laugd og hafa þo nockut forord/ Þat er/ þau verda alleinazta þm somum gefin/ sem uppfylla Laugmalit.

Sum hafa onguann afskilianligan greinar mun Laugmalsins / Þat er þau lofa ecki fyre gefningu Syndanna/ fyrir full komnan Laugmalsins/ Helldr vt of skærri nad fyre Jhesu Christi verdskulldan/ Suo sem at eru þar fyreheitin Heilagy Euangelij.

Huert var hid Fyrsta fyreheit Gudz Euangelij?

Epter þ er Adam var fallinn / Þa sagdi Gud til Hoggormsins / Eg mun fiandskap setia millum þin og Konunnar / a millum þins Sædis og hennar Sædis/ þ hid sama skal þitt hofut i sundr meria / Og þu munt þess hælbeine vmsater vera / Fyre þetta hid hugganarsamliga fyreheitid / hresstizt Adam aptur / og medkendi sig at hafa einn nadarsamligann og miskunnsaman Gud / Þa at

 hann

hann Sægi sig Saurgadann og þesa overdugann vera.

Þetta hid sama fyrerheitid vard eirnin þar epter a seinna meir endernyiad vidr Abraham / Og suo lika epter þ vidr Ysaac og Jacob / þessu fyre heite hafa þr truat / Og þott at þr medkendu sig o verduga / þa hielldu þr sig þo / stadfastliganna at hafa einn nadarsamligann Gud / fyre sinnar miskunnar saker / og hans fyre heita.

Þar eru og eirnin i Psalmunum / og Spadomunum / margar agætligar Predikaner vt af Christo / af fyregefningu Syndanna / af eilifu lifue / hueriar ed allar saman þar at hniga / at þær vidriette oss aptr og hughreisti vti vorre barattu og efuablendne / og kenna oss at treysta a Gud / og hann sannarliga at a kalla / og at dyrcka,

Eru ecki fyrerheitin Gudz Euangelij ollum sam eiginlig?

Ja vissilliganna / Þuiat lika suo sem fyre heitid Gudz Euangelij bodar nadina fyre vtan verdskulldan / lika suo eirnin er þ ollum sam eiginligt / Þat er / þ bodar og til seiger ollum monnum nadina og fyregefning Syndanna / Þuiat lika suo sem Predikunin vt af idranar yfuer botinne er almennelig / Suo er og eirnin Predikunin vt af fyregefningu

Syn-

fyrerheitum.

Syndanna almennelig / Þar fyre seiger og Christr/ Johan: i þridia Cap. At suo elskadi Gud heimenn/ þ hann gaf vt sinn eingetinn Son / suo at aller þr sem a hann trua / verdi ecki fortapader / helldr hafue eilifft lif / Swo lika seiger eirnin Paull Postule til Roma : xj. Cap : At Gud hafi alla menn inneluckt vnder syndina / Suo þ hann miskunnadi ollum / Enn þ þr audlazt ecki aller fyre heitin Gudz Euangelij/ skier þar fyre / at þr trua ecki aller / Þui þo at Euangelium kunngiore ollum / an alrar forþienunar / Syndanna fyregefning / þa krefr þ þo riettrar truar / þt fyrerheitin hliotu vier med riettri tru at hondla / Þui þ litla ordit / gratis / þ er fyre vtan verdskulldan / vti lykr ecki rietta tru / Helldr vtilykr þat trunadar traustid a vorre verdskulldan og verdleikum edr verckum / og þ krefr þess / at vier medtokum þa til sogdu nadinna / Og þ hid sama þar ecki odru vis skied / vtan alleinazta fyre riette Tru.

Huer er einginlig verckan
Heilags Euangelij?

At hugsuala kualradum og harm þrungnum samuitzkum / at lofa og til seigia riettruodum fyrergefning syndanna / og eilifft lif fyre Jhesum Christum.

Huert

Ap Syndinne

Huert er giorualt inne
hald Heilags Euangelij?

Huer hann truer / og verdi skirdr / Sa mun Saluhialpligr verda / Marci i sidazta Capitula / Item at trua þ Jhesus Christus sie þ Lamb Guds sem allrar veralldarinnar synder i burt tekr Johans 1. Capittel.

Eit ap Syndinne

Huad er Syndin?

Syndin er ecki alleinazta eitt augsynelligt illzku verck / eda vondr giorningr / Helldr er hun su hrædiliga og hin mykla fordiorfun, edr spilling allrar natturunnar / Sem i manninum hneigd og sinnud er a mote Gudi og hans bodordum.

Huer eru tilefne
Syndarinnar?

Diofullinn / og manzins ville / eru till efne Syndarinnar / enn ecki Gud / Genesis 1 Capittel. stendr suo skrifat / at Gud sagdi allt huad hann hafdi skapat og þ væri med ollu gott / Og vti þm þrimta

psalmi

Af Syndinne.

Psalm stendr suo / Þu ert ecki sa Gud sem þocknan hefer a ranglætino / Og Christr sialfr hann seiger Johan : viij. Cap. Þar Diofullinn sie einn Fader lyginnar / Og Sancte Paall hann seiger til Romanos v. Capit. At fyre mann inn sie Syndin inkomin i verolldina / Hinn heilage Johan : hann seiger / at holldzins girnd sie ecki af Faudrnum / helldr af heimenum.

Fyrst at Gud er ecki til efne Syndarinnar / þa hlytr þar Contingentia at vera?

Gud hefer ongua þocknan a Syndinne / neydir og ecki helldr manzins vilia til at Syndgazt / Swo þarf og ecki eirnin Syndin at skie vt af o þarfligre naudsyn Necessitate absoluta / Þuiat vor mannligr vilie hefer adr fyre Syndina riettiliga frialst verit / Swo epter fylger nu / þui frelsinu mannligs vilia / Su Contingentia / Þuiat Gud hann veit adr fyre fram allra manna gioringa / hegdar og skipar þm suo / ecki þ hann hid innfædda frelsit i burt take / helldr a kuardar hann huernen þ skule til ganga / Swo sem at hann liet þ skie / at Saul Kongr giordi og breytti epter sinum eiginligum uilia / og neydir hann ecki til odru vis at giora / og alycktar hia sier huernen þ hn̄ vilie fordrifua Saul / og straffa hann.

 Huad

Af Syndinne

Huad er nu
Contingentia ?

Contingentia er / fyre huería / at Hr ſkapader hluter / vti ſinum giorningum/ ſem ſkynſeminne eru vndergefner/ vmſkiptazt nu og odru vis hattader verda / Og eim falla ſuo ſidan þar epter a/ i þeſſar og adrar verckaner og till felle / vt af forblindan ſkynſeminnar / og frelſi ſkopunarinnar.

Huerſu marghattud er
Neceſſitas ſu Naudſyn?

Tuefolld / þann eína er o vmſkiptilig naudſyn Neceſſitas conſequentis edr abſoluta / Suo ſem þat hlytr einn Gud at vera / Gud hann hlytr riettferdugur godgiarn og ſannarligr at vera / ꝥ fær eigi ódru uis verit/ og mar alldri bregdazt.

Hin onnr er Neceſſitas conſequentiæ Suo ſem ꝥ Jeruſalem hefer hlotid nidr at briotazt / Og ꝥ Jraels rike hlaut at forganga / þetta hefdi vel matt odruuis ſkie/ Enn fyrſt ꝥ var ſuo akuardat þa hlaut ꝥ ſuo at vera/eins og ꝥ hiner framlidnu verda at endrlifna og vpp aptur at riſa / Elligar vt af ꝥm fyrefarande till efnum/ſuo ſem þeſſi / at þar hliota villu domar at vera/ Huiat Diofullinn hann hatar Gud

og vpp-

og vpp hnetr ætid hina o Gudligu i gegn Gudz Euangelio / og þr hiner o milldu er hennum hlyduger i sliku / Þar ßyrre hliota nu villudomar at vera / Þetta hid sama heiter Contingentia / og kynne i sialßu sier vel odru vis at vera / Þui þo at suodant naudsyninnar vegna / kunne at henda / þa er þo ecki þar med ßrelsit vilians aßtekit nie i burt suipit.

Enn huat skulum vier hallda vt aß þm̄ Stoico ßato?

Sa o naudsynlige / herßuilige og Sophistische ꝥ er vpploginn lærdomr / vt aß þm̄ Stoico fato / suo sem at haßui þetta edr ꝥ eitthuat hlotid suo at skie / og ꝥ haßui eigi matt odru vis vera (huad eg true at nordmenn kalle alaug edr norna skaup) Þa skal ecki i Christiligre Kirckiu lidinn verda / Þuiat i Suodann getgatum er ecki neitt riettiligt edr vissiligt / Og þær eru ecki vtann ßraleitt og o nytt orda skualldr / Og eru Christiligum lærdome og godum sidsemdum nærsta hneyckslanligar / motstadligar / og Miog skadsamligar / eß at menn stadßestazt i slikre ætlan edr meiningu / Lika sem ꝥ ßordum þionuztu madr hins heidna Zenonis aßsakadi sig þar med / Suo at honnum skylldi eigi refsat vera) ꝥ hann haßui vt aß þm̄ Stoico fato / ꝥ er

svo sem af þim oskopum norna / hlotid o trut at vera / Swodann herfilig dæmi skulu hiner Christnu reickna fyrir o nytt orda mayss / og adrar lyga saugr og varazt þær med ellu.

Hversu marghattud er Syndin?

Twefold / Swo sem vppruna Syndin / og sv giorannliga syndin.

Hvad er vppruna Syndin?

Vppruna Syndin er ecki alleinazta ꝥ mein edr sv skulld / huer ed oss verdr vt af hrasan Adams til reickninr (Suo sem sumer Schola klerckar seigin þar vt af) fyre hueria ꝥ aller menn sem af Adam Natturliga komner eru / þa verda fordæmder og sakader halldner / fyre somu synd og afbrot Adams / Helldr þa er hun og eirnin lika ein hrædilig fordiorfun og spilling mannligrar natturu / sem epter fylgdi hrasan Adams / huer spilling natturunnar at er eitt til efne þess / ꝥ vier kunnum ecki Gudz bodord at hallda / og hofum margar meinsemder / og o leyfiligar girnder og lystingar i oss a moti Gudz bodordum og hans vilia.

J sam-

Aþ Syndinne.

J samre meiningu talar cirmin Anshelmus og seiger / Þat oppruna Syndin sie ein spilling þessa þyrsta umþadda riettlætisins / þuiat hann kallar þ ecki alleinazta riettlati / nær ed Gud Christus vegna / medtekr oss þyre riettþerduga / Helldr alla þa o spillta natturu sem þ Adam var þyrst skapadr / med ollu heilagr / vpplystr / og bigiþadr þyre liþ og Saal / Þa ed hans hiarta heþer verit þullt aþ Guddoms Anda og liose þullt þridar / vnadsemdar / og þagnadar i Gudi / og vti ollum hans Guddomligum verckum og vilia.

Huer er Saukin
Vppruna Syndarinnar?

Ohlydne og hrasan vorra þyrstu þedgina / þt epter þallit haþa þau bædi Adam og Eua mist þann algiorþneleik riettlætisins sem þm var skapadr / og haþa suo audlazt eina þordiarþuada Syndam spillta natturu / Suo allt huat þar epter a þædt er aþ Adam þ er vt aþ vondre art og syndsamligu edle getid og þædt / Og heþer suo aþ Natturu innleidt Syndina yþuer alla sina epter komendr / þ þr þann im e syndum þædder / eru og vnder Gudz reide.

Huert er þ Materiale vppruna Syndarinnar.

Efne edr vnderstada vpprunu Syndarinnar er su fordiorfut manzins Natura / þ er bædi sa brestinn edr suiptingin gudligra astgiafua / Og su hin o leyfueliga illzku gerdin og lystingin / Þessa fordiarfuada natturu kalla / Schola klerckarner Fomitem / og seigia at sa same sie ecki ein fyrdæmlig Synd / Huer þo i sannleik at er ein hrædilig synd / og ogrlig fordiarfuan / sem þar epter a gett og giorir margt illt.

Huert er þ formale vppruna Syndarinnar?

Eiginliga þa er þ ecki neitt annat / vtan þ Gud hann til reicknar oss Syndina / fyre fulla Sauk / suna þa þyckiu og visa fyrdæming.

Huad er girndin?

Þat er ein o leyfuilig vondzlig hreyfning / ellegar til hneiging / edr ein ohoflig fysn / inn rætt i ollum manzins kroftum / a mote Gudz vilia og hans bodordum.

Aþ Syndinne.

Hueriar eru þr Effectus og eþlingar Syndarin-nar?

Hegningar edr straþþaner Syndarinnar / eru þrennar / Hin þysta hegningin er / su þordiorþuc Nattura / su oleyþuilig vondzlig lysting/ Og ꝥ hid sama er girndin aþ þre sem adr er sagt/aþ huerre þar epter a vt kemr allar gioranligar synder/aller vonder auegyter syndum spilltrar nattura.

Hin onnr hegningin/er sa hinn likamlige Dau-dinn / og allzhattadar eymder / motlæte og sorger/ sem dagliga yþuer koma mann kynit.

Hin þridia hegningin er su / ꝥ vier erum vn-der þm hrædiligum yþuergange Dioþulsins huer ed ecki alleinazta a setr medr likamligum illzku prettum at þyrekoma oss helldr innleider hann oss eirnin i marghattadar hrædeligar synder og hoþut glæpi/ Suo sem at er til aþ Guda dyrckmar/ Gudlastanar/ villu doma / o heyriligra manndrapa/ o leyþuillgra lostasemda / og til allz hattadra skemdar vercka.

Bliþur ecki vppruna Syndin/ vti Gudz heilogum ? Eda huernen verdr vppruna Syndin i skiriptinne þyre ge-þin ?

Hann

Nær ed ꝥ ſeigizt/ at vppruna Syndin verdi i ſkirninne fyrergefin/ þa ſkulu menn ꝥ ecki ſuo ſkilia ſem at blifue i manninum epter ſkirnina ecki neitt ſyndſamligt ædi edr ꝥ fyrdæmiligt væri / Helldr ſkall ꝥ ſuo ſkiliazt/ ꝥ i ſkirninne verdi ſkulldin fyrergefin / ꝥ er at Syndin verdi riettruodum ecki till reiknud/ þo at hun blifue enn ſamt vti þre fordiarfadre ſpillire Naturu/ þanninn verdr ꝥ formale vppruna Syndarinnar/ ꝥ er ſu ſkulldin og till reicknunin i riettruodum burt tekin vti Sacramento ſkirnarinnar / Enn ꝥ Materiale vppruna Syndarinnar/ ꝥ er Daukinn/ og ſu fordiorfut nattura hun blifr ſamt / Enn þa ed Heilagr Ande verdr fyrir ordit gefinn riettruodum mõnn / þa faa ꝥ eitt nyt vpplyſt hiarta og hugſkot ſinne / Og taka ſuo till at ſtrida i mote Syndinne / Suo þa verdr Syndin ſuo ſem i nockurn mata linud og forkreinckt / Medr þeſſum hætti framſetr eirnin hinn ſæli Auguſtinus eina ageta malſgrein/ vt af fyrergefningu / Vppruna Syndarinnar/ Og ſeiger ſuo/ At vppruna ſyndin verdi fyrergefin / þo eigi ſuo / at hun ſie ecki meir i oſſ / Helldr ſuo ꝥ hun verdi ecki til reicknut.

Huar fyrir blifr hegningin
Syndarinnar/ ſuo ſem at er likamligr
Daude og onnr motlæti/ fyrſt ꝥ
Syndin er þo fyrergefin?

Af Syndinne.

A medan Syndin og su fordiorfut Nattura blifr i manninum / þa blifr og eirnin Daudinn/ Swo sem S. Paull hn̄ seiger til Romanos viij. Cap: Fyrst at Christur hann er i ydr/þa er vissiliga likamen̄ deyddr Syndarinnar vegna Einckum frar/sem þar er enn vti fre fordiarfadre Naturunne/ Enn slik for diorfut nattura kann ecki i burt tekin at verda / vtan alleinazta fyrer Likams daudann.

Huad er gior an-
lig Synd?

Gioranligar synder eru fr vonder auegyter þes-sarar syndsamligrar / vondrar og spilltrar Natturu/ Einckum suo sem/at epter fall Adams/ þ vort sinne/ hiarta og hugskot/ eirnin vor augsynelig verck og at hæfui gange og skie þuert i mote Gudz bodordum/ Enn huar skulum vier til samans binda giorvallann mannin̄/og suo þau verckin/Þui þo at nockrer o gud liger menn hafi hid ytra i manna augsyn heidrsam-ligt athæfui/En̄ med þui þ personunnar sialfuar eru o hlydugar/saurugar og syndsamligar / þa kunna og eigi helldr eirnin verckin Gudi þacknæm at vera.

Huad giorir personuna
Synduga og Forgla-
tada?

Vantruan / Mistraustid a Gudz godgirne / at ottazt ecki Gud / honum ecki at treysta / hann ecki at elska / Þui þo at hiner ædztu tignar menn sem var Cicero / og Pompeius etc. Hafui haft nockra kynning Laugmalsins / Og ꝥ einn Gud sie / og ꝥ hann sie godgiarn og riettlatr / þa hafa þr þo / vt af hans nad og Euangelio / ecki neitt vitad / Einckum ꝥ hann vt af sinne skærri nad og miskunn / og fyre vtan alla vora verdskulldan / fyrirgefe syndirnar / þat fyre hafa þr hiner somu eirnin / vti suo myckium freistingum / angist / og anaudum suo herfuiliganna dreckter verit / at þr hielldu sig af Gudi forglatada / fyrst med þui at þra hiarta hefer eirnin saurugt verit / þa hefer og lika eirnin i ollum þra giorningum / verckum og at hæfui ecki neitt hreinferdugt nie gudligt verit Epter þui sem Paull Postule hann seiger til Romanos xiij. Capit: Atallt huad ecki er vt af riettri tru / þa sie ꝥ synd / Hin myckla og agæta hughreysti Achilles / hefer sannarliga verit ein kostulig manndygd i honum og eitt agæt Gudz krapta verck Og vard þo fyre þa syndsamligu personuna saurugt / Huer ed ꝥ efuadi / huort Gud hann være miskunnsamr edr eigi / og hirte nockut vm manninn / Og hefer sialfr þar med verit an allz gudligs otta ꝥ og trunadar traustz till Gudz.

Huad giorir personuna Gudi packnæma ?

Ein

Aþ Syndinne

Ein riett Christilig trua / þui eþ at truan hun
all legzt einu heidrsamligu sidþerde / og gudligu liþ-
lierne / Og sannarligum god giordum edr miskunnar
verckum / þa þocknazt suodann verck Gudi bædi tru-
arinnar og suo personunnar vegna.

Huersu marghattadar til hueig-ingar eru i manzins Natturu ?

Twennar / Einar eru þuert a mote Gudz bod-
ordum / Suo sem þetta / at girnazt annars manz ko-
nu/hans godzt/edr peninga / at hata og oþunda annan̄
Siergodr/Dramblatr/o þolinmodr / og illyndr at ve-
ra/Gud at hata / og hm̄ at mistreysta / at espazt og
þuerudazt i mote Gudi og hans riettum dome / Og
þessar til hneigingarnar eru eiginliganna þr illzku-
samliger auegyter vpprùna syndarinnar/og sannarli-
gr auogytur þess hins gamla Adams/Og lika sem þr
eru hiner allrauerstu auegyter / suo ætti og eirnin sem
helzt vid þm spornat at vera/og þa at varazt sem mest.

Hinar adrar þa eru ecki i mote Gudz bodor-
dum suo sem þ/at elska konu sina og born/ og at vnna
vinū sinū og vel giorda mōm/at stugga vid stor glæp
ū og vondū verckū gramr at vera/Huer ed þessar so-
mu til hneigingar vildi nu i burt taka vr manzins Na-
turu/sa þyrþti alla hlute i burt at taka / badi þridinn
Og þaygriudinn og suo liþuit med / Og þo at þessar

 till

till hneigingarnar eru eirnin þvre uppruna Syndi-na syndsamligar og saurugar vordnar / þa eru þær þo i sialfu sier ecki vondar / Og aller goder riett Christner menn skulu astundan hafa a þui / at þr lati ecki ofmyckit epter sinne holldzins brekuise.

Huernen verda Syndirnar med-kendar?

Vt af Predikan Laugmalsins / suo sem Sanct Paull hann seiger till Roman: vij: Cap: At Syndina medkenda eg ecki / nema fyrir Laugmalit / þuiat eg vissa ecki girndina vera Synd / ef at Laugmalit hef-di ecki sagt / At eige skalltu girnazt.

Enn huad seiger þu vt af þre Daudligre Syndinne?

Daudlig Syndin / þ er / þær sem eru verdugar eiliffrar fyrerdæmingar / þær somu eru ecki alleinazta þau opinberu illzku verckin / Helldr iafn vel eirnin þær vansemdirnar og fordiorfunin uppruna Synda-rinnar / sem manninum inn fæddar eru epter þ ed A-dam fiell / Þessar Synder fyrerdæma hina vantruodu og ogudligu / Joh: iij. Capit: Huer hann truer ecki a Gudz son / sa er nu þegar dæmdr / Enn huer hann

haundlar i riettri tru a Christum fyrregefning Syndanna / þm munu þessar Synder ecki till reicknadar verda / Þui till Romanos attanda Cap: seiger Paull Postuli / At ecki neitt fyrer dæmanligt sie i þm / sem at eru vti Christo Jesu.

Enn huadan koma hinar daglegu edr minne hattar Synder?

Su inn fædda Syndin edr vpprunna Syndin / er ecki ein suo litis hattar meinsemd / Helldr ein illzku full eitran / huer ed idulıganna hreyfuer sier / og Syndir elur / eirnin i Gudz Heilogum / epter kenningum Pals Postula Gatlat v. Cap: Þat holdit girnizt a mote andanum etc. Enn med þui at þessar somu till hneigingar / verda riettruodum fyrregefnar þa mega þær vel dagligar edr lidanligar Synder kallazt / Þuiat hiner Christnu hylla ecki nie samþyckia slikar till hneigingar / helldr standa þær i mot þuilikum holldzins breyskleik / Og med þui at ein riett trua er eirnin i þra hiortum / þa verda þr reicknader fyrer Heilaga menn og riettlata.

Hueriar Synder kallar þu Daudligar Synder?

Þas

Af Syndinne.

Þar eru þr nockrer stor glæpir og ill glorder þy- æ hueriar ed þr hinu somu sem swodant giora / þe reita Gud til myckillar reide / og innfalla suo sidan i hans o vinattu / og verda ecki meir riettlater reick- nader / helldr fyrædæmder / ef at þr leidriettazt ecki / og yfuerbæta sin bort i idran sinna misgiorda.

Gef þuilicks nockr

Epterdæmi:

Þat eitthuad at giora / edr þui at samsinna sem mote er vorre Samuizku / Þat er / falsligum Lær- dome samþyckr at vera / Elligar ecki at motstanda vantrunadinn og adra storglæpe / Item at drygia opinber lasta verck i mote Gudz bodordum / Suo sem at er manndrap / hordomur / og annat saurli- fue etc. Vt af hueriu ed S: Paall j. Corinth: vj. Capit. Suo seiger / Þat huorcki Saurlifuis nie hor- doms menn edr Afguda dyrckendr / nie fiollætis menn / edr skamm drygendur æsku manna / eigi þio- far nie agiarner / eigi ofdryckiu menn / eigi ræning- giar / nie Gudlastendr / þa munu Gudz Riki er- fua / Og til Ephesios v. Capit. Þat skulu þier vita (seiger hann) þat einginn hórunar edr Saur- lifuis madr / edr agiarn þa hafui arftoku i Gudz Ri- ke / Og til Galatas v. Capit. seiger hann suo Þat holldzins verck eru opinber / sem at eru / Hordomar /

frillu

frillu lifnadr / lauslæti / o raduendi / afguda dyrckan / galldrar / fiandskapr / þrætr / kif / sundrþyckiur / hopa drætter / ofundsyke / mannslaug / ofneytyla matar / og dryckiar / og annat þessu lickt / Aller þr sem suodant giora / þa munu ecki Gudz Rike erfua.

Enn huad seiger þu af þre sundrskiptingu fedranna / þar med ed þr skipta þm gioranligum syndum / vti hinar ytre og innre synder?

Þessi sundrskiptingin er med ollu haskalaus / ef st at þu seiger / þ sumar gioranligar synder / þa sie eirnin hid innra i hiartanu / Suo sem at eru vondar tilhneigingar og hugrenningar / hueriar ed vel mega dagligar edr lidanligar synder kallader verda / i þm sem iafnan motstanda þær med riettri tru / og fyrer þann skulld verda riettlater reicknader / Enn þær hinar adrar synder sem skie hid ytra med ordum og verckum / Huerier ed þær giora / þr innfalla i Gudz reide / og verda ecki meir riettlater reicknader / Enn þ skalltu vita / at huorutueggiu syndirnar / hinar innre og ytre synder / þa eru Daudligar synder i þm sem ecki trua riett / og þuilikum syndum standa ecki i mot / Þui a medan þr hafa ecki rietta Tru / þa audlast þr og eiruin ecki Syndanna

fyrer

kyr gepning / Þar þyrt þa kann i þm hinum ſomum̃ olguar licknanligar edr dagligar / helldr ecki vtan Daudligar ſynder at vera.

Enn huad ſeiger þu ap þm Syndunum ſem kallazt omiſſionis og Ignorantiæ adfectus?

Þad er / nær ed vier ſyndgunzt viſs vitande / og viliū ecki ſannleikinn vita / þ ſama eru eirnin Daudligar ſynder / Suo ſem þa / nar ed einhuerier vilia ecki heyra edr medtaka Gudz Euangelium / Edr þr ſem viſs vitande vilia ecki ſtunda ſitt Embætti helldr aprækia þ hid ſama / Þui likar Daud ſynder eru nu i morgum þm ſem þar vilia huorcki heyra nie Læra edr vidrkenna Euangelium Gudz / huad þr vita þo / at þ er Gudz bod og bipalningr / og þ Gud Pader hapui ſuo ſagt / at þeſſi er minn elſkuligr Son honnum hlydit / Enn þuilik opſtækis gleymſka og þuerud var eirnin i Gydingunum / og i þm hardſuirudum Phariſeis / Lika ſuo eru og eirnin allar apguda Dyrckaner heidinna þioda Daudligar ſynder.

Huad heyrir til leidriettingar Syndarinnar?

Af Syndinne.

Þat menn hafue vitniſburd godrar Samuitz-
ku/ giore idran oh yferbot / og blifua ecki vti þui ſem
ꝥr viſs vitandi hafa brotid i mote Gudz vilia / ꝥ er/
at ꝥr idrizt og leidriette ſig/ Þuiat ſuo ſtendr þar ſkri-
fat / Ecki vil eg ſyndugs manz Dauda (ſeiger Drot
tinn) helldr ꝥ hann lifue og leidriette ſig. Og enn i
ødrum ſtad ſeiger hann ſuo / Ef at eg ſegda til hins
ogudliga/ þu ſkallt dauda deyia / og hann idrazt / og
ſnyzt fra ſinum ſyndum/og giorir ſidan dom og riett-
uiſe/ þa ſkal hann lifua/ Eñ þo ſkulu ꝥr vita/ ꝥ þeſſi
hlydinn / hueria ed ꝥr ſuo fremia / ſie ecki fullkom-
lig/ Þar fyre ſkulu ꝥr og eirnin ecki treyſta a ſialfs
ſins verck fyrir Gudz dome / Helldr ſkulu ꝥr trua ꝥ
madrinn ſie Gudi þacknæmr fyre Jheſum Chriſtum/
Sidan ſkulu ꝥr giora epter kenningum Paalſ Poſtu-
la/ at ꝥr hrelli ecki heilagann Anda / fyre huern vier
innſigladr erum vpp a þann dag endrlauſnarinnar/ ꝥ
er/ at vier ſkulum þañ myckla dyrindis theſaur Euan
gelions Jheſu Chriſti ecki fyrrlita nie hann forackta.

Vt af Nadinne.

Huad kallazt Naden?

Þetta ordit Nad vti heilagre ritning / og ſier-
deilis i Piſtlum Pauls Poſtula / þar ed hann hefer
ſpurningar framme / De Juſtificatione/ ꝥ er vt af
riettlætingunne / þa merckir ꝥ ecki þa algiorfue

 Salun-

Aꝼ Nadinne.

Salinne innhellta (epter þui ed ꝥ nockrer Schola klerckor þar vt aꝼ ſeigia) at haꝼa ſuo miſbrukat þetta ordit / og halldit ꝥ ꝼyre þa aſtſeme edr kærleika ſem i oſſ er / Enn þetta ordit Nad hlytr helldr at takazt relatiue/ merckir eiginliganna Gudz hylle/og aſtar þocka ſem hann ber til vor hia ſialꝼum ſier vt aꝼ huerium aſtar þocka hann til hneigizt Chriſtum/ og ſinum heilogum Anda medr hans aſtgioꝼum yꝼuer oſſ at hella.

Huad er Naden?

Nadin er eiginliga ꝼyregeꝼningin Syndanna/ og ꝥ Gud ꝼyre vtan vora ꝼorþienan / aꝼ ſinne ſkærri miſkunn medtake oſſ ꝼyre Jheſum Chriſtum / og yꝼuer helli oſſ med heilogum Anda / ꝼyre huern ed vor hiortu vti angre og idran ſyndanna verda vid reiſt i riettri Tru/ og audlazt ſuo huggan/vti hueriu huggunar trauſte þa eꝼlazt nyiar hugſkotzins hræringar/ Sem girnazt Gudz Laugmale at hlyda / og epter þui at giora.

Huernen er þeſſi malſgreinin Poſtulans ſkiliande / at vt aꝼ Nadinne erum vier riettlater?

þeſſa

Ap Nadinne.

Þeſſa malſgrein hliotum vier ecki ſuo at ſkilia/ ſem ꝥ nockrer Scholaſtici þa ſeigia/ ꝥ vier audlunzt fyregefning ſyndanna/ fyre þa algiorfue ſem i oſſ er/ Swo ſem fyrir vora kærleikſins aſt ſemi/ edr nyia vppbyriada hlydne/ og verdum þar fyre riettlater/ Og þetta hid ſama er ecki annat enn at fornyrckua truarinnar Lærdom/ og þann medal remmarann og tienadar mann Chriſtum i burt at taka/ helldr eigum vier þeſſa grein ſuo at ſkilia/ þat vier audlunzt fyregefning ſyndanna/ ecki fyrir fullkomnan Laugmalſins/ nie fyrir vorra vercka edr verdleika ſaker.

Helldr alleinazta fyrir Gudz miſkunn ſeme/ Sem oſſ til reicknar ecki Syndina/ og helldr oſſ riettlata fyre Chriſtum/ Og þo ættu vier eirnin þat alla tima at vita/ nær ed vor hiortu eru ſuo fyre truna vidriett/ hafui þa medtekit huggan og fyregefning Syndanna/ þa medtaka menn og eirnin Heilagan Anda/ huer ed þar epter a verdur i þeim eitt nytt lifuerne.

Þar fyre nær ed madrinn i Barattu Samuitzkunnar/ og leitar at fyregefningu Syndanna/ og tekr þa til medr ſialfum ſier at hefia ſpurningar vm Gudz vilia/ huernenn ꝥ hann mune vidr ſig ſinnadr vera/ Enn þa hliotum vier ecki at alita nie hugſa vppa vora algiorfue edr verdugleika/ helldr hliotum vier at alita þau fyreheitin vt af Chriſto/ og epter þeim at hallda huer at ſie Gudz vilie vider oſſ/ og vel at hondla þann medal gongu mannin Chriſtum

medr riettri tru/ Nær ed þetta ſuo ſkier/ þa verdr oſſ Heilagr Ande gefinn/ Og ſa hinn ſame fyrir medr ſier huggunar trauſtid/og er kroptugr oſſ/ till at efla eitt nytt lifuerne/ Þui hliotu vier nu i huorn tueggiu ſuo at hallda ꝥ i oſſ verdi ein fornyung lifnadarins/ Og ꝥ eirnin vor ſamuigzka/ fyre eitt orugt truadar trauſt alitr ꝥn medalgongu mann inn Chriſtum/ ſuo þat vier fyre hans ſkuld erum riettlater/ og hofum fyre gefning ſyndanna/ og erum ſuo medtækiliger til eilifs lifs.

Huer eru tilefnin Nadarinnar?

Hid fremſta til efnid er Gudz vilie/ huer ed ꝥ villde ſuo hafa/ ꝥ Chriſtr ſkyllde eitt offur verda fyrir oſſ a kroſſinum/ og at vera oſſ ſuo hans vegna miſkunnſamr/ Þar fyre þa er alleinazta verdleikr og forþienan Jheſu Chriſti/ þeſſ eitt tilefne/ ꝥ vier audlunzt nad og miſkunn af Gudi.

Huernen audlunzt vier Nadina?

Fyre Predikan Heilagz Euangelij/ Og medtekning Gudz Sacramenta/ Þuiat Gud vil fyrir or
dit gudz-

dit gudzspiallzins kroptugt vera / Suo framt vier hondlum ꝥ i riettri tru / Vor eiginligr vilie hlytr eirnin þar till at leggiazt / Sem ordit medtekr / Þuiat i ꝥm sem Gudz ord motstanda þa vill hann ecki neitt fullgiora / Og lika i ꝥm hinum sonnum sem Gudz ord heyra / og audlazt þo ongua nad ne miskunn / þa er ꝥ ꝥra eiginligum vilia at kenna / og er sialfs ꝥra skulld huer ed ordino i mote stendr.

Suo audlunzt vier nu Nadina / þa nær ed vor hiortu medtaka huggunrt af Gudz ordi edr fyre heitum i Heilogu Euangelio opinberut / og yfueruinnum suo marghattadar skelfingar / Og verdum vidriettar fyre rietta tru / Suo ꝥ vier truum sannarliga / Og kunnum hia oss at orskurda ꝥ vier hofum audlazt fyre gefning Syndanna epter Gudz fyre heitum Christus vegna.

Þar fyre seiger. Sanct: Paull Gala: iij. Cap: At vier audlunzt þann tilsagdann Anda fyre rietta tru / ꝥ er / þa tru / Sem a þau fyreheitin af Christo grund vollut og vpp bygd er.

Vier eru ꝥr heimsku fuller flugu menn og illzkuandar forleggiande / Suo sem at er villu flockr hinna tuiskirdu / og adrer fleire ꝥra likar / Huerier ed leita Heilagsanda oppbirtingar fyre vtan og an Gudz orda / Item og ꝥr sem ꝥ frambera og fyremynda ꝥ heilagr Ande fyrir renne ordinu / og vppdickta ꝥ: / at ꝥr mune þar eptira trua / ed ꝥr hafa þa nyiu oppbirtungina fornumit.

Vier ſkulu og eirnin vtiluckrar verda/þær orda ſpurningar / vt aꝼ Gudligre þyre hyggiu/Þuiat vier ſkulum vor vpptauk haꝼa aꝼ Gudz ordi / ꝥ ollum er almenneligt / Þui lika ſuo ſem ꝥ Lærdomrinn aꝼ i-dranar yꝼuer botinne / Sa ed ſyndina ſtraꝼꝼar er ol-lum almenneligt / Lika ſuo þa er þyrheitid Heilagt Euangelij eirnin ollum almenneligt / Og ſuo ꝥ bod-ordit Chriſti i hueriu hann bydr og biꝼalar ꝥ vier ſku-lum a hann trua / þa er eirnin ollum almenneligt / Suo ſem ſialꝼr hann vottar / Matth: xj. Komet till min/ aller þier ſem erꝼuide drygit / Og þunga erut þiader/eg mun endr næra ydr.

Er þa eingin þorþienan

Nadarinnar / og þridþægin-garinnar i oſſ ?

J oſſ ſialꝼum er eingin þorþienan / þyre huad oſſ meigi veitazt nadin / ꝥ er þyre gefning ſyndanna/ Og til reickningin riettlætiſins / Helldr þa er ꝥ ein tahrein Gudz aſt gioꝼ / ꝥ hann medtekr oſſ till nadar þyre eckirt / ſuo ſem Sanct. Pall hann ſeiger / At Gudz gioꝼ ſie ꝥ / enn ecki vr aꝼ ſialꝼum oſſ till/Suo ꝥ einginn þurꝼue ſier at hroſa / Og till Romanos vj. Capitt: Seiger hann þat gioꝼen Gudz ſie eiliꝼt liꝼ / Þat þyre þa verdur vor þorþienan i burt tekin i þorli-kuninne / enn þo ecki ſuo / At vier ſkulum eigi neitt

gott

gott giora helldr þ vier vitum fyrerheitid eina aff giof vera / Og at þ sie sannarligt / Einckum / þat ecki sie komit vnder vorum verdleikum / Og þo eigum vier samt fyrerheitid ecki at forleggia / Helldr þ med ollu þacklæti at medtaka.

Huad fullgiorir
Nadin?

Hun afrekar Heilagann Anda / ef at vier heyrum Gudz Euangelion og medtokum þ / Hin fyrsta og fremsta fulluerckan / er truan fyre hueria vor hiortu verda vidriett / Og vita þ vissiliga / at Gud er oss nadugr og miskunnsamr Jhesu Christi vegna / Fyre þessa hræring / þ er lifgan / verdum vier vardueitter / Og yfuer vinnum allar skelfingar Syndarinnar og Daudans / Þetta hid sama trunadar traustid er eirnin suo kroptugt / at þ frelsar oss i fra Syndinne og i fra eilifum Dauda / og vppbyriat oss eitt nytt Ja eitt eilift lif.

Þar nærst epter fylgia eirnin adrar hræringar / Einckum sem er su vpptecknа hlydnin vidr Gud / Akallit till Gudz / gudhræddzlan / kærleikrinn / þolinmædin / Og adrar fleire manndygder etc. Nadin hun verckar eirnin Gudz hialp / fulting og hug hreysting i mote Diofliunum / og daudans.

Þar

Af Nadinne.

Þar at auk huggan og þolin̄ mædi i Krossburdinum og motlætinu / og frelsar i fra Laugmalinu / Enn at lyckunum þa verckar hun i manninum eitt nytt lifuerne / og epter þetta lidit lif eitt eilift lif.

Huernen kann Naden at frelsa

fra Syndinne og Daudanum / Fyrst at Syndin blifr enn nu samt holldinu / þar med eirnin sa hin̄ Likamliga Daudinn?

Enn þo at i þessu lifue blifue Syndsamliger girnder i voru hollde / þa mun þo slikr nalægr breyskleike riettruodum monnum ecki til reicknazt / þo at þessi veyckleikinn / sie vt af Natturu Synd i sialfum sier / og fyrredemingar verdr / Suo lika eirnin þa verdr þetta vppteckna lifuernit ecki algiorliganna fullkomnat i oss / Allt þangat til ed þetta vort syndugt holld ꝥ i burt deyr / og verdi suo algiorliganna endrnyat.

Þar fyrre frelsar Nadin vt af Syndunum med tvennu mote / Fyrst þa flytr hun med sier fyrregefning Syndanna / vt af vegar ꝥ / at Gud tilreicknar oss ecki þa nalægu Synda syke / Sem oss er innfædd / og voru holldi vid loder.

Þar nærst verdum vier eirnin fyrer Nadina / frelsader i fra Daudanum / þuiat sa hinn eiliflige Daudinn /

Ap Nadinne.

bikin/ er allt til reidu i burtu suiptr af riettruodum/ Og þo at sa likamlige Daudinn / og adrar kualnin- gar og mottlæti blifue samt vti þessu lifue / þa er þo þessi same Daude fyre vtan spiozt brodd / þ er fy- re vtan kraft og mackt / og blifr at eins einn likam- ligr Daude / alleinazta vár fyre / þ hann i burt take þetta Syndum spillta holld/ Og epter þ verdr þessi likamlige Daudinn (i vpprisu frammlidinna) ernin i burt tekinn/ og veitizt suo sidan ein ny og dyrdarsam- lig nattura/ og eilift lif.

Huar fyre at skilur Paall Postule Nadina at giofina?

Sancte Paall kallar Nadinna fyregefning Syn- danna / edr frid þæginginna / og þ Gud hann med- tekr oss vt af sinne skærri miskunn Jhesu Christi veg- na. Enn giofina kallar Postulinn/ þa innhelling hei- lags Anda / og eilift lif/ Fyre þann skulld verdr/ fy- re þetta ordit / Donum / þ er giof / sa kraptrin og vercken Nadarinnar fyre myndut.

Og þo at þessi two ordin/ sie til samans teingd/ þa atskilia þo Sancte Paall þau fyre naudsynligra til efna saker / Þui þo at oss sie naudsynligt at hafa eitt nytt lifuerne / þa skal þo vor Samuizka vti frei- stingunne og i barattunne / og fyre Gudz dome ecki alita vorn sialfs verdugleik/ mandygd/ verck edr for- þienan/ þuiat þar med kunnum vier alldreige Nada-

 rinnar

rinnar Gudz og fyrergefningu Syndarinnar Samm/froder at verda / Helldr skulum vier iafnan a lita Fyrerheitin Gudz Euangelij/og þui oruggliga at trua/ ꝥ vier audlunzt Fyrergefning Syndanna vt af skærri Nad fyre Jhesum Christum / enn ecki fyre vora sialfs verdug leika / verck eda manndygder.

Huad merckir hia Spamanninum Zacharia / Ande Nadarinnar og bænanna?

Spamadrinn Zacharias vtskyrir i hinum xij. Capit: sinnar Bokar hid allra liufligazta þa vel giorninga hins Nyia Testamentisins / medr þessum ordum/ Eg mun vthella (seiger Drottinn) yfuer hwsa Dauidz/ þinn anda Nadarinnar/ bænanna/ þann anda Nadarinnar kallar hann / fyre huern vier medkennum/ ꝥ Gud er oss miskunnsamr / og vilie fyregefa oss Syndirnar / Andi bænarinnar inne lykur i sier/ alla hina innre Gudz dyrckan/og alla idkan truarinnar hueria ed heilagr Ande hann verckar/suo sidan þar epter an nær ed vier hofum huggan audlazt / og truum af hiarta / þa hofum vier Syndanna fyrergefning fyre Jhesum Christum.

Vt af Riettlætingunne.

Huad merckir Justificari og Justificatio?

Aꝼ Riettlætingunne.

Þetta ord Justificari merckir i Ebresku male kuittann seigia aꝼ Syndunum / og einn huern ꝼyrer riettlatann / ꝥ er þockann og þacknæma at medtaka / Suo sem þa / nær ed þu seiger / Dauid hann er riettlætter / ꝥ er / hann er aꝼ Syndunum kuittr sagdr / aꝼleystr / og til nadarinnar medtekinn / Suo seiger og S. Paall til Roma : iiij. Cap. At þm̄ sem med verckunum umganga verdi ecki verdkaupit vt aꝼ Nadinne til reicknat / helldr vt aꝼ eiginligre verdskulldan / Enn hinn annar sem ecki umgeingzt med verckin / helldr truer a þann sem omilldann riettlatann giorir / ꝥ er / vt aꝼ Syndum kuittann seiger / þm̄ sama manne verdr sin trua reicknud til riettlætis.

JVSTificatio ꝥ er Riettlætingin kallazt ꝼyrergeꝼningum Syndanna / þorlikun edr ꝼridþæging Gudz þa nær ed Gud medtekur manninn / og geꝼr hm̄ eiliꝼt liꝼ / Og þo ꝥ sie naudsynligt / at i þm̄ sem þorlickter og ꝼridþægder eru / þa sie eitt nytt liꝼuerne / Þa skal þo su sama Justificatio ꝥ er Riettlætingin vti þessari malsgrein Fide iustificamur / ꝥ er / at vier verdum ꝼyrer truna riettlater / ecki suo vnderstandin verda / Sem at audludunzt vier ꝼyrergeꝼning Syndanna / ꝼyrer vor eiginlig god verck / edr ꝼyrir vors hreinꝼerdis saker / Helldr alleinazta vt aꝼ Nadinne ꝼyrer Jhesum Christum.

Huad innelykr i sier þessi Justificatio ꝥ er Riettlæting?

Aꝼ Riettlætingunne

Þria hlute / ꝼyrst ꝼyregeꝼning Syndanna / Þar næst / ꝥ Gud medtekr oſſ til Nadarinnar / og geꝼr Heilagann Anda / Og ꝥ hid þridia / ſem er eiliꝼt liꝼ.

Huernen ſkier þeſſi
Juſtificatio?

Hier adꝛ ꝼyrre er till teicknat / ꝥ vti Gudz Euangelio verdi tuenner hluter kender / Suo ſem at er Yꝼuerbotin / Og ꝼyre geꝼningin Syndanna / Lika ſem ꝥ Chriſtur ſialꝼr hann ſeiger / Gange þier vt og Predikit yꝼuerbot / Og Syndanna ꝼyregeꝼning i minu naꝼne / Þar ꝼyre hliotum vier at vppheꝼia i þra Predikan / huer ed Syndina ſtraꝼꝼar / Og velgiorningin Chriſto til reicknar / Þar ꝼyre er þetta ꝼorm og ꝼyremynd þeſſarar Juſtificatio / At ꝼyrſt hliote þar at vera angr og idran / Sem ꝥ viſſiliga helldꝛ / at Gud mune Syndinne reidur vera / og ꝥ madrinn ſkelꝼizt þui aluarligar ꝼyre Syndinne / Þar næſt / Vti þuilikre ſkelꝼing / ſkal Samuizkan vidriettaz aptur ꝼyre truna / Og hondla ſuo ꝼyreheitid Heilaga Euangelij vt aꝼ Chriſto / Og trua þui ſtadꝼaſtligan na ꝥ vier ſieum riettlater og ſanner Erꝼingiar eiliꝼs liꝼs reicknader / Ecki þo ꝼyre vora ſialꝼs idran / helldꝛ vt aꝼ Gudz ſkærri Nad / og hans miſkunnſeme / ꝼyre Jheſum Chriſtum.

Þar ed

Af riettlætingunne

Nær ed vier nu (epter þessum hætti) vti yfer-
botinne / i angran og idran Syndanna / Hughreyst-
um oss suo / þa erum vier fyrer Gudi riettlater og þ[illegible]
þacknæmer / ꝥ er / at vier hofum þa fyrergefning
Syndanna / og erum medtækiliger till eilifs lifs /
Ecki þo fyrer sialfs vorn verdleik edr idran / Helldr fy-
re Jhesum Christum huern ed vier hliotum at medta-
ka vti oruggre og stad fastre tru / Og nær ed vier
handlum og medtokum nu suo huggunar traustid /
þa audlunzt vier þar med eirnin til lika / Heilagann
Anda / huer ed vor Hiortu upptendrar / Suo ꝥ vier
upphefium eitt nytt lifuerne / Og idkum oss suo f[illegible]
[illegible] i Gudz otta / vti hans kærleik og þolinmædi.

Huer eru til efnin þessa-
rar Justificatio ?

Hid Fyrsta og fremsta er Heilagr Ande / Hitt
annat þat er Gudz ord / fyre huert ꝥ Heilagr Ande
hann verckar og kroptugr er / Hid þridia vor vi-
lie sialfs / nær ed hann verdr hrærdr edr till knuenn
af Heilogum Anda / fyrir Gudz ord / Af þui
skal hann þat ecki motstanda / Helldr samþyckia /
Og ꝥ sama ord medtaka / epter þui sem i versi-
nu þess fiorda og niutigazta Psalmsins ꝥ seigizt /
Hodie si vocem eius audieritis etc. J dag / þo at

gler heyrit hans rauſt / Þa ꝼor herdit ecki ydar Hortu.

Gioꝛer vor vilie ſialꝼs eirnin nockut til þeſſarar Juſtificatio?

Nær ed vier ſeigium / ꝥ menn verdi vt aꝼ Nadinne riettlater / ꝼyre vtan verdſkulldan verckanna / Þat ſkulum vier ecki ſuo ſkilia ſem ꝥ vor vilie ſialꝼs gioꝛe þar eckirt til / Og ſie ecki vtan ſuo ſem annar ſtockr eda ſteinn/ Ja vel / enn med þui at vier hliotum at vppheꝼia i ꝼra Gudz oꝛdi / og epter þui ſem adꝛ er ſagt / þa gioꝛir voꝛ vilie ſialꝼs viſſiliga þar nockut till / Þui þa ed hann verdꝛ driꝼinn og till knuinn aꝼ Heilogum Anda / Þa ſam ſinnezt hann þui og medtekr oꝛdit / Og ꝼeller ſig till vid ꝥ þar ꝼyre ſkal madꝛinn ecki yꝼuer geꝼa nie ꝼoꝛleggia Gudz oꝛd / Edꝛ þui hinu ſama i mote at ſtanda / Hann ſkal og eirnin ꝥ ſtadꝼaſtliganna hallda / At Jheſus Chꝛiſtus mune ꝼull komliga enda ſin ꝼyꝛeheit / Einꝣkum ꝥ hann mune geꝼa riettruodum ſinn Heilagann Anda / ſuo ꝥ hann ſie kroptugr ꝼyꝛe Gudz oꝛd.

Huer er ſkilningrinn þeſſarar greinar / Þat ꝼyꝛe truna verdum vier riettlater?

Aþ Riettlætingunne

Þessi greinin verdr med morgu moti / og skundum vondzliga vt logd / Sumer vtleggia þetta ordit Fides / þ er truan / þyre giorvallann Lærdom Christiligrar Religion þ er andligrar stiettar / Og lika þyre þa hlydne Christiligs liþuernis / Þessir hinu somu seigia allz ecki vt aþ Christo / Og ecki helldr heitt vt aþ þui trunadar traustino a Gud sialþann / Huert ed vidrietter og huggan veiter Samuizkunum / Og haþua suo alleinazta vti Lærdominum Laugmalsins.

Hiner adrer eru nockrum mun heilbrigdare i skilningimum / Og vnderstanda þyre þetta ordit / Fides / þ er truan ecki alleinazta vidrkenningina Historiuunar / þ er liþsaugunnar / helldr eirnin lika þ a trunadar traustid / Enn þo liþt þm sem þ i þessari greininne sie ein Synecdoche / Þyrst at truan er su hin ædzta dygd og hun opp byrie Gudræknina / Þa verdi henne till reicknut / Su Justificatio / þ er riettlætingin / Enn þo med þui mote / þ adrar dygder / Sem er kærleikrinn / gudhrædzlan / vonin / þolin mædin etc. Þa sie þær ecki vtilyckiandi nie vndantakande / Þessir þara eirnin a misß vid meining hins Heilaga Pauli Postula / og alita vora algiorþue og dægiligleika / Og meina þui þ vier verdum riettlatter eirnin nockut suo sem þyre vorn sialþs verdugleik og þorþienan,

Enn eirn riettilig og sannarligr skilningur er þessi,

Aþ Riettlætingunne.

At vier verdum þyre truna riettlater / ꝥ er / at vier verdum þyre miskunn Gudz Jhesu Christi vegna riett later og Gudi þacknæmer / Eigi þyre vorn sialþs verdugleik / nie þyrir vorra vercka edr verdleika saker / Elligar þyre nockut ꝥ sem i oss er / helldr þyre ꝥ / sem þar oþan at hingat til vorkemr / Sem er þyre Jhesum Christum / og þyre truna a hann.

Huat vtilykr þetta ordit Gratis?

Þetta litla ordit / Gratis / ꝥ þydizt þyre ecki / vtilykr eigi yþuerbotina / nie idru nina edr goduerckin / Helldr alleinazta vorn verdleik / Og vtskrifar þau til eþnin Gudligrar millde og godgirne / Suo sem at er þyregeþningin Syndanna / og Eiliþt Liþ / og reicknar ꝥ sama alleinazta Gudz miskunnsemi til.

Huar þyre hliotum vier Swodann Exclusiua at hallda?

Þennann gior vallann Lærdom / hliotum vier at draga vpp a barattu Samuigkunnar þyre Gudz Dome / elligar þaum vier hann ecki þullkomliga skilit / huat vti riettri angist / og skelþingu þime

Samuizkan ꝥ / at vier kunnum eigi / at setia vor
verck edr verdleika i gegn Gudz dome og hans rei-
de / Og kunnum eirnin ecki till fridar edr huilldar at
komazt / nie þa efuablendne af at leggia / a medan
vier vppbyggium a vorar mann dygder og god verck

Dauid Konungr þo at hann hefdi margar og
ágætar manndygder / verck / Og verdleika þa kann
hann þo ecki ꝥ sannarliga at vrskurda / at Gud hafi-
ui honum fyrer þess saker sinar Synder fyrer gefit /
Þuiat allar slikar manndygder / Og verdskulldaner
verda vnder fryktar og nidrkæfdar / fyrer eina
hofut Synd / Þar fyrer ef madrinn skall audlazt ei-
na fridsama Samuizku / þær hrygdaner og skelf-
ingar at yfirvinna / Og ꝥre efuablendne i burt at
koma / þa hlytr hann at leita skærrar Gudz miskun-
nar / elligar fær hann vist / eigi adr huorcki huilld nie
ro / fyrir enn ꝥ hann getr hondlat og yfuer komizt /
Þessa raust Heilagx Euangelij / þat honum verdi
vt af Nadinne / fyrer vtan alla hans verdskulldann /
Synditnar fyregefnar.

Þar fyrer hlytr þessi greinin / at vier verdum
vt af Nadinne riettlater / fyrer Gudz miskunnseme
Christus vegna / vel at handfestazt / Vpp a ꝥ / at
velgiorningrinn sie visseligr / Og su harme þrungen
Samuizka megi hafa eitt orugt huggunar traust /
Og ꝥ su efua blendinn mætti yfuer vinnazt / fyrer
Rietta trw.

Af Riettlætingunne.

Og þetta ordkornit / Gratis / ꝥ er fyrer ecki giorit sierdeilis þann atskilianligann greinar mun / a millum Laugmalsins og Heilagy Euangelij / Huat Laugmalit hefer eirnin sin fyrerheit / Enn ꝥ fyrergefr þo ecki Syndina vt af Nadinne / Helldr krefr vora verdugleika / hlydninna / og uppfylling bodordanna Og þetta er ꝥ fyrsta till efnit / huar fyrer vier hliotum at hallda þessar Exclusiuas / Einckanliga / suo ꝥ fyrerheitid sie sannarligt.

Hitt annat tilefnit er þetta / ꝥ Christo veitizt sin till heyrelig dyrd og heidran / Einckum sem er þesse / at vier holldum ꝥ vissiliganna at oss mune hans vegna veitazt þær velgiorningar Heilagy Euangelij / Og læra at hafa hann fyrer vorn medal gongu mann / Þui huer hann helldr ecki þennann Gudzspiallzins lærdom / þær hiner somu ræna Christ / sinne tilheyriligre dyrd og heidran / og hallda hann ecki fyrer sinn tienadar mann.

Gef vitnisburde þessara exclusiua vt af ritningunne?

Sanct: Paall hann seiger til Roman: iij. Cap: At þær verdi riettlater an forþienunar / vt af hans nad / fyrer þa Endrlausnina / sem er i Christo Jesu.

Item til Ephes: ij. Capit: Vr af nadinne eru þier Salu hialpliger vordner fyrer truna og ꝥ sama

ecki

ecki vt aþ ydr till / Gudz gioþ er þ / ecki vt aþ verckunum / suo þ einginn hrose sier.

Item Galat: ij. Vier vitum þ madrinn verdr ecki riettlatur / þyre verckin Laugmalsins helldr þyre truna a Jhesum Christum.

Item till Titum iij. Capitt: Oss heþer birst godgirne Gudz vors Hialpara / ecki þyre riettlæsins vercka saker / Sem vier hoþum giort / Helldr vt aþ sinne miskunnsemi / heþer hann giort oss Saluhialpliga.

Er þa su greinin saunn/og o brigdi lig /at vier verdum alleinazta þyre truna riettlater?

Þessar tuær greiner / At vt aþ Nadinne an porþienunar verdum vier riettlater / Og alleinazta þyre truna verdum vier riettlater / Þa eru einslika badar / Þo Correlatiue recknat / mega þær betr skiliazt / Einckum suo / þ alleinazta þyre miskunnsemina verdium vier riettlater / þ er alleinazta þyre skæra Nad og Gudz miskunnsemi / Huer at oss er i Christo þyre heitinn / Þa verdum vier þyre Gudi komer / Og riettlater / Ja þo at eirnin þetta litla ordit / Alleinazta / yrdi þar ecki till set / Þa er þo samt þessi greinin (Þyre truna verdum vier riettlater) Ein exclusiua / Huiat þ er eigi odru vis nie a adra

 leid

leid talat (fyre truna verdum vier riettlater) enn sito mickit sem at ecki sie ꝥ fyrir vorrar forþienunnar / vercka edr verdleika saker / Helldr allreinazta fyre skæra Nad og Gudz miskunsemi / Jhesu Christi vegna / verdum vier riettlater / Og ꝥ sama er ein tahrein Contradictio / ꝥ er motstadlig rædar / Sem ꝥ seigia / at verdum vier fyre truna riettlater / Og i mynda þo ꝥ / at vier verdum eirnin fyrir verkin riettlater / og audliunzt Syndanna fyregefning / og eilift lif.

Frammsettning og vppleysing
Nockurra Argumenta / ꝥ er Spursmal og Andsuara ?

Hier finnazt nu nockr þau Argumenta / þuiat eirnhuer mætti suo seigia / Hier adr fyrre hefer þu sagt / ꝥ til Riettlætingarinnar heyrdi yfuerbotin og idrun / þar fyre þa verdum vier ecki alleinazta fyre truna riettlater.

Andsuar / þetta litla ordit / alleinazta / vti lykr ecki Yfuerbotina edr Jdrunina / vill og eirnin ecki / at i ꝥm / sem at nyiu endr fædder eru / þa sie truan alleina / og ecki neinar adrar manndygder / Helldr vtilykur ꝥ vorn sialfra verdugleika / verck og forþienan / Suo sem at fyre þau til efni Sattmalans edr forlikunarinnar / Seigium suo / ꝥ vier verdum ecki / fyre vorn algiorfugleika / vercka / edr forþienunnar

Af Riettlætingunne.

saker riettlater/ Helldr alleinazta /fyrer Gudz miskun-seme Jhesu Christi vegna / Og i stuttu male at skyra/ Þa skal og hlyter eirnin/ Yfuerbotin / Jdrunin / nyte lifuernit/ og vpptekin hlydnin i oss at vera/ Enn fyrre ꝥ þo ecki fyrergefning Syndanna/ Helldr allemazta fyrer truna a Jhesum Christum.

Eitt Annat Argumentum.

Fyrer truna erum vier riettlater / Truan er eitt verck / Þar fyrer þa eirum vier fyrir verckin riettlater/ Hier vill ꝥ andsuar fra ecki duga sem þar seigia/ at truan sie Gudz verck / Þuiat kærleikrinn / gudhrædzlan þolin mædin / og adrar dygder eru eirnin Gudz verck i oss / þo verdu vier ecki fyrer þær hinu somu riettlater.

Þar fyrer skal vp a þetta Argumentum edr spursmal / suo suarazt / Hin fyrsta Propositio (at fyrer truna eirum vier riettlater) skal ecki suo skilin verda / sem at sie truan eitt verck / edr algiorfuigleike i oss / fyrer hueria algiorfue at vier kunnum fromer og riettlater at verda fyrer Gudi / Helldr hlyter ꝥ Correlatiue at skiliazt / einckum suo ꝥ vier fyrer Gudz miskunsemi / hueria ed truan hondlar og vpp a bygger / þa verdum riettlater / og þacknæmer/ Þui þo at truan i oss sie eitt verck og nyr giorfuigleike / þa verdum vier þo / fyrer þann sama verdugleik ecki riettlater / þuiat su sama truan er o fullkomlig / Swo sem eirnin þær adrar dygder / Helldr

 erum

ordum vier riettlater vegna þess / sem su sama truan hondlar og medtekr / Einckum sem er fyrer Jhesum Christum.

Fyrst vier uerdum eckí riettlater fyrer verckin / huar til er þa nyttsamligt god verck at giora?

Andsuar / Sa allr velgiorningr / Riettlætingarinnar heyrir alleinazta Christo til / og þ er ecki kommit vnder vorum verdugleik / Suo at þ sie stodugt og vissiligt / Enn þo skal i oss eitt nytt lifuerne / og vpptekin hlydni verda / þui nær ed vier i trunne audluzt fyrer gefning Syndanna þa skier og til lika i oss ein fornyung lifnadarins / huert at er eitt vpp haf eilifs lifs / þuiat vpphafit þessa hins nyia lifnadarins / þa er su nyia vpptekna hlidnin / og su hin sama er miög naudsynlig i þm sem riettlætter eru.

Huort er þa hinn heilage Pall epter vmsnuningina / alleinazta riettlatr fyrer truna / eda fyrir verckin og truna / elligar fyrer þa nyiu vpptecknu hlydnina?

Af Riettlætingunne

Andſuar/S. Paull er alleinazta fyre truna riett=latur / þui þo han hefdi eitt nytt lifuerne / og þo vpptecknu hlydninna / og adrar fleire frabærar dyg=dir/þa kunne hann þo ecki viſſiliga at alycta/ ꝥ hans ſialfs perſona væri fyrer ſlikra dygda ſaker Gude þeck og þacknæm þuiat hann fann og formerckti/ ꝥ þuilia ſin vpptekin hlydni / þa giordi ecki Laug=malino fullnægiu / Swo kunne hann og eirnin ſli=kar ſinar dygder ecki at ſetia i gegn Gudz ſtreingum Dome/ epter þui ſem ſialfr hann ſeiger j. Corinth. 4 oc / Eg em mier ſialfum ecki ſamuitanligr / enn i þui er eg þo ecki riettlættur / Þat fyre er hm̄ þar=fligt / ꝥ hann alyckti ꝥ ſuo / þat hans perſona ſie Gudi þeck og þacknæm/ eigi fyrir ſinar dygder edr verdugleika / Helldr fyrir einn annann / Sem er fy=rir Jheſum Chriſtum / Med þui nu at truan ſetr alleinazta ſitt trauſt / og vppbygger a Gudz miſkunn=ſemi / Og alycktar ꝥ ſuo / at madrinn ſie allei=nazta fyre þuilika tru Gudi þacknæmr / Þa kann hann þo ecki ꝥ at ſeigia/ at hann ſie til lika fyre truna og verckin riettlatur / Þuiat ꝥ væri ein augliоſ Con=tradictio / ꝥ er motſtadlig ræda / at treyſta til lika vpp a Gudz miſkunſeme / og vpp a eiginligann ver=dugleika / og ſina ſialfs forþienan.

Ut af Godum
Verckum.

Þuí

Huad er seigianda vt aþ godum verckum?

Þar eru margar spurningar till vt aþ godum verckum / J Fyrstu huad er Gud heimter þyre god verck / og huer god verck eru.

J annann mata / Huernen at þau skule skie.

J þridia mata / Huort at god verckin gióra fullnegdu Laugmalino.

J fiorda mata / vt aþ forþienan verckanna.

Huada godum verckum heimter Gud / og huer eru god verckin?

Gud hann heimter ecki alleinasta þau hinu yter augsyneligu verckin / Huer eru / ein kurteislig sidsemdar umgeingne / medal hæþuerskra / Og sidgodra manna / og ein likamlig edr veralldlig riettuise / Huer ed eirnin i hia hiæsiorunum / og odrum ogudligum verde þundin / Þuiat suodan holldsins riettuise kann mansins vilie at þremia og þullkoma / eirnin an Heilags Anda / Og Gud hann vill suodant riettuisligt at hæþi eirnin haþa aþ þeim / sem ecki eru riettlæter og Helgader aþ Gudi / Helldr heimter Gud laþn vel eirnin þær hinar ilinnu hiartans hræringar / þau

Aꝼ godum Verckum.

Jnu hædztu og beztu goduerckin / So ſem at er ſaunn
gudhræidzla / riet trua / riettiligt bæna a kall i ollum
naudſinium / Sannr kærlæike / þolin mædi / og adrar
dygder / Epter þui ſem Gud ſialꝼur hann ſeiger /
Eg vil inngeꝼa mitt Laugmal i ꝼra hiortu / Og
Chriſtur hann ſeiger ſwo / Vtan ſuo ſie at ydart riett-
læti ſie betra / enn ꝥ ꝼra Phariſeis og Skriꝼtlærda /
Þa munu þier ecki innkoma i Himnarikit / Suo eru
nu god verckin ecki alleinazta / ꝼr hiner ytre og aug-
ſyneligu giorningarner / Helldr iaꝼn vel eirnin þær
hinar innre andligu hræringarnar / Enn vier kollum
Goduerck alleinazta þau ſem aꝼ Gudi eru bodin /
Huer ed oſſ verda bodiu og tilteicknut / vti ꝥm Tiw
Gudz Bodordum / huar ꝼyre nær ed nu verdr at ſpurt
edr vmtal hapt aꝼ godum verckum / þa ſkulum vier
alita þau Tiw Bodordin / Og vita ꝼyre wiſt / at ꝥ
ſama eru viſſiligannagodwerck / huathellzt i ꝥm bo-
dit og biꝼalat er.

Wier hliotum ſannarliga vitniſburde at haꝼa
vt aꝼ Gudzordi / Huada verckum ed Gud hann
kreꝼr / og huer goduerck ed hm̄ þocknazt / Suo kun-
num vier ꝥ eirnin alldreigi ꝼyre ꝼull ſanninde at or-
ſkurda / at þau verckin ſie Gudi kær / Sem onguann
vitniſburd haꝼa vt aꝼ Gudz ordi / Swo ſem at eru
þau verkin Mannanna innſetninga / og ꝼrar vppdick-
tadrar Gudz þionuztu / Ja heilog Ritning hun ꝼor-
leggr opinberliga þau hinu ſomu werck / og ſeiger
augliosliganna ꝥ þau þocknizt ecki Gudi / Lika

Aþ Godum verckum

sem ꝥ Christr sialþr hann seiger eirnin / Matth: xv. Till þorgeþins þiona þr mier / a medan þr kenna suodann lærdoma / þr ed ecki eru / vtan mannanna bodord.

Þramtel og vtskyr þau god verckin / vr þm Tiw Bodordinum ?

J þat Þyrsta Bodordit heyrir / Sannarlig yþuerbot / riettiligr Gudz otte / ein riet trua / Og eitt orugt a trunadar traust milldinnar / Nadarinnar / Og Gudz miskunnsemdar / huer ed oss er loþut og till sagd þyre Jhesum Christum / Jtem sannr kærleike / hlydne / þolin̄ mædi i ollum yþuer liggiande a naudum og harmkuælingum.

J þat annat Bodordit heyrir / Ein rot þaust bæn aþ hiarta / a kallit Guds naþns / þacklætid / Gudz ord at kunngiora og vtbreida / Og ꝥ hid Heilaga Euangelium Gudz opinberliga og stadþastliganna at medkenna.

J þad þridia Bodordit heyrir / viliugligt og kostgæþiligt opphelldi þrar gudligrar Kirckiu þionuztu og riettilig vardueiting allrar Christiligrar till skipunar / Og ein til heyrilig lotning / virding / og vegsemd vidr Gudz ord / og þess þienara.

Til hins Þiorda Bodordzins heyrir / ꝥ menn sie valldzstiorninne hlyduger / og eirninlika at þr veite /

Sinum

Aþ Godum verckum

Sinum þorelldrum/og yþuer bodurum til heyriligañ heidr og skylduga lotning/ Og þ huer som eiñ stundi medr dygd og athygle sina stiet/embætti/og kallan.

Til hins Þimta Bodordzins heyrir/kærleikiñ þrid semin og vinþeingit vidr naungann/suo lika sidsamlig breytne og þalslaus handtieran/eirnin sinum samchristum giarnan til hialpar at koma/ hñ ecki neit oþriki at veita/og onguann brest nie van þaurþ lida lata.

Til hins Siette Bodordzins heyrir /hreinliþue/ traustligt trygdar band hiuskaparins / sparneytne og hoþsemi i ollum hlutum.

Til hins Sionda Bodordzins heyrir/þ vier skulum ouguañ þioþnad þremia/eingin rangindе giora/ Onguann at þalsa/nie suikia i kaupskap neinum/ Enn sins rietþeingins þiar vel og Christiliga a neyta / Og þatækum giarnan aulmosur at gaþa.

Til hins Attunda Bodordzins heyrir /þ vier sie-um sannorder/og þorum eigi med neinar lygar og huldr/og vorunzt allann þalsleika/ vnderhyggu og pretuise vti allzhattadre breytne og maleþnum/Helldr verum godþuser/milder/og miskunnsamer.

Til hins Niunda og Tiunda Bodordzins heyrir/þ vier skulum vondum girdum/lystingum/ og til hneigingum i motestanda/og geþa þm eckirt radrum medross.

Hin oñr Spurning

 Huer-

Huernin skulu God-verckiñ skie ?

Hier hliotum vier fyrst þessa Reglu at hallda/ at omoguligt sie/ ꝥ Laugmalit verdi halldit/ an riettrar truar / Þui fyrst at ꝥ fullnægir ecki / at giora þau hinu ytre og augsyneligu verckin Laugmalsins/ helldr ꝥ/ at þær hinar inztu hiartans hræringar heyre þar eirnin til / Swo kunna menn og ecki slika sannarliga hlydne at veita / an truarinnar / og sannrar vnderstodu heilags Euangelij vt af Christo.

Enn þessa Reglu (þat an truarinnar/ er Laugmalit omoguligt) hana hliotu vier med tweimu mote at skilia. J fyrstu af ꝥre andligre hlydinne hiartans / Suo sem at adr er sagt / þui þo ut menn giore nockr augsynelig verck / Þa kunna þau þo ecki i barattu Samuitzkunnar / vti Daudans angist stodug at standa / nær ed hiortun þau finna og formerckia Gudz reide og hefndar Dom / þui þa taka þau til efuablandin at vera / flyia og fordazt Gud/ auruænta sier miskunnar af honum/ elska eigi Gud/, akalla og eirnin ecki Gud sier til hialpar /, Þar fyre fullkomna ꝥr og eigi helldr / þa sannarligu hlydinna.

Jannan mata þa skal eirnin þessi Regla skilin verda/ af Gudz medtekningu /, og hans gedþeckne/ Þuiat ꝥ huad madrinn giorir/ an riettrar truar / ꝥ

sams

ſama þocknazt Gudi ecki/ aꝼ þui at ꝥ ſkier ecki vtſ ſaunnu a trunadar trauſti/ a þann medal gongu manninn Jheſum Chriſtum / Þuiat at an og ꝼyre vtan Jheſum Chriſt þocknazt Gudi einginn hlutr/ Þar ꝼyre ſeiger og Chriſtr ſuo/ At an min kunne þier ecki neitt gott at giora / Huar ꝼyre ꝥ naudſynligt er at ſamteingia ꝥm Lærdominum Laugmalſins / ꝥ Euangelium vt aꝼ Chriſto Jheſu / Og ein riettꝼerdug trua er eirnin miog þarꝼ ꝼig þar til/ at ꝼullkomna med Laugmalit.

Enn goduerckin þau ſke ſuo / nær ed hiortun verda huggut og vidreiſt ꝼyrer Gudz Euangelium/ medr til werckan Heilagy Anda / og vors eiginligs vilia / Sie ſwo verdr oſſ til lika heilagr Andi geꝼinn / og þær andligar hræringar hiartans/ Þuiat epter ꝥ ed hiortun mannanna ꝼyre Heilagann Anda vona ſig at haꝼa einn nadar ſamligann Gud ꝼyre Jheſum Chriſtum/ ſa ed alite þa og bænheyrer/ Þa ſuo medkenna ꝥr eirnin Gud ꝼaudr / og lata ſidan alla ſkelꝼuing og alla eꝼuablendne i burt lida/ Od taka þa til at elſka Gud ſannarliganna / og at akalla hann riettiliganna vti allre angiſt og armædi/ Og at treyſta vpp a Gudz hialp og ꝼullting / eirnin lika medr þolin mædi at vm lida allar hormungar og motlæte / Og eru ſuo Gudi hlyduger / þiona og eirnin ſinum ſamchriſtnum Naunga giarnan / vpp a Gudz vegna / ſtunda og ꝼrammꝼlitia Embætti ſinnar kallanar medr allre at hygle og ꝼull komna ſuo

 millde

molldi verckin / hreinliþuit og hoguærdina / og nidrkeþia i ſier þær vondar girnder / tilhneigingar og loſtaſemder / Þetta hid ſama er nu velgiorningr/og nytſeme Euangelij Lærdoms / Nær ed kent og Predikat verdr / vt aþ riettri tru / Einckum ſuo / ꝥ vier Lærum hüernen at heilagr Ande verdr medtekinn / hann ſem i oſſ vpptendrar og verckar allzhattadar nyar hræringar / Og ꝥ vier þaum at ſkilia / Huerſu omaugligt ꝥ oſſ ſie Laugmalit at hallda/ an riettrar truar. Lika ſem ꝥ S. Paall hann ſeiger eirnin/ Þad Laugmalit verdi ſtadþeſt þyrr truna.

Hin Þridia Spurning.

Huort ꝥ ſu hün nyia vpptecKna hlidnin
giore þull nægiu Laugma-
lino/og ſie þyrr vtan
Synd?

Þo at i riett Chriſtnodum mönn / nær ed þr medtaka Heilagann Anda/ þa ſie ein ny hlydne/ ſem ꝥ adr er ſagt / Þa ſkulu vier þo vita / ꝥ ſwodan hlydne er o þullkomlig / og ecki þyrr vtan ſynd/ helldr lode þar enn nu mickill breyſkleike og noglig Syndalyte / eirnin i ꝥm ſem helgader eru / Þar þyrre i ſuo micklu ſem þa vpptecknu hlydnina a hrærir / ſo giorir hun ecki Laugmalino þullnægiu Þær og eirnin ecki ſtadizt þyrir Gudz reide / og hans

Dome / Þuiat i heilogum er enn nu eirnin vondzlig girnd / huer at i sialfre sier er synd og dauda verd / Og su hin sama er eirnin ecki med ollu idiulaus i manninum / Helldr elur hun alla tima vondar til hneigingar / lystingar og losta semder / Þar fyre kunna hiner heilagu þ ecki vissiliganna at orskurda / þ þr fyre saker sumar hlydne sie riettlater og Gudi þacknæmer / helldr hliota þr at leita Gudz miskunnar / og trua þui þ þr þocknizt Gudi faudr alleingzta fyrer Jhesum Christum / Og vita suo / þ Gud heimter at þm eina idugliga idranar yfuerbot / og þ þr hafui þaurf idugligrar Syndanna fyregefningar / Like sem þad Christr sialfr hann heimter at ollum mönnu yfuerbotina / suo at þr forhefie sig ecki i sinum eiginligum verdleikum / verckum / og forefienan / Þuiat suo seiger Christr Luce xv. Capit. At þar mune faugnodr vera a himnum yfuer einum Syndugum þeim yfuerbot gioir / meir enn yfuer niu og niutige riettlatum.

Þar fyre er hier forlagdr sa Lærdomr vorra motstodu manna sem þ kenna / At hiner heilogu hier i Heime / sie fyre utan Synd / og seigie at su Concupiscentia þ er girndin / Hueria ed þr kalla Fomitem þ er uppkueiking / sie edlig / og i sialfre sier eingin Synd / Og hallda suo at hiner renouati þr endr Nyiudu Christner menn / sie Heilager og riettlater fyre sina hlydne / og Laugmas-

ins vppfylling / i burttaka ſuo Chriſtum med ollu / og formyrckua lærdomin Heilagx Euangelij.

Gef hier fram nockra vitniſ-burde Heilagrar Ritningar / ꝥ Syndin blifue enn nu i Heilogum ꝥ er i lifande Chriſtum mōm?

Hinn Heilage Johannis hann ſeiger i hinum fyrſta Piſtley. Capit: Ef vier ſeigum ꝥ / at vier hofum ongua Synd / þa villum vier ſialfa oſſ / Og ſannleikrinn er ecki i oſſ.

Sanct: Paal hann ſeiger till Romau: vij. Capit. Eg hefui lyſting a Gudz Laugmale / epter hinum innra manninum/Enn eg ſie eitt annat Laugmal i minum limum / ꝥ ſem i mote ſtendr minu hugſkotz Laugmale / Og leider mig hertekinn i Syndarinnar Laugmal / huert at er i minum limum.

Item till Romanos xj. Capit: ſeiger hann / Þad Gud hafui alla menn inneluckt vnder Syndina / vpp a ꝥ hann miſkunnadi ollum.

Dauid i ꝥm xliij. Pſalmi ſeiger ſuo / Drottinn inngack þu ecki i riettlætis dom vidur þræl þinn / þuiat i þinu auglite er einginn lifuande mann riettlatur.

Pſalmarinn C xxx / Drottin/ef at þu vilt ſyndirnar till reikna / huer mun fyre þier ſtadizt geta.

Pſalm

Af godum Verckum.

Psalm xix. huer þær ſkyniat huerſu opt hann miſbrytur / fyrer gef þu mier Drottinn þær duldar Synder.

Psalm xxxij. Sæler eru ꝥr / huerium ed miſgiordirnar eru fyregefnar / og ꝥm ſem Syndirnar eru ſkyldar / Og þar ſtrax epter a ſeiger hann / Fyre ꝥ munu þig aller Heilager til bidia i þægiligann tima.

Og aller Heilager menn ꝥr viderkenna eirnin ſinar Synder / bidia Gud og ſeigia ſuo / Fader fyrerlattu oſſ vorrar ſkulldar.

Hin Fiorda Spurning.

Fyrſt at i Heilogum eru enn nu Synder / huernen kann þa ꝥra vpptekin hlydni / Gudi at þocknazt?

Þeſſi vpptekin hlydne þeckizt Gudi ecki / fyrer ſialfs ſinnar verdugleik / edr fullkomnan / helldur Jheſu Chriſti vegna / fyrer huern vier erum vordner Gudz born. Johan: j. Capit. Þuiat lika ſuo ſem madrinn audlazt fyregefning Syndanna / og Þocknazt Gudi Faudr fyrer Jheſum Chriſtum / Swo lika þa þocknazt hm̄ eirnin ſu epterfylgiande hlydnin og god werckin / Og þo at þar ſie enn nu Synder nalægar fyrer hondum / og ſialf verckin med Syndum

M flecktur/

flecktut/ þa þocknazt þau so samt Gudi Faudr fyrr Jhesum Christum / þui huat helldt ꝥ enn nu eirnin er syndsamligt i riettruodum/ þa verdr þm̄ ꝥ fyrregefit vegna þess medalgongu manzins sem er Jhesus Christus / sie swo skulum vier vita ꝥ bædi madrinn og suo verckin þocknazt Gudi fyrr Jhesum Christum / Og ꝥ su vpptecktna hlydnin sie þacknæm fyrr miskunsemina Faudrsins Jhesu Christi vegna / og verdi þui reicknut suo sem ꝥ giore hun Laugmalino fullnægiu / þuiat vier erum nu Gudz born/ og sam arfuar Jhesu Christi.

Gef hier framm vitnisburdi

Heilagrar Ritningar / ꝥ þessi vpptekinn hlydni þocknizt Gudi?

S. Paull hann seiger til Roma: At þar sie ecki neitt fyrrdæmiligt a þm̄ / Sem at eru i Christo Jhesu / Og seigir suo framar / Ef at þier deydit fyrr andann holldzins giorninga / þa munu þier lifa.

Til Galat v. Cap. J Christo Jhesu er huorcki vmskurdrinn nie yfuerhudin nockrs verd / helldr su trua sem fyrr kærleikinn verckar.

Til Romano: xiiij. Gudz Rike er eigi matur og dryckr helldr riettuise / og fridr / og fagnudr heilogum anda / huer ed Christo þarinne þionar / sa er Gudi þægr/ og mōnum gedfelldr.

Petur

Aꝼ godum Verckum.

Petur Poſtuli i ſinum ꝼyrra Piſtle iij. Capit. Seiger ſwo vppbyggit ydr ſialꝼua til andligs Myſtieris / og til heilagꝛ kenne manzſkapar / til at oꝼꝼra andligar ꝼorner / þær ſem at eru Gudi þacknæmar ꝼyrer Jheſum Chriſtum.

Johannes i ſinum ꝼyrſta Piſtle iij. Capit. ſeiger vier holldum hans Bodord / og giorum ꝥ huad hm̄ er þacknæmiligt / Swo þocknazt nu vor kærleike allmattugum Gudi / enn þo nær ed hann ꝼramm ꝼlytur vt aꝼ riettri Tru / huer ed i ꝼyrſtu hondlar og medtekr / þann medalgongu mannum Jheſum Chriſtum.

Hin ꝼimta Spurning.

Aꝼ verdugleik / og til eꝼnum
God werck at
giora?

Þeſſi Lærdomr priſar og vidꝼrægir nærſta miog Gudz miſkunnſeme / nær ed wier vitum / ꝥ vor hlydne / þo at hun ſie enn ſaurug / og med ſyndum ꝼleckut þocknazt Gudi ꝼaudr ꝼyrer Jheſum Chriſtum / og verdi reicknut ꝼyrer eina vppꝼylling Laugmalſins / og ꝼagut ſuo med mycklum loꝼſtir / Sem er þeſſum ꝥ hun verdr kollut / eitt riettlæti / ein Gudz dyrckan / eitt oꝼꝼur þar ed wier vegſomum og dyrckum Gud med / og audlunzt ſuo eirnin eitt mickit og daſamligt verdkaup / Þar ꝼyrer ſkulu vier þau hinu ſannarligu god verckin eigi ꝼormiucka /

 helldr

helldr þau hafi forhefia/ Vppa ꝥ/at ſuodann lofſtir upptendre i oſſ eina aluarliga koſtgæfni till at fremia og god verck at giora.

Huerſu morg eru þau till efnin ſem oſſ ſkulum lada till/god verck at giora ?

Finn / Sem er Naudſynn / Werdugleikinn / Verdlaunin / Jdkan Truarinnar / Og hialpen Helagy Anda.

Huert er hid fyrſta tilefnid ?

Þuingandi naudſyn godra vercka / Þuiat truan hlytr i oſſ / fyre iduliga idkan / i akallinu / i yfuerbotinne / i haſkaſemdunum at þroazt og vagva Suo ſem ꝥ Johannes Baptiſta hann ſeiger Matth: iij. Capittel. Giorit verduga auogytu yfuer botarinnar / Suo lika kann truan og eirnin ecki at vera nie ſtadfauſt at blifua i hia einna vondre Samuigku / Þuiat truan er ꝥ ſama a trunadar trauſtid / At Gud ſie oſſ nadugr og miſkunnſamr / Enn eins vond Samuigka dæmer þar þuert i mot / Jtem Ꝥr. huerier ed ecki giora neina yfuer bot / heldr liggia vel-

gla vti stor syndum og illzku verckum / og epter þyl-
gia vondum girndum / Þr ed suo giora haþa ecki riet-
ta tru / Þuiat Truan leitar at þyregeþningu Syn-
danna / Og heþer ecki gedþeckni neina a misgiordu-
num / Suo bliþr og Heilagr Ande eirnin ecki i þm
hinum somum / Sem at ein nu liggia vti syndsam-
ligum girndum / Lostasemdum og lastauerckum /
Suo sem þ Sanct: Jahannes hann seiger / At sa
huer ed Syndina dryger / At hann sie aþ Dioþli-
num / Þuiat Dioþullinn syndgadizt þegar i þra vpp
haþui / Og hinn Heilage Petur i sinum þyrra Pi-
stle j. Capitt: Aminner oss / Og seiger / haþit idu-
liga a stundan a þui / ydra kallan og vtualning stad-
þasta at giora. etc:

Huert er hitt annat

Tileþnit?

Werdugleike godra vercka / Þui þo at wier
e slikum vorum breyskleik / eigum ecki at hallda
mickit vt aþ sialþum oss / nie rikilater at vera / þa a
þo samt vor kallan mickils metin at vera / Og þo
at vorar dygder og god verck sie / enn saurug / Þa
heyra þau þo samt till Christi dyrdar / Þar þyrer
eru þau ecki þyrelitandi / Enn suo at vier megum
vel vita at þau þocknizt Gude / Þa heidrar Gud
þau sialþur / medr sæmdarnoþnum / og þrægum loþ/

 stir-

Ap godum Verckum.

kir/ Med þui ed þau verda kollut eit helgi offur ꝥ er riettilig Gudz dyrckan / Huer ed, Gudi þocknazt vel / Og Christr hann seiger sialfr Matth: v. Capit Þat Gud Fader verdi prisadr fyrir vor god verck / Og Petr Postuli hann seiger / At vier sieum sa hinn Heilage kennemanzskaprinn kallader till at offra andligar forner / Sem Gudi faudr eru þacknæmar fyre Jhesum Christum.

Um fram allt þetta med þui at god Verckinn eru giafuer Heilagr Anda / Þa væri ꝥ og eitt o þacklat og o gudligt Manz hiarta / huert ed ecki þeckia villdi vpphefiarann þuilikra godra vercka / Suo eru eirninn goduerckin þau teickninn sem oss aminning giora / vm Gudz vilia / Og ꝥ vita / at vier audlumzt fyre gefning Syndanna / og adra goda Gudz velgiorninga / Suo sem ꝥ Christr sialfr hann seiger / Fyrirgefit þa mun ydr fyrergefazt.

Huert er hid þri-
dia tilefnit?

Verdlaunin andlig og likamlig / Huer ed goduerckin forþiena / Og þo at morgum verdi i þessu lifue launin endrgolldin / Enn med þui ꝥ Gudz Christne er motlætis Krossinum vnderlaugd / þa gefr Gud þau hinu adztu verdlaunin epter þessa lidna lifdaga / Suo sem Christur sialfr hann seiger Matth v. Cap:

Af Godum verckum

v. Capitt: Yduart verdkaup er mickit a himnum/ Og S. Paull hann seiger j. Timoth iiij. Þat gudrækinn edr milldi verckin hafue fyrehett badi þessa og hins tilkomanda lifsins.

Huert er hid fior-
da tilefnit?

Idkan truarinnar/ Þuiat þar fyre hefer Gud fyre heitid verckunum till lagt / Wpp a ꝥ vier idkudum truna fyrer þuilikra hluta saker / Og hugleidum suo/ at fyre þui gefum vier aulmosu / at Gud ꝼ þocknazt slik verck/ Og truum þui / ꝥ Gud mun oss þar i gen goda aumbon giora Suo sem ꝥ Epterdæmit af fre Eckiunne till Sarepta vtuisar iij. Reg: xvij.

Huert er hid fim-
ta tilefnid?

Hialpen Heilagy Anda/ Suo at þr hiner somu sem a stunda at giora god verck / fae þar hialp og styrck til af Heilogum Anda/ Og verdi af honum vardueitter / Suo ꝥ andskotinn innleidi þa eckí í skadsamliga villudoma / Nie i adra storglæpi edr hofut synder / Þar fyre seiger suo Christur til sinna Lærisueina / Eg vill eigi lata ydr fauder lausa/ Og þennann Gudz velgiorning kann vissiliga einginn mannlig raust full komliganna vt at skyra / Þuiat eingin

eingin mannlig vigka / þa kann fullkomliga at forðazt Diofulsins ſlægar vmſater edr hans ſuikrædi at umfly / an heilagy Anda fulltings / þar fyrer ſkulu vier þeſſi til efnin locka oſſ og lada til godra vercka.

Enn huad ſeiger þu af þeim vondum verckum / huort ſkada þau nockut eirnin?

Wiſſiliganna þa ſkada þau / þuiat þau forþiena fyrſt Gudz reide og eilifa fyredæming / Þar nærſt giora þau Euangelio Gudz eitt vondt o ryckti og formincka ſuo Gudz dyrd / og nidra hans heidran.

J Þridia mata þa hreppa þau nalæga hefndar refſing / Eirna hellz Diofulſins yfuergang / huer ed hefer hina o gudligu i ſinu walldi / og innleider þa i allzhattada ſtor glæpi hofut ſynder og villu doma.

J Fiorda mata / þa epter fylger þeim eirnin likamligar hefnder og refſingar / ſem er ſtrid og ſtyrialldꝛ og adrar hormungar / þar at auk / þa verdr forhindrut i manninum aull andlig idkan og god aſtundan þuiat truen hun forgeingr / og vtſlocknar i þeim ſem at ligga vti ſtorſyndum og hofut glæpum.

Sidazt (þ ſem enn er þo herfuiligazt) at þa epter fylger þar forhardnan hiartans / og ſyndinne verdr ſuo med ſyndinne refſat / Þeſſi til efnin ſkulum wier med godre gaumgiæfne vel inniñe leggia / ſuo at

wier

vier lefum ecki vti of myklu athugaleyse helldr ter-rum at ottazt Gudz reide / og at venia oss sialfa til godra vercka.

Þorfiena eirnin þau goda Verckin eilift lif?

Sumerhuerier/ þo at þr bere þ fram/ þ god-uerckin þorfiene ecki fyrergefning Syndanna/ þa vi-lia þr þo / þ goduerckin i þm sem eitt nytt lifuerne hafa vpptekit/ verdskulldi eilift lif / Enn þad megu vier med ongu mote tilstadia / þ oss skule fyrir vors hreinferdis og verdugleika saker gefit verda eilift lif/ helldr alleinazta vtaf skirri nad fyrer Gudz mis-kunnsemi Jhesu Christi vegna / Og þessi er Sau-kin / þat vor hlydne er ætid o hreinferdug / og þock-nazt ecki Gudi vorra vegna sialfs / helldr alleinazta Jhesu Christi vegna.

Og einginn heiluita madr er suo manngæzku-lauf og dulinn at sier / nær ed hann ransakar sialfs sina eiginliga Samuitzku / þ hann dirfuizt at seigia sin goduerck verdug at wera eilifs lifs / Huiat suo seiger S: Paull j. Corinth. iiij. Eg ein mier onguaneinn Samuitugr / enn i þui em eg þo ecki riettlættr. Fyrst at Paull Postuli suo Heilagr merckiligr mann fullur godra vercka þarf at seigia/ Þat ecki verdi hann fyrer sin verck riettlættr. Myklu

 midr.

midr mundi hann þa seigia ꝥ hann villdi fyre sin goduerck audlazt eilift lif/ Þar til seiger eirnin Christus suo Luc. xvij. Nær ed þier hafuit giort allt ꝥ/ huad ydr er skipat / þa seigit þo /at wier erum o nyter þionar. Og Sancte Paull til Roma: xj. Capittel seiger/ ꝥ Gud hafe alla hlute inneluckt vnder syndinna/ suo at hann miskunnadi ollum.

Wier vilium hier og eirnin ecki þm hlyda / sem þar seigia (Per Synechdochen) ꝥ er þo at goduerckin forþiene ecki med ollu eilift lif/ þa forþiene þau þo enn nockut/ og styrcke þar til/ þuiat ꝥ sama er ein Contradictio/þat er ein motstadlig/Eirna hellzt þui/ sem suo innehelldr / þad vier vt af Nadinne fyre Gudz miskunnsemi Jhesu Christi vegna audlunzt eilift lif. Og at hallda þar eirnin tafn framme at menn meigi yfuerkomazt ꝥ sama / fyrir vorrar hlydne/ vercka og forþienunar saker. Og þo at þar væri enn nockr forþienan til i vorum verckum / þa kynne ꝥ þo i barattu Samuizkunnar vti Daudans angizt ecki at standazt/ wier mundum alla tima þess viser verda / ꝥ vort lifuerne og hlydne / væri ecke i allanmata swo hattad / sem ꝥ med riettu fyrir Gudi vera skylldi.

Og i stuttu male at seigia / þa kann vor forþienan ecki at standazt fyre Gudz dome/Þuiat Laugmalit a sakar oss alla tima/ og helldr oss seka og synduga / Swo sem ꝥ S. Pall hann seiger j. Corint: xv. Þad kraptr Syndarinnar þa sie Laugmalit/ En

Af godum Verckum.

Lof sie ꝥm Gudi sem oss hefer Sigruinnigina gefit fyrer Jhesum Christum.

Enn ꝥ skulum vier vita / þo at vor hlydne hun forþiene ecki eilift lif / og ꝥ vier verdum ecki eirnin þar fyrer Saluhialpliger / Helldr alleinazta vt af Gudz Faudrs nad / milldi / og miskunn / Jhesu Christi vegna / Þa erum vier þa samt skylldugir til swodan hlydne Gudi at veita / og hun hlytur riettre tru epter at fylgia / Þanninn þa forþienar madrinn bædi andlig og likamlig verdlaun· Huer ed sum verda i þessu lifue / og sum annars heims endrgolldin. Epter þui sem Christr sialfr hann seiger / Gefit þa mun ydr gefit verda.

Enn huar fyre verdr þa eilift lif verdlaun kollut / Suo sem at þar seigizt / ꝥ einum sier huerium mune hann gefa sin laun / epter ꝥra til verckna di?

Þetta er Laugmalsins ordtaki / og suo plagar þad ordum vm at fara / og vtskrifar suo huernen at ꝥr hiner somu skule i lage vera / Sem audlazt vilia eilifa Saluhialp. Og vill suo mickit seigia / Þat eilift lif verdi riettlatum at giof gefit / Þui nær ed Laugmalit getur verckanna / þa vndersteindzt þar fyre eins sier huers riettlati /

 edr

Vr hans ranglæti / ꝥt Laugmalit kemr hier suo or-
dinn at vm þetta efne / sem at kynnu vier sialfuer
Laugmalinu fullnægiu at giora / Og lika sem at væ-
rum vier riettlater / lofar og till seiger suo þm riett-
latum eilift lif.

Enn þar iafn framme skulu vier þo vita / vt
af Gudz Euangelio / ꝥ alleinazta fyrer rietta tru þa
verdi oss riettlætid til reicknat Jhesu Christi vegna /
Lika suo sem ꝥ hefdum vier sialfuer Laugmalinu
fullnægiu giort / Med þui at oss verdr nu vppfyl-
lingin Laugmalsins og riettlætid till reicknat / þa
verdr oss eirnin eilift lif lofat og tilsagt Suo sem
riettlatum / Ecki vpp a ꝥ / At vier hofum suo myc-
kla velgiorninga forþienat helldr suo / ꝥ þr eru oss
til sagder og lofader Jhesu Christi vegna / Og
þessi somu Launin / er ecki ꝥ verdkaup sem med
sialf skylldu er heimtanda / helldr ein ast giof Gudz.

Hier plagar eirnin at seigiazt vt af atskilian-
leick Daudligra Synda / Og nadaligra edr Dagli-
gra Synda / Þui fyrst at þar blifua enn nu Synder
vti Gudz Heilogum / þa er vel naudsynligt at atski-
lia þær Syndirnar sem enn nu blifua i þm sem hel-
gader eru / Og hueriar þat standazt mega / med riettri
tru / og godre samuitzku / Og hueriar eigi standazt me-
ga medr riettri tru / helldr eru suo hattadar / at huer ed
þær giorir / ꝥ sa hinn same frafalle Gudz nad / og sie
ecki sidan Heilagr / þar til hann idrazt / Suo sem ꝥ
Dauids horan og Manndrap var / Vt af huer
ium

Aꝥ yꝥuerbotinne

kurn at ſkilianleika þ adꝛ ꝥyꝛre er nog aꝥ ſagt.

De Pœnitentia

Huad er Yꝥuerbotin?

Yꝥuerbotin er ecki annat / enn ſuo ſem idꝛan og angꝛ/otta og ſkelꝥuing at haꝥa/ yꝥuer þeim Syndum ſem ꝥramdar og ꝥulkomnadar eru/ Og þo þar eirnin med at trua heilogu Gudz Euangelio/ og Aꝥlauſnin-nꝛ/ þ Syndirnar ſie viſſiliganna ꝥyꝛregeꝥnar Jheſu Chꝛiſti vegna / Eñ ecki ꝥyꝛe voꝛan ſialꝥs idꝛa og angr ſemi / helldꝛ alleinazta ꝥyꝛe ſaker Gudz miſkunnſem-dar/ ſem ollum mõm er tilſaugd Jeſu Chꝛiſti vegna / Þar ꝥyꝛe kallazt at bæta / idꝛan og angr at haꝥa / at ꝥoꝛbetra ſig/og nu odꝛu vis ſinnadꝛ at vera enn ſuo ſem þ adꝛ til ꝥoꝛna / og at ſpoꝛna vid Syndunum/ og at a ſetia ſier at yꝥuer bæta ſit liꝥuerne.

Huerſu marga parta þa heꝥer Yꝥuerbotin?

Two parta/ Jdꝛunina og Truna/ ſa him þꝛid-ie partrinn maa þar og eirnin vel till leggiazt/ Einc-kum ſem er eitt riett Chꝛiſtiligt liꝥuerne huert at er einn auogxtr/ ſannrar yꝥuerbotar.

 Huad

Af yfuerbotinne
Huad er Jdran og
Synda angr?

Hiartalig idran er su hrygd og skelfing i Hiar-tanu/nær ed samuizkan fornemr Gudz reide og si-nar synder/ Og angrar sig vm þ / at hun hefer suo saarliga syndgazt.

Vt af þessum partinum/edr hluta malsins eru marger vitnisburder vti Heilagre ritning / Christur sialfr hann seiger Marci i fyrsta Capitula / Giorit yfuer bot og truid Euangelio / Item Johelis ij. Ca: J sundrslitid ydar Hiortu / enn ecki ydar kladi / Og snuid ydr till Drottins Gudz yduars / J bok Jsaia Spamanz seigir Gud suo Eg a lit hinn farada/Og þann sem er eins sundurslitins Anda/Og þann sem hraddr er fyre minu ordi / Og vti hinum fyrsta Capitula Jsaie seiger hann / Hreinsid ydr / Latid i burt ydra vondzliga breytne fra minum augum.

Þessi idran og Synda angr/skal þroazt og vag-ra medr manninum/Suo þ vier ecki alleinazta vidr-kennum hinar augsyneligu syndirnar / Helldr iafn-uel eirnin þann hinn innra o hreinleika nn / Þar fyre þa er og eingin saunn yfuerbot i þm hræsnoru-num / Þuiat þr hafa ongua idran nie Synda angr i sier / Ja þr hafa mycklu helldr eina gedþeckne a sinu vondzligu lifuerne / Lika sem at hefdu þr allz ong-uar Synder giort / Og þennann siergadingska-

puna

þinn straffar Christur opsinnis miog hardligama/ Sierdeilis / Lucas xiij. Capitt: þar hann seiger / Ef at þier forbetred ydr ecki / þa munu þier aller fyre gioraƷt.

Huadan kemr nu suodann

hryg og skelfuing i vorn hug?

Wt af Gudz ordi / huert ed Syndina straffar suo sem þar seigiƷt til Romanos j. Capit: þ Gudz reidi verdi af himne opinberud yfuer allt o gudligt at hæfui og illƷku verck mannanna / Og Christus hann seiger sialfr Johan: xvj. Capit: þ Heilagr Ande mune straffa heimenn Syndarinnar vegna.

Enn huad er truan/ sa annar

parturinn Yfuerbotarinnar?

Hun er þ trunadar traustid/ medr huerin at huer sem einn truer þui þ honnum verdi Syndirnar fyrergefnar an sinnar forþienunnar fyre ecki Jhesu Christi vegna / Af þessum partinum þa eru eirnin marger vitnisburder vti Heilagre ritning / Acto: x. Capittula seiger Santt: Petr suo / Af þessum vitna aller Spamenn / þ fyre hans nafn skule aller þr/ Sem a hann trua audlaƷt fyre gefning Syndanna

Af yfirbotinne.

Og til Roma i v. Capit. seiger S. Paall/ Fyrst vier eirnin nu riettlater vordner fyre truna/ þa hefum vier frid hia Gudi/ fyre Drottinn vorn Jhesum Christum.

Og Syndirnar verdi fyrregefnar vt af Nadinne/ eirnin o verdugum/ ꝥ sama vottar Sancte Paall til Romano: iij. Capit. Swo seigiandi. Aller saman eru þr synduger/ og fara a miss þrar hrosunar/ sem þr ættu at hafa fyre Gudi/ og verda an forþienunar riettlater/ vt af hans Nad/ fyre endrlausnina/ þa sem vordin er fyre Jhesum Christum. Og til Ephes: ij. Capit. Vt af Nadinne eru þier Saluhialpliger vordner fyre truna/ og ꝥ sama ecki vt af ydr/ Gudz giof er ꝥ/ ecki vt af verckunum til. Og til Roman: v. Capit. Fyre huern vier hofum eina at gongu i trunne til Faudrsins. Roma: iiij. Capit. Þar fyre hlaut riettlætid at koma fyre truna/ suo at ꝥ sie vt af Nadinne. Og til Roman: viij. Capit. Þat sem Laugmalenu var omoguligt/ ꝥ sama fullgiordi Gud/ og sendi sinn Son i likingsynduges holldz etc. Psalm xxxj. Eg sagda Eg mun iata Drotne min brot/ þa fyrregefr þu mier misuerckan minna synda.

Þessi sama Truan giorir eirn atskilianligan greinar mun a millum idrunar Peturs Postula og Judasar/ a millum idrunar Dauidz og Sauls/ Jdran Petrus og Dauids hefer þm hialpat/ þt þr hafa haft orugga tru a þui fyrerheitinu Nadarinnar/ Þat

fyre

Af yfuerbotinne

fyre hafa þr audlazt fyregefning Syndanna / Og huggan feingit / Enn Judase og Saul þa hefer ecki þra idran þm hialpat þt þr hafa ecki haft truna a þui fyreheitinu Nadarinnar / Þessi truan giorir eirnin einn at skilianligann greinar mun a millum sonarligs og þrældomligs otta.

Enn huad er þræl- domligr ottr?

Þrældomligr ottr / er ein hrædzla an truarinnar

Huad er Sonar- ligr otte?

Þann er ein suodan hrædzla / i huerre at þo er i Hiartanne ein saunn trua a Jhesum Christum / huer ed handlar fyre heitid Gudz Nadar / Og sig midt i skelfuingunum hughreystir aptur medr Nadinne og miskunn Gudz.

Enn huad seiger þu vt af Jatningunne og fullna- dargiordinne?

Jatningin edr Skriptar malin og fullnadar giordin eru vpprunnen suo sem af nockrum siduenium kirkiunnar / vegna opinberligrar Yfuerboter

suo

ſuo innſett og til ꝼundit / Þuiat i vpphaꝼui kirckun‑
nar vrdu þr hiner ſomu ſem ꝼunduzt i opinberligum
laſta verckum / og ſtor Syndum i bann og i ꝼorbod
ſette / Og vrdu ecki ꝼyri medtekner aptr / enn ꝥ þr
heꝼdi adr ꝼyrre til ſkripta geingit / ꝥ er / ecki ꝼyrr
enn þr heꝼdi adr giort opinbera iatning ꝼyrer ſinum
Paſtor og Soknar preſti / Og bedizt litillatliga aꝼ
honum ſinnar aꝼ lauſnar / Og þui loꝼat at þr ſkylldu
yꝼuerbæta ſit liꝼuerne / Þar epter a / vard þm vpp
a lagt ein ꝼullnadar giord / ꝥ er ein opinber almen‑
nilig ſkript edr hirting / odrum mōm till epterdæ‑
mis og viduorunar.

Enn þeſſi ſiduanenn ſkriptar gangſins og o‑
pinberligrar yꝼuerbotar / er nu aꝼtekinn i auſtr al‑
ꝼunum og i Grickland kirckiunum / hellz ꝼyre þeſſ
ſaker ꝥ einn Diakne ſkylldi i leyneligu ſkriptar ma‑
le haꝼa ſkammat eina kuinnu / Þui eꝼ at ꝥ væri nu
aꝼ Gudi bodit / Þa heꝼdi mennirner ecki haꝼt mackt
til / at taka ꝥ aꝼ.

Huad er venuligt ſkrip tar maall / Sem vid pre ſtinn ſkier ?

Þad er ein ꝼramtalning Syndanna / ecki vtaꝼ
Gudz Bodordi till tekin / Enn þo er ꝥ ſama miog
naudſynligt / ꝥ ſkriptar gangriñ verdi ſamt halldin i

Af yfuerbotinne

Kirckiu ſofnudinum / Fyrſt fyre Aflauſnarinnar ſa‑ker/Þar nærſt fyrir godrar augſyneligrar ſidſemdar ſaker/ꝥt fyre þa ſomu ſiduenu mega hiner o lærdu þeſſ betur og bikuæmiligar i Chriſtiligum lærdome mentader og leidrietter verda / Og at venia ſig ſuo til koſtgæfuligrar idkunar þeſſ hins ſ·ma lærdoms.

Þar at auk þa er ꝥ eirnin ecki ſuo tilheyriligt at lata þa menn ganga til Heilagy altaris/Sem ecki hafa adr til ſkripta geingit / Og ecki eru vnderuiſa‑der in Catechiſmo / Enn ꝥ einazta mega menn vita/ Og vel formerckia / ꝥ ſamuigzkan ſkule ecki þyngi‑azt medr framtalningu Syndanna / Þuiat algiorlig edr fullkomlig framtalning Syndanna er o mogulig Suo ſem ꝥ hinn xix. Pſalmrinn hann ſeiger / Huer fær ſkyniat/huerſu opt hann ſyndgazt /og miſgiorir / Fyre gef þu mier Drottinn þær Duldar Synder/ſuo lika kann ꝥm ſem til ſkripta ganga / Chriſtilig hug‑gan/heilrædi god / Og Aflauſnin med at ſkiptazt / nær ed ꝥr framtelia og i lioſe lata nockrar þær Syn‑der/hueriar ed ꝥm þickir þa þuinga ſem hellzt ſitt hugſkot.

Nu ſeiger þu ſuo.

Dommarinn kann onguann kuittann at ſeggia / vtan madrinn vidrkenni fyrſt ſina ſauk/ Þuiat vti iat‑ninguñe og ſkriptar gongunne verda meñ afleyſter og kuiter ſagder/þar fyre hlytr fyrſt ſyndin fram̃talin at

verda / og vidrkenningin þar yfuer at koma.

Andsuar.

Vti Kirckiunne er tuenna handa walld til / fyrst Predikunar Embættid edr curam animarum / Og ꝥ sama Embætti ai hrærir Samuitzkuna / og er eitt þionïztu samligt Embætti / Sidan þar nærst ein opinber augliof medkenning misuerckanna / Fyrir huerra storbrota saker ꝥ Kirckian forbodar hina o hlydugu og þriotzku fullum. Enn vti Skriptar malinu er alleinazta eitt þionuztu Embætti / Huiat Kirckiu þienarinn / sem er Presturiñ afleysir ecki sem einn Domare / Helldr suo sem einn Gudz þienare / Og anguann bifalning hefer hann þar til at hann skule allar Synder med eiginligu nafne framtaldar heyra / og þar Dom yfuer at seigia / Helldr heyrir hm̃ alleinazta til at kunngiora fyrregefning syndanna / og til seigia Nadina fyre Auflausinina.

Hit annat valldit / er su hin ytre Juris dictio edr Laugsaugninn / Huer ed ecki er ein heimoglig vrskurdan yfuer Samuitzkunne / Helldr yfuer ꝥre augliosligre breytninne / þui athæfuinu manzins og lifnadinum. Og heyrir alleinazta vt yfuer þau opinberligu Lasta verckin og stor brotin / Huiat su sama Laugsaugnin edr Juris dictio hun forbodar og i bannsetr þa hinu somu sem fundner verda vti opinberum stor syndum. Og medtekr þa aptr / sem sig vilia yfuer bæta / og sinar misgiorder yfuer gefa.

Huad

Af yfuerbotinne.

Huad er Fulldna-dar giordin?

Fullnadar giordin er ein augſynelig Laga hirting og þianing i Kirckunnar Laugmale / af monnum til fundin og innſett / odrum til epterdæmis og viduorunar / til at burt ſkelfua þa i fra ſtor ſyndum og allzkyns illzku verckum / Eda huort þr hugleiddu aluarliganna / at yfuerbæta ſitt maal edr eigi / Þui fordum i vpphafui Chriſtninnar þa hafa ecki opinberliger ſtor brota menn verit medtekner aptr / fyrr vtan opinberliga yfuerbot medr fiegiallde og odrum laga hirtingum. Og þuilika yfuerbot kolludu þr eina fullnadar giord.

Huerſu marghattud. er fullnadar giordin?

Twefolld / þann eina er / Fullnadar giordin opinberligrar Yfuerbotar / Sem fordum daga i vppafui Kirckiunnar hefer halldin verit. Hinn onnur er af þm Scholaſticis innſett og vppdicktud.

Huer er fullnadar giordin opinberligrar Yfuer-botar?

Af yfuerbotinne.

Hun er ein opinberlig Laga hirting / huer ed þm vard af Kennimanninum vpp a Laugd sem leidriettazt villdi / vegna þra opinberligra storsynda ed hann hafdi i fallit. Og til at reyna þa hinu somu þar med / huort at þm væri ꝥ eirnin hugleikit at yfuer bæta sig aluarliganna. Og huernen þr hegdudu sier vti þuilikri yfuerbot og i þm skriptum / Sem i þann tid voru af Biskupinum þm vpp a lagdar. Sidan þar epter a vard þm lofat aptr til inngongu heilagx Altaris / og Sam neytis Christinna manna / Þessi fullnadar giordin var med morgu moti / epter mala voxtum og mickilleik Syndarinnar. Og lika suo sem at misgiordirnar voru til / lika suo þa hofdu þær sinar Canones / og Lagasetningar eiginliga þar vppa giordar.

Huer er fullnadar giordin af þm Scholasticis til fundin?

Nær ed madrinn giorir opera indebita / ꝥ er þau verck / Sem hann skylldazt ecki til at giora / og þeinker sier þar med at bitala / og at afleysa pinuna hreinsunar elldzins / edr annarra stundligra refsinga / Þuiat þr Scholastici seigia suo ꝥ Syndirnar verdi fyrergefnar per absolutionem ꝥ er fyrer aflausnina / Enn su eiliflig pina hueria ed madrinn ætti

at

at lida Syndanna vegna / þa verdi hun omskipt 'i stundliga pinu hreinsunar elldzins / Framar meir þa seigia þr ennr / þ einn partr fullikrar pinu fyre valldit Lycklanna / og suo nockrn part fyre vor vppdicktud verck / þa verdi aftekinn / Þanninn þa kenna þr þ eiliflig pina verdi forminckut og fyregefin fyrir vora sialfs fullnadar giord / Huert at er einn mickill og ogrligr villu domr.

Huadan er su fullnadar giordin vpprunninn / Sem kallazt Canonica?

Fordum fyrst i vpphafui Christiligrar Kirckiu (Suo sem adr er sagt) medtokuzt ecki opinberliger storbrota menn / fyre vtan opinberliga yfuerbot / og til settar skripter. Þessi Yfuerbot kalladizt ein opinber fullnadar giord og var ein augsynelig Laga hirting af monnum til fundin. Ecki þo i þa meining / at hun skylldi fullnad giora fyre Gudi / eda þ hennar vegna skylldi Syndirnar fyregefnar verda. Þar epter a seirna meir a timum þa þessi Ceremonian var af tekin / bleif þo samt þetta ordit Satisfactio i tidkan / Af hueriu ed hiner o Lærdu hafa giort einn Andligann hlut af einum veralldligum / Suo sem naudsynligann til Syndanna fyregefningar.

Enn

Af yfuerbotinne

Enn huad helldr þu af fyrelatningu ſtundligrar pinu/ Huort kunna lycklarner piſlina vpp a at leggia edr hana i burt at taka?

Fyrſt þa hliotum vier at vita / þ fyre gefningin badi Syndarinnar / Og ſuo pinunnar / þa ſie einn Chriſtz velgiorningr / oſſ vt af Nadinne veittr og gefinn / Huer ed til lika þa frelſar oſſ / badi vt af Syndine og ſuo eilifum Dauda.

J annare grein þa hliotum vier i ſundr at ſkilia þa fyregefningina eilifrar pinu i burt fra fre fyrelatningunne ſtundligrar / Þuiat þau Heilog Gudz born/hliota eirnin med at bera þann þunga / Og þa hefndar plagu/Sem Gud lætr ſtundum koma yfuer þeſſ heims veralldar menn/Suo og eirnin lika ſtraffar Gud nockrar ſynder / medr eiginligu og ſierligu motlæti og refſingum / Lika ſuo ſem þ Dauid hlaut ſtroffum at lida/vegna þeſſ hordomſins ed hann drygdi / Enn þetta er ecki eit vniuerſale/ þ er at þ ſkier ecki ſuo almenniliganna yfuer alt / Og hender ecki alla menn / Þuiat ſyndirnar verda optſinnis fyre gefnar fyre vtan ſierliga refſing og ſtraffan

J Þridiu grin þær hegningar og alogr ſem Gud hann leggr vppa / kunna ecki fyrir vallditt Lycklanna fyrelatnar at verda / þ: hafa og eirnin on-

guann

Af yfuerbotinne

guann bifalning til/ ſlikar hegningar edr alogr / vpp
a at leggia/ edr i burt at taka.

J Fiordu grein/ þa ſkulu vier vita / þ fyrir vo-
ra yfuerbot / verda ſlik kualradir edr hegningar/ opt-
ſinnis mycktar og fornnkadar / eda med ollu i burt
teknar/ Lika ſuo ſem þ/ bædi ſmaar og ſtorar hefn-
dar plagr / huort ed þær ſnerta helldr eitt heillt Kon-
ga rike / edr nockra menn i Rikinu / þa eru þær opt-
ſinnes fyrir yferbotina / mycktar og forminckadar/
Swo ſem þ S. Paull hann ſeigir j. Corinth : xj. Ef
at vier Dæmum oſſ ſialfuer / þa verdum vier ecki
af Drottne Dæmder.

J Fimtu grein / Pianingar og motlæti heila-
gra manna og riettruadra / eru ecki alla tima hefn-
dar plagr edr refſingar Syndanna / Swo ſem þ var
hormung og meinlæte hins heilaga Jobs / og anna-
ra Gudz heilagra manna. Jtem motlæti og ofſock-
ner Poſtulanna og piſlaruottanna / voru ecki piſler nie
refſingar þm til ſendar / vegna ſialfs þra miſgior-
da. Helldr voru þ ſierlig Gudz verck / fyrir huer ed
truan Chriſtinna manna væri i þui meire idkan/ og
Gudz dyrd og hans vegſemd yrdi þui auglioſare.

Hiner Chriſtnu ſkulu / i þuilikum harmkuæ-
lum og hormungum eirnin vita / þ at ecki ſie þr eitt
teinckn Gudligrar reidi/ Helldr ſkulu þr alita Gudz
godgiarnan vilia / Einckum / þ Gud vilie fyrir ſli-
kar pianingar af ma Syndirnar i oſſ/ og deyda holld
zins girnder/ Suo at þar froizt og vaxe medr oſſ

 ein

ein andlig ꝼornyung/ Þuier godꝼuſu ſkulu ſannarlíga ꝧ hallda / at ecki ſie þꝛ aꝼ Gudi ꝼyrre þann ſkulld yꝼuergeꝼner nie aꝼ honnū ꝼyrelitner / þa at þꝛ hliote hier i heime mycklar hormungar og motlæti at liida/ Suo ſem ꝧ Sanct: Paall hann ſeiger / ꝧ vier verdum aꝼ Drotne tycktader / Suo at vier verdum ecki medꝛ heimenum ꝼordæmder.

Huad er ꝧ Aꝼlatid?

Þat ſama er ecki annat/ enn ſuo ſem ein ꝼyrelatning opinberligrar Laugmalſins reꝼſingar / Og ein ꝼullnadar giord/og ein aꝼleyſmng edꝛ kuittan epter ꝼornum reglu bokum Canones edꝛ lagaſettningum / Enn med þui at ſuodan Canones og reglu hald/haꝼa ecki verit vtan mannanna innſetningar/ þat ꝼyꝛe haꝼa þꝛ og ꝼyꝛe Gudi huorcki pinuna nie ſaukina kuittad/huar ꝼyꝛe at ſlikar indulgentiur og aꝼlatz giaꝼuer mattu med riettu vel aꝼrakazt/ ꝼyꝛſt þær voru ecki aꝼ Gudi bodnar/helldꝛ aꝼ mōm innſettar.

De Abſolutione

Vt aꝼ Aꝼlauſninne

Huad er Aꝼlauſnin?

Ut af Aflauſninne

Hun er ein ſannarlig ſtadfeſta þeſſ hins ſama / ꝥ þier eru þinar Synder viſſiliga fyrergefgar / Og ꝥ Gud vilie þier Jheſu Chriſti vegna nadugr og miſkunnſamr vera / Þuiat Chriſtur ſialfr hann ſeiger ſuo Matth: xviij. Huad þier uppleyſet a Jordu / ꝥ ſkal eirnin a himnum upp leyſt verda / Og allt huad þier bindit a Jordu / ꝥ ſkal eirnin a himnum bundit vera / Og Johan: xx. Huerium þier fyrergefit Syndirnar / þm eru þær fyrergefnar / Og huerium þier aptr halldit þær / þm eru þær aptrhaldnar.

Man nockut Aflauſum

opt ſinnis fraum verda ?

Ja vel / Þuiat lika ſem Sancte Petr hann ſpurdi Chriſtz Drottinn vorn at Matthei xviij / Huerſu opt ſagdi hann / hlyt eg at fyre gefa minum brodr þm ed miſgiorir vid mig ? Þa ſuaradi honnum Jheſus Chriſtr lauſnarinn ſialfr / ſiotigi ſinnum ſiau ſinnum / Og Sanct. Paal hann ſeiger til Gal: vj. Cap Ef at madrinn verdr forhindradr uti einhuerium glæp / Þa leidrettid hann med hoguærum Anda / þier ſem andliger erut / Og Heilog Chriſtilig Kirckia / Hun bidr eirnin Dags dagliganna / Þad fyrgef þu oſſ vorar ſkullder ſuo ſem at vier fyregefin etc. Og Jheſus Chriſtus hann ſeiger Luc: xv. Capittel

Utaf Aflausninne.

Þad fagnadr mune a Himnum vera yfuer einum Syndugum ꝥm ſem yfuerbot giorir.

Giora þa, ꝥr villu menn Nouatiani og Cathari eirnin riettliga / ꝥ ꝥr afſegia ꝥm monnum fyrregefning ſyndanna / ſem epter ſkirnina inn falla / i Syndirnar aptr?

ꝥr hiner ſomu þa giora miog ranliganna / og eru ogrliganna villter / Þui ꝥ maa med morgum epter dæmum bædi hins Gamla og Nyia Teſtamentiſins biuiſazt og Sannprofad verda / ꝥ ꝥr hiner ſomu ſem i Syndinar voru fallner / þa hafui audlazt fyrregefning Syndanna / og ſina aflauſn feingit vt af Chriſto og heilagre Kirckiu. Einckum ſem var Dauid Konnungr / Manaſſes / Petr Poſtuli. Og allr ſa frafallinn Kirckiu ſofnudrinn ꝥra til Galatas / hann var af hinum heilaga Paale medtekinn aptr til yfuerbotarinnar / Og ſuo bydr Paall Poſtuli eirnin ꝥ ꝥr i Corinthiu ſkule medtaka þann ſaka mañ til Nadarinnar aptr ſem leigit hafdi hia ſinne ſtiupmodr / og ſanna yfuerbot giort. Lika ſuo ſeiger og eirnin Gud ſialfr fyr munn Spamanzins Ezechiel i xxxiij. Capittel. Swo ſannarliga ſem eg lifue (ſeiger Drottinn) þa hefe eg onguann vilia a Dau-

da Syn-

da Syndugs manz / helldr ꝥ hann lifue og leidrett/tizt. Hier sannar Gud sitt heitt med eidi / suo ꝥ Samuizkan verdi þui hughraustare / nær ed hun ec/ki alleinazta heyrir fyrrheitid/helldr iafn vel eirnin ꝥ hid sama medr einum eide stadfest vera og ofbluggiort.

Enn huad seiger þu af þm malsgreinunum i Pistilenum til Ebreos vj. Capit. At ꝥ sie omoguligt ꝥ þr sem eitt sinn vpplyster eru etc. Og i þm x. Cap. Ef at vier Syndgunzt motþrounar samliga etc.

Þessar greiner afseigia ecki þm sem fallnær eru i nadina Gudz og velgiorninginn Christi / Hin fyrre greinin seiger vt af þm Gudlostorum / og illzkufullum hadungar mönn / huerier hellzt ed ofsækia Gudz ord i mote sialfs þra eiginligre Samuizku/ og fyrelita suo þa aminningina til Yfuerbotarinnar/ at þr eirnin suo gægzku lauser ganga fram i sinne ofstæke og veralldar vitzku / og hæda Gud sialfan/ Þessir hiner somu / a medan þr blifva suo samer og iafner / hafa Christum Jhesum at hade og Krosse/festa hann/ og hlyda ecki Gudz Euangelio þa kun/na þr ecki fornyader at verda / Hin onnr greinin / var/tar oss vid/ ꝥ ver missum ecki Gudz nad og Christi

velgiorning/ þui huer hann misser Christi Nadar og velgiorningz sa er Domsins sekur.

Er. þa og eirnin su Synd sem ecki verdr fyrerge- finn?

Ja Christr giorir einn atskillianligann greinar mun a millum þrar fyrergefanligrar og o fyrerge- fanligrar Syndar Matth: xij. Capit. Suo seig- giande/ Huer þar talar nockut a mote manzins Sy- ne / þm mun þ fyrergefazt. Enn huer hann talar nockut a mote Hellogum Anda / þm mun þ ecki fy- rergefazt / huorki þessa heims nie annars. Og Johann: hann seiger suo/ Huer hann sier sinn Brodr syndgazt ecki til Dauda/ sa ma vel bidia / Enn þar er ein Synd til Dauda/ fyrer þre seige eg ecki þ nockr bidie.

Huad er Syndin a mote Heilagum Anda.

Hinn heilage Augustinus helldr þ fyrer Synd a mote Heilogum Anda / Suo sem þa / nær ed nock- rer / vilia med ongu moti yfuerbot giora/ og eru suo forsmananar og offsocknar menn Gudz Euangelij/ Jtem og þr ed ormæina sier Gudz nadar od miskun- nar/

nær / Þuiat þessar Synder strida, sierlign helldr é mote nadinne og Gudz milldi / og é burt reka hana fra sier / Allar adrar Synder huersu storar og myck-lar at þær eirnin eru / Nær ed vier bidium um Nad og miskunn / þa verda þær fyrregefnar / Þar fyre seggr hinn heilage Augustinus þa malsgrein Christi suo at / At huer hann talar nockut a mote Heilo-gum Anda / þ er / Huer sem þ Ordit Nadarinnar / Huert ed Predikat / og fyre vitnisburdi Heilagra Anda stadfest er / fullkomliganna i fra sier rekr og sui virdir þ / at þ hid sama sie su Synd / sem ecki verdr fyrregefin.

Er þa og eirnin / ein sier huer

hrasan epter vidrkendann sannleikinn / ein Synd a mote Heilogum Anda ?

Nei fiarre er þui / þat finnazt morg epter dæ-mi og vitnisburder vti Heilagre ritning (sem þ kenna) at swodan Synder verdi fyrregefnar / Swo lika skulu vier og eirnin ecki eina sierhuerja offokn Hei-lags Euangelij hallda fyrr þa Synd sem ecki verdr fyrregefin / Þuiat Manasses og Paull Postule / og adrer fleire / Sem Gudz ordi offokn veittu / þa hafa audlazt fyrregefning Syndanna / Huar fyre at huoru tweggia er wel merckiande: J fyr-stu þ allar Synder þa verdr riettruodum monnum

fyre

fyrergefnar/ Huiat fyrergefningin Syndanna og na-
din Gudz er ecki alleinazta einum eda tueimr / edr
fimum huerium/ helldr er hun ollum mõm fram bod
in og till saugd / Lika sem ꝥ ordit Gudz spiallzins
þau hliod till Johann: i þridia Capit: ꝥ aller ꝥr
sem a Jhesum Christum trua / Þa verdi ecki forta-
pader / Og till Roman: xj. serger hann ꝥ Gud
hafui alla menn inneluckt vnder Syndina suo ꝥ
hann miskunnadi ollum / Og j. Johann: j. Christur
hanner forlikun / ecki alleinazta fyrer vorar Synder
Helldr iafn vel eirnin fyrir allrar veralldarinnar
Syndir.

J annare grein/ þa skulum vier eirnin vita / at
þar er og ein Synd till Dauda / Huer ed ecki verdr
fyrergefin / Enn ꝥr menn huerier ed þa somu Synd
hafa / er oss ecki leyfuligt at dæma / Enn a poste-
riori ꝥ er/ af ꝥm seirna hlutanum / þa kunnum vier
vel at orskurda / ꝥ suodan Synd sie ecki i ꝥm sem
leidriettazt / Og sier snua vmsider aptr til Gudz E-
uangelij. Lærdoms/ Og su Synd sem ecki verdr fy-
regefin / snertr alleinazta þa/ Sem i vantrunne stad-
festazt/ allt till sins enda dægurs edꝥr deyia/ Og on-
gua yfuer bot giora / Þar i mot þa verdr nadin og
fyrergfningin Syndanna fram bodin ollum ꝥm
sem till Christo Jhesu og till Truarinnar aptr huer-
fa/ og sanna yfuerbot giora.

Huern

Vt af Aflausninne.

Huern auogxt giorir yfuerbotin?

Yfuerbotin giorir marga goda auogxtu med manninum / Einckum/ eitt kostuligt gudligt ſidferdi/ og fornyung allz Chriſtiligs lifnadar / Þuiat i þm ſem fyrer Jheſum Chriſtum eru forlickter og i frid þægder / þa hlytr eitt Chriſtiligt lifuerne epter at fylgia / þar at auk einn ſannr auogxtr truarinnar/ og ein god Samuitzka/ huar vt af at ſeiger hinn Sæle Johannis baptiſta Matth: iij. Capit. Siaed til at þier giorit (ſeiger hann) riettiligann auogxt yfuerbotarinnar. Og huerſu naudſynligt at er eitt ſwodant lifuerne/ er adr nog af ſagt.

De Fide.

Vt af Trunne.

Huad er Truan?

Truan er ecki alleinazta/ ein medkenning vertkanna og frar Hiſtoriunnar vt af Chriſto / Helldr er hun eitt hiartaligt og orugt trunadar trauſt a Gudi og til Gudz allmattugs / og a hans fyrerheitum og til ſognum/ Enn ſierdeilis þa er truan ecki annat/ enn ſuo ſem eitt orugt at huarf og trunadar trauſt

til Gudzmiskunnsemdar / Huer ed oss er lofut og til saugd fyre hans elskuliga Son Jhesum Christum.

Þui þo at Fyrerheitin sie marghattud og þau Obiecta truarinnar / þar inne ed truan idkar sig og auglyser / lika suo sem þ med sinum hætte þa biuise huer sina tru / einn i þessum hlutum / hinn annar i odrum mala ferlum og mannhættum / Swo sem þ Moyses hann hafdi sina kallan og sierligt straf / Lika eirninn Dauid / Þar epter a seirna meir a timum þa hafdi Sancte Pall eirnin sin a Syslan og eiginliga handtieran / þar inne ed hans trua vard idkut. En þo er þetta hid fremsta Obiectum truarinnar / þar med hann hefr at giora / þ vier treystum af ollu hiarta Gudz miskunnsemi / þ vier truum orugglíga at oss eru Syndirnar fyrergefnar / og þ vier sieum Gudi almattugum þacknæmer / fyrer Jhesu Christi hans elskuliga Sonar saker / sa ed oss gefur fridþægt og forlickt vid Gud vorn Himneskan Faudr.

Ein swodan trua skal alla tima forgang hafa og birtazt fyrst vti vorum bænum og akalle / Og fyre þessa somu tru þa bidr og vænter sier eitt godfust hiarta / hialpar og fulltings af almattugum Gudi / vti allzkyns a naudum / freistingum / og harmkuælingum. Þar i mot / an þessarar somu truar / og trauste miskunnarinnar / kann eingin riettlig akallan at skie / og onguar hafkasemder yfuerunnar at verda / Þui nær ed ein swodan orug og

rotfaust trua er ecki i hiartanu / Þa fellr manzins sinne vti mistraust og efuablendne / og er vidr Gud a freistingar timanum þriosku fullt og þolin mædislaus.

Huernen þa skier ein suodan trua vti hugskotinu?

Heilagt Ande hrærir og vpptendrar hiortun mannanna fyrir heilagt Gudz Euangelium / huert ed kennir oss / ꝥ vier audlunzt fyrergefning Syndanna fyrer Jhesum Christum / huer ed Dauda hefer lidit / og offradr er fyrer vorar saker / Enn suo efler sig helltzt þessi trua / nær ed vier heyrum swodan huggunar samlig Gudz fyrerheit og alitum alleinazta Christum vorn frelsara / og truum þui oruggliganna / ꝥ Gud hann medtake oss fyrer saker sins elskuliga Sonar Jhesu Christi / og ꝥ hann bænheyre oss / og ꝥ at vier sieum hm̃ þacknæmer / Þessi truan er ein lifgan og endr næring hiartans / og yfueruinnr allar skelfingar Daudans og Syndanna / og flytr medr sier eina myckla og merckliga huggan / styrckir oss i allzhattudum harmkuælum / bidr og audlazt alla hlute af Gudi almattugum.

Biuisa ꝥ / at truan sie eitt attrunadar treust / gudligrar miskunnsemdar?

Ap Trunne

A þessum timum hallda marger lærder menn / þ þetta ordit (fides þ er truan) kallizt ein medkenning Historiunnar / edr þramtalning Articulis truarinnar / Huad er og eirnin vel vera kann i hia þm Gudligum / Og apseigia suo þ truan sie eitt atrunadar traust gudligrar miskunnseme / þar þyre hliotu vier nu vm hond at haþa þau sannarlig og orug Argumenta / þ eru skilrike / þad i þessari malagreininne / At þyre truna verdum vier riettlater / At þa kallizt þetta ordit (Truan) eitt orugt a trunadar traust gudligrar miskunnsemi.

Hid þyrsta
skilrikit.

Sancte Paull helldr till samans huort vid annat þ þyre heitid Nadarinnar og Truna / þa sem þyreheitid hondlar / Roman: iiij. Capitt: þar hann seiger / þyre þann skulld þa hlytr riettlætid þyre truna at koma / Suo at þ sie vt ap Nadinne / og þ þyreheitid bliþue stadþast / þar med hann vill biuisa þ þyreheitin mundu till þorgeþins vera / Eþ at þau yrdi ecki medtekin i riettri tru / Enn med þui nu þ Truan verdr sett og samlogut till þyrrheitzins / suo sem till sins Obiectio correlatiue / þa hliotu vier naudsyniarinnar vegna suo at skilia þ hinn Heilage Paull hann seige aþ þre Trunne / þyre huerja vier

aude

Af Trunne

audlunzt fyrelheitin Gudz og truunni i þui / Enn eirn suodan trua / Þa er hun eitt orugt a trunadar trauſt Gudligrar Miſkunnſemi / Enn ecki at eins kynning / edr medkenning Hiſtoriunnar af Chriſto / Slika ſem ꝥ Sancte Paull hann ſeiger eirninn till Galat: iiij. Capittel. Þad Ritningin hafue alla blute innelukt vnder Syndina / Suo at fyrelheitid kanni fyre truna a Jheſum Chriſtum.

Hid Annad

Till Romanos iiij. Capit: ſeiger Sanct. Paull vt af Abraham / ꝥ eigi væri hann veykr i Trunne / Og hefdi eirnin ongua efuablendne a Gudz fyrelheite fyre vantruna / Helldr ꝥ hann væri ſtyrckr og ſtadfaſtr i riettri Tru / Þar i þm ſtad ſeiger Sancte Paull ſkilmerckiliganna vt af þre trunne ſem efuablendninne og vantrunne i mote ſteudr / Og ſu ed Syndanna fyregefning audlazt.

Hid Þridia

Sanct: Paull hann ſeiger ecki af einne þuilikre Tru / Sẽ at ſie ein ſlett obreytt idiulaus medkenning Hiſtoriunnar / Helldr ſeiger hann af þre ſem þar verckar fyregefning Syndanna / Og till

Af Trunne

legge henne suodann krapt / ꝥ hun vid riettu / hugge og hughreysti hugskot Hiortun i skelfingu-num / Og frid samuitskunnar yfuerumme Syn-dina og Daudann / till Roman: v Capittel seiger Sanct: Paull suo / Fyrst vier erum nu riettlater vordner fyrer truna / þa hofum vier frid hia Gu-di fyrer Drottinn vorn Jhesum Christum / Item þar ed Christur seiger suo till þrar Syndugrar kuinnu Luce vij. Capittel. Þin Trua hialpadi þier / Þa seiger hann vissiliga vt af einne þuili-kre Tru / Sem þui sannarliga Truer / Og ꝥ medkenner at henne innne Syndirnar fyrergefnar vera / Suo sem ꝥ Christur hann seiger og eirnin / ꝥ þinar Synder eru þier fyrergefnar / Eins lika suo þa hliotu vier eirnin adrar þuilikar malsgrei-ner Christi at skilia / Suo sem þar / Ed Chri-stur hann seiger till þrar Cananeiskrar konu Mat-the: xv. Capittel Og till þrar kuinnu sem i grædy-lu kaup hafdi alla sina peninga læckninga meist-rum vt gefit / Matthe: ix Capitt.

Hid Fiorda

Vm Vellage Petr Acto: xv hann seiger suo ꝥ Gud hafui hreinsat Hiortun heidinna manna fyrer Truna / ꝥ er / at þr hafa audlazt fyrergef-ning Syndanna / Og eina fridsama Samuitsku / Nu er ꝥ auglioft / At fyrer eina saman medken-

ningina

ningina historiunnar ap Christo (Huer ed eirnin vel kall/ vera i hia omilldū og o gudlegum) þa verdi ecki hior/ tun hreinsud/ Þar þyre hlytr vissiliga ein efter trua at vera/ eit sannarligt trunadar traust a Gudz miskunsemi. Sem þar þær og audlazt þyregefning syndanna.

Hid Pimta.

J þm malagreinum vt ap bæna akallinu / er ꝥ vel auglioſt/ at þyre þetta ordit (Truan) meigi eckirt annat skilit verda/ enn suo sem ꝥ trunadar traustid a Gudz miskunnsemi/ þyre hueria ꝥ madrinn truer ꝥ Gud vilie honnū nadugr vera/ og hans bæn og akall heyra/ Suo sem ꝥ Christr seiger Marci xj Cap: Alle huad helzt þier bidiet i ydvare bæn/ þa trued at þier munit ꝥ medtaka / og mun ydr þa veitazt ꝥ hid sama/ Og Jacobus hann seiger i sinum Pistle þyrsta Capit: Ep at einn huern a medal ydar brestr visdom/ þa bi/die sa hans ap Gudi/ Enn hann bidie i trunne/ og ve/ri epablandinn.

Lika suo eirnin i hinu gamla Testamentum kal/lazt þetta litla ordit (Truan) ꝥ trunadar traustid a Gudz miskunnsemi/ Suo sem ꝥ vt ap Abraham sei/gizt/ Genes: xiij. Þat Abraham hapui Gudi truad / Og ꝥ sama sie honnū reicknat til riettlætis/ Jtem Jo/saphat Konnungr hann/ sagdi ij. Paral: xx Cap: Hlyd þu Juda/ True þier a Gud/ Drottin ydvarn Gud / þa munu þier orugger vera.

Aꝼ Trunne.

Huer er riettr skilningr

þessarar greinar / hinn riett-
late liꝼuer i Tru
sinne?

Þeklog Ritning til leggr sannre Tru tvo hlu-
te / Einckum sem er Riettlætingin / og liꝼgunin / þ
er ꝼrelsunin aꝼ Syndunum og Daudanum / Og Læ-
rir oss / þ vier verdum ꝼyrer truna riettlater / og þack-
næmir. Og audlunzt eitt swodant huggunar traust /
ꝼyrer huert vier yꝼuervinnum eiliꝼann Dauda / og ge-
tum ꝼeingit eiliꝼt liꝼ / Þar ꝼyrer hliotu vier i þess-
ari grein Spamanzins / þetta hid litla ordit (Truan)
ecki at skilia ꝼyrer eina toma / og idiulausa medken-
ning Historiunnar aꝼ Christo / Helldr ꝼyrer eitt sam-
narligt trunadar traust a Gudz miskunnsemi ꝼyrer
Jhesum Christum huert trunadar traust ed audlazt
ꝼyrergeꝼning Syndanna / Huggar og hresꝼir Sam-
uigkunnar / og ꝼrelsar i ꝼra allre skeluing / og giorir
menn sannꝼroda eiliꝼs liꝼs / Med slikum hætti hlio-
tu vier nu þessa mala grein Prophetans at skilia.

Huad ẽ er þa medkenningin

Historiunnar aꝼ Christo og aꝼ Trun-
ne vid Lykian-
de?

Nei med engu moti / vier vilyrtum ecki kyn-

ningle

ningina edr medkenningina Historiunnar a Christo þuiat ꝥ er naudſynligt at menn true ollum Articulis Truarinnar. Enn ꝥ nægir ecki / at vier hondlum alleinasta Historiuna / helldr hliotu vier eirnin þangat at venda ſem er hennar grunduollr / ꝥ er vpp a Syndanna fyregefning.

In Symbolo ſtendur ſuo / Eg true fyregefning Syndanna / ꝥ ſama er ein riett tidkan Historiunnar at Christus Sonr Gudz hafui fyre þann ſkulld madr vordit / pindr verit og Krossfestr / Dauda lidit / og vpp aptr riſiit / vpp a ꝥ / at þu ſkyllder ſuo audlazt Syndanna fyregefning / og eilift lif.

Huer er Jatningin Christiligrar Truar?

J veniuligre tidkan Heilagrar Christiligrar Kirckiu / þa eru fiorer Symbola / ꝥ er Jatning fra Articulis Christiligrar truar. Hinn fyrſte Symbolum þa er Postulanna / Hin annar er þess Concilij til Nicena / og þn kalla ſumer meſſu Credo. Hinn Þridia er hins heilaga Athanaſij / Sem er Psalmrinn Quicunqȝ vullt. Hinn fiorda / þa er Te deum Laudamus / huer ed þm Heilögum forfedrum Ambroſio og Augustino verdr til reicknadr.

 Seig

Seig pram þann Sym-
bolum Postulanna.

Eg trua a Gud Faudr almattugann skapara Himnis og Jardar.

Og a Jhesum Christum Son hans eingetinn Drottinn vorn / Huer getinn er ap Heilogum Anda Fæddr ap Mariu meyiu / Pindr vnder Pontuerskum Pilato / Krossþestr / deydr / og grapuenn/ Nidrstie hann til heluitis / A pridia deige reis hann vpp aptr ap Dauda / Vpp stie hann til Himna / Situr til hægre handar Gudz Faudrs almattigs / Þadan er hann koma skulandi til at Dæma lipuendr og Dauda.

Eg true a helgann Anda / Og þar sie Heilog Christilig Kirckia/ sem er Samneyti heilagra / Syndanna þyregeþning / Holldzins vpprisu / Og eilyþt lip Amen.

Seig pram þann
Symbolum Nicenum.

Eg true a einn Gud / Faudr almattugann / skapara Himinis og Jardar / og allz þess / huad synesigt og o synesigt er.

Og a einn Drottinn Jhesum Christum / Gudz eingetinn Son/ Huer ed þyrer allar heimsins allder er ap Faudrnum þæddr/ Gud ap Gudi lios ap liose/

Af Trunne.

Sammann Gud / af Sonnum Gudi / Fæddan ecki Skapadann / med Faudrnum i samhattadre veru / Fyre huern aller hluter eru skapader / Huer ed vorra vegna mannanna / og fyrir vorrar Saluhialpar saker ofan anstiginn er af Himnum / Og holldgan tekit fyre heilagann Anda / af Mariu meyiu / og er madr vordinn / og fyrir oss Krossfestr vnder Pontio Pilato / Pindr og grafinn / Og a Þridia deigi reis hann vpp epter ritningunum / Og stie vpp til Himna / sitr til hægre Handar Faudrsins / Og er hingat aptr þadan komandi til at dæma lifuendr og Dauda / huers rikis þ eingimi endi mun verda.

Og a Drottinn heilagann Anda þann lifgiafara / hann sem af Faudr og Syne fram geingr / Huer ed medr Faudr og Syne vnder eins til bedinn / og til lika dyrckadr verdr / hann sa ed talat hefer fyrir Spamennina / Og eina Heilaga Christiliga og Postuliga Kirckiu at vera. Eg iata eina skirn til fyregefningar Syndanna / Og eg vona epter vpprisu framlidinna, og eit lif i epter komanda heime AMEN.

Þeig fram þann Symbolum hins Heilaga Athanasij / Sem er Psalmrinn Quicunque vullt.

Af Trunne.

Hver helst sem Saluhialpliger vill verda / þa hlyter hann vm fram alla hlute / at hallda rietta Christiliga tru.

Hver hann helldr ecki þa hinu somu aligiorda og obleckada / Sa verdr an efua / eilifliga fortapadur.

Enn riett Christilig trua er þessi / ꝥ vier heidrum einn Gud i þrenningu / Og þrenninguna J einingu Guddomsins.

Og samanblanda ecki skilningar greinunum / Nie i sundr atskilia sannverunni Guddomsins.

Þuiat onnur skilningar grein er Faudrsins / einn onnur sonarins / Aunnur Heilagy Anda.

Enn Faderinn / og Sonrinn / og hinn Heilage Ande / er þo einn Gud / samliker i dyrd / sam iafner i eilifu tignar velldi.

Huilikr Faderinn er / huilikr er Sonrinn / huilikr er og einnin Heilagr Ande.

Faderinn er ecki skapadr / Sonrinn er ecki skapadr / Heilagr andi er ecki skapadr.

Faderinn er ometanligr / Sonrin er o metanligr / Heilagr Ande er ometanligr.

Faderinn er eilifur / Sonurinn er eilifur / Heilagr Ande er eilifr.

Og þo eru ecki þrir eilifuer / heldr er einn eilifur.

Suo sem ꝥ einnin þrir eigi skapader / nie þrir ometanliger / helldr er ꝥ einn ecki skapadr / Og einn ometanligr.

Lika suo sem/ßaderinn er almattugr/ Sonrinn er almattugr/Heilagr Andi er almattugr.

Og eru þo ecki þrir almattuger/helldr er ꝥ einn almattugr.

Lika sem ßaderinn er Gud/ Sonrinn er Gud/ Heilagr Ande er Gud.

Og eru þo ecki þrir Guder/Helldr er ꝥ eini Gud.

Suo sem ꝥ ßaderinn er Drottinn/þa er Sonrinn Drottinn/þa er Heilagr Andi Drottinn.

Og eru þo ecki þrir Drottnar/Helldr er ꝥ einn Drottinn.

Þuiat lika suo sem vier hliotum epter Christiligum sannleika/ eina sierhueria skilningar greinina á sialßu sier /at íata einn Gud og Drottinn.

Suo kunnum vier og ecki vti Christiligre tru/ þria Gude/og þria Drottna at kalla.

ßaderinn er aß ongum/huorki giordr/ nie skapadr/nie ßæddr.

Sonrinn er alleinazta aß ßaudrnum/ecki giordr nie skapadr/helldr ßa ddr.

Heilagr Andi er aß ßaudrnum/og synenum/ ecki giordr/ecki skapadr/ecki ßaddr/helldr ßramßarandi.

Suo er nu/Einn ßaderinn/ecki þrir ßedrner/ Einn Sonrinn/ecki þrir synerner/ Einn Heilagr Ande/ecki þrir Heilager Andar.

Og i þessum þrennum skilningar greinunum/

 ereing

er einginn hinn fyrste / einginn hinn sidazte / einginn hinn stadzte / og einginn hinn minzte.

Helldr allar þriar skilningarnar / eru i sier sam eiliþligar og samiaþnar.

Upp a þ / at yþuer allt (Suo sem nu adr er sagt) at þrennar skilnings greiner i einingu Guddomsins / Og einn Gud i þrennum Skilning / ar greinum verdi heidradr.

Huer hann vill nu Saluhialpligr verda / Sa hlytr suo / aþ þm þrennum skilningar greinum i Gudi at hallda,

Enn þetta hid sama er og eirnin naudsynligt til eilliþrar saluhialpar / þ mann truliganna true / at Jhesus Christr Drottinn vor sie sannr madr.

Suo er nu þetta ein riett Trua / at vier truum og Jatum / þat Drottinn vor Jhesus Christus Gudz Sonr / sie Gud og madr.

Gud er hann / vt aþ samueranligu edle Faudrsins fæddr fyrir heimsins alder / Og madr er hann vtaþ samueranligu edle Modrinnar i heimin fæddr.

Fulkomligr Gud / Fulkomligr madr / med skynsamligre Salu / og likamligu holdi.

Sam iaþn er hann Faudrnum epter Guddominum minne er hann enn Faderinn epter mandominum.

Og þo at hann sie Gud og madr / þa er hann þo ecki tueimer / helldr er hann einn Christur.

Ecki þ Guddominn sie vmskipter i mandominn helldr þ Guddominn haþui manndomenn a sig tekit.

Ja ein

Aþ Trunne.

Ja eitt er hann / ecki i Sammeiiligan samruer anligs edlis / Helldr i þui þ hann er eitt eilijþ skilungar grein.

Huiat eins suo sem þ Salen og likamenn er eitt madr / Lika suo er Gud og madr / Eitt Christr.

Huer at pindr er / Þyrer vors hialprædis Saker / Nidrstie till Heluita / A þridia deige reis hann vpp aptr þra Daudum.

Vppstie hann till himna / Sitr nu til hægri handar Gudz Þaudrs Almattugs.

Þadan er hann koma skulandi till at dæma liþ uendr og Dauda.

Og i mot hans till komu hliota aller menn vpp at risa medr sinum eiginligum likomun.

Og verda reikningskap at giora / aþ þui huad þr haþa giort.

Og þr sem gott haþa giort munu inganga i eiliþt liþ / Enn hiner sem illa haþa giort i eiliþann elld.

Þetta er ein riet Christilig trua / huer hann truer ecki stadþastliga og oruggliga þre hinne somu / Sa kann ecki Saluhialpligr at verda.

Seig nu þram þann Symbolum / sem þim Ambrosio og Augustino till eignadr er.

þig

Þig Gud lofum vier / þig Drottinn prisum vier.

Þig eilifligann Faudr / heidrar oll verolldin.

Aller Einglarner / Þr Himnarner / og aller vollduger.

Cherubin og Seraphin / Syngia þier hatt lof med o af latanligre raust.

Heilagr / heilagr / heilagr er Gud / sa Drottinn alz heriar.

Himnar og Jord eru full Tignar velldis þinnar dyrdar.

Þig lofar sa dyrdarsamligr Folckr Postulanna.

Og sa lofligr fiolde Spamannanna.

Etnin sa skinande skare Pislar vottanna.

Þig prisar heilog Kirckia / vti allre verolldinne.

Þig Fader / sem ert o metanligs Tignar velldis.

Heidrar eirnin þinn sannann eincka Son.

Og þann huggarann heilagann Anda.

Þu ert / O Christe / Konungr dyrdarinnar.

Þu ert eilifligr Sonr Faudrsins.

Þu skuggader ecki vidr Meyiarinnar kuide suo at þu madr yrder / til at endrleysa oss.

Þu hefer Daudans brodd yfuerunnit.

Og riettruodum Himnarikit vpplokit.

Þu sitr til hægri handar Gudz / vti dyrd Faudrsins.

Og munt koma einn Domare / suo sem þu truizt til.

Þar

Af Trunne.

Þar fyre bidium vier þig / at þu komer til hialpar þinum þienorum/ hueria ed þu hefer endrleyst medr þinu dyrdarsamligu blodi.

Frelsa þu þitt folk Drottinn / Og bleza þina arfleifd.

Stiorna þu þm / Og vpphef. þa eilifliganna

Vm alla daga þa lofseigium vier þier.

Wier prisum þitt nafn/ vm allder allda / og at eilifu.

Wirdztu Drottinn þennan dag oss nadar samliganna fyre Syndunum at vardueita.

Miskunna þu oss Drottinn / Miskunna þu oss.

Lattu Drottinn þina miskunn yfuer oss vera.

Epter þui s m at vier vonum a þig.

Wpp a þig Drottinn vonum vier / Lat þu oss alldreigi til skammar verda.

Af Gude.

Huad er Gud?

Gud hann er ein Andlig / eilif Samuera edr Substantia / skynsamligur/Skapare og vardueitare allra hluta / o endaligs visdoms / macktaruelldis og godgirndar/ riettlætis og miskunnsemdar.

Seig þu vitnisburde Heilagrar Ritningar aþ þre einingunne Gudz?

Deutro: vj. Capit. seiger Gud swo / Heyr þu Israel Drottinn Gud þinn / er einn Gud.

Esaiæ xliiij. Capit. Þa seiger Gud þyre Spamanzins munn. Eg er hinn þyrste og hinn sidazte / og þyrevtan mig er eingin Gud.

Item xlv. Capit. Eg em Drottinn / og þar er einginn annar.

Og S. Paall j. Corinth: viij. Capit. Hann seiger swo / wier vitum þ Aþgudinn er eckirt i Veroll dinne / og at þar sie einginn annar Gud vtan einn.

Og til Ephe: iiij. Capit. Þar er einn Gud Fader woꝛ allra / huer at er yþuer yðꝛ ollum / og þyre yðꝛ ollum.

Og til j. Timoth: ij. Þar er einn Gud / og einn medalrennare / a millum Gudz og manna / Einckum sa madꝛ Jhesus Christus.

Huersu margar Personr þ er / Skilningar greiner / þa eru i Guddomenum?

Þar er alleinazta ein Guddomlig Samuera / en þꝛiar skilningar / Fader / Sonr / Heilagr Ande / huerriar Personr at eru einnrar Gudligrar Samueru / allar eins o endiligar / sam eiliþligrar / iaþns tignar vell dis.

Huad

Aþ Gude.

Huad kallazt hier Persona edr Skilningar grein?

Persona edr Skilningar grein kallazt hier ein Guddomlig Nattura og Samuera / ſuo ſem ꝥ Gud Fader er ein Persona / Gud Sonr er ein Persona / Gud heilagr Ande er ein Persona / ein ſier huer i eine o vmſkiptanligre / eiliþligre / Guddomligre Samueru / og er þo einn Gud.

Huar vt aþ villtu ꝥ biuſa at þar eru þriar Personr?

Jhesus Christus ſialþr hann bydr at ſkira allar þioder i naþne Faudr / og Sonar / og Heilags Anda Matthei i ſidazte Capit. Þar verda nu med ſkyrum og augliosum ordum þriar Personur þramtaldar / hueriar at eru einnrar Samueru / og haþa hid ſama Guddomligt macktar velldi / iaþna dyrd og vegſemd.

Jtem þr Tolþ Articuli Christiligrar truar / vitna ſwodant eirnin / J huerium at vier Jatum þui / ꝥ vier truum a Gud Faudr / Son / og heilagann Anda.

Jtem Matth: iij. Capit. Werda þeſſar þriar Personr greineliganna adſkilldar / Heilagr Ande

hann

hann birtezt i Duffu like / Faudrsins raust hun heyrdizt aff himne / Huer ed aff synenum suo vitnadi / Þessi er minn elskuligr Son/a huerium eg heffe þocknan / honum heyrit.

Item Johan: xv seiger Christr / Nær sa huggarinn kemr / Huern eg mun senda ydr aff Faudrnum Ande sannleikssins / Þar verda enn nu aptur þriar Personr till greindar / Sa huggarinn sem sendr verdr / Sonrinn sa ed hann sendir / Og Faderinn sialffr.

Og j. Johann: j. Þrir eru þr sem þar vitna Faderinn / Sonrinn / Heilagr Ande / Og þr þrir eru einn till samans.

Huad er Faderinn?

Faderinn er hin Fyrsta Personan edr skiliningar greinin i Guddomenum / einn eiliffr / O vmrædanligr / eigi Fæddr / Og o endanligr Gud / huer ed aff ongum heffer sina samueru / Og geffr ollum hlutum at þr sie þ / huad þr eru.

Huad er Sonurin?

Sonrinn er hinn onnur skilningar greinin edr su Personan i Guddomenum / Aff Faudrnum fæddr

þyrir allar hemisins allder / Samueranligr Baud-num / Sameiliþligr og mattugr.

Huad merckir þetta Jupphaþui var ord?

Ord edr logos kallar Johannis son Gudz / huer at er su onnr Skilningin edr Personan / Og er su meiningin / J upphaþui var ord / þ er / Gudz Son hann var i upp haþui / og i þra eiliþu.

Huar þyre kallazt hann þa logos edr ord?

Þar þyre þ hann er su Personan Guddom sins sem alla tima / þegar i þra upphaþinu / þa heþer talat till Þedranna.

Sanna þ/at Logos / edr ord kallizt su Persona sem aþ natturu er Gud?

Hinn Heilage Johannis seiger suo / Ut aþ þessu ordi / At þ sama væri i upphaþui / þ er eiliþligt / Þyrst þ sama ord var nu i þra upphaþ-

uij / ꝼyrir enn allar ſkepnur voru ſkapadar / Þa er ꝥ eingin ſkepna / Helldr er ꝥ ſama Ord / Lika ſam eiliꝼligt ꝼaudurnum ꝼramar þa ſeiger enn Johannis / Þat ſama Ord var hia Gudi / Þar med atſkilur hann greineliganna Perſonunnar edr Skilningarnar / Einkum ꝥ eirn annar Skilningar grein edr Perſona er ꝼaudurſins / Og ein aunnur Sonarins / Enn þa ſeiger Johannis / Og Gud var ꝥ Ord / Þar med hann biuiſar medr ſkyrum og ſkilmerckiligum ordum / at ꝥ ſama ord ſie natturligr Gud. / Þuiat Logos edr Ord / Stendr þar ſuo ſem Subiectum / Og Gud ſuo ſem annad Predicatum / epter þui ſem ſa hinn Girſke articulis klarliganna vtuiſar.

Og enn ꝼramar ſeiger Johannis aꝼ þeſſu ordi / Þat ord var i heimenum / Og heimrinn er ꝼyrer ꝥ ſama giordur / Þeſſar greiner vtuiſa ſkilmerckiliganna ꝥ i Chriſto ſie og bliꝼue / Ein eiliꝼlig Guddomlig ſamuera og Nattura / ꝼyre hueria ꝥ allar ſkepnur eru ſkapadar / Þuiat ꝥ er auglioſt at heimrinn og allar ſkepnr eru ecki ſkapadar ꝼyrer þa manz Nattúru Chriſti / Þar ꝼyrer ſeiger Sancte Paall till Collocenſes j. Capittel. ꝼyrir hann er alt ſkapad ꝥ a himnum og a Jordu er / Alt ſaman þa er ꝥ ꝼyrer hann og aꝼ honum ſkapad / Og aller hluter ſtadꝼeſtazt i honum / Item till Collocenſes ij. Capittel. J honum bygger aull ꝼylling Guddomſins likamliganna.

Af Gudi.

Item till Ebreos vii. fyrsta Capitula. Þar stendr suo fyrer huern hann hefer verolldina giort / Huer at er geisle hans dyrdar / Og Imynd hans Sannueru / Og ber alla hlute medr sinu kroptugu orde / Item j. Johannes j. Þad ed var af vpphafui / ꝥ vier hofum heyrt / ꝥ vier hofum sied med vorum augum / ꝥ vorar hendr hafa vm þreifat / Af ordi lifsins / ꝥ kunngiorum vier ydr / Og i Gudzspiollum Johannis vj. Capitt. stendr suo Huad. Nær ed þier siaednu Manzins Son vpp fara þangat sem hann var adr.

Item Johannis xvij. Capit. Auglys þu mig Fader hia sialfum þier / medr þre dyrd / Sem eg hafdi hia þier / Adr enn ꝥ heimeurinn var / Item Johannis viij. Sannliga seige eg ydr / Fyrr enn Abraham var þa em eg / Item Johannis v. Capitt. Lika sem Faderinn vppueckr Dauda og giorir þa lifuandi suo lika Sonrinn / lifgar eitnin þa hueria ed hann vill / Og Johannis x. Capitt: Eg gef þm eilift lif / Og i xv. Capitt: Lofar hann at senda þann Heilaga Anda og seiger / Nær sa huggarinn Heilage Andi munkoma þann eg mun senda ydr af Faudrnum / Og i xx. Capittel. Kallar Sancte Thomas Christum einn Gud / Og seiger suo / Gud minn / Drottinn minn / Og Sanct; Paull till Rom: ix. Capit. seiger suo / Christr / Sa ed þar er / Gud yfuer ollum hlutum / blezadr at eilifu.

Huad.

Hvad er Heilagur Ande?

Hann er hin Þridia Skilningar grein edr Persona i Guddomenum / lika eilifligr / likrar Samveru med Faudr og Syne / hver eg fram farandi er af Faudr og Syne.

Seig fram vitnisburdi vt af Heilagre Ritning sem þat Sanna / þ heilagr Ande sie einn Gud af Nattu- ru?

Hier adr Fyrre er sagt / þat Personunnar verdi greineliganna atskildar / þar ed Christr hann bydr at skira i nafne Faudr / og Sonar / og heilags Anda / Matthei i sidazta Capitula / Lika svo eirnin Matthei iij. Capit. og Luc: i Þridia Capit. þa verda þær þriar Personunnar greineliganna atskildar / Faderinn seiger til Sonarins / þessi er minn elskuligr Son / a hverium eg hefe þocknan / Hier eru nu tvær atskiliauligar Personr / Faderinn hver ed talar / og vottar Soninn sinn vera / þar at auk / þa birtizt heilagr Ande i Dufu like / sa hvorcki er Faderinn nie Sonrinn.

Og Johan: xiiij. Capit. seiger Christr / Eg mun bidia Faudrinn / og mun hann gefa ydr einn

Ap Gudi.

annann huggara / Og enn þramar seiger hann / sa huggarinn Heilagr Andi / huern ed Paderinn mun senda i minu napne / hann mun læra ydr alla hlute. Item vti xvi. Capit. Hann mun ecki tala ap siálpum sier / Helldr huad hann heyrir / þ mun hann tala.

Sancte Paull seiger til Roman : viij. Capit. Pier erut ecki Likamliger / helldr Andliger / Suo þramt Gudz Andi hann bygger med ydr. Enn huer hann heper ecki Christz Anda / sa heyrir ecki hm̄ til / Og enn þramar / Ep at Andi hans / sem Jhesum heper vppuaket ap Dauda byggir i ydr / þa mun sa hinn same eirnin / ydra Daudligu likame li-pande giora / Og þar i þm stad seiger hann / sa same Ande ber vitne vorum Anda / þ vier erum Gudz born / Þessar greiner atskilia greineliganna þann hei-laga Anda / i þra Paudrnum og Synenum.

Og S. Petur hann seiger j. Pet : j. Epter huerri Saluhialp þa hapa leitad og stundat Spa-mennirner / Sem vpp a ydr ap þre til komandi nad hapa þyrespad / og ransakat a huerium og huilikum timum / sem at Andinn Christi sa ed med þm var til teicknadi / og adr þyre þram̄ vottadi / þær pislaner sem at eru i Christo / Hier verdr augliosliganna til teicknat þ heilagr Andi hann væri / adr enn þ So-nur Gudz hapui manz natturu a sig tekit / Og kal-lar hann Christi Anda / Og enn þramar i þm sama stad seiger S. Petr / huad ydr er nu kunngiort / þyre

þa / Sem vdr haꝼa Glldrspiollin bodat ꝼyre Heila-
gann Anda / aꝼ honum sendann.

Item Actorum. ij. Epter bok Joels Prophetæ
þa stendr suo skriꝼat / Eg mun (seiger Drottinn)
vt hella aꝼ minum Anda yꝼer allt holld / Hier vt-
uisar Prophetinn auglioslíganna / Þat Heilagr An-
di (Huer ed hiortum helgar og vpplyser / Þa sie ecki
Personan Ꝼaudursins / Og i þui hann seiger / Aꝼ mi-
num Anda / þa geꝼr hann þar med ogliganna till
at skilia / Þad Heilagt Ande / Sa ed sina verc-
kan heꝼer i hiertenudum / haꝼui eina Guddomliga
samuern og Naturu.

Huadan villtu þ biuisa / at Heilagr Ande / til lika ꝼram gange aꝼ Ꝼau-dr og Syne ?

Jhesus Christr hann seiger sialꝼr / Sa hugga-
rinn Heilagr Andi huern at minn Ꝼader mun senda
i minu naꝼne / Og vti xv. Capit: Nær ed hugga-
rinn kemr / Huern eg mun senda ydr aꝼ Ꝼaudrnum /
Hier verdr skilmerckiliganna til teicknat / þ Heila-
gr Andi verdi sendr bædi aꝼ Ꝼaudrnum og synenum.

Ut aꝼ Skopuninne

Vt aß Skopuninne

Huad er Skopunin?

Hun er ꝥ hid myckla / og merckiliga Gudz dasemdar verck / ßyrer huert hann heßer skapad himin og Jord / sialßuar haßuit / Og allt huad þar er inne / Einglana / og allar Syneligar / og o syneligar skepnr vt aß ongu / ßyrir ordit / Og ecki alleinasta ꝥ / at hann haßui ꝥ skapat / helldr eirnin ꝥ hann o aßlatanliga sie naui / lægr / stiornie / styrcke / og varduerite alla hlute / Genes: j. Capit: J vpphaßui skapadi Gud himin og Jord / ꝥ er allar skepnr J vpphaßui ꝥ er / þa at enn eingin skepna var til.

Huad er Skepnan?

Hun er ꝥ giortalt dasemdar verckſmide / og skopun himens og Jardar / allra o syneligra anda og syneligra hluta / Parßyre aß Gudi skapat at ꝥ skyldi vera ein likina edr mynd a huerri ꝥ vier sægum og kendum Gud / ꝥ hn̄ sie einn eiliſgr / voldugr / o endanligr gud / Sa ed skapar / stiornar / styrcker / og vardueiter alla hlute a himnum og a Jordu / Vt aß huerri kynningu ꝥ madrinn loßue og prise þadan i ßra Gud þann skapara / Og vardueitara allra hluta / og þacki honnum vt aß ollu hiarta.

Huer vardueiter Skepnunnar?

Vt aff Skopuninne

Þann Articul Christiligrar Truar vt aff Skopuninne / Þa ſkulu vier ecki ſuo ſkilia Sem Gud ſie nu ecki meir hiedan i ffra ſinum ſkepnum nalægt / Helldr ſuo till at iaffna ſem þa einn huſaſmidr vppbygger eitt huſſ og bue ꝥ till ſem vera ſkall / Og gangi ſidan þadan i burt / Suo lika þa haffui Gud eirnin ſin verck yffuer geffit / Og gæti ffra nu eigi leingr / Nei ffiarri er þui / Gud hann er alla tima / Ja eiliffliganna nalægt med ſinum Guddomligum krapti / ſtiornar / ſtyrcker og vardueiter allar ſkepnr / Hann er ſa ſem ꝥ gior/ tir / At Jordin geffr huert aar ſina ffrioffgan vt aff ſier / Og lætr vagxa Korn og Win og allzkyns alldine / Þar med veidiſkapin vr ſio og votnum / Hann geffr og bædi mōm og ffienade og ollum kindum liffuit / hræring / Og andar dratt / Þar ffyrr ſeiger Sanct. Paall Acto: xvij. J honnum liffum / hrærunzt / Og erum vier / Og till Collocen. j. Capittel: J honnum ſtandazt aller hluter / Pſalm c. iij. A þig vona Drottinn aller hluter / ꝥ þu geffer þm ffædzlu i tillſettann tima / Og Pſal xxxvj. Drottinn þu biargar bædi mōn og ffienadi.

Huernen verdr Gud i ſkepnunne þeckttr ?

Allar

Vtaþ Skopnninne.

Allar ſkepnr / Og aull verolldinn / Him-
in og Jord ſiaþuar hæþuitt og allt huat þar
er ínne / Þa er eitt Gudligt teickn og ſtor-
mercki / Þar med einn Sannarligr vitniſburdr/
At þar ſie einn eiliþligr Almattugr Gud / og ꝥ /
at hann ſie godgiarn / miſkunſamr / vitr og riett-
latr / Item oll hræring himins / Soll / Tun-
gl / Og Stiornr haþui einn ſuo viſſann gang/ At
í tilſettann tima þa verdi vetr og ſumar / Suo ꝥ
allar kíndr aukizt þa/huer epter ſinne tegund / at þat
verdi ſuo huert aar þornyad / Þetta allt þa vt-
uiſar nogliganna / ꝥ werolldin ſie ecki vordin ſuo
ſem þyrir nockrſkonar til burd / helldr ꝥ hun ſie þy-
re eitt eiliþt Gudligt lios og viſdom ſkoput / ver-
di og eirnin lika ſuo ſidan ſtiornut og vardueitt og/
Vm þram̄ allt þetta þa megum vier eirnin ali-
ta vora ſialþs natturliga ſkynſeme / Suo ſem ei-
na ūMynd Gudligrar vizku / Og ſuo ſem an-
nat Sionar gler / í hueriu ꝥ Gud lætr ſuo ſem á
nockrn mata ſia ſig / Þad Gud ſie í verolldinne
nálægr / og vardueite allar ſkepnur / Þa tilteick-
nazt og med þuí / þad Gud hann ſtydie og ſtyrckie
Politiam ꝥ er Landzſtiornar valldit / og geþui go-
dann þrid og gott ſamþycki allra manna a mille/
alþydunne til gangs og nyttſemdar / At auk allz þeſ-
ſa þa ſiaum vier eirnin / ꝥ mord og manndrap / og
aull onnr illzku verck verda þyrir Gudz merckiliga til
ſkipan viſſiliganna vmſider reþſut.

Ut ap Skopuninne.

Huernen þa eigum vier

at neyta Skepnanna?

Þat er ein riett Christilig og þacknæm Gudz þionuzta / at vier neytum suo skepnanna / og oss i nyt pærum / svo/ at vier iatum og medkennum þar inne Gudz milldi og velgiorning/ hans Nad og miskunnsemi / Og hm̃ þar pyre þackir at giora medr gladuærri Samuitzku / og hann at heidra lopa og prisa / Og þr huerier / ꝥ eigi giora / þa eru þr hiner somu gudlauser Epicurei / Sem hapa þann Sannan lipuanda Gud med ollu ypuer gepit og eru suo vordner sem ont leidilig Suin / og adrar herpiligar hrækindr.

Ut ap þim Menneligum

pormætti og prialsligum vilia?

Huad er sa Prialsligr viliann?

Hann er ecki annat/ enn suo sem sa manzins vile / huer ed samhliodar / og helldr eitt medr Skynseminne / þuiat i manninum er Skynsemin/ huer ed grein kann godz og illz / þar næpst er sa viliann / sem Skynseminne epter pylger / edr henne i mote stendr og

Af þui frialsligum vilia.

og aftrar suo þeim vondum girndum og til hneigingum / Nu er þessi Spurningin.

Huernen hellzt er manzins vilie frials / og huernen kann hann Gudz Bodordum hlydugur at vera ?

Wppa þessa Spurning kann ecki andsuar at gefazt / vtan vier vitum adr / huersu mickil og ogrlig þ Syndin er / sem yfuer alla menn hefer at erfd fallit / og oss um fædd er. Item nema vier vitum eirnin lika / þ Gudz Laugmal krefie ecki alleinazta fra hinna ytre og augsyneligu verckanna / helldr þa krefie þ eirnin allz hiartans / Sinnisins og Hugskotzins / Þui ef at gioruoll manzins nattura væri ecki fyrir manzins Syndir spillt og fordiorfut / þa væri þar ein myckiu meire og skærare kynning af Gudi i allra manna hiortum / Vier mundum þa og eirnin / ongua efuablendne hafa a Gudz godgirne og nadarsamligum vilia / Helldr ottazt Gud / vt af allre aluoru / og setia suo allt vort hop og traust vpp a hann alleinazta / Og hafa eina hiartaliga ast og lysting / gledi og vnadsemd a Gudz vilia / Hans Laugmale og Bodordum / Lika sem Gudz Heilager Einglar a Himnum / Enn med þui nu þ mannlig Nattura er fordiorfut fyrir

uppruna Syndina / þar fyrer þa er i manzins hiarta eim nærsta mickill breysleike / skelfuing og efuablendne a Gudz vilia / þar er og eingin saunn Gudhrædsla / eckirt riett trunadar traust til Gudz / helldr ogurligt blindleike / myrckr og villu domr/ Af þessum breyskleikanum kemr nu Spurningin til.

Hvad forma su fordiorfut Manzins Nattura?

I fyrstu grein þa suara eg þar suo til / Epter þui ꝥ madrinn kann at formerkia i þm hlutum sem skilningar sinnunum og Skynseminne eru vndergefner/ og þar grein a at giora huad illt edr gott er/ þa hefer eirnin madrinn ꝥ frelse edr sialfrædi / hid ytra edr augliosliga ꝥ eitthuad at giora / sem gott edr illt er/ Þar fyrer formar nu madrinn fyrer þann frialsliga viliann edr sialfrædit / suo sem i nockrn mata at fremia og fullkomna þau hinu ytre og augsyneligu verckin Laugmalsins/ Slickt hid sama seigia og lika Philosophi / Og heilaug Ritning hun Lætr ꝥ og eirnin suo vera / Þuiat ritningin lærir suo og vtvisar/ at þar inne sie holldzins riettlæte / Og ꝥ mennirner fyrer vtan fornyung Andarins / vt af sinne sialfs natturligre Skynsemi þa meigi giora þau hinu ytre edr augliosu verckin Laugmalsins/ Enn þetta frelsit edr sialfrædis viliann/suo sem i manna aug-

syn

Af þ̄m Frialſligum vilia.

þ̄m nockut gott at giora / þa verdr optſinnis vt af mannligum breyſkleik yfuerunninn/ og fyrer Diofulſins vmſatur og illgirne forhindradr / Þui epter þ ed manzins nattura ſpilltizt fyrer Syndina/ þa er hun full med breyſkleik og vondar girnder/ Swo lika epterfylger og eirnin madrinn optſinnis ecki þ̄m a ſetninge / vilia/ og bodi Skynſeminnar/ helldr þ̄m vondum girndum og a eggian Diofulſins / Suo ſem ſa hinn heidne Poetinn in persona Medea hefer til ticknat þar hann ſeiger. Video meliora proboquæ/ deteriora ſequor / Eg ſie og formercki huad gott er/ enn eg epterfylge þo þui ſem verra er.

J Annare grein/ þat hid Heilaga Euangelium kennir ſuo / at fyrir Adams fall / þa ſie manzins nattura ſuo algiorliganna og herfuliganna fordiorfut / Swo þ aller menn/ vt afart og edle natturunnar / vegna þrar innfæddrar fordiorfunar / þa eru þr Bodordum Gudz beiſker ouiner / og fyrrlita ſuo ecki alleinazta Gudz Bodord/ helldr hata þau eirnin hid geyſiligazta / Og þeſſa herfuliga fordiorfun/ kunnum vier ecki (vt af vorum ſialfs eiginligum krafti) at yfuer gefa / nie af at leggia / Eins a mynt og þ eſſ o mugeligt er / af vorum krapti / þ̄m natturliga og likamliga Daudanum i burt at kema / Og hier at auk / þa er i vorre natturu enn nu eirn ſlikr blindleike / þ vier kunnum ecki at formerckia nie medkenna ſwodann ſpilling og fordiorfun / Þar fyre ſiaum vier og eirnin ecki / huerſu breyſk / blind

og herþilig ꝥ manzins Natura hun er / Þui ep at vier skyniudum ꝥ og skildum riettiliga / þa mundum vier þess skiotliga viser verda ꝥ eingin madr a Jordu (vtaþ sinum sialþs eiginligum þormetti) þa kunne at hallda edr vpp at þylla Gudz Laugmal.

Huar þyre kunna menn ecki

þullnægiu at giora Gudz Laug-
male ?

Vt aþ krapti sialþrædis vilians / þormegum vier ecki neitt gott / vtan Heilagr Andi hann geþui og giore oss eitt swodant hiarta / og hugskot / ꝥ sem heþdi eitt orugt a trunadar traust og einn Sannan Gudz otta / medr inneligre þackar giord og hiarta-ligum kærleika til Gudz / J huerium ꝥ eirnin þun-din verdr Sannarlig þolin mædi / og audmiuk hlyd-ne riettelig trua / og adrer þuliker auegyter / lios og kraptr heilags Anda.

Seig þram nockra vitnis-

burde vt aþ Heilagre
ritning ?

Sancte Paull seigir til Roman: viij. Capit. At þr sem aþ Gudz Andaleidder verda / þr eru Gudz

born/ Item huer hann hefer ecki Christz Anda / sa heyrir ecki Christe til. Item j. Corinth: ij. Likamligr madr hann skyniar ecki neitt vt af Gudz Anda.

Johan: iij. Capit. seiger Christr/ Nema suo sie/ þat madrinn verdi endr fæddr af vatne og Anda/ þa kann hann ecki inn at koma i Gudz rike. Item Johan: vj. Capit. Einginn kann til min at koma/ vtan minn Fader leidrege hann. Item aller verda þr af Gudi lærdir. Item Johan: xv. An min kunne þier ecki neitt gott at giora.

Ef at suo verdr kent/ þa verda menn fraskelfder gott at giora og at idka sig i riettri tru/ og i Sannre hlydne?

Miog fraleiter / herfuiliger / og rangsnuner eru þr skyndi domar og þær vondzligar ymradr sumra manna / þui þa ed oss verdr vor breskleikr og eiginligr kraptr audsyndr / og hialpen heilagx Anda til saugd / þa verda menn mycklu slemmare og tregare til nockut gott at giora / Sem þo Lærdomr heilagx Euangelij skylldi mycklu framar vpptendra oss og a eggia / til at a kalla Gud/ og af hm̄ hialpar og fulltingis at bidia.

Enn vti þuilikre baratta / þa skulu nu goðs- þus hiortu og Gudhrædder menn a minter verda / At þr halldi sig þast vidrordit nadarinnar / Og þo at Gudz Boðord sie oss omoguligt at hallda þa skal þo einginn þyre þ þraskelþdr verda / Suo sem at skyl- di hann ecki þar þyre idka sig vti Ordinu Nadarin- nar / Og riettri Tru / helldr þa ætti þm suo kent at verda þ. Gudz þyrehett þau sie vniuersales / þ er / at þau kome ollum till / Og þad huer sem einn ver- di þyre þau amyntr og ladadr till riettrar Truar / Þuiat Sancte Paull hann seiger suo til Romanorum viij. Capittel. Þat andinn veite vidriettíng vorum breyskleika / Og Sanctus Basilius hann seiger / Nær ed þu sialþr vilt / þa vitiar Gud vor þyrre / kallar oss / Og hialpar oss / Enn vier eigum suo till at sia / þ vier motstondum hann eigi / Suo eigum vier og med allre athygle og hlydne at heyra Gudz ord / Og vera ecki eþuablandner / Og eigi helldr suo gægkulauser / þat vier villdum vorum breysk- leika / Og innþæddum slenskap i neinum hlutum till stedia sinum þramgang at naa.

Þormaa þa madrinn noc- kut gott at giora / vt aþ sialþs sinum kra- þti till ?

Þo at mickill veykleike og van mattr sie vti hans.

Af þm frialsligum vilia

hans Heilogum godfusum og Gud hræddum mönn þa er þo suo sem i nockurn mata/ enn nu eitt frelse i vorum vilia / Nær ed Heilagr Andi styrckir hann till / At fordazt og vmfly Syndir og Suiuirdingar/ þar fyrr skall og eirna hellzt/ Naden med / hialp og fulltting Heilagy Anda prisut verda / Og þar iafn framme a minna folckit at þ letiezt ecki vpp nie verdi gleymskusamt edr athugalaust / Epter þui sem Sancte Paull hann radleggr oss þar hann seiger / Varitt ydr vid þui / At þier hafit ecki Gudz nad till forgefnis medtekit / Og Christur sialfr hann lofar at gefa Heilagann Anda / Ecki idiulausum / Ecki forsmanurum / Eigi offocknorunum sem honum ē motestanda helldr þm sem hann bidia / Luce xj. Og Gud hann foreyckr eirnin sina Nad og suo astgiafuernar / Vidr þa hinu somu sem fra neyta vell / Og Gudliga / Huers ed Christur gefr eina epterliking i Gudzspiallinu / af þm trulyndum þienara / Sem sinu punde hafdi radstafat og vell till vegar komit Matthei xxv Capittel.

Enn huad helldr þu vt af meningu fra Manicheorum?

Ongua neinn þocknazt mier hofut orar / og heimskusamligt orda mas fra Manicheis / Huer-

 ier ed

ier ed ꝥ lœra at Manzins vilie framfige ecki neitt/
Þo at Heilage Ande hann hialpe oss þar eirnin till/
Lika suo sem ꝥ være Skynsemin og vilie Man=
zins ecki vtan einn stockr eda steinn / Jhesus Sy=
rach sem a Latinu kallazt Ecclesiasticus hann sei=
ger xv Capittel. Þat Gud hafui þegar i fra vpp=
hafui skapat Manninn / Og vnt honnum kiorsins /
Þier till þa seige eg / ꝥ Manzins vilie skule ecki
tomr og idiulaus vera af godum Gudligum verc=
kinn / Og honnum verdr þa eirnin till hialpat af
Hellogum Anda / einat meira og fleira gott at
giora / Og þar verdr þa frelsit sialft / enn myc=
klu frialsara.

Sancte Hieronimus framsetr twær greiner og
þann eina vel fyrir þa adra / hin fyrre hun hliodar suo/
At boluadr sie sa huer sem ꝥ seiger / Þad Gud haf=
ui oss o moguliga hlute bodit / Hin onnr huer ꝥ
seiger at vier kunnum vpp at fylla Gudz Bodord/
an Gudz nadar / sie sa boluadr.

Enn nockrer eru og ꝥr sem atskilia og i sundr
greina þann frialsliga viliann / J þann sialfrædis
viliann Manzins fyrr enn hann fiell / Og i þann vili=
ann epter ꝥ Adam fiell.

Huad er sa frialsligr vilienn fyrr fallit?

Þa fyrer enn ꝥ Adam fiell þar i Manninum eke

 full=

Af þui frialsliga vilia.

fullkomligt og algiort frelse til at giora/ bædi got og ille Gudz bodordinn at halda/ edr þau ecki at halda/ Epter þetta og godþeckne þess frialsliga vilians/ sem Gud hafdi manninum i skopuninne gefit/ þar vt af seiger Jesus Syrachi xv Ca: Hann setti fyrer þig eld og vatn tak þinne hendi til huors þu vilt/ Þessi frialsligr vili-enn var i manninum fyrer enn Adam fiell/ Lika sem þ hann er enn nu i dag vti Gudz heilogum Einglum/ Enn nu sidan er madrinn (fyrer syndarinnar saker) suipter þui frelsinu Christiligra gudrækni/ til at hondla edr feingit geta nadina og giafuernar/ suo sem S: Paul hann segger/ j. Cor. ij: Þad likamligr madr skere ecki nær skyn a þ/ sem er af Gudz anda/ Adam hefer fengit i sliku frelse at giora got og ilt/ at elska Gud edr at hata hann/ Lika suo sem þ eirinn Einglarner huerier helzt/ þann tid þeir kioru hid vonda/ og þad fullkomnad hofdu/ þa hraufudu þeir/ og voru falliner.

Huad er sa frialsligur
vilienn epter fallit?

J þre Syndinn spilltre Natturu Manzins sem giordizt vti hrapan Adams/ Þa er enn nu epter blif-uinn suo sem nockr vitkurdum/ og ein skilnings grein laug malsins/ suo þ madrinn hann veit vel huad hann hæfer at giora/ enn at fullkomna þ sama þa kann hann ecki/ vtan Heilagr andi hann styrcki adr vorn vilia og hialpe vo-rum vanmætti/ J veraldligum hlutum þa forma vel

viliann

vilienn eitt huad nockut fyrer vtan fornyung Anda-rins / Huad er þo optsinnes verdr af Dioflinum forhindrat.

Huad forma þa vor fri-alsligt vilie i andligum hlu-tum?

Þad formar hann / at hann kann at orskurda ep-ter Gudz Bodordum / huad vier eigum at giora / hann kann vel at stunda tractiera og þeinckia þar vpp a og alla aluoru gefne framme at hafa til at giora no-ckut gott epter megne sem hann fær hellzt orckat / Enn allt saman þa kemr þ til einskis / ef at heilage Andi hann hialpar ecki / og styrckir manninn þar til / Huar fyrer Sancte Paull hann bidr i ollum stodum / og æskir þm Christiligum Samkundum til huerra hann skrifar / at Gud vilie þ hid goda sem hann hefer vppbyriat medr þm / hid luckusamligazta full-komna.

Jt af þre eilifligre Gudz fyrer hyg-giu.

Huad er su Gudz fyrer hyggia?

Hun

Aþ Gudz þyre hugan.

Nu er ein vissilig Gudz þyreskipan og til ætlan / þyre hueria þ aller hluter / bædi hinar innre hugrenningarnar / og suo þau hinu ytre verckin / i ollum Skepnum skule suo skie epter rade og asetninge hans Guddomligs vilia.

Huad er þa vtualningin?

Vtualningin er eitt Gudz verck / þyre huert ed hann heþer vtualit oss i Christo Jhesu / adr enn þ veralldarinnar grunduollr var lagdr / suo at vier skylldum vera heilager og ostraþþanliger þyre hm̄ vti kærleikanum / at hann arþleidde oss suo til Sonarleiþdarinnar i sialþum sier þyre Jhesum Christum epter godgirne sialþs hans vilia. Eph: i. Og Matth: x. Kaupazt ecki tweir Skogar þreslir þyre einn pening / þo þellr einginn þra hinnu somu til Jardar / an yduars Þaudrs vilia.

Huar aþ skulum vier vppheþia þa Gudz þyre higgiuna?

Ecki vt aþ Laugmalino / ecki eirnin vt aþ mannligre Skynseme / Helldr vt aþ Gudz Euangelio / huert ed Vniuersaliter / þ er, almenneliganna yþuer

alt / Onguann mann vtilykr nie vndan teke þann sem Truer a Jhesum Christum / Og tilseiger Naidna og fyregefning Syndanna fyre Christum alleina / Huer ed vpphafsins frar eilifrar fyre hyggiunnar a annan veg leitar / vtan vti þui heilogu Gudz Euangelio / Sa fer miog afuega / og er herfuiliganna villtr Lika suo eirnin / Huer hann vilde Gudz fyre heit fyda alleinazta vpp a suma hueria (þuert i mote Gudz ordum og innsetninge) Sa hinn same giorde fyre hettin med ollu nyt / Og i burt suipte riettri tru / Þar fyre hliotum vier þa Gudz fyre hyggiu at orskurda vt af Gudz fyreheitum / Huer ed a hrara alla menn og eru ollum till saugd / Ef þat skier / þa hafa menn þess eckirt till efne at þeir þurfue leingr at angra sig vm þ / huort vier erum fyrehugader edr eigi / Og huort vier heyrum vti taulu vtualdra manna edr eigi.

Seig fram þa vitnisburde

vt af Heilagre ritning / Sem þ vitna / At Gudz fyreheit eru almennelig / og a hræra alla menn?

Sancte Paall vottar suo till Roman: iij. Capi. Eg seige vt af þui riettlætinu sem fyre Gude duger / Huert ed kemr fyre truna a Jhesum Christum / til alra / og yfuer alla þa sem trua.

Af Gudz fyrre hugan

Till Roman: x. Capittel. Þar er einn Drottinn allra / rikr yfuer ollum / ꝥm sem hann a kalla / Þui huer hann a kallar nafn Drottins / samun Saluhialpligr verda Jtem j Tim: ij. Capit. Gud vil (seiger hann) ꝥ aller menn hialpizt / Og kome til sannleiksins vidrkenningar / þuiat Gud vil ecki Syndugs manz dauda / heldr ꝥ hann lifue og leidrietti sig.

Og Christur hann seiger Mat: xj Cap: Komit til min aller / þier sem erfuide drygir / og þunga erut þiader / Eg vil endrnæra ydr.

Og Joh. iij Cap. Suo elskadi Gud heiminn / ꝥ hn̄ gaf vt sin eingetin son / suo at aller ꝥr sem a hn̄ tru a verdi ecki fortapader / heldr ꝥ ꝥr hafui eilift lif. Jtem hia Gudi er eckirt manngreinar alit.

Suodann huggunarsamligar greiner / skulu vier nu vti þuilikum freistingum fastliga halda og vel biuara / i gen vorum innfæddum breyskleika / og vantrunadi / Og styrckia suo vora samuizku þar med / vti alzkyns harmkuælingum og motlæti og fyrst ꝥ Syndin / og ꝥ hid vonda er vt af sialfum oss til / Þa skulum vier vara oss og vackta vid þui af fullu og ollu kostgæfui / þat vier leyfum ecki sialfuer viliugliganna / nie tilstedium neit grandit vorum innfæddum natturligum breyskleika / at vier suo fyrelitum og frasnuuizt Gudz fyrre heitum og ꝥre hans til sagdre nad / fyrre vantruna / heldr þa skulum vier mycklu framar / vti einum forbetrudum lifnadi / fastliga at trua Gudz fyrreheitum / og ꝥm med iafnadi at treysta.

 Ei su

Af atskilianleiki hins

Si susceperimus Verbum / erimus filij Dei / Si non damnabimur.

Vt af atskilianleik hins

Gamla og Nyia Testamentisins.

Huer er atskilianleikinn hins Gamla og Nyia Testamentisins?

Pad Gamla Testamentum var Laugmalit / og allt veralldligt Landzstiornar riettr Moysi / Huer ed Bodord / skipaner og laga settninga hafde inne at hallda / vt af kennemanzskapnum / af Gudz pionuztunne / og pre Rikistiorninne / Sem pui Israels folki var af Gudi gefen.

Pat Nyia Testamentum pa er ecki eitt Laugmalsins Embætti / Helldr heilagt Euangelij / Einkum einn Gudz sattmale / af pui Andligu og eilifligu rikinu Christi / og hefer inne at hallda fyrerheitin prar riettlætingarinnar / og pess eilifs lifsins / sem Gud vill gefa oss fyrer Jhesum Christum.

Huar fyrer kallazt peina hid

Gamla Testamentid / og pannat hid Nyia?

Pat

Þat sama skier ecki fyrir þierar hegdunartimar/ nie þess epterfylgiandi timans saker/ suo sem at hefdi ꝥ Nyia Testamentid ecki forfedrunum til/. Helldr mest saker þess at skilianleikans / sem er Embættisins og fyrreheitanna vegna / þuiat ꝥ Gamla Testamentid var eitt Embætti Laugmalsins / og inne hiellt margar siduenıur/ Kennemanz þionuztur og Embættis giordir / og þan Landzstiornar riett sem Jsraels folki var gefinn/ og hafdi morg fyrirheit vt af þre hinne somu Rikistiorn inne at hallda.

Enn ꝥ Nyia Testamentum er eitt Embætti Andarins / og hefer þau fyrreheitin eilifligs riettlætis / og eilifra lifdaga inne at hallda / Og er ecki folgit i augsyneligum Embættisgiordum / helldur krefr ꝥ einnrar andligrar Gudz dyrckunar hid innra i hiartanu / Sem at er einn sannarligr Gudz otte/ ein Riettferdug trua/ brodrligr kærleike/ ortrug von Saunn folin mædi / og audmiuk hlydni vidr Gud.

Hefer þa hid Gamla Testamentid einn enda tekit?

Þo at Moyses Laugmal/og allr sa Landzstiornar riettr/Sem af Gudi var bodinn i Moyses Laugum / hafui nu i til settann tima einn enda tekit / sidan ꝥ Christr er kominn / og ꝥ slikar Embættis giordir og Laga stiornan Moysi þurfue nu ecki leingur

 at ve-

at vera nie yfuer at ſtanda / Enn þo med þui at leges morales / ꝥ eru þau Laug ſem Læra ſidſemder og manndygder / i manzins Natturu innſkrifadar / og eru yfuer allt ollum mõm bodnar / Swo heyra og aller ꝥr i ꝥ Gamla Teſtamentid ſem ecki vita Gudz Laugmal / og eirnin ꝥr ſem ecki vita vt af þui heilogu Euangelio at ſeigia / eru og ecki þornyader af Heilogum Anda / Þar i mot þa ſnertur ꝥ Nyia Teſtamentid (huert ed til ſeiger fyregefning Syndanna) ecki alleinazta þa ſem vm eins manz alldr lifua / helldr alla men i fra veralldarinnar vpp hafui allt til heimſins enda / Lika ſuo ſem ꝥ Heilogum Patriorchum og forfedrum voru eirnin gefen fyrirheitin vt af Chriſto.

Af þeim Anda og Bokſtafnum.

Huad meinar S. Paall medr þeſſum ordum Anda og Bokſtaf?

Fyre þetta ordit Bokſtaf / gefr hann at ſkilia / allar hugkenningar þancka og verck / og allann godann aſetning / erfuidiſmune og athygle / og allt huad mannlig ſkynſeme a formar / og ꝥ ſama an heilagy Anda / an Sannarligs Gudz otta / og an riettrar truar a Jheſum Chriſt.

Aƀ Anda og Bokstaƀ.

Enn ƀyꝛe þetta oꝛdit Anda / þa geƀr hann at skilia vppbirting og verckan heilagꝫ Anda vti hiartanu Swo er nu sa Bokstaƀrinn / ꝥ i Moyses Laugmal lika sem þa nær ed vier ƀyꝛe vtan Sannarligann Gudz otta / an riettrar truar / og ƀoꝛnyunar Heilagꝫ Anda i hiartanu giorum hid ytra god verck i mannanna augsyn / og synum oss suo i liosre hlydne Laugmalsins.

Euangelium ꝥ er og eirnin Bokstaƀr / nær ed ꝥ verdꝛ ecki medtekit ƀyꝛe Anda giptina / og rietta tru / ꝥ er þa / nar ed Sannarligt Gudz otte / og ein oꝛugg trua a Chꝛistum er ecki i hiartanu.

At auk allz þessa / þa er Laugmalit eitt Daudans Embætti / þuiat ꝥ til seiger oss ecki / ƀyꝛegeƀning Syndanna / vt aƀ Nadinne / ƀlytur og eirnin ecki þann Heilaga Anda medꝛ sier / Enn ꝥ hid Heilaga Euangelium þa er eitt Embætti Andarins og liƀsins / þuiat ꝥ til seiger oss ƀyꝛegeƀning Syndanna / vt aƀ skærri Gudz Nad / og geƀr Heilagann Anda og eiliƀt liƀt / þar ƀyꝛe þa verdꝛ hier ƀoꝛlaugd su rangsnuen meining Originis / huer ed Bokstaƀinn kallar þa Historiuna sialƀa / þær augsyneligu Embættis gioꝛdirnar / edꝛ þann skilninginn og leturs hattinn Textans sialƀs / Enn Anda kallar hann þa Allegoriam sem er þann heimugligann Skilninginn.

Ap burt tekningu Laugmalsins

Ut ap Burt tekningu Laugmalsins.

Huad er i burt tekning / eda enda teckt Laugmulsins?

Þun er eckirt annat / vtan ꝥ / at su boluan / Og fyremæling Laugmalsins er nu i burt tekin vid Jhesum Christum / Suo ꝥ aller þr sem Trua a vorn Herra Jhesum Christum / eru frelsader vt af allre a sakan Laugmalsins / Huert Laugmal ed alla tima og o aflatanliga aklagar vorar Samuigzt Og fordæmir oss fyre Gude / Saker vorra misgiorda / Þar fyre seiger og Sancte Paull till Galat iij. Capittel. Þad Christur hafui frelsat oss vt af boluan Laugmalsins / Þa ed hann vard boluan fyrir oss / Og till Romanorum viij Capittel. At ecki sie neitt fyredæmiligt i þm / Sem at eru i Christo Jhesu.

Eru eirnin hiner ogudligu frelsader af Laugmalinu?

Ecki / med ongu mote / Þuiat Sancte Paull hann

Ap Burt tekningu Laugmalsins

hann seiger/ þ riettlatum sie ecki ueitt Laugmal sett helldr ranglatum og o hlydugum / þm o milldum og Syndugum / þ er vantruodum / og þm sem at enn nu eru ecki vnder Nadinne / þr ed nu hapa ecki hondlat Christum i riettri tru / og ecki hapa heilagann Anda medtekit / Sa ed þm stiorne og vmsion veite / A þessum heper Laugmalit enn i dag ongu minna riett til / at idka sitt valld og Embættis þionustu / medr a sakan og pordæmingu pra Samuizkum / Enn suo sem þ hapdi pordum daga vnder Moyse sialpum / Huiat Laugmalit var vor Typtiuar meistare allt vpp a Christum.

Huer eru þau til epnin/ huar pyre þ Laugmalit er ap tekit ?

Nid Pyrsta til epnit þa er Gudz Pyrheit / þt Gud heper sialpr lopat og til sagt / þ hann villdi i Christo Laugmalit aptaka / og seiger swo Jeremi: xxxj. Eg mun giora vidr Huss Jraels einn Nyann Sattmala / ecki suo sem sa Sattmalenn var/ huern ed giorda vid pedr pra.

Hitt Annat til epnit er / vor sialps breyskleike þar pyre seiger og hinn Heilage Petr Acto: xv. Capit. Huar pyre preiste þier Gudz / Leggiandi ock

Af burt tekningu Laugmalſins yfuer Lærisueinanna halſa / ꝥ huorcki vier nie fedur vorer gatum borit.

Huort er þa allt Laug-malit aftekit?

Hm mõm ſem riett trua / þa er giorualltt Laug-malit aftekit / Swo ꝥ Laugmalit hefer onguann riett til at aklaga edr at fordæma þann ſem a Chri-ſtum Jheſum truer / Þuiat hann hefer, eitt annat mycklu ædra og meire hattar fyre huad hann verdr riettlatr / enn ꝥ Laugmalit er / Einckum ſem at er ꝥ Heilaga Enangelium Jheſu Chriſti.

Huar fyre mega þau Tiu Bodordin ecki yfuerge-fazt?

Þad hid heilaga Gudz Euangelium flytr medr ſier eitt andligt og nytt lyfuerne / Þar fyre bihelldr ꝥ og ꝥn hluta Laugmalſins / huer ed þar Lærir huernen ꝥ vier ſkulum eitt Swodant nytt lifuerne vppbyria / Og kemr ſuo yfuer eitt medr þui nat-turunnar Laugmale / huert ed i ſier eitnin innehelldr þau Tiw Bodordin / Þar fyre hliotu vier ꝥ ecki ſuo at ſkilia / ꝥ þau Tiw Bodordin / ſie ſuo med ol-lu / aftekin / ſem at ſkylldi þau nu ecki leing halldin verda /

Af Laugmalsins burttekningu.

verda / Lika sem hinar adrar greiner Laugmalsins / Sem at eru þær Ceremonia edr Embættis giordir og Juditialia / ꝥ er af Domum og Laga riettindum / hueriar ed nu verda ecki meir halldnar / Þær ed og ecki voru vtan veralldligar Laga settningar / og heyrdu til augsyneligs sidferdis og lifnadar. Enn i þm sem riettlættir verda / og medtaka Heilagann Anda / verdr nytt lifuerne / og ein andlig hlydne vppbyriud / huer at i þm Tiu Bodordunum / krafin verdr / eda in Lege morali / huer Laug ed þar Læra eitt heidrsamligt Sidferdi og agætann lifnat.

Vt af þui Christiliga frelsinu.

Huad er ꝥ Christiliga frelsit?

Þat er einn Sannarligr Lærdomr / sa ed þat auisar / huar inne ꝥ Christiligt riettlæti sie komit / Huernen ꝥ vier verdum vidr Gud þocknanlig / fromer / og riettlater. Og huad vier eigum at hallda af þre hinne ytre og augsyneligre Gudz dyrckuninne / og Embættisþionuztunne.

Aþ Christiligu þrelsi

Huersu marga gradus edr palla þa heþer ꝥ Christiliga þrelsit?

Þiora/Hinn þyrste er/Þat vier ecki þyrir Laugmalsins skuld / Og eigi þyrir nockra annara augsyneligra vercka saker / Helldr þyrer eckirt og an alrar verdskuldunar þyre Jhesum Christum /Þa audlunzt vier Syndanna þyregeþning / Og verdum vt aþ Gudz Nad riettlater reiknader Jhesu Christi vegna/ Þetta er sa hinn ædzte pallr Christiligs þrelsis / Er med'ollu andligr / Og snertr ecki ꝥ hid veraldliga liþuernit/ Heldr alleinazta þa huggun hiartans i barattu samuizkunnar/ Nær ed hun skelþuizt þyre Gudz dome/Og er i mickille angran hugskotzins / Suo at god þus og Christilig hiortu þurþa þa vel vid slikrar huggunar / Vt aþ þessum grado edr palle Christiligs þrelsis/ Seiger Christur suo sialþr Johan: viij Þyrst at Sonrinn giorir ydr þrialsa / þa eru þier sannarligamna þrialser.

Hinn annar Pallrinn þa er su vppbirting og huggan Heilagy Anda/ Nær ed vier verdum þyre þann nadarinnar Anda Christi / þornvader/ endrþædder/hughreyster/ verndader og varducitter i mote þre oseigianligre slægd og mickille orku / Þess hins hrædiliga og grima Ouinar / Dioþulsins/ Sem er i mote hans grundar yþuer gange / oþsocknum og skelþin-

skelfingum / Vt af þessum Palle Christiligs frelsis seiger Sancte Paull ij. Corinth: iij. Capitt. Huar Gudz Ande er / þar er frelsit.

Hinn þridie Pallrinn er sa / at ꝥ hid Heilaga Euangelium giorir oss frialsa / Vt af ollum Embættisgiordum og veralldligum laga setningum Moyses Laugmals / þessi Pallrin a hrærir i nockru mata ꝥ hid ytra og id augsyneliga lifnernit / Enn frelsit i sialfu sier fram flytr af ꝥm hinum fyrsta Palle og Lærdome truarinnar / Þuiat Euangelium ꝥ krefr ecki fra syneligra Embættisgiordanna / þess kenne Manngskaparins hins Gamla Laugmalsins / Helldr lærir ꝥ / at wier audlunzt Syndanna fyre gefning / fyre vtan alla vora sialfs verdskulldan Og verdum suo riettlater reicknader vt af Gudz faudrs miskunnsemi Jhesu Christi vegna / Enn ecki fyrir vorra vercka sialfs edr nockrskonar augsyneligrar Gudz dyrckunar saker.

Hinn fiorde Pallrinn Lærir / Huad wier eigum at hallda vt af ꝥm Kirckiunnar Embættis giordum og augsyneligum siduenium / Hueriar ed Biskuparner og adrer kennifedr hafa innsett og vpp dicktat. Nu med þui at i þessu veralldligu lifue / Þa kunnum vier ecki at vera / fyre vtan augsyneliga til skipan / Og vissiligs tima i sierligum stad þar till einckudum / huar þionuztu giordin skal skie / af skiluisum kennemōm þar till skipudum / Sem Predikunar Embættid og Sacramentis þionuztuna eigu fram

en flyria / þar fyrer þa leyfer og till stedr ꝥ Heilaga Euangelium / ꝥ innsettar verdi laugligar skipaner / Og adrar sidsamligar Kirckiu þionustr og Embættis giordir / Suo ꝥ aller hluter i Kirckiu Sofnudunum mætti vel og till heyriliga framflutter verda / Suo hogliganna og sidsamliganna / fyre vtann alt vpphlaup og sundr þycki / þar fyre verda og sier liger Hatidis dagar till setter / Suo at alþydan vite nær ed menn skulu till samans koma til at heyra Gudz ord / Slikar til heyriligar skipaner og innsettningar / eru vel lidandi fyrir fridarins og godz Samþyckis saker / Enn vier skulum ecki ꝥar Justificatio ꝥ er Riettlætingarinnar / þar inne leita.

Huar till er sa Lærdomrinn vt af Christiligu frelsi Nytsamligr ?

Till margra hluta / Þui nær ed sa Lærdomrinn vt af Christiligu frelsi / verdr ecki halldinn vti Kirckiu Sofnudunum / Þa fylger þar optazt marguisligr skadi og mickil hneyckslan epter.

J fyrstu grein / verdr allr sa Lærdomr Heilagy Euangelij vt af Christo nidr þrycktr og sa Lærdomurinn af riettlætinu truarinnar vm kringuelltr / Nær ed vier leitum ꝥar forlikunar og frid-

frid-

Af Chriſtiligu frelſi.

Fridþægingar vidr Gud / Fyre mannanna vppſet/ninga og vor eiginlig verck / Huad er vier aud/lunzt þo alleinazta fyre Jheſum Chriſtum / Þinat þa nær ed menn þ meina / at þr hliote medr ſuo dan verckum og Siduenium at forþiena Syndu/na fyregefning / Og fyre þ ſama riettlater at ver/da / þa miſſa þr þ Sannarliga huggunar trauſtid ſem þr hafa vt af Chriſto / innfalla ſidan i aur/uilnan og efuablendne / Miſſa þar med rietta tru / Og ſannarliga vidrkenning Jheſu Chriſti / Og ſetia ſuo epter þad ſialfs ſins verck i Chriſtus ſtad.

J Annare grein / Þa vpp dickta hiner o lær/du þ ſuodann ſynelig verck / Sem er Klauſtra lif/nadr og onnr hræſne / Þa ſie riettilig Gudz dyrck/an / og viſſilig fulnadar giord / Huad þo at er himm a dztre og ſannarligaztre fullkomligleike / einn ſan/narligr Gudz otte / Ein riettferdug Trua / Hiart/groinn kærleike vidr Gud og þ huer ſem einn hand tiere og breyti Chriſtiliganna vti ſinne kallan og til ſettu Embætti.

J Þridiu grein þa verdr fridrinn forerdr og ſamþyckit þar med i ſundrſlitid / Vti Chriſtili/gre Kirckiu / Suo ſem at ſkied er vm Paſcha hati/dar haldit i ſudr londunum.

J Fiordu grein / med þui at hiortum og ſamuig/kunnar / feinckia nu þ ſuodan Kirckiu fionuztur

og aug/

og augsynelig verck / mune naudsynlig og parplig vera til Saluhialparinnar / þar pyre þa kunna þr ecki a medan til pridsamligrar huilldar at koma / Þui huer heper nockrn tima / suo algiordr pundizt Sem suo hapui halldit allar þær mannanna innsetningar (klaustra reglur / Stantutur / Decretur / og onnr þuilik Kirckiu Laug) epter þui sem hann skylldi þ hallda / Huar vt ap suo margar / mycklar og þyckar bækr Canonistarum et Summistarum skripadar eru / þat varla verdr taulu a komit.

Hier mætti nu einnhuer seigia/

huort hlydnin vidr Læripedrna og ypuerualldit/ i Kirckiu sopnudunum skylldazt at hallda / þo at valldzmadrinn / hepdi sinne stiornan rangliganna / ap þui at Christr sialpr hann seiger/Þad a Moyses Stole sitie Skriptlærder og Pharisei/ allt huad þr seigia ydr/ at þier skulet hallda / þ halldit etc.

Andsuar.

Wti ollu þui sem Gud heper bodit i stuttum Ordum/ þa skulum vier þm innsettum Kennemonnum og Pastoribus hlyduger vera/Epter þui sem Christr seiger Math: x. Huer hann heyrir ydr / sa heyrir

Af Chriſtiligu frelſi.

rir mig / Enn þau Kirckiu Laug og mannanna Innſetninga / erum vier ecki framar ſkylduger til at hallda / enn ſuo ſem ꝥ Chriſtiligr Kærleike hann krefr og ſkylldar oſſ / til at varazt hneyckſlanet / Enn Samuizkunar eiga alla tima at bliffua frialſar og vggalauſar / Swo at menn leite ecki vti ſlikum verckum og Laga ſetningum riettlætingarinnar / Eda hallda þau naudſynlig vera til Saluhialparinnar / Enn nær ed ꝥ eitthuad verdr bodit / ſem Gude er a mote / þa ſkulu menn hugſa epter þui ſem Poſtularner ſogdu / Þad meir hafui Gudi at hlyda / helldr enn monnum.

Enn huad ſeiger þu vt af þeim
Embættis giordum / Hueriar ed Chriſtr ſialfr hefer innſett?

Allar þær Ceremoniur Kirckiu þionuztur edr Embættis giordir / Hueriar Chriſtr hefer ſialfr inſett (ſuo ſem at eru þau Heilogu Sacramenta) þa eru vier ſkylduger til at hallda / þuiat ꝥ ſama er Gudz til ſkipan og innſetning / Enn þo lærir oſſ ſamt ꝥ Chriſtiliga frelſit / ꝥ vier verdum ecki (an riettrar truar) fyrer þær hinar ſomu Embættiſgiordirnar / riettlater fyrer Gudi. Item þad ꝥr hiner ſomu ſie ſkulldalauſer / ſem hamlat verdr / ſuo at þr

meigi ecki komazt til slikrar þionustu giordar / enn trua þo Sannarliga Hans fyrer heitum og Jhesu Christi ordum / Lika sem þa / nær ed einhuer væri suo fadder / vti ein hueriu sierligu til felli / og kynne ecki þarfyre at yfuerkomazt Skirnina / enn trydi þo a Jhesum Christum / sa hinn same (fyre vtan þionustu Embættid skirnarinnar) yrdi vissiliganna Saluhialpligr.

Ut af þeim Concilijs edr Radum.

Huort eru þar eirnin nockr Rad vti Euangelio af Christo bodin?

Sumer menn hafa ꝥ dicktad og vppkueickt / at þær greiner vti Euangelio / Af hefdinne / af þa tæcktinne / hreinlifuinu / Meydominum / og odru þuiliku / þa væri eigin Gudz Bodord / helldr alleinazta hans rad / Seigia og þar at auk / at ꝥtta hid sama sie verckin fullkomligleikans / Enn þessi ꝥra saugn og munngialfr er ecki vtan villudomr og hræsne / Þar er ecki vtan ꝥ eina Gudligt Laugmal / Huert ed eigi hefer annat inne at hallda vtan Bodordin ein / Og su hin langa Christi Predikan Matthei fimta Capit. vt skrifut / er ein vtlegging þess

Gam-

Af þm Conciliis edr radum.

Gamla Laugmalsins / þuiat Christr vill þar i þess stad til teickna / ꝥ i Laugmalinu verdi krafit / riettrar fullkomligrar hlydne / og allz hiartans / þar fyre / nær ed Christr fyrebydr / hat og hefnder / vondar girnder og lostaseme etc. Þa fram ber hann ecki nema ny Rad / Helldr vtskyrir hann Laugmalit / og innsettr Bodordin / Hann til leggr þar eirnin refsing eilifrar fyredæmingar / og seiger at huer hann reidizt sinum brodr / sa sie Domsins sekr: Item huer hann litr eina Kuinnu til at girnazt hennar / sa hefer þegar hordom drygt i sinu hiarta.

Vt af Hefndinne.

Huad bydr Christr af Hefndinne?

Hann fyrebydr ꝥ nockr skule sin hefna / edr hefnda girnazt / ꝥ er þa hefnd / sem skier fyre vtan Yfuervalldz macktina / og til settann laga riett / Eñ þo i burt tekr hann ecki at helldr / nie forleggr þa hefndar refsingina / hueria ed Walldzstiornar madrinn skylldazt til at giora / Þuiat fyre Euangelium verdr ecki Yfuerualldzstiornin af sett / edr i burt tekinn / Helldr mycklu framar styrckt og stadfest / Epter þui sem Sancte Paull hann vottar til Roma : xiij. Capit. Þar fyre skulu vier

 hennan

þennann o till hefriligann lærdom med ollu forlegg-
gia / Sem þ lærir / Hefndina eigi at fremia / þa
sie eitt rad / enn ecki neitt Bodord / Og einn skil-
nisligr greinar munr er hafandi a millum þra tuegg-
gia hefndanna / Sem yfueruallds stiornarinn hann
skylldazt at fremia / Og þrar nær ed vier hefnum
vor sialfuer / Þuiat Gud hann seiger suo / Min er
hefndin / Eg vill endrgiallda.

Enn huad seigir þu af

þre greininne / At leyfui-
ligt sie medr valdi at
veria sig fyrir
ofriki og
agan-
ge ?

Þessi grein er ecki i mote Gudz Euangelio þui-
at medr mackt og valdi at veria sit og vernda / fyrir of-
rike og agange o mildra manna / Þa Lærir hid natur-
liga Laugmalit / Enn þ sama eigu vier at skilia vt af
þre hefndinne / Sem Landstiornaranum ber at hafa i
mote ræningium og odru ill þyde / Huad skie hlyti
med heruopnum og stridzfolcki og odru macktar vell-
di till landzheimsunar / Og landuarnar fyre hernadi
og a hlaupum vondra vikinga / Þui huad fyrfte þa
landzstiornarinnar og laganna vid ef huer madr mæt-
ti hefna sin sialfr.

Aꝼ Ꝼatæcktinne
Vt aꝼ Ꝼatæcktinne

Huad bydr Chriſtur aꝼ Ꝼatæcktinne &

Þid Heilaga Euangelium bydr ecki þ/og geꝼr eigi helldr ſuodant rad vt / þ nockr ſkule ſin audæꝼi yꝼuer geꝼa / Og allre ſinne eign medr alþydunne vt ſkipta / edr allt ſit odrum ſameiginligt at giora / Ja þ ſtadꝼeſter mycklu ꝼramar Landzſtiornina / Og Laga riettinn / Suo at huer meige haꝼa ſitt eigit / Og ſinu eigine vtſkipta / Og ſinu ꝼie veria ſem bezt hann kann medr godum hagſmunum / Þad Heilaga Euangelium bydr og eirnin þ vier ſkulum med godꝼyſe Ꝼatækum geꝼa / Og loꝼar þar i gen nogligu verdkaupi / Bædi ſtundligu og æꝼuinligu / Ollum þim ſem þurꝼtugum till goda giora / Og voludum till hialpar koma / Epter þui ſem Chriſtur hann ſeiger / Luce vi. Capittel. Geꝼit þa mun ydr geꝼit verda / Og Sancte Paall hann ſeiger ij. Corintheorum ix. Huer hann Saaer ſparliga mdr / Sa mun ſparliga vpp ſkiera / Og Salomon in prouerbiis & Ꝼimta Capittel. Þar ed hann eirt gudligt liꝼuerne / Og ærligt heimilis opphelldi Ꝼagrligamma aꝼ malar. ſuo ſeigiande / Drecktu vatnid / Aꝼ þinum vppſprettu brunnum/og lat þina brunna og vag

 kelld

Af Fatæcktinne.

kelldꝛ vt fliota a ſtrætin / Enn vertu eim þu yf/ ver Herra / Og eingin framandi medꝛ þier.

Medꝛ þeſſum oꝛdum vill Salomon vtuiſa / þ huer ſem einn vt af ſinum eignum og odali / inn/ tecktum og allzkyns auegyti etc. Skule fatæckum þar med til hialpar koma / Og þm þar af gefa ſem þurfuandi eru / Enn þo ſuo at hann vt auſe ecki nie fyꝛrekome ſinne aleigu þar med og verdi eigi ſialfꝛ þurfuandi / Epter þui ſem hinn Heilage Paull hann ſeiger ij. Coꝛinth: viij. At vier ſku/ lum ſuo gefa / þ vier komum ecki ſialfuer vti neyd og volædi / Og mættu ſuo þau dꝛeingmenne o nyta voꝛar eigner / Og kallza voꝛa giafmilldi / Þat huer meigi hafa ſit eigit / vtuiſa oſſ margar gremer Heilagrar ritningar / Þuiat Chꝛiſtur til teick nar og eirnin ſialfꝛ vti Euangelio / þ menn meigi vel hafa rikdom og audæfui / Og Sancte Paull hann till ſtedꝛ og þ menn meigi kaupa og Selia / Og ſtundlig audæfui eignazt.

Huad er Fatæcktin?

Þeſſi fatæcktin er ecki ſu aumlig huſgangs vm/ ferd / Þuiat aulmuſu giafuer at þiggia er koſkum heilbꝛigdum / Og vinnufærum letimõm hin meſta Synd / Epter þui ſem Paull Poſtule hann vottar ij. Teſſalon: iij. At huer hann vill ecki erfuida Sa

ſkule

Af Fatæcktinne.

skule og ecki matar neyta / Enn Gudzspiallzins fa-
tækt / er ein Andarins fatæckt / Enn ecki i burt
at kasta sinne eign at gegndar lausu / Helldr sins
vel feingnis fiar sem Gud hefer honnum gefit
medr hof semd og stillingu at neyta / Fyre vtann
Dramb og agirne / Og treysta ecki vpp a sinn rik-
dom nie at leggia sit Hiarta þar a / Helldr reidu-
buenn vt vera till at yfuer gefa allar sinar eigner
fyre vidrkenningar Saker Heilagy Euangelij / ef
at þess giordizt þaurf / fyrr enn þ vier skylldum
afneita Gudz ord / Medr suodan hætti hafa nu i
mycklum rikdome / Andliga fatækir verit Abra-
ham / Job / Dauid / Og marger adrer / Suo ern
nu aller þr Andliga og riettiliga fatækir i hueri-
um at er ein suodan Sannarlig þolin mædi / þo at
suo sie / At þr kunne at missa þessi sin stundlig au-
dæfui fyre nockrs hattar vondzligann till burd /
þa mogla þr þo ecki nie hafazt þ neitt at sem
Gudi er a mote / Helldr vmlida þr giarnan vti
Christiligre þolin mædi / sinn feinginn skada / sins
forsman / og fyrelitning / vpp a Gudz vegna.

Huersu marghattud er su
yfuergefning audæfanna?

Tuefolld / Hin fyrsta / Nær ed einn huer
yfuer gefr sinar eigner / Fyre vtan Gudz til skipan/
og kal

og kallan / Og ein ſwodan yfuergefning þa verdr
ecki lofut nie priſut vti Gudz Euangelio / er og eir-
nin eigin Gudz dyrckan nie þionuztu giord / Sem
Christr ſeiger Matthei xv. Capit. Þr þiona mier
til forgefins / medr mannanna vppſetningum.

Hinn onnr / er ein ſwodan yfuergefning audſæf-
anna / huer ed hefer Gudz tilſkipan og kallan / Swo
ſem þa nær ed vonder yfuergangs Vikingar burt re-
ka menn af ſinum eignum og odulum / edr vilia þuin-
ga þa / til at afnelta Gudz Euangelium / Þeſſa yf-
uergefningina lofar Christr Marci x. Capit. ſwo
ſeigiandi. Huer han yfuer gefr / huſſ edr akr-
lond / minna edr þeſſ Euangelions vegna / Sa ſkal
Hundrat fallt aptr faa / Lika ſuo ſem þ Christr
hann lofar ecki þa / huerier ed ſina forelldra / Konu
og Born yfuergefa / edr ſier ſialfum fyrefara vilian-
de / i mote Gudz til ſkipan / Einſlika ſuo þa lofar
hann og eirnin ecki þa hinu ſomu ſem ſinar eigner yf-
uergefa / fyrr vtan Gudz bifalning.

Vt af Hreinlif-
uenu.

Huad bydr Christr vr af Hrein-
lifuinu?

Gudz Euangelium þ bydr ecki alleinaſta mer
hannin hreinlifuit at hafa / Helldr lafnuel eirnin þm
ſem

Af Hreinlifuenu.

sem kuongader og gipter eru / þui hiuskaprinn er af Gudi innsettr / og aller þr menn sem ecki geta hrein-lifue halldit / þm er skipat af Gudi at gipta sig / og inngefa sig vti hiuskapar bandit / þar fyre seiger S. Paall j. Corinth: vij. Til at varazta horaner og frillu lifue / þa hafue huer sem einn sier eigin konu.

Huad er Hrein-lifue?

Meydomrinn er ecki alleinazta hreinlifue / helldr iafnuel eirnin hiwskaprinn / nær ed hann verdr Christiliga og ærliganna / med godre sidsemd halldinn / þa er hann eirnin lika eirn hreinlifuis lifnadr / þar fyre seiger Postulinn til Ebreos / þad hiuskaprinn skule heidarliga halldinn verda i hia ollum / og hiona bandz Sængin o sarur gut / Enn frillu lifuis menn og hor kalla mune Gud dæma.

Po seiger Sancte Pall sig eckirt Herrans Bodord hafa / vt af Meyiunum / Enn hann gefui vtt sitt Rad / þar til?

Paal Postule hann meinar ecki / þ nockr madr verdi ædri / riettuisare og Heilagare fyre Gude og hafe meira verdleik fyre sinn Meydom / helldr enn

Af hreinlifuenu.

fyrir hiuskapar lifuernet / Þui þo at þu siert ein hrein Jungfru / edr ein onnur heidarlig hreinlifuis Persona / Þa gerer þu ecki fyre þinn meydom/ frid/ þeigit þig vidr Gud / Utan alleinasta fyre Jhesum Christum / vt af hans Nad / An þinnar sialfs for/ þienunnar / Og ecki fyre þinn hreinlifuis Heilag/ leik / Nie fyre þins hiuskapar bandz saker.

Huar fyre forhefia þa þr
Klustra menn sinn bindindis lifnad suo miog ?

Alla tima hafa þar verit falsliger lærifedr / Og vondzliger flugu andar / þr ed ꝥ hafa lært / Þad hiuskapinn væri Christnum mōm fyre bodinn / Sem voru þr Tatianus / Hieray og adrer sliker etc. Og þo ꝥ sumer Reglu brædr vilie eigi lata þat a siadzt / Sem at fyrebiode þr hiuskapinn / þa giora þr honnum þo hina mestu vanuirdu / Þuiat þa dreymir ꝥ / At þr forþiene myckla framar medr sinum regluligum lifnadi og Celibatu / Syn/ danna fyregefning og riettlætid / Helldr enn adrer menn / Og uppdickta þar med / ꝥ suodann þra Celibatus / ꝥ er / Reglu halld / edr bindinde / þa sie ein stiett algiorfuileikans / Og einn sierligr hreinlifuis lifnadr / Vm huerium lifnadi þr vill/ azt herfuiliganna og hafa medr sier margra manna Sam/

Aþ hreinliþuinu.

Sannuigkr aþuega leidt / þuiat vti hiuſkapar ban-
dinu haþa marger agætir Heilager menn þullkom-
ner verit enn þr hiner adrer i hreinliþuis bindin-
nu / Sem var Abraham / Jſaac / Jacob ect. Sa
Celibatus þ er bindindis liþnad / er eingin ſtett þul-
komligleikans / Enn Gudzſpialligr þullkomliglei-
ke er ſa / Nær ed vier vidrkennum vora armadu
vorn breyſkleik og Synder / Og ſkelþunzt ſuo i þre
eymd / Enn þormerckium þo þar i mot vti riettri
Tru huggunar trauſtid Heilagx Euangelij / J
þuilikre reynſlu og barattu Truarinnar / ſtendr nu
Gudzſpiallzins þullkomligleike / þyrſt vier vilum nu
vm algiorþuigleikinn tala.

Huar þyrer loþar Sancte Paall / Meydominn / og þ hreinliþuis bindindit ſuo miog?

Þat ſama giorir hann þyrir nockrar augſy-
neligrar nytteſemdar ſaker / Einckum ſem er
þeſſi / Þat þr menn ſem ecki eru i hiuſkapinn
bundner / Haþa einatt meira radrum og þleire
tomſtunder till at kenna og Gudz Euangelium at
Predicka / Þar med eirnin þarri þrataþer og a hyg-
giur þyrir ſtundligu vpphelldi / at þr meige þeſſ
betre þyrirhugxan haþa i ollum andligum
Kirckiunnar mala þerlum / J ſan re meining loþar

og eirnin Chriſtur hreinlifuis bindindit Matthei xix. Capittula. Þar hann ſeiger / at þr ſie nockrer ſem gellda ſig ſialfuer fyrir himnarikiſins Saker / þ er Gudz Euangelions vegna / Suo at þr fae þeſſ betr og rauckſamligar ſinu Embætti fram fylgt Og Gudz ord predikat / Þui ſanninde eru þ ſem Paull Poſtuli hann ſeiger j. Corinth. vij. At huer hann er eigi kuongadr / Sa beri a hyggiu fyre þui huad Drottne till kemr.

Aller þr ſem a ſetia ſier nu hreinliga at lifua / Og i ſinum Meydome at blifua / þ hiner ſomu ſkulu vel ranſaka ſialfua ſig / Og vita adr huort þr treyſta ſier till riettiligt hreinlifue at hallda / Suo ſkulu þr og varazt allt idiuleyſe / Vera ſparneytnir i Mat og Dryck / Og ſtunda vel med godre athygle ſinn lærdom og erfuidi / Enn þr hiner adrer ſem ſig vt gefa i allzhattada lauſung / Sæl lifue og loſta ſemi / i mote Gudz Bodordum / Þa hinu ſomu mun Gud viſſiliganna ſtraffa / Þuiat saurlifuis menn og hor Karlar munu ecki inganga i Gudz Riki / yfuer botarlauſt / Og fyrir ſlikra manna vonzligs lifuernis Saker / Þa ſtraffar Gud optſinnis Heillaund og Konga riki / Huad Gud vtuiſade nogliganna medr þui epterdæminu Noaflodzins / Og medr þre fordiorfuninne / Sem kom yfuer Sodamam og Gomorram / Item Gud hann heitadizt Miog vid at afma hina Can

nerſku þyrir allzhatta dra þrændſemis ſpella og ſaur-
liþnis Saker / Sem þr drygdu / Swo vottar og
eirnin Pall Poſtuli þ Gud vilie ſtraþþa Saur-
liþnadinn / Medr ogrligum blindleik og ſinnu ley-
ſe / Romano: j. Capittell. Og medr likamligu
at hugaleyſe. Ephe: iiij. Og Oſeas Spamadr
hann ſeiger / þ Horaner / Vinit / og oþdryckian / ta-
ke Hiartad i burt / Þar þyre eru þr hiner huit-
þagudu ſkinandi Celibes / Og hoþud hræſnarar
margs Manz þyre mynd till illz / Og vppheþiende
margra o toluligra Synda og ſuiuirdinga.

Ap Kirckiunne.

Huad er Kirckian?

Þad er ein Samkund allra þra / Sem medken-
na Gudz Euangelium og naþnit Christi / Og ecki
eru vti opinberligu banne og þorbodi / Vti huerri
Samkundu þa eru alla tima bæde goder og von-
der / Suo ſem þ ſu Epterlikingin Gudzſpiallzins
vt aþ netinu þui ſem i Sioenn var kaſtad Matth:
xiij. Capittel. Nogliga vtuiſar / Þar vt aþ verdr i
Heilagre ritning till greint tweggia handa Þolck
edr tuennar Kirckiur / Ein ſannarlig / Og onnr
hra ſniwar ſu þals kirckia.

 Huenar

Huenar vpphofzt ſu Kirckian fyrſt?

Sannarliganna er ꝥ / at Kirckian vpphofzt fyrſt þegar ed Adam var / Og epter Adams tid / i hia ollum þm ſem Heilagt Euangelium medkendu / allt til þeſſa dags / þa hefer hun ſtadit / Og ſtendr enn nu i hia ollum þeim ſem trua a Jheſum Chriſtum / og hans ord heyra / ꝥ medtaka og vidrkenna.

Huerſu marghattud er Kirckian edr Samkundan?

Tuefolld / þann eina er Hræſnínnar falſkirckia. Hin aunnr er ein Sannarlig riettilig og Chriſtilig Kirckia / edr Abelſ Kirckia.

Huer er ſu hræſninnar Kirckia?

Þat er hun / huer ed alla tima ofſæker rietta Sannarliga Kirckiu / Swo ſem ꝥ Gydingarner ofſocktu Spamenninna / og epter ꝥ Chriſtum ſialfuann þeſſa hina ſomu kallar Dauid / Kirckiu o milldra manna / Og Eſaias hann vtſkyrir hana medr þeſſum ordum vti xxxix. Capit. Og Chriſtr ſialfr

Matth: xv. Capit. þar hann seiger / Þetta folk nalæger sig til min / med sinum munne / og heidrar mig medr sinum vaurum / Enn þra hiarta er langt i burt fra mier / til forgefins þa dyrcka þr mig / a medan þr kenna þa Lærdoma / sem ecki eru annat enn mannanna Lærdomar og Bodord / Þessa Kirckiu kunnum vier med augum at sia / Þuiat oll þra verck a Gudz dyrckan / þar med þr þeinckia Gudi at þiona / er ecki vtan ein augsynilig yfuermynd / og skuggsion Sannarligrar Kirckiu / Og i stadin Gudligra kenninga / þa hafa þr innsett mannanna Lærdoma- huar med þr þiona Gudi / alleinasta medr sinu vara skrape / og huiskre munzins / an allrar godfyse hugarins / og a trunadar traustz hiartans.

Huer er su hin riettiliga og Sannarliga Kirckian?

Þat er Samkundan allra riettruadra og Hellagra / þra sem Sannarliganna trua a Jhesum Christum / og fyrir Andann Christi helgader eru Af þessare Kirckiunne seiger S. Paull j. Timoth: iij At hun sie stod og stolpe Sannleikans / Þessi hin sama Kirckian kallazt Catholica / þ er ein almennelig Kirckia / Þui at hun er ongum sierligum stad swo vidbundin / eigi neinum Personum /

nie þionuztu giordum / edr nockrum odrum augsyne-
ligum hlutum vnder gefin / helldr er þar inne komit
Samhalld og eining Kirckunnar/suo ꝥ hiner Christ-
nu og Gudz heilogu Huarhelltz ad ꝥr byggia edr
bua i verolldinne / þa halldi aller eitt og sie Sam-
þycker / i ꝥm Lardome heilagy Euangelij vt af
Christo Jhesu.

Þessa Kirckiu vtskrifar hinn Heilage Paall til
Ephes: i fimta Capit. medr þessum ordum / Þat
Christr elskadi Kirckiu sofnudinn/ og gafui sig sialf-
ann vt fyrer hann / vpp a ꝥ hann helgadi hann / og
hreinsadi fyrir Skirnar vatnid i ordino/suo at han til
reidde sier sialfum eina dyrdarliga Kirckiu Safnan/
sem ongua flecka nie lyte / edr þess konar hefdi/
Helldr ꝥ hun sie heilog og ostrafanlig etc. Þessi
Kirckia er ecki swo fyrer augsyn / Helldr truum vier
og iatum hana vti ꝥm Articulis Truarinnar / Eg
true heilaga almenneliga/ Christiliga Kirckiu / sem
er Sam neyting heilagra / Enn þo hefer hun sinar
Sannar audkenningar / vt af huerium hun þeckizt
vel / Einckum þessar / sem er hreinferdugr Lær-
domr Heilagy Euangelij vt af Christo Jhesu / og þa
riettiliga handtieran Heilagra Sacramenta / Og
suo Lycklanna / ꝥ er Syndanna fyregefningar /
Hueriu ed ꝥr tidka i Predikunar Embættinu / og
fram̃gefningu Heilagra Sacramenta.

Enn

Ap Kirckiunne.

Enn huad seiger þu ap þm sem þorbodader og i bann eru Setter?

Þr sem bannþærder verda þyre þullar Saker / þa eru þr ecki limer Heilagrar Christiligrar Kirckiu a medan þr eru i banninu / Swo sem þ Christr seiger / Matth: xviij. Capit. Ep at hann heyrir ecki Samkundunne / pa halldit hann sem annann heidingia og Tollheimtu mann.

Huer atskilianleike er a millum Kirckiunnar þra hræsnaranna / og þrar Sannarligrar Christiligrar Kirckiu?

Swo mickill greinar munr sem er a millum Sannleiksins og hræsninnar / Lika suo mickill atskilianleike er og eirnin a millum þrar Sannarligrar Kirckiu / og hræsnis Kirckiunnar / Satt er þ / at Hræsnaranner / þr hapa hid sama Euangelium / og þau hinn somu Sacramenta / Enn þr lata sier þ ecki nægia / Helldr vppdickta þr marghattada mannanna Lærdoma og innsetninga hueria þr Samlikia Gudz Euangelia / Ja þr þorhepia optsinnis sin Kirckiu Laug vpp yþuer Gudz Euangelium / og þor-

leggia suo fyre þann skulld / og fyrelita med ollu Gudzspiallzins ord / Þessir hiner somu hafa ecki neina riettferduga tru i hiartanu / treysta og eirnin ecki aluarliganna vpp a Gudz ord / þar fyre þa frafalla þr a freistinnar tima / og þaa ecki stadizt.

Swo er þa og eirnin i hia hræsnorunum / eino til heyrelig med ferd Heilagra Sacramenta / Swo hafa þr og eirnin eitt annat hofud enn Christum / af huieriu þr riettlætisins og Heilagleiksins vænta / og Saluhialparinnar bidia / Heilagann Anda hafa þr til yfuer hylmingar og fagunar sins falsligs Lærdoms / medr huerium þr skelfua og forarga fatækar Samuitzkr / Huad þo i Sannleik at ecki er neitt Heilagy Anda verck / helldr vidreittir hann og hug hreystir Samuitzkunnar / Og i stuttu male at seigia / Þa er su hræsninnar Kirckia ecki vtan einn skugge / edr Sionhending / eitt fegurdar alit / og skinande hræsnis yfueruarp / i hia þre Sannarligre / riettferdugre og Christiligre Kirckiunne.

Vt af Valldinu Kirckiunnar edr af þm Lyckulunum Kirckiunnar.

Huad eru Lycklanner edr þ valldit Kirckiunnar?

Þat

Ap valldi Kirckiunnar.

Þat er ein naduglig og þaudrlig heimilis þyrerſton og ſtiornan / vti huerri ꝥ hirtingin ſkier ecki medr veralldligum ſtiornar vendi / Helldr alleinata medr vmuandan og aminningum þyrir ordit Chriſti / og ꝥ Predikunar Embættid þar til ſett / Þuiat rikit Chriſti / er eitt andligt riki / i hueriu ecki verdr ſtiornut medr reþſingar Swerdinu / og eigi medr heruopnum og þim odrum hlutum ſem veraldligre Rikiſtiornan / til heyra / Þuiat Chriſtr ſa ſem þetta Kirckiunnar valld heþer innſett og til ſkipat / hann heþer allt veralldligt yþuer valld aþ ſagt ſier og ſinum Læriſueinum / og ꝥ ſama i hendr þeingit Hoþdingum og Landzſtiornar mönnum þeſſarar veralldar / Sier aþſagde hann ꝥ / þa ed hann villdi ecki til Konungs tekinn verda / Helldr veik ſier i burt vpp a eitt þiall Johan : vj. Capitula. Enn ſinum Læriſueinum aþſagdi hann ꝥ Luce xxij. Capit. Þar ed hann ſeiger ſuo / Veralldliger Hoþdingiar þr Drottna og vollduger Kongar kallazt naduger Herrar / Enn med ydr ſkal ꝥ ecki ſuo vera.

Huerſu marghattad er Kirckiunnar Valld?

Tueþallt / ꝥ eina valldit er Predikunar Embættiſins / hitt annat er eitt valld Laugſagnarinnar.

Huert er valldit Predikunar Embættisins?

Þat er ein skipan til at Predika Heilagt Euangelium og at kunngiora Syndanna þyre gefning / þyre Jhesum Christum / Og i Kirckiunne at veita og þram gefa huerium sem einum þionuztuna Gudz Sacramenta.

Hier hliota nu Biskuparner / edr Predikar anner onguann nyiann lærdom at kungiora / Epter þui sem þm liiz sialþum / Helldr skulu þr þrambera þyre al þyduna Christi ord / Og hans Lærdom / Og þ sama truliganna og hreinþerdugliganna at giora / Epter þui sem Christr sialpr hann bydr Matthei i sidazta Capittel. Þar hann seiger / Kennit þm at hallda alt huad eg baud ydr / Og Sancte Paall til Galat j. Capit. seiger suo / Hwort at wier / edr einn Eingill ap Himnum / Predikadi ydr eitt annat Euangelium / Enn suo sem þ wier hoþum ydr adr Predikat / sie sa boluadr.

Huert er valldit Laugsagnarinnar?

Þat er eitt walld og skipan til at bannþæra / þorbodа / og vt ap Kirckiunne at setia þa hinu somu / sem i opinberar stor synder og hoþut glæpi haþa

hafa fallit / Og at medtaka þa hinu somu aptr/ og þa at afleyse/ nær ed þeir vidrkenna / sina misgiord idrazt og yfuer bæta sitt lifuerne / og beidazt Lausnar.

Þessi macktin skal ecki vera eitt Herwikings/ yfuer walld / Helldr suo sem Christr seiger/ Mat= thei xviii. Capit. Heyrir hann ecki Samkundun= ne/ þa hallt hann sem annann Heidingia/ Og Sanc= te Paall hann seiger ij. Corinth: ij. Ecki þ vier sie= um Herrar yfuer ydvare tru / helldr erum vier til hialpendr ydvarẽ fagnadar.

Huer atskilian leike er a mil= lum Kirckiunnar valldz og veralldlig= rar valldz stior= nar?

Yfuer valldz menn og Landz stiornarar i veroll dinne / hafa þm Laugum at rada / sem hlifer og veitir vernd bædi lifue og godze manna / og þm ed hafa vm erfder og odala skipte at klaga / at selia og kaupa / og allz hattudu veralldligu starfue þa eiga þr yfuer at dæma / Og yfuer þm hefndar refsingum opinberligræ illzku vercka og odru þui= likn.

Enn Kirckunnar valld / hefer at giora y f= uer eilifligum og andligum malefnum / Og stior= nar med einum andligum Lærdome og hirtingar

 wendt

wendi / Eigi medr neinnre heiptar girnd / Og oꝼr make / Helldr med heilsusamligum kenningum og Gudz ordi / Þar ꝼyre giorir Kirckiu valldit / Þui veralldar yꝼuer valldinu ongua hamlan / Helldr styrcker ꝥ mycklu ꝼramar / Bydr og biꝼalar eirnin ꝥm sem Christner eru / At þr skule ẏ ꝼuer valldinu hlyduger vera.

Huenar heꝼer Kirckian

Lycklana medtekit ?

Þann tid Christus hann sagdi till Peturs Matthei xvj. Capittel. Þier mun eg geꝼa lycklana himnarikisins / Og Matthei xiij. / Allt huad þier bindit a Jordu / ꝥ skall eirnin a himnum bundit / vera / Og allt huad þier vppleysit a Jordu / ꝥ skall a himnum leyst vera / Og Johann: xx Cap: seiger hann / Medtake þier Heilagann Anda / hue- rium þier ꝼyrregeꝼit Syndirnar / ꝥm eru þær ꝼyre geꝼnar / Og huerium þier aptur halldit Syndirnar / ꝥm eru þær aptur halldnar.

Eru og eirnin Sacramen-

tin Kroptug / þo at þau verdi aꝼ vondum og ranglatum Kirckiu þienorum ꝼram geꝼin?

Heilaug

Heilaug Sacramenta eru ecki þyre þann ſkuld krapta laus / Þo at þr Kirckiunnar þionuztu menn ſem þau þram geþa ſie ecki goder og riettlater / Þui at ꝥ Ordit og þau Heilaug Sacramenta / eru ecki þeſſ þienarans / Sem Embættis þionuztuna gioꝛrir / Helldr vors Herra Jheſu Chriſti / Huer helltz eþ at þau verda epter riettum hætti / Og Gudz til ſkipan þramgeþin / Þa kann oſſ ecki ꝥ illzku þullt at hæþui / Þeſſ hins ogudliga þienara at ſkada / Enn þetta eigum vier ecki at ſkilia vt aþ ꝥm o milldum og o gudligum i Kirckiunne / Sem at eru opinberir Gudz Hadungar menn / Lika ſem adrer Gydingar og Tyrckir / Huerium ꝥ Chriſtllig Kirckia ſkipar ecki neitt Embætti nie Sacramentis þionuztu at þremia.

Skulum vier og ꝥm þionuztu mönnum Kirckiunnar hlyduger vera?

Lika ſuo ſem vier erum ſkylldụger till at hlyda Gudz ordi / eins þa erum vier eirnin ſkyllder at hlyda / Kirckiunnar þionuztu mönnum / Nær ed þr kenna og Predika Gudz Ord / Suo ſem Chriſtur ſeiger Matthei x. Capittel. Huer hann heyrir ydr / Sa heyrir mig / Og Matthei xviij. Capittel. Huad þr ſeigia ydr ꝥ gioꝛit.

Af Kirckiunnar valldi.

Þessar Gudspiallzins greiner/ seigia vt af Embættinu /og krefia þrar hlydnu / hueria vier erum skylduger Christo og hans Euangelia at syna / Enn þær gefa ecki Kirckiunnar þienarum neitt nytt walld edr Rikistiorn/ an heilagy Enangelio eda þar fyre vtan/ Þar fyre eru menn skyllduger Kirckiunnar þienarum at hlyda / nær ed þr hafa þa Laugsaugn i framme/ sem er at straffa opinbera storbrota menn/ Epter fyresaugn heilagy Euangelij / Suo sem þa nær ed þr forboda edr bannsetia þa hinu somu / Sem funduer verda vti opinberum stor syndum og illzku verckum yfuer botar laust / Enn fyrst skulu þr heyra ꝥ adr af skiluisum wottum talat vera / og straffa ꝥ suo sidan þar epter a.

Nær ed Kirckiunnar þionuztu

menn innsetia nockrar nyiar Siduenìur/ Huort erum vier þa eirnin skyll‑ duger til / þm at hlyda?

Ja vissiliganna / Þuiat Biskuparner/ þr Pastores og Lærifedr/sem eru Kirckiunnar þionuztu menn hafa mackt til Siduenìur og þionuztu giordir inn at setia/ i þañ mata/ ꝥ aller hluter mættu þui helldr med riettre skipan/ og godre hægdan til ganga i Kirckiu Samkundunum / Swo sem at Sancte Paull

hann

hann innsetti og tilskipadi / ꝥ Konunnar skylldi ecki þer hofdidar vera i Samkundunne / Og Kirckian sialf hefer þegar fyrst i upphafuinu til sett Suñudaginn og nockra adra helga daga / Suo at menn hefdi vissiligann dag og til greindann tima at heyra Gudz ord / Enn þess skipaner og innsettar Kirckiu þionuztur / skulu menn ecki hallda suo frekliganna eda þær formyckit naudsynligar vera til Saluhialparinnar/ Þuiat swodan þionuztu giord og Siduenıur / giora menn ecki rietlata og froma eru og eirnin ecki til þess nyttsamligar / at menn gete fyrer þær audlazt riettlætid og Syndanna Fyregefning / helldr eru þær Adiaphora ꝥ er þr hluter / Sem bædi ma hafa / og an vera at Syndlausu / nær ed ꝥ giorizt fyrer utan hneyckslan / Þar fyrer eru menn plicktuger til uti slikum innsettningum og Kirckiu Laugum hlyduger at wera / nær ed Christiligr Kærleike hann skylldar oss þar til / at wier mættum suo þui helldr fordrazt allar hneyckslaner vidr hina breyskedu / Eñ ef ꝥ ma vel skie fyrer utan alla hneyckslan / þa eru Samuizkurnar þar fri og frialsar ut af.

Af Hneyckslunınne.

Huad er hneyckslunin ?

Hneyckslunin / er ein hamlan edr kreincking / huar med eins annars hiarta / edr Samuizka verdr

ſuo þrælld / at hun þar med i burt ſkelfizt/i fra Gudz Euangelio / Elligar þ hun epter fylger ſwodan hneyckſlunar verckum / Huor þ rer helldr ein kreincking Chriſtiligs Lærdoms / Truarinnar / Kærleikſins / og allz annars Chriſtiligs lifnadar og at hæfuis.

Huerſu marghattud
er hneyckſlunin ?

Twefolld/ þann eina kalla þr acceptum hins adra datum.

Huad er ſu Hneyckſlunin
ſem þr kalla acceptum ?

Nær ed Phaeiſei edr ouiner Gudz Euangelij/ Hneyckſla ſig at riettferdugum Lærdome/ edr a þm millde verckum ſem hiner Chriſtnu þr giora / og fa ſuo eitt Daudligt hatr og illuilia i gegn Gudz Euangelio / Lika ſem þ Phariſei þr hotudu Chriſtum og Poſtulana / og ſkamfyllduzt vpp i mote hans Lærdome / Slika hneyckſlau Phariſearanna og hræſnaranna furfua menn ecki at varazt / fuiat Gudz ord / og ſkipan fa afſakar oſſ i þre grein/ Enn þar vpp a eigum vier ſterckann vara at hafa / þ

Lær-

Af Hneyckslunínne.

Lærdomrinn ſie hreinferdugr / Sanur / ſkyr og ſkíl- merckiligr / eirnin til heyraligr /· og heilagre rit- ning Samlíkianligr / og Chriſtiligre Kirckiu nytt- ſamligr / þuiat ꝥ er hinn meſte hofut glæpr / at foruilla Gudz Chriſtne og godra manna Samuizkue afuega at leida medr o ſkynſamligum Lærdomum e nytum orda ſpuruingum.

Gef þeſs hins ſama nockr Epterdæme.

Phariſei og Skriptlærder ſkām fyllduzt þa næs ed Chriſtr giordi ſiuka menn heilbrigda a þuott do- gum. Item ꝥ Læriſueinarner þwodu ecki ſwo opt ſinar hendr epter ſiduenju Hræſnaranna. Item þa ed þr neru auxin af korninu a þuottdeiginum etc. Einſlika ſuo þa ſkāmfyllazt og eirnin adt er Phariſei/ nær ed þr ſia ꝥ ecki verdr nu leigt huorcki wigt ſallt/ vatn / nie vidſmior / Enn hier inne þa afſakar Gudz bodord hina Chriſtnu / þuiat þm er ꝥ bodit og ſkipat / at þr ſkule fram̄ bera riettferdugann og heilſuſamligann Lærdom/ Þat med eirnin at giora og vm haund at hafa Sam̄arlig god Chriſtilig verck / ſinum Samchriſtnum naunga þar med hialp atweita / Og i ſliku til felle / Skulu menn ecki alita þa Hræſnaranna / Helldr ſkulu

Aꝼ hneyckſluninne

Gudz ord og hans ſkipan ꝼyrr ganga / Epter þui ſem Poſtularner þr ſogdu / ꝥ meir hæꝼui Gudi at hlyda enn mönnum Actorum v.

Huad er ſu hneyckſlunin

ſem kallaſt Datum?

Þar er ꝼalſligr lærdomr / edr þau mondzlig epter dæmi ſem odrum mönnum eru ſkadſamlig / Huort ed þr epter ꝼylgia þm hinu ſomum / Elligar verda þar ꝼyrr ꝼraſkelꝼdar Gudz Euangelio / Suodan hneyckſlaner eru aller ꝼalſliger Lærdomar / aull aꝼguda dyrckan / ꝼleſtar ſtatutur og mannanna innſetningar / Hueria wier kunnum ecki at hallda / ꝼyrr vtan Synd / Suo ſem at eru hellzt Muncka reglur og annat þuilickt ſkualldr / Og þr ed ſuodan hneyckſlaner ꝼra ſier geꝼa / þm Straꝼar Chriſtur Matthei xviij. Capittel. Suo ſeigiande / Wie þm manne ꝼyrr huern ꝥ hneyckſlunin kemr / Og ſuodan hneyckſlaner þa ſkulu wier aꝼ allri athygle waraſt / Suo at wier a hengum ecki neinum ꝼalſligum Lærdome / Nie honum ſamþycker verda / Og eigi helldr at medtaka þa goꝼgan edr Embættis þionuſtu ſem ecki er vtan aꝼ Guda dyrckan.

Enn

Ap Hneyckslunīnne

Enn huernen skulum vier

breyta in differentibus / þ er / i þm hlutum sem bædi maa hapa / Og an vera ?

Hier inne hliotu wier at hallda oss epter reglu og þyre saugn Pauls Postula þar ed hann seigir vt aþ þre riettiligre tidkan þrelisins / Huiat suo byddr hann till Roman. xiiij. Capittel. At þr sem styrckuer eru i trunne / Skule vmlida hina weykstruodu / Item þ aller hluter skule skie till þorbetrunar / Þuiat vier eigum ecki at neyta þes þrelsisins i hia þm sem ecki haþa enn nu þeingit at heyra Gudz ord og Heilagt Euangelium / Og ecki i hia þm wordum samchristnum brædrum / Sem enn eru ecki þullstyrckuer wordner i riettri Tru Og eigi suo þullkomliga mentader vti Gudligum Lærdome sem vera skyllde / Þar þyr eigum wier ecki sliku þrelsi þrekliga þram at þylgia / Helldr þui dæme Pauls Postula epter at þylgia þar ed hann till þra i Corinthiu suo seiger / Weyckum var eg / Sem wæri eg veykr / Item till Romanorum xiiij Eþ at Broder þinn sturlazt vpp þyre þinnar þædzlu Saker / Þa geingr þu þegar ecki epter kærleikanum / Enn huar ed Euangelium heþer opinberliganna og riettiliganna Predikat verit / Og

þar ed Chriſtiligar kenningar hafa vm nockrar ſtunder kunngiordar verit / þar þa þurfua menn ecki ſuo grant at fara at ſlikum innſetningum / Nie lata þa þuinga ſig / Helldr at neyta þeſſ Chriſtiliga frelſiſins / Lika ſuo ſem þa ed Paall Poſtule hann villdi ecki lata vinſkera Titum / Og Chriſtur ſialfr afſakadi Poſtulana / þa ed þꝫr brutu þuottdags Helgina / Og þann innſetning fedranna / Og ſagdi ſuo vt af þꝫm Phariſeis / Latid þa fara / þꝫr eru blinder / og blindra leidtogarar.

Hueria hlute ſkulu menn varazt i Kirckiu Sofnudinum / Suo at þar vppkueikizt eingin hneyckſlan ?

þria hlute / Hinn fyrſta þat eingínn ogudligt o nyttſamligt og lygiligt lærdomr verdi framborinn nie Predikadr.

Hinn annar / þ einn Sannarligr / ſkyr og ſkilmerkiligr lærdomr verdi Bodadr og Predikadr / Suo þ till heyrendrner meigi onguann hlut odruwis formerckia / Enn ſuo ſem þ riett og til heyreligt er / Suo at þꝫr fae eigi þar vt af neina ſkadſamliga meinnig edr ſiduenin / Og hierſkulu menn allt kappa leggia / þ aller hluter verdi riettiliga / ſkyrt og ſkilmerckiliga frammbornner / fyrr vtan allt

ſkualls

Aþ hneyckſluninne.

ſkualldꝛ og kloḱligar oꝛdhnotter / þar þyꝛe will og Sancte Paull ꝥ einn Biſkup ſkule vera hneigdꝛ og vel þallinn till at kenna / Og till at Pꝛedika / ꝥ er / at hann ſkule kunna riet og ſannarliga / ſkyꝛt og ſkillmerckiliga þꝛam at bera Chriſtiligann Lærdom Og Chꝛiſtur hann ſeiger / ꝥ huer ſem einn Lærimei-ſtare / þa ſkule vera lærdꝛ vel / Og lika ſuo ſem ꝥ einn godꝛ huſbuandi / hann till ſamans les / vr ſinum þiarſiod gamalt og nytt / Þui eþ at Lærimeiſtaran-ner / Haþa ecki neina goda a ſtundan a ſinum Lær-dome / Þa verda þar margar Samuigkr hꝛelldar og ſturladar / Og þaa ſuo þait vt aþ eina ſkadſam-liga meining og ſiduenıu ſem mycklu illu maa till vegar koma / Og eigi allitla hamlan giora Chꝛiſtili-gum Lærdome huar vt aþ ed ſundꝛþycke / Hneyck-ſlaner / Og allzkyns illrædi mega vppkuikna.

Hinn þꝛidie hlutrinn / ꝥ menn ſkulu ecki va-naligar og nyttſamligar Siduenur / og kirckiu þio-nuztr / at naudſynialauſu aþ taka edꝛ vmſkipte a gio-ra a ꝥm ſem vel mega medꝛ godre ſamuigku halld-nar vera / Þuiat ſlik vmſkipte a godum og gom-lum ſiduenium / vpp kueikia optſinnis mycklar ſun-dꝛþyckiur og ſtyrialldꝛer.

Item ꝥ eingum med ſinu vondu epterdæmi Og þyꝛe mynd leggi odrum neinn ſkada till / Og ꝥ þꝛ aþeggie eigi neinn mann got at giora / Suo þat Pꝛedikaranner / Edꝛ þꝛ ſem Gudz Euangelion

medken-

Af Hneyckslunínne.

medkenna/ þa gefui þar ecki neitt efne til / þ nocke o fridr og sundrþyckia meige yppkulna af þra wolldum / at ollu naudsynia lausu / Þui aller þr sem hier a mote giora og godar lofligar Siduenier brio-ta / þr misgiora vissiligamia vidr Gud/ og vidr sinn Samchristin naunga.

Ut af þeim Heilogum
Sacramentis.

Huad er Sacramen-tum?

Þat er eitt augsyneligt teickn Gudligs fyrrheitz Huert ed Gud sialfr hefer innsett / Enn þar heyra tweir hluter til / Þat Elementid sem er þ augsyneli-ga teicknit / Og þ ordit fyrre heigins.

Huersu maurg eru
Sacramentin?

Þriu/ Skirnin/ Kuelldmaltidin Drottins/ og Aflausnin / þessi hafa hellzt sierdeilis fyrreheitid Gudz Euangelij / vt af fyrregefningu Syndanna.

Huort eru þar og fleire
Sacramenta?

Efat wier kollum aull þau verck Sacramen-

ta/

ta / Sem Gudlig fyrerheit verda til Laugd / þa kun-num vier morg Sacram enta fram at telia / Suo sem ꝥ akallir til Gudz er þa eitt Sacramentum / Þuiat ꝥ sama er eitt Christiligt og Gudligt verck / og he-fer næsta huggunar samligt fyrerheit / þui Christur seiger suo Joh: xvj. Huers þier bidiet Faudurinn i minu nafne / ꝥ mun hann gefa ydr / Suo eru og harmkuælingarnar / kross burdurin / og elmusu giaf-uernar þa eirnin lika Sacramenta / Þuiat þessi somu verck hafa sier Samteingilig hin merckiliguztu Gudz fyrerheit / Þuiat Christr hann seiger / Gefit þa mun ydr gefit verda. Item fyre margar harm-kuælingar byriar oss inn at ganga i Gudz riki / Ep-ter hinum sama hætti þa eru þær badar stiettirnar Ekteskaparins og hiuskapar bandzins eirnin Sacra-menta / þuiat ꝥ eru þær veralldligar stietter / Hueri-ar ed Gud hefer prydt og fagat medr sinu ordi og fy-rerheitum.

Enn nær ed vier ateins þær Embættis þionu-sturnar i Euangelio innsettar kollum Sacramenta / og þau augsyneligu teicknin sem þar eru vtgefin / og Samteingd Gudz fyrerheitum vt af Syndanna fyre-gefningu / þa eru þar ecki vtan þriu Sacramenta sem er Vazskirnin / KuelldvErdr Drottins / og Aflausnin.

Eru þar eirnin marghattadar meiningar vt af þessum Sacra-mentis?

Ja viſſiliganna / þar eru ſierdeilis fiorar op-
ſinnes og meinnigar vt af þim Sacramentunum.

Hin fyrſta / þr Scholaſtici læra ſuo ꝥ þr hi-
ner ſomu ſem neyta Sacramentanna alleinazta v-
af þui ſialfu verckinu þeſſ augſyneliga giorning-
ſins / ex opere operato / þa verdi þr riettlater / þo
at hiartad ſie þar ecki nalægt / þennan hræſins Lær-
dom ſkulu vier vr af allre aluoru gefne vpp ræta
og i burt reka vr Chriſtinna manna Samkundum/
þuiat hann er þuert i mote Gudz Euangelio / og
i mote riettri tru / þt ſlikr hræſnis Lærdomr / ꝥ
madrin ſkule alleinazta fyre ꝥ verckit / og fyre þa
handtiering Kirckiu þionuztunnar riettlatr verda/
eirnin þo at hann true ecki riett / en þo at hann
hafui ecki neitt gott hiarta og aſtundan / allei-
nazta ꝥ hann gefui ecki neinn Obicem ꝥ er /
at hann aſetie ſier ecki at giora neina Daudliga
Synd.

Hiner adrer þr ſeigia / ꝥ Sacramentin ſie
ecki þau teickninn Gudz nadarſamligs vilia vide
oſſ / helldr alleinazta þau audkenningar mercki/
huar med ꝥ Gudz Folk verdr audkent i burt fra
odrum þiodum / lika ſem ꝥ klauſtra menn verda
audkender af ſinum baninge i burt fra odru
folki.

Af Sacramentinu.

Hiner þridiu / Sem eru þr Twiſkirdu / þa
ſeigia / þ Sacramentin/ ſie alleinazta teicknin go-
dra vercka / Og vtleggia þ ſuo / at Skirnin ſie eitt
teickn til þeſſ þ hiner Chriſtnu hliote at lida hier
i verolldinne allzkyns motlæte / haſkaſemder / og
offſokner / Og at þ ſama til teicknizt þar med
at þr verdi i vatnid dyfdir edr þui yfuer hell-
ter / Lika ſuo eirnin þ Sacramentum Kuelld mal-
ſins þa ſeigia þr vera eitt teickn brodrligs og
Chriſtiligs Kærleika og Samhelldis / Af þui
at þat ſie i hia ollu folki eitt winſkapar mercki /
at etha og drecka huer med odrum / þar med
eirnin teickn til eins godz Kærleika og ſamþyc-
kis / þr ſeigia og eirnin lika / þ vmſkurdar ſkir-
nin hafui veritt eitt teickn til þeſſ at menn ſkyll-
du temia holldit / og vondar girndir / Og þeſ-
ſar badar meiningarnar / eru og eirnin forleg-
giandi / Þuiat þær læra ecki rietta tidkan Sa-
cramentanna.

Hin fiorda meiningin / er riettr grunduollr /
ſem er þeſſi / Þad þau Sacramentin hins Nya Te-
ſtamentiſins / ſie eirnahelldzt þar fyrer innſett / at þau
ſkule vera ſyneligt teickn Gudz vilia vidr oſſ / ſuo
at þau ſtandi oſſ þar fyre augſyn / radleggi oſſ
og aminne at trua Gudz fyrerheitum / þm ſem i
Heilogu Euangelio verda Predikut / Hinn hei-
lage Auguſtinus hann ſeiger / þ Sacramentid ſie
eitt ſyneligt ord þ er / lika ſuo ſem þ ordit er

eitt hlíod / Hiert ed menn þar medtekit med heyr-
ninne / Suo lika þa sie og eirnin ꝧ Sacramentid /
eitt merki / edr eitt minnis teickn fyrer augsyninne /
Suo sem ꝧ Ordit er nu eitt verck fyrer / Fyrer huert
ꝧ Heilagr Ande hann verckar og kroptugr er / Ep-
ter þui sem Paull Postuli hann seiger till Romano:
j. Capittel. Lika suo eirnin þa verckar Heilagr An-
di og kroptugr er / Fyrer ꝧ hid syneliga teicknit / nær
ed wier medtokum ꝧ i riettri Tru / Huiat þau hi-
nu synelig i teicknin eru þar fyrer vtgefin / Og oss
fyrir Sioner sett / At þau skule i mote worum breys-
kleika / styrckia og efla Truna i Hiartanu / Lika
suo sem at Ordit ꝧ hærir vppkueikir og a minnir
oss at hafa rietta tru.

Huar fyre hefer Christur innsett þau Sacramentin ?

Fyrer wors breyskleika saker / Huiat Manzins
hiarta / Sidan Adam hann braut / Er mickil till
ofueyckt / At hr skule alleinasta Trua berum ordum
Þar fyre hefer Christur (vorum breyskleika suo bott
at radir) Samlagt Teicknin Ordinu / ꝧ wier suo
bædi fyre Teicknin og ordit kunnum at Trua Gudz
fyre heitum / Suo seiger / hinn sæli Augustinus / At
fyrer Syndina / Þa hafdi madrinn sied Gud / Þeckt
hann / Og traust haft a honum / Enn epter fallit
þa kunn-

Af Vatzskirninne.

Þa kunne madrinn ecki at þeckia Gud / nie a honum neitt skyn at hafa / vtan honum verdi fyrer nockrt medal þar til hialpat / Og ꝥ sama skier fyrer Ordit og Sacramentin / Þui nær ed ordit kemr till Elementisins / Þa verdr þar vt af eitt Sacramentum / Suo sem Augustinus hann wottar.

Vt af Vatzskirninne.

Huad er Watzskirnin?

Hun er eitt augsyneligt teickn / edr þionustu giord af Christo sialfum innsett / Einckum suo / ꝥ vier verdum þuegner og hreinsader fyrer vatnd og Heilagan Anda / Og verdum af Gudi til nadarinnar medtekner / forlickter og fridþægder.

Huar er Vatzskirnin innsett?

Matthei og Marci i sidazta Capitula seigir Christur fare þier vt vm allann heim / Lærit allar þioder / og skirit þær i nafne Faudr / og Sonar / og Heilagv Anda / huer hann truer / Og verdr skirdr / Sa man Saluhialpligr verda / Enn huer hann truer ecki sa skal fyredæmdr verda.

Af Vatzskirninne.

Huar til er Vatz-
skirnin innsett ?

Þat wier skulum þar fyre Samarliga Trua / Og i þui ouigger vera / at oss eru Syndirnar fyre-
gefnar / Huiat vatzskirnin er vitnisburdr og eitt teic-
kn till þess / ꝥ oss eru Syndirnar fyregefnar / Og
veitte Heilagr Ande / Af þui kalla hiner gomlu Sa-
cramentin / Nadarinnar teickn / ꝥ er / teicknin Guds
nadarsamligs vilia vidr oss.

Huad merckir Vatz-
skirnin ?

Hun merckir Yfuerbot / Og fyregefning Syn-
danna / Elligar suo sem Sancte Paall hann seiger / þa
Endrfæding / edr eina nyia fæding / þui ꝥ at wier
verdum inn dyfder i vatnid / þa merckir / ꝥ sa hinn
gamle Adam og Syndin i oss / Hliote at dreckiazt og
deydazt / Enn ꝥ wier verdum i burt aptr tekner vr
vatninu / þa merckir / ꝥ vier erum nu þuegner og
fornyader / fyre vatnid og Heilagann Anda / Og
erum suo vidr Gud fadr i Christo Jhesu forlickter /
faderinn medtekr oss fyre sonarins saker / Og veiter
oss Heilagann Anda / fyre huern hann oss fornya-
dgar og riettlatir / hughreystir / og heilaga giorir.

Huer er riettlig tidkan-
wag skirnarinnar ?

Af Vatzskirninne.

þessi / þ vier skulum / vm alla lifdaga vorar orugger vera i þui / þ Gud take oss i saitt / Og fyrer gefui Syndirnar / fyrer Jhesum Christum / þui þo at vier follum þar epter a i Syndir / þa blifr þo samt sa Gudligt sattmale stadfastr / huern ed Gud hefer adr fyrer longu vidr oss giort / þuiat Euangelium þ vottar suo / At þm sonnum / Huerier yfuer bot giora / verdi Syndirnar fyregefnar.

Maa vatzskirnin ecki i gen-

takazt og lata menn skirazt vpp aptr i annat sinn?

Nær ed skirnin er eitt sinn medtekin / þa skal hun ecki optar hinum sama manne gefin verda / þuiat þetta syneliga teicknit þarf ecki optar enn vm sinn at medtaka / Og nær ed Watzskirnin er eitt sinn medtekin / þa er hun eitt eilift lif sattmals teickn og innsigle nadarinnar / Lika suo sem þ vinsturdar skirnin skiedi eitt sinn / Og war sidan þar epter a eitt eilift teikn Gudligs sattmala skrifat a þra likamum sem vinskorner voru / Lika suo skulum vier nu þau ordin þra huggunar samligra fyreheitanna vel i minne at leggia / Og vora Tru þar inne at idka / oss þar med at hreysta og styrckia i allzhattudum freistingum / Og þau stadfastliganna at vardueita æ medan vier lifum / þar a af seigizt og þ

[illegible]

Ap Vatz skirninne.

þuer born sie ecki annat / enn suo sem ein minning Vatzskirnarinnar.

Huer atskilianligr greinar

munr er a millum Johannis Skirnar / og Postulanna ?

Huorri tueggiu Skirnin þa eru badar eitt augsyniligt teickn og vitnisburdr / hins Nyia Testamentisins / og kreþia þrar truar sem er a lausnarann Jhesum Christum / Skirnin Johannis hun vitnadi Christum koma skulande / Enn Skirnin Postulanna hun vitnadi vpp a Christum sem nu kominn og auglyst er / Og þyre þa somu tru / eru til lika Helgader og Saluhialpliger vordner badi þr sem aþ Johanne / og aþ Postulunum voru skirder.

Enn ꝥ Johannes hann seiger / eg skyre ydr med vatne til Yþuerbotar / Enn hann sa ed epter mig kemr mun skira ydr med Halogum Anda og elldi / þar med atskilur ecki hinn Sæli Johannis Embættis edr þionuztu giordina / Helldr at skilr hann Personunnar þienaranna / i burt þra Christi sialþs Personu / Og will þar med til teickna at Christr sie sialþr sa Herrann og hialparinn / þyre huern ꝥ Skirnin heþer Gudligann kraþt og verckan / Og ꝥ hann sialþr munne geþa Heilagann Anda og eiliþt liþ / Og Jo-

Af Vatz skirninne.

hannis hann medkendi sig / þ hann være ecki vtan einn þienuztu mann þar til settr / sá ed alleinazta lied ytra teicknit vatzins ætti mōm at veita / og þ ordit at Predika.

Af Vngbarna Skir-ninne

Samma þ at af Heilagre Ritning þ Vngbornin eigi at skira?

Fyrst / þa seiger Christr suo Johan: iij. Nema suo sie þ madrinn verdi endrfæddr vt af Vatne og Anda / þa kann hann ecki inn at koma i Gudz Riki/ Þessi greinin seiger ecki vt af sumum mōm / helldr vt af ollum / Og vottar at aller þr / Sem Salu/hialpliger vilia verda / þa hliote þr at endrfædazt vt af vatninu/ Þad er / i vatninu at skirazt / Þar fyrer hliota og eirnin vngbornin at skirazt / suo at þau verdi Saluhialplig. Item þ Gudz bodord og tilskipan / Fare þier vt / og skirit allar þioder / þat seiger ecki sumar þioder / Helldr allar þioder / Þar fyrer eru eirnin i þre somu grein Vngbornin lika tilskilin og innelukt.

J Annare grein / þa skrifar Origenis / sietta Capitula til Roman: Þat Kirckian hafui af Postulunum þennann Lærdom medtekit / þ Vngbornu-

num ſkule eirnin vatzſkirnin veitazt / Þuiat ꝥ hiner ſonnu/ Huerium i hendr feingner voru leynder domar Gudligra malefna / þa viſſu vel / ꝥ vppruna Syndin hun væri i ollum monnum/ Og ein innfædd ſaurgan huer fyre vatnid / Og Anda hlyte af at þuodzt Med ſama hætti þa votta þr eirnin hinn Heilage Auguſtinus og Ciprianus ꝥ vngbornin eigi atſkira.

J Þridiu grein / Þa ſannazt ꝥ / vt af nockrum ſkilrikium Heilagrar ritningar/Þuiat viſſiliganna er ꝥ / At ꝥ Gudz rikit hid heilaga Euangelium / Og þau fyre heitin Nadarinnar /eru eirnin lika vngbornunum till ſaugd / Og heyre þm till / Enn fyre vtann Chriſtiliga Kirckiu þa er eingin Salu hialp nie Syndanna fyregefning / Þar fyre hlitu wier eirnin þau vngborinn at ſamteingia Heilagre Kirckiu og at gefa þm ꝥ hid ytra teicknit / Huert ed vtuiſar ꝥ fyregefningin Syndanna og fyreheitin Nadarinnar Heyre eirnin vngbornunum till / Og eige þm at veittazt.

Hinn fyrre partinn þeſſa ſkilrikiſins er viſſeligt/ Þuiat Chriſtur ſeiger ſialfr/ Marc x. Capittel. Latid vngborinn koma till minn/ Þuiat ſlikra er himnarikit / Jtem ꝥ er ecki wilie mins Faudrs ſem a himnum er/ꝥ ein vt af þm hinu minztu ſkule fordiarfazt / Jtem þra einglar ſia alla tima auglit mins Faudrs ſem a himnum er.

Af vngbarna ſkirninne.

Hinn annar parturinn þeſſa ſkilrikiſins er og eirnin viſſiligr / Þuiat fyre vtan Chriſtiliga Kirckiu (Þar ed eckirt Gudz ord er / Og eingin Sacramenta) Þa er eingin Saluhialp / nie Syndanna fyrergefning Þuiat Kirckian er eitt Chriſtz rike / J huerre ed Chriſtur er kroptugr fyre ſitt ord/ Og ſin Sacramenta/ Þar fyre epter fylger nu ſa orſkurdr ꝥ vngbornin ſkule ſkira / Suo at þau verdi ſamlimer Heilagrar Kirckiu / Og ꝥ Gud Allmattugr hann giore vngborninn ſuo hlut takendr ſinna fyreheita.

Hier i mot þa ſeigia hiner

Twiſkirdu ꝥ vngbornin ſkilie ecki Gudz ord / kunne eirnin ecki at trua/ Þar fyre þa hialpe þm þau Sacramentin ecki neitt

J mote þeſſum þra framburdi er fyrſt ſetlandi ꝥ Epterdæmi af þm bornunum ſem vmſkorinn voru / Þau vnderſtodu og eirnin ecki ꝥ ordit fyre heitzins / Og vmſkurdar ſkirnin / Dugdi þo fullt i hia þm / Vegna Gudligs ſattmala / Og þau ſemu ſma bornn voru Gudi þeck og þægilig / Fyrir ſattmalans ſaker.

J annare grein þa ſuorum wier þar ſuo till / Þo at vngbornin kunne ecki Gudz ord at ſkilia / Þa er þo wiſſiligt at Gud hann verckar i þm / Og oſſ hæfuer ecki epter at grenſlazt huernen/og med

huerium hætti ꝥ Gud hann verckar i þra hiortum / Þui ꝥ næger / At wier vitum ꝥ till sanzt at Gudz Riki og ꝼyregeꝼningin Syndanna heyre eirnin vng/ bornunum till / Þar vt aꝼ kemr og ꝥ / at Gud hann er kroptugr i þm.

Aꝼ þre kueld maltid Drottins.

Huad er ꝥ / Kueld maltid Drot/ tins Jhesu Christi ?

Þad er eitt Sacramentum aꝼ Christo sialꝼum innsett / J hueriu ꝥ hann geꝼr oss till at etha og drecka vnder braudi og vine / Sinn sannarligann li/ kama og Blod / vpp a ꝥ / Suo ꝼramt wier truum hans ordum / Og þessari Gudligre tilsaugn / ꝥ ꝼyre ydr verdr geꝼit / Og vthellt / þa audlunzt wier Synd anna ꝼyregeꝼning.

Medr huerium noꝼnum verdr þetta Sacramentum Drottin/ ligrar Kuelldmaltidar hellzt kallat ?

Þetta hid Heilaga Sacramentum verdr med ꝼleirum noꝼnum enn einu neꝼnt / Sancte Paull hann kallar ꝥ Kuelldmaltid Drottins j. Corinthe. ij. Ca/ pittel/

Af kueldmaltid Drottins

pittel/ ꝥ verdr og eirnin Synaxis edr Communio kal-lat / Þar fyrer ꝥ suodan Kuellduerdr var einn sam-fundr Christinna manna vti Kirckiu Sofnudunum/ Þat verdr og eirnin Eucharistia kallat/ ꝥ er ein þak-kar giord/ þar fyre/ ꝥ þr hiner somu sem þess vilia neyta / skulu medkenna þa o vm rædiliga velgiorningа og miskunnseme vors Herra Jhesu Christi / Og honnum þar fyre þacker at giora / Þad verdr og eir-nin eitt Testamentum kallat / J Hueriu ess verdr gefinn / og veitt Syndanna fyregefning / Christi vegna / Huers dauda ꝥ vier eigum og eirnin at kunngiora / þangat til ed hann kemr/ Suo sem ꝥ hann sialfr seiger/ Gioꝛit þetta i mina minning.

Seig hier fram ordin drot-

tins Kuelldmaltidar

Drottinn vor Jhesus Christus / a þre nott ed hann var suikinn / Tok hann Braudit / Þackadi / og braut ꝥ / Og gaf ꝥ sinum Lærisueinum / Og sagdi / Medtakid og ethid / þetta er minn Likame sa sem fyre ydr verdr vt gefinn / Gioꝛit þetta suo opt sem þier gioꝛit ꝥ / J mina minning.

Somuleides tok hann eirnin Kaleikenn / epter Kuelldmaltidina / þackade / gaf hinn þeim / og sagdi Medtakit og drekit aller þar vt af / Þesse Kaleikr er ꝥ Nyia Testamentid i minu blodi / ꝥ fyre ydr/ og fyre marga vthellizt / til Syndanna fyregefnin-gar / Gioꝛit þetta / suo opt sem þier drekit ꝥ/ i mi-na minning.

Af Kuelldmáltid Drottins.

Huar til er þeſſi Kuelld-maltidin Drottins innſett?

At hun aminne oſſ a þa velgerninga og nadarſamliga endꝛlauſn vors Drottins Jheſu Chriſti / og vppuekie i oſſ þa truna ſem er a Jheſum Chriſtum / Hui nær ed Chriſtr hann gefr oſſ ſinn Likama / þa tekr hann oſſ at ſier / ſuo ſem ſina Samlime / og vottar ꝥ ſuo hugarlatliganna / ꝥ oſſ heyre ſwodan dyrindis ſiodꝛ til / Þuiat huernen matte Gud oſſ ſig nalægare giora / medꝛ ſinne nad og godgirne enn ſuo ſem þa nær ed Chriſtr gefr oſſ ſinn Likama / og ꝥ wier verdum ſuo Chriſti limer / Eingin nærkuæmare ſameining kann at wera / enn þeſſi / ꝥ wier medtokum hans Likama til andligrar fædzlu / Hann gefr oſſ og eirnin ſitt blod / at hann ſuo opinberliganna vtuiſe ꝥ vier verdum vt af ollum Syndum þuegner og hreinſader.

Þetta er ein riettilig tidkan þeſſa Sacramentiſins / ſierdeilis at ꝥ ſie eitt teickn Gudligs fyrerheitz / huert ed oſſ ſkal minna vpp a þa nadina og velgiorningana Chriſti / þar fyrer þienar ꝥ og þar til / at ꝥ vppuekr og kroptuga giorir truna i oſſ / Sidan ſkal þar og framleidis epterfylgia / ꝥ wier ſkulum Gudi þacker giora / fyre ſuo myklann og merckliganni velgiorning. Jtem og ꝥ at wier verdum vppuack-

ter og a eggiader til at giora nockut gott / og at wa-razt Syndirnar / þui wier heyrum / ꝥ wier erum nu vordner Christi limer / Og ꝥ Christr hann wilie nu eirnin kroptugr vera i oss / Huar þyrr þa skulu og eirnin þar epterþylgia / þr auegytir truarinnar / þau verckin kærleiksins / ꝥ huer wor odrum audsyne / og tiae werckin kærleiksins / suo sem adrer Samlimer i Christo Jhesu.

Huer er nu riettilig tidkan þessarar Kuellmaltidar Christi?

Nær ed wier neytum hennar i riettri tru / og truum stadþastliganna / ꝥ oss werdi / þyrir Gudlig þyrelheit / Jhesu Christi vegna / Syndirnar þyrregeþnar / og ꝥ vier Sannarliganna Samlogunzt suo Christo / Og ꝥ hann vilie i oss / suo sem i sinum limum / audsyna sinn krapt og matt / þessi sama truan hun giorir ꝥ / at brukan þessa Sacramentisins er oss nytt-samlig / og huggan veiter Samuizkunum / Og an þessarar sornu truar / er su handtieran Embættis þionustunnar til einskis nyttsamlig / þo at nockrer olærder menn þr meine allt annat / einckum ꝥ þr þyrr eina saman medrekningina edr bergingina / þessa Sacramentisins / þa audlizt þr Syndanna þyrregeþning / Suo sem ꝥ og eirnin þr Scholastici hapa Lært / ꝥ Messurnar / ex opere operato / skule hialpa.

Huer-

Af Kuelldmaltid Drottins.

Huernen kann su tidkan Kuelld maltidarinnar at hughreysta Samuitzku-nar / og at styrckia truna / med þui at hun er eitt aug-syneligt verck?

Þad sama heyrer alleinazta Heilogum Anda til / Og þo at ꝥ sie fullkomlig Sanninde / at Heilagr Ande hann hughreysti alleinazta Samuitzku-nar / og styrcki truna / Þa brukar hann þar þo til / þau augsyneligu teicknin / Suo sem onnur werckfæri / medr huerium hann a minner oss / og lika sem fyrer adra vitnisburdi og insigle vpphuetr / Epter suo sidan og forliker þa truna sem i oss er / Eigi odru vis / enn suo sem ꝥ hann fyrer ꝥ munzins ord / aminne / hræri og vppueckie vor hiortu til truarinnar.

Huer medtekr þetta Sacramentum Drottinligrar Kuellde maltidar verdugli-ganna?

Þeir medtaka ꝥ verdugliga / Sem yfuerbot giora / og þeir sem idrandi og angrādi hiortu og skelfdar Samuitzku hafa / Huerier fyrer Gudz streingum Dome þa skelfuazt / og epter nad og huggan anduarpa og trua þui ꝥ þm verdi fyrer vtan sialfs fra forþie-

nan

Af Kuelldmaltid Drottins.

han Syndinar fyregefnar / Jhesu Christi wegna / Og neyta suo þessa Sacramentisins / at þr styrcke sina tru þar med / Suo sem at sie þ eitt teickn þar til/ at þm eru þra synder fyregefnar/ Og med þui at þr sem yfuerbotina giora ætttu þetta Sacramentum vm haund at hafa / þar fyre hefer Kirckian fordum daga sett þa hinu somu vti fullt bann og Christiligt forbod/ sem opinberliga lifdu vti stor syndum / og illzku werckum / þuiat þetta Sacramentum attu þr hiner somu ecki at medtaka / sem eigi giordu yfuerbot / þ er/ þr sem ecki forbetrudu sitt lifuerne / og blifu samt liggiande vti opinberum storsyndum.

Huer atskilianleike er a mille þessara orda / Sacramentum, og Sacrifitiium?

Sacramentum er ein Ceremonia edr augsynneligt teickn Gudligra fyreheita / fyrehuert ed Gud hann lofar / edr heiter oss nockru/ Lika suo war vmskurdar skirnin eitt teickn / fyre huert ed Gud lofadi og hiet þui / þ hann willdi þa hinu somu sem vmskorner woru/ medtaka til Nadarinnar / Ein slika suo er vatzskirnin eitt teickn/ fyre huert ed Gud til seiger oss fyregefning Syndanna / og medteker oss til Nadarinnar /og suo sem at skire hann oss sialfur þo at þienarinn eda Prestrinn han skirir i Christus stad.

 Ein

Aþ Opprunum.

Enn Sacrificium þ er helgi oppr/er einn Ceremonia / edr eitt wort eiginligt werck/ þ wier opprum Gudi/ og giorum honum þar heidran med/ þ er/ at wier vottum þar med / þ wier vidrkennum holldum þann hinn sama / sem vier audsynum swodan hlydne og dyrckann / þyre einn Sannann Gud / og þar þyre þa veitum vier hm̃ slika lotning og þionuztu.

Aþ Opprunum.

Huersu morg eru Oppren?

Two/ þad eina er eitt Helgi oppr / Hitt annad er eitt þacklætis oppr.

Huad er þ Helgunar Opprit?

Þat er eitt swodant werck / sem skier þyre adra/ og þorþienar þm þyregeþning allra Synda / eirnin kuittan pinunnar og skulldarinnar / þat sama er og ein þorlikun edr þrdþæging Gudligrar reide / og i burt tekr suo þ nadar leysit / enn þullnad giorir þyre þa eiliþligu pinuna og Saukina / Enn i Sannleik þa er þar ecki vtan eitt helgt oppr edr þorlikunar oppr þyre Syndirnar / Sem er Pisl / Daude og blodugt

Af Offrunum.

dreyre Drottins wors Jeſu Chriſti / Suo ſem ꝥ Piſtillinn til Ebreos vtuiſar i ix. Capit. J Gamla Teſtamentinu voru ſumar forner Synd / offr eda ſorlikunar offr kalladar / eigi fyre þann ſkulld ꝥ menn forþienudu þar fyre Syndanna fyrergefning hia Gudi / Helldr þar fyre ꝥ þau mercktu / ꝥ hid dyrdarſamliga epterkomanda offrit / ſem er Drottinn worn Jheſum Chriſtum.

Huad er ꝥ þacklætis Offrit?

Eitt þacklætis offr er ꝥ / Huar med ecki verdr forþienud Syndanna fyrergefning / Helldr ſkier ꝥ vtaf þeim Sonum / Sem adr eru forlickter vid Gud / ſuo ſem þa nær ed wier þockum Gudi fyre ſina velgerninga / og audſynum vora hlydne fyre veitta nad / og Syndanna fyrergefning.

Huer eru þau þacklætis Offrin?

J gamla Laugmalinu woru þeſſi þacklætis offrin / Sem voru matarforner / Dryckiar offr / Lofſins offr / Allar frum forner / Tiundin / og annat þuilickt / Enn nu eru þacklætis offraner Chriſtinna manna / ein ſaunn trua / Gudz ordz Predikan / þackar giordin / þolin mædin i hormungunum /

Af Offrunum.

Motlætis Kroſſinn / Jatningin Gudz Euangelij / Bæna a kallit / Item aller goder auegxter truarinnar / Og aull god werck Chriſtinna manna.

Þeſſi þacklætis offrir keru ecki at helldr ein ful-nadar giord / Edr werdlaun fyre Syndirnar / edr nockut ſuodant þ̄ fyre odrum ſie giort / till at fridþægia þar med adra / Eda Syndanna fyregefning at for-þiena ex opere operato / Helldr þocknazt þau Gude fyre truarinnar ſaker.

Vt af þeſſium þacklætis offrunum / finnazt margar greiner i Spamanna bokunum og Pſalmu-num / Pſalm lj. Þau offr ſem Gudi þocknazt þa eru einn harmþrunginn Ande / Og ſundrat hiarta / Item Pſalm l. A kalla þu mig a þ̄m hormungar tima / Item Pſalm xlvj. Fornfær þu Gudi offrit lofſins / Og Sancte Petur hann ſeiger i Petrj ij / Þier erut þ̄ erut þ̄ vtuallda ſlecktid / Sa Kónung-ligr kennemanzſkaprinn / Hin heilaga þiod / Folk eigin domſins / Suo at þier ſkulut offra andligar forner / Sem Gudi eru þacknæmar fyre Jheſum Chriſtum / Og till Ebreos xiiij. Latum oſſ offra fyre hann þ̄ lofſins offr Gudi alla tima / þad er / auegxtur var-anna / Sem hans nafn widrkenna / Hann a kalla / lofua og priſa / Huar med hann opinberliganna till teicknar / Þad Euangelium at Predika / at tillbidia / Og Gud at a kalla / Og annat þeſſulickt / Þa ſie eitt agætligt þacklætis offr / Huer ed ecki vt af þui

eina

Aff offrunum.

einu saman verckino / Sem þar giorizt (ex opere operato) þocknazt Gudi / Helldr fyre þa Truna sem er a Jhesum Christum / Þuiat vti hinu Nyia Testamentino þa eru allar þær þionuztu giorder / Og offraner Moyses Laugmals aff settar / Og eiga nu at wera andligar offraner hiartans / ꝥ er ein riettferdug Tru / Og adrer augsyneliger auegxter Truarinnar / Suo sem Christur seiger Johann: iiij. Capittel. Þat sannarliger till bidiendr munu til bidia Faudrinn i Anda og i sannleika.

Ut aff þein Molætis Krossinum.

Huad er sa Krossinn ?

Hann er einn þianing edr motlati / Oss aff Gudi vppa lagt / eigi till fordiorfunar / Helldr ꝥ hann leide oss suo till Yfuerbotar / Og reyne wora Tru / Elligar suo / ꝥ Krossin er huer sem ein þianing / Sem oss werdr vt aff Gudz nadarsamligum wilia vpp a laugd / At hann suo reyne Tru sinna Heilagra / Og ꝥ Gudz kærleike verdi medkendr i þm / Og ꝥ hiner godfusu vt aff Gudligre hialp og hiastodu i motlætis Krossinum auglioser werdi i hia þm opsocknurunum / Motlætis Krossinn og þianingarnar eru eirnin facklætis offur / Epter

þui sem adꝛ er sagt / Enn þo eru þær ecki odꝛum mönnum till reicknandi / suo at þær meigi þeim i nockru hialpligar vera / þuiat Paull Postuli hann seiger / þad huer sem einn mune taka werdlaun epter sinu erfuide / Og Spamadꝛinn Abacuc seigir / þat hinn riettlate lifue vt af tru sinne.

Huernen skulum vier hug hreysta oss i þeim Motlætis Kross/ sinum / og pianingunum?

Wit allzhattadꝛe hormung / pianingum og motlæti þa skulum wier alla tima / fiorar sierligar hugganer fyrer augsyn hafa.

Hin fyrsta huggan / þad oss kome ecki suodan hormung / freisting / edꝛ motlæti / Suo sem vt af neinu luckulegse till / Helldꝛ werdi þ vt af Gudz wilia og rade oss till sent / Hier till heyra nu allar þær greiner vt af þeirre eilifligre Gudz fyrꝛehyggi/ unne / Suo sem Mattheus x. Capittel. At þar fal/ le ecki einn titlingr a Jord / Fyrꝛe vtan ydꝛuars him/ neska Faudꝛs wilia / Ja eirnin / Aull haar a ydar hofdi eru talen / Og j. Regum ij. Capitt: Drot/ tinn hann deydir / Og lifgar aptur / Hann leidir i vnderdiupin / og i burt þadan aptur.

Hinn onnr huggan / þat Gud hann straffe oss ecki i þann mata at hann wilie fyꝛe fara oss

helldr ꝥ hinn kalle oss suo till Yfuerbotar / Og at reyna wora Tru þar med / Suo seiger Sancte Paall j. Corinthe: xi. Capittel. Nær ed wier dæmum oss sialfuer / þa verdum vier ecki dæmder / Enn nær ed wier dæmunzt þa werdum wier af Drottne typtader / Suo at wier fyre dæmunzt ecki medr þassari werolld / Og Salomon hann seigir Prouerbiorum iij/ Huern ed Drottinn elskar þa agie hann þann hinn sama mann/ Og i Pistlunum till Ebreos xij. Capittel. Þad Drottinn typte huern sem einn son/ þann ed hann medtekr/ Og Apocal. iij. hueria eg elska / þa somu aga eg / Og Dauid i Psalmmū seiger/ Þad war mier fyre godu/ Drottinn/ at þu lite lættir mig / Og Christur hann seiger á Matthei v. Ca. Sæler eru þeir sem harma/ Og Luce vj. Capittel: Wei ydr/ þier sem nu hlægit.

Hin þridia huggan / Nær ed wier siaum hina o gudligu lifua vti allzkyns Sælgæti / wel lystingum / Metordum og rikdome / Og þar i mote hina Christnu i vtlegd / fatæckt og armædi / At wier follum þa ecki vti o þolinmædi / Suo at wier fyllunzt reide og moglum a moti Gudi heldr þa med godu gedi Gudi hlyduger at wera/ Witandi ꝥ vel / at suodan hormungar og motlæti/ eru eingin mercki Gudligrar reide/ edr ꝥ hann wilie oss yfuer gefa/ Helldr suo ꝥ wier werdum þar fyre samliker limer þui woru hofdi sem er Christo / Epter þui ed Paall Postuli hann seigir til Rom: viij. Cap.

þad vier hlíotum ſamlíker at werda Gudz Sonar ímynd / Og enn aptr/ Fyrſt at wier lídum med/ þa munum wier og eirnin med ríkia / Og Sancte Petur hann ſeiger / Þat Domrinn vpphefiezt fyrſt a Gudz Huſe / Og Chriſtr hann ſeiger / Huer hann will mier epterfylgia / ſa take ſinn Kross a ſig / og fylgie mier ſuo epter / Og S. Paall ij. Teſſalon iij. ſeigir at aller þr ſem gudliga wilia lifua i Chriſto Jheſu / þa hlote þr ofſokn at lida/ Og Dauid i cxxv. Pſalm / Aller þr ed med grati nidr ſaa / þa munu med faugnudi vppſkera.

Hin fiorda huggan / ꝥ wier i ollu motlæti og harmkuælingum ſkulum a kalla Gud / i riettri tru / og þui ſtadfaſtliga trua ꝥ Gud ſie oſſ nalægr/og hafui womſion yfuer oſſ/ at ꝥ hann wilie/ epter ſinum Guddomligum wiſdome / godfyſe / frelſa oſſ og hialp weita / Og i þeſſare ſomu tru þa ſkulum wier akalla Gud / Þui wier werdum opt af Gudi ſtraffader vppa ꝥ at vier hofum ſuo fulla naudſyn og efne til at idka wora tru / og at akalla Gud.

Medr þeſſum hætti þa verdr ꝥ lioſit Gudligrar widrkenningar i vorum hiortum einatt ſkærara / og truan hun froazt ſuo medr oſſ Epter þui ſem ꝥ hid merckiliga Epterdæmit af Konunginum Manaſſe vtuiſar ij. Paralip: xxxiij. þar ed ſuo ſeigizt / Þa Manaſſes var miog angrbitinn / bad hann Drottinn/og Gud Drottinn heyrdi hans bæn / þa medkendi Manaſſes ꝥ Drottinn væri Gud / þeſſi widr-

ken-

kenningin slocknat optsinnis i hiartanu / vti idiuleysinu / gialiþuinu / og vel lystingum þessara liþdaga / Huad er Epterdæmi þra Jraels Sona vtuisar slickt hid sama / Suo sem Moyses wottar i sinne annare Bok xxx. Capit. At þolkit settizt nidr til at etha og drecka / og stod vpp at danza.

Huar til þyre helldr oss Heilog Ritning / þessar huggauer suo Kostgæþuiganna ?

Þat vier venium oss swo vpp a og Lærum þolinmodliga at lida allzkyns hormungar og motlæti / Og þ vier idkum suo vora tru þar med / Og sierdeilis þ wier latum ecki neina wlþbud / og o þolin mædi yþueruinna oss / þo at wier kunnum bradreider at wier þo ecki Langrækir og heþnesamer wera / Þui suo seiger Esaias Spamadr xxx. Capit. vti spaklæti og godre won verdr ydar styrckleike at meire / Og Christr hann seiger. J þolinmadinne þa eignizt Saler ydrar / þ er Latid ydrar Saler ecki o þolin modar verda.

Vt ap Þolin mædinne.

Huad er Saun þolinmædi og hlydne ?

Og Riett

Ap þolin mædinne.

Riett Christilig þolin mædi er ecki alleinasta þa hormung og motlæti i hlydne widr Gud / þolinmodliga at womlida / Helldr eirnin þre þuerud / mot þroa / og o þolin mædi vors hiarta i gegn Gudi / at hamla / henne at weria / og aptran at giora / og þui ollu illzku mogle i mote at standa / Og þessi hin sama heidarlig Christilig manndygd / ein ærsta naudsynlig vti Christiligre Kirckiu / og i veralldligre Valldzstiorn / swo sem at lata ecki tæla sig nockrir sierligann þiedratt / og eigi mickil metord nie mannuirdingar / eda hirda miog heþne samt at wera / Helldr at hugya Kirckiunnar hoþdingianna Landzins / og alþydunnar hid bezta / Swo at vt aþ worum wolldum og til stoþnan / mættu eigin wandrædi skie / Þat þyre skulu hiner Christnu helldr suo sinnader wera / þ þr wilie sinn skada / sina sman / sorg og motgang / eymd og armædu / anaud og vtlegd / og huad sem yþuer þa kann at koma / þ sama med þolin mædi at vmlida / helldr enn þ þr hirde sialþuer sin at heþna / og þyre sumar reide saker vpp byria suo vti Christiligre Kirckiu / og a millum almugans eigi allitlar ogreiningar og sundr þyckiur.

Enn huern skada giorir
o þolin mædin?

Aller þr sem lata Dioþulinn a sig medr o þolin mædi / þr þrutna vpp aþ reide og mogla a mote Gudi / og

Af þolin mædinne.

di/ og yfuer gefa i Fyꝛſtu þa hlydnina / þar nærſt eirnin þa truna til Gudz / Huad nærſta hꝛyggiligt er / þuiat þau hinu o þolin modu og þꝛiozku fullu hiortum hugya ꝥ/ at Gud hann ſkeyti ecki vm þau/ þar fyꝛe kemꝛ nu af ſlikre o þolin mædi/ vti ꝥm myck-lu freiſtingunum / ein herfuulig Gudlaſtan og aurv-ilnan / ſuo at þꝛ leita ſier ſidan hia monnum hialpar og fulltings i mote Gudz bodoꝛdi / Lika ſem ꝥ Saul Kongr hann gioꝛdi/ þa ed hann witiadi fꝛar gall-dꝛa konu/ Þar at auk þa kemꝛ eirnin o þolin mædin af ſtad illre hugvan/ hatre og ofund / og grimmum hefndar hug / Huar vt af ꝥ optſinnis þa koma eigi allitlar ſundꝛþyckiur / fiandſkapr/ og miſgreiningar/ þar med wig og wandꝛædi/ mickel eymd og hiartans angr / eirnin willudomar / og moꝛg onnr illrædi / Fyꝛe hueriu ꝥ hiner Chꝛiſtnu ſkylldu ſig vel til wa-ga taka.

Af Audmyckt og Li-telæte.

Huad er audmyckt edꝛ Li-telæti ?

Audmyckt og litelæti fyꝛe Gude/er ſannr Gudz atte/fyꝛe huern ꝥ mennirner / nær ed þꝛ ſkelfuazt

Aþ Litelætino.

þyre Gudz reide og hans heþndar Dome i ſinum ſam uigkum / þa aþleggia allt a truadar trauſt ſinna gioꝛninga / Sinnar þoꝛþienunnar wiſdoms / klokinda / riettlætis / enn hondla alleinazta Gudz miſkunnſemi / þeſſ hins ſama hoþum wier eitt epterdæmi aþ Dauid Konunge / þa ed hann warda taldꝛ aþ Nathan Spamanne / Og ſinna ſynda wegna a ſakadꝛ / þa treyſti hann ecki wppa ſialþs ſins walld / wiſdom og krapt / Helldꝛ litelætti hann ſig / þyre Gudi / Og bad ſier audmiukliganna miſkunnar / Vt aþ þeſſu hinu ſama Litelætinu ſeiger Eſaias i lxvj. Capittel. Huern ſkal eg a lita / Nema hinn þarada og litelata / Og a þann ſem einn harmþꝛungin Anda heþer / Og hræddꝛ er þyre minu oꝛdi Og Chꝛiſtur hann ſeiger / Huer ſig ſialþr nidurlægir / Sa mun wpphaþinn werda / Og Luce i. Capitt: þa ſyngr hin ſæla Maria ſuo / ꝥ hann haþui ſett wollduga aþ Stole / Og vpphaþuit litelata / Enn ꝥ ſumra huerra klauſtra manna Litelate edꝛ audmyckt / Sem þꝛ i ſinum reglu buninge / Siduenium / og augſyneligre hegdan haþa / Er ecki vtan hræſne / Suo þat mai well mycklu þramar kallazt eins andlig drambſemi / Helldꝛ enn Gudligt litelæti.

Vt aþ Bæninne.

Huad er Bæninn?

Bæn

Aþ Bæninne.

Bænin er ein wpphaþning hiartans till Gudz/ einſ huers godz aþ hm̄ at bidia/ Og Gudi þyre med⸗tekna welgiordninga / Þacker at giora / Þar þyre er at bidia ecki annat enn ſuo ſem widr Gud ſialþuann at mæla / Og nockrs godz aþ hm̄ at beidazt / Og þar þyre þacker at giora.

J huerſu marga ſtade
werdr Bæninne ſkipt?

J twenna ſtade / J akallit/og þackar giordina/ Akallit þ kallazt / at bidia Gud nockrs godz/aþ riet⸗tu Hiarta / Og hier till heyra aller bæna Pſalmar. Þackar giordin kallazt Gud at loþa hann at priſa / wegſama / og widr kenna / þ hialp og hugſuolun oſſ aþ Gudi weitt / og at þagna ſuodan welgior⸗ningum/ Hier til heyra aller þacklætis Pſalmar.

Huerſu margar greiner
heyra einne Chriſtiligre
Bæn till?

Þiorar ſierligar greiner / Sem er Gudz till⸗ſkipan/ Gudligt / þyrerheit/ Ein orug Trua / Og ſu naudſynin edr þaurþin / Sem þa hliotu wier Gud vm at bidia.

Huer er hin fyrsta
Greinin?

Gudz Bodord sialfs / Huer ed oss hefer skipat / At wier skulum sig bidia / og hann a kalla / Wier skulum og ꝥ læra at wita / ꝥ ecki sie alleinazta mann-drap / hordomar / þiofnadr ect Syndir / Helldr iaf-nuel eirnin / ꝥ hina mestu og herfuiliguzty Synd at wera / At bidia ecki sinn Gud / Og at a kalla hann ecki i sinum naudsynium / ongrar hugsuala-nar / Hialpar nie fulltings sier af honnū at wæn-ta / Og hm̄ ecki þacker at giorꝛ fyre sina o wm-ræđiliga welgiorninga / Item at ꝥ sie ecki vnder woru sialfs walldi komit / Huort wier vilium bi-diazt fyrir eda eigi / Helldr þa erum wier skyll-duger till at akalla Gud / Og af honnū hialpar at bidia / fyre saker hans Bodordz og tilskipunar.

Nu seiger þu / min van-
trua og ouerdugleike / skelfua mig i burt fra at bidia?

Þar gef þu suodan suar till / Nær ed oss will wor wantrua i burt skelfua fra bæninne / Þa skulum wier þar i mot setia Gudz ord Matthe: vij. Capittel Bediet þa mun ydr gefin werda / þui huer ed bidr / þm̄ mun weitazt / Og i Psalm: xliv. A kalla þu mig (seiger drottinn) a þm̄ hormungar tima / Og mun eg bænheyra þig.

Af Bæninne.

Enn nær ed wor o werdugleike hann will i burt skelfua oss / þa skulum wier suo þeinnckia / þ Gudz Bodord sem oss skipar at bidia / Skule mycklu ædra og dyrdmætara halldit wera / Enn suo sem þ wor ouerdugleike er till / þui huada heimsku manne wæri þ / Sem i odrum gudligum Bodordum willdi eirnin suodann fauisliga spurning wpahefia og seigia / Eg em þess eigi werdugr / At eg skule Gudz Bodordum hlydugr wera / Suo sem at er þessum / þu skallt ecki Mandrepa / þu skallt ecki stela etc. Item þ wæri einn Bawis þionuztu mann nær ed hans Husbonde skipadi honnu at giora sina skylldugа þionuztu / Og hann afsakadi sig medr þessu og segdi / Eg er ecki werdugr at giora þina skipan / edr þier hlydugr at wera.

Huer er su onnr Greinin?

Gudz fyrheit / Huert ed oss hughreystir / og ороuisar / at Gud hann wilie Bænheyra oss / Og a vorum bænastad skulle einginn brestr werda / Suo sem Christur seiger Johan: xvj. Capittel. Sannliga Sanliga seige eg ydr / Huers þier bidiet Faudrinn i minu nafne / þ mun hann gefa ydr / Og Luce xj. Capitt: Mycklu framar mun þa ydar Hímneske Fader gefa þm Heilagann ande / Sem hann bidia etc Taulerus hefer talat eina agæta malsgrein sem suo hliodar /

hliodar / Animum hominis/nunquam tam auidum esse posse ad accipiendum / quin Deus manzins hugr sie alldrige suo auiliugr til at medtaka / þ Gud sie ecki mycklu þusare og reidubunare til at geþa / þuiat hann er einn Sannarligr Gud / og helldr sina loþan og þyrelzeit stadþastliganna:

Huer er su hin þri-
dia Greinin?

Þat er Truan/ at wier truum þui stadþastlig-anna/ þ oss eru Synditnar þyregeþnar þyre Jhesum Christum/og þ Gudi þocknizt vel wor bæn/og þ hun werdi aþ hm̄ heyrd Christus vegna / Og þ hun sie ecki til þorgeþins/helldur audlizt hun sma willd / og þ vissiliga þa weitizt henne hialp / þrelsan og þull-ting vt aþ þre nalægre hasfkasemd / sem þa þrevnger manninum hellzt / og eirnin suo sem linum edr væ-ging a Gudz Dome og hans hegningu þyre Syn-dirnar.

Wti nalægum hasfkasemdum og yþuer komande a naudum / þa eigum vier at haþa þann skilmala og þorordi worum bænastad og akalle / og seigia / Eþ þ likar suo Gudi / og þ er hans wilie / og swo þramt sem Gud helldr oss þ nyttsamligt vera þyre liþ og Sal / Epter þui sem Dauid hann giordi ij. Reg: xv. Þann tid hans Son Absalon rak hann aþ Riki-
nu/ þa

nu/ þa ſagdi hann ſuo / Ef at eg finn nad i auglite Drottins/ þa mun hann innleida mig aptr / Enn ef hann ſeiger / þu þeckizt mier ecki/ þa em eg nu hier/ giore hann widr mig ſem hm̄ ſialfum bezt likar/Suo ſeiger og eirnin ſa hinn likfrae madr Matth: viij. Capit. Drottinn ef at/ ꝥ er ſuo þitt wilie/ þa kan-tu mig hreinan at giora / Og Chriſtr hann ſeiger ſuo ſialfr / Fader / ef at moguligt er fa tak þennann Kaleik af mier / þo eigi ſem eg wil helldr ſuo ſem þu willt.

Wier ſkulum og eirnin Gudi worum Herra huorcki ſetia neinn ſkamt nie tima til/ med hueriu mo te hann ſkule helltzt hialpa og frelſa oſſ helldr at trua/ epter þui ſem Paall Poſtule ſeigir til Epheſios / ꝥ Gud hann kunne mycklu merckiligar at giora/ fram̄ yfuer allt ꝥ huat wier bidium / edr ſkyniat ge-tum.

Eirnin lika nær ed Gud giorer ſuo ſem freſt a þui / edr dregr ꝥ vndan fyre oſſ vm ſtundar Saker/ huad wier bidium hann vm / lika ſem at lietizt hann ecki wilia heyra wora Bæn / þa ſkulum vier þo ecki at helldr vpp gefa / nie aflata / edr tregare werda til at bidia hann/ Helldr þa ſkulum wier ꝥ wita / at Gud hann vilie medr ſwodan Dwol og vndan drætti reyna wora tru / og hana Kroptugre giora/ Lika ſuo ſem ꝥ hann gaf Abraham þann lofada og tilſagda ſem longu þar epter a/ hid fyrſta i elle a fui hans.

Huer er hin ꝼiorda Greinin?

Naudſynin / edr ſa hlutrinn / ſem vier wilium þa vmbedit haꝼa / Þuiat bænin ſkal ecki wera eitt o nytt orda ſkualldr/edr eitt ꝼaꝼeingeligt munn huiſkr og wara ſkrap/ ꝥ auagytarlauſt vt geingur i tomann wind ſuo at ſeigia / Helldr þa ſkulu wier bidia Gud inneliga og aꝼ hiarta / og tia ꝼyre hm̄ vor wankuædi / eda huers wier þurꝼum vid/ Og hm̄ þackirat giora ꝼyre ſina o wmrædiliga velgiorninga / Og ꝥ ſama er hans gudligre dyrd og blezudu naꝼne þægiligt loꝼ og riettilig dyrckan.

Enn huers eigum vier at bidia aꝼ Gudi?

Heilaug ritning hun bydr/ꝥ wier ſkulum bidia Gud bædi vm andligar og likamligar giaꝼuer/ Ecki þo alleinazta vm vorar ſialꝼs naudſynnar / helldr ꝼyre allzhattudum naudſynium allra Chriſtiligra Kirckna / og ſuo ꝼyrir Werallдligum walldz mōm/ ꝼyre þann ſkulld þa aminna eirnin Poſtularner ſuo koſtgæꝼuiliganna/ ꝥ vier ſkulum bidia ꝼyrer Kirckiu ſoꝼnudunum / ꝥ er ꝼyre ollum Chriſtiligum Samkundum / ꝥ Gud hann vardueite þær ꝼyrir allre villu/ rongum a trunade / Sundr ꝼyckium/ og a hlau-

puni

Ap Bæninne.

Pum Dioþulsins / suo at marger mættu Saluhialp-liger werda / og til Gudz Euangelio komazt / Hinn Heilage Paull hann bydr þ bidia skule pyre Yþuer walldinu / sem er pyre Konungunum / hoþdingiu-num / og Landz domurunum / suo þ Gud wilie ge-þa oss pyre þra yþuer sion / almenniligann þrid/goda og gæþusamliga laga stiorn / sanna og rietta Gudz dyrckan i Lande suo at heidr og sidsemd mætti vard-ueitazt. Item þ wier skulum bidia vm likamligt vpp helldi og stundliga næring / og vm allar adrar parþ-ligar naudsyniar / Epter þui sem Drottinlig Bæn hun innehelldr.

Ut ap Drottinli-gre Bæn.

Hvad er Drottinlig Bæn?

Hun er ein Slett þyremynd edr þorm til at bi-diazt þyrir / huer ed Lærisueinunum og ollum Chri-struodurn móm var kend og geþin ap sialþum Chri-sto Matthei vj. Capit. þar ed hann seiger suo/ Nær þier bidiet/ þa seigit Þader wor / huer at ert a Him-num.

Seig þram þa Drottin-liga Bæn.

Padeꝛ woꝛ / huer ert a Himnum.
j. Helgizt naþn þitt.
ij. Tilkome þit Rike
iij. Verdi þinn vilie lika sem a Himne / suo a Joꝛdu
iiij. Geþ oss i Dag woꝛt dagligt bꝛaud.
v. Og þyꝛegeþ oss worar skullder / Suo sem wier þyꝛegeþum woꝛum skuldu nautum.
vj. Og inn leid oss ecki i þreistne.
vij. Helldꝛ þꝛelsadu oss þra illu Amen.

Þessi B[illegible]nin heþer einn þoꝛmala / Siw Bæner / og eina malsending.

J þoꝛmalanum kollum wier þann Gud / þaudꝛ voꝛn / sem a himnum bygger / huadan vier væntum ecki Jardneskrar ætleiþdar / Helldꝛ himneskra þagnada / og eiliþs liþs.

J hinne þyꝛstu bæninne / bidum vier þess / þ Gudz dyꝛd / og hreinþerdugr lærdomr werdi wel haldin / og þ heilog Chꝛistilig Kirckia vt aukizt alla tima / Og Gudz heilagt naþn / þyꝛe Euangelium / werdi auglioſt / hia ollum mõm / þuiat þ er hin mesta gudlastan at till leggia þa heidꝛan og wegsemd skepnunum og werckunum / sem Gudz naþne og hans dyꝛd til heyrir.

J þre annare Bæninne / bidum wier vm auagytarsamliga vt breiding Heilagy Euangelij / Og þ Gud hann stiorne og radi þyꝛe oss / Einckum suo /

þat

Þat hann wppbyrie i oſſ ſitt Rike / fyre ſinn Heilagann Anda / Og þ Diofulſins Rike werdi nidurbrotid/og i eydilagt.

J fire hinne Þridiu Bæn / þa bidium wier/ þ aller biſkupar / og Paſtores / Konungar / Hofdingar / Og aller Yfuerbodarar / Lærifedr / Og Predikarn eirnin aller lægtiſtiettar menn / Og til heyrendr / Sem hier a Jardrike eru / þa ſtandi i þui Embætti truliga fyrer / Sem þm er a hende folgit / Og ſuo i ſinne ſtiett at ſtanda at Gude mætti wel lika Eins og þ Einglarner a himnum eru Gude hlyduger/og hm̄ wel þecker.

Swo innehallda nu þeſſar þriar Bæninnar alt þ. Huad Gudi til lofs og dyrdar/ Og til manna heilſugiafar og Saluhialpar heyrir / Enn þær eptir fylgiande Bæner vtuiſa wora eymd og armædu/ Og bidia vm Gudz hialp og fullting.

J fire hinne fiordu Bæn / Bidium wier þ Gud wilie gefa oſſ gott og ærliga vpphelldi / Frid og farſælu / Sitta werud og wardueiglu / luckn og hamingiu i Landz ſtiorninne / Þui vngu Folki med aga og ſidſemd ærligt wpp fædi / Eirnin welferd i ollum worum vtuegum og erfuidis monnum þeſſarar æfui / Og i ollu þui ſem oſſ er nyttſamligt badi fyre lif og ſaall.

J fire hinne fimtu Bæninne / bidum wier / þ Gud vilie fyre gefa oſſ worar ſynder / Og þ ſama munne wiſſiliga ſuo ſkie / þa ſkipar hann oſſ / þ

wier skulum eirnin þyregeþa worum skulldunautum / Þar þyre lærir þessi Bænin/ þ i ollum bænum og a-kalle / þa skule su truan nalæg wera / Sem þui stadþastliga Truer / þ wier hoþum Syndanna þyre-geþning þyre Jhesum Christum / þ er / Aller vier sem hondla og medtaka Jhesum Christ / þyre worn Biskup og tiennadar mann.

J þre hinne Siettu Bæn/ bidium wier þ Gud wilie wardueita oss þyre þm hrædiligum vmsatrum Dioþulsins / Suo at wier werdum ecki innleidder i blindleik og willudom/ Eda þ wier þyre mickillar a hyggiu saker innþollum i wantrunad / Og mistrey-stum suo hans miskunn og godgirne.

J þre hinne Sioundu bæninne/ bidium wier þ Gud vilie þrelsa oss ap ollū Syndum/ i burt þra allre o lucku/ hugar angre/ eymd og armædu þessara liþda ga/og geþa oss æþuinligt rietlæte og eiliþt liþ.

Enn malsendingin og þ alycktingar ordit Amē er ein stadþesting hiartans og samuitzkunnar / Suo þ vier truum þui orugliganna/ þ Gud wor Þader/ haþ-ui wissiliganna bænheyrt oss.

Ap þre veralldligre Valldz stiorn.

Huad er Valldz stiornin?

Aþ veralldligu vallde

Hun er ꝥ walld ſem aþ Gudi er till ſet/ at halld inn verdi þridr og ſidſemd / enn reþſat o milldum og ſokudnm/ Og weite wernd godum og ſaklauſſum / Hueriu yþuerualldi wier eigum hlyduger at vera / eigi alleinazta þyre reide og ognar ſaker / Helldr eirnin ſamuitzkunnar wegna/ Sem Sancte Paall ſkriþar til Roman: xiij. Capittel.

Huad er Tyrannas.

Þad er einn yþuergangs wikingr/ſem er eiñ vondr ranglatr valdzmadr/ſem ecki wil ſtiorna epter laugunũ/heldr epter ſinũ rangſnunũ vilia og grindar gedi.

Heþer yþueralldit eirnin ſina grunduallan vti Heilagre ritning?

Ja wiſſiliganna er ꝥ grunduallat og tillſkipat bædi i hinu gamla og nyia Teſtamentinu Geneſ: ix. Cap. ſeigir Gud ſuo/huer ſem vt heller mannligu blode/ Þeſſ blode ſkal og aþ mõm wt hellt werda / Og Exodi xxj. Eþ at nockr wmſitur ſinn Naunga / Og drepr hann aþ ſettninge / Þa ſkalltu taka þann ſama mann i þra minu altare / Till þeſſ at hann werdi drepinn/Og S: Paall ſeigir ſuo til Roman. xiij Cap:

Þad

Aþ Werallðligu vallðe.

Það aller eige yþueruallðinu vnðergeþner at wera / þuíat eckí er wallð nema aþ Gudi etc. Og Petur Postuli seiger i þyrra Pistle oðrum Capitula / Weri þier vnðer geþner allri mañligre skepnu / vpp a Guðz vegna / þ sie Konunginum suo sem yþuerboda / eðr hertugunum suo sem aþ hm̃ vt sendum. Item Matthei xxvi. seiger Christr til Petrus / sa sem með swerði wegr / skal með Suerði þarazt / Og Luc: iij. Capit. Sagði Johannis Baptista til Hermannanna / rænít onguann / helldr latið yðr nægiazt yðart kaupgiallð.

Er þa yþueruallðit Guðz tilskipan?

Ja vissiliganna / þa er yþueruallðit eitt Guðz werck og til skipan / Enn eigi suo aþ Guðe vpp a lagt / sem oþriðr / Drepsotter / Hallæri / og onnr motlæti verða mõm aþ Guði vpp a Laugð / helldr er yþueruallðit eitt Guðz werck / og huert eð Guð sialþr heþer innsett / og meðr sinu Orði staðþest / og dagliganna þa styðr og styrcker / likiande viðr him in tungla ganga / og aðra þa goða hlute sem hann heþer skapat mõm til gangs og nytsemðar.

Huar þyrer þa taka suo marger

iller og oraðuander menn at hallða wallð og Yþuerboð?

Wall-

Af Veralldligu valldi.

Walldit edr Embattid er atskilianligr hlutt widr þa Personuna sem ꝥ hefer at hallda / Enn ꝥ er þo samt gott og af Gude sett / þo at sa hefdi þui rangliga sem helldr / suo sem Nero / Julianus og adrer þra likar.

Huersu marga hlute skal walldz madrinn álita.

Þria hlute / fyrst Gud / þa sialfuann sig / og suo sinn vnder gefinn lyd.

Huar fyre a Gud?

Swo at þr meigi sierdeilis vita / huert at þra Embætti er / Og huers ed Gud krefr af þm / Enn einckanliga þessa fiora hlute heimter Gud at ollum yfueruallldz mǒm.

Hinn fyrste er / Gudz widrkenning / Einckum suo at þr vidrkenne ꝥ / og hafui witzmune a þui / at Gud er sa einn i huers hendi og valldi aull wellde eru / hann skipter rikum og skipar yfuerbodum / Sem Moyses vottar Deutro: x. Capit. Þar hann seiger Himinn og Jord / og allt huad þar er inne / þa er ꝥ Drottins Gudz þins / Og i fyrstu Bok Cronikunnar. xxx. Capit. seigir Dauid suo / Lofadr siertu Drottinn Gud Israels Faudr vors / þier heyrir alle

walld/ huad a Himnum og a Jordu er / ꝥ er þitt/
Og Daniel i Fiorda Capit. seiger / Sa hinn hædzte
Drottnar i Rike manzins og geꝼr. ꝥ huerium hann
will Konung Babilonar þeckti ecki Gud Drottinn/
þui war hann burt rekin aꝼ rikium / og hlaut vm
langa tima / sem ein skynlaus skepna hia willu dyrum
at wera / og suo sem annat naut gras at etha allt þan-
gat til ed hann vidrkendi Gud.

Hinn Annar/ er Gudz otte / suo at ꝥr i ollum
hlutum Ottizt Gud/ og gange iduliga i hans Laug-
male / suo sem Moyses radleggr ꝥm / Deuto: xvij.
Capit. Nær ed Konungrinn / edr walldz madrinn si-
tur i tignar sæte sins Konungs rikis/ eda yꝼuerbodu-
nar / þa skal hann hia sier haꝼa Laugmal Drottins/
og þar inne lesa vm sina liꝼdaga / suo at hann læri
Gud at ottazt / Og Dauid seiger i odrum Psalmi/
Latid leidrietta ydr þier Konungar / Og latid aga
ydr þier domendr a Jordu/Og i hinum lxxxij. Psalm
Huersu leinge wilie þier rangliga dæma / Og Per-
sonu hins o gudliga fram halldа / Pharao Konungr
Egipta Landz fyre þui hann hræddizt ecki Drot-
tinn / war hann lostinn æ sottum / og hardliga pla-
gadr aꝼ Gudi / Og at siduztu nidrsocker i haꝼuit
rauda / Saul Konungr aꝼ þui hann forsmade Gudz
Bodord / þar fyre vard hann burt sleiginn aꝼ ri-
kinu / Og Gud vtualdi Dauid til Konnungs i
hans stad,

Hinn

Aꝼ Veralldligū vallde.

Hinn Þridie hlutrinn/ er viſdomr / Og þeſs ſama uiſdoms ſkulu þr bidia aꝼ Gude / ſuo at þr meige wita / huad þr ſkulu giora edr waraſt / epter ſliku ſinu Embætti / Lika ſem ꝥat Salamon Konugr hann bad og ſkriꝼat ſtendr iij. Regum iij. Capit. Drottinn Gud minn (ſagdi hann) þu heꝼer ſett þinn þion til Konungs / i ſtad mins ꝼaudis Dauidz / enn eg eitt litid vngmenne weit huorcki mina vt gongu nie inngang / Og þinn þion er a medal þeſſa ꝼolcks / ꝥ þu heꝼer wtualit ſuo margt ꝥ einginn ꝼær tolu a komit nie vppſkriꝼat ꝼyrir ꝼiolda Saker / huar ꝼyrir þu willdir nu geꝼa þinum þion / hlydugt hiarta / ſuo at hann mætti riett dæma / þitt ꝼolk / og ſkynia huad gott edr illt er/ Þui huer ꝼorma at dæma þetta þitt hid myckla ꝼolk.

Hinn ꝼiorde hlutrinn / er domr og riettuiſe/ ſuo at þr dæmi riett hier a Jardrike / ꝼarandi ecki at neinum mannuirdingum / Suo ſem Moyſes bydr Exodi xxiij. Capit. Þu ſkallt ecki beygia aꝼ riettum Dome / ſuo at hinn ꝼatæke hann nae ſinum riette etc. Og Jeremias hann ſeigir xxij. Capit. Giore þier riett laag/ og dæmit riettuiſliga / og ꝼrelſit hinn nidrþryckta/ vt aꝼ walldi hins illzku ꝼulla/Og Deutro: xvj. Cap. Domendr og yꝼuer men̄ ſkalltu ſetia / ſuo at þr dæmi ꝼolkit med riettum dome/þu ſkallt og ecki halla riettum dome/þu ſkallt og ecki at mannuirdingum ꝼara / nie giaꝼuer þiggia / þuiat giaꝼuer og mutur blinda augun wiſra man̄a/

Ap veralldligu valldi.

Og ymsima ordum riettþerdugra / Og Esaias seiger v. Capittel. Wie sie þm / Sem rangsinunar laga setningar samsetia / Og Sapientiæ vj. Capitt. Heyre pier Konungar / Og hyggit at þui / Læri pier domendr a Jordu / ydr er valldit ap Gudi gepit/og macktin ap himum hædzta / Og hann mun spyria ap ydr huad pier hapezt at / og ransaka huad pier a setied etc. Achab Konungr Jraels lydz / þyre þui at hann þramdi wid Naboth o riettuise / þui war hann straþþadr ap Drottne / Sem seigir i pridiu bok Regum i sidazta Capitula etc. Cambyses Konungr liet þlaa susammes ranglatann Domara / till þess at adrer domarar skylldu slickt þordazt.

Huar pyre skulu Valldzmen hyggya at sialpum sier?

Swo at þr meigi vita/og skyn a hapa / nær ed þr kunna at rata i ein huerta neyd og angist / huert þr skulu huggunar leita/þa þr kenna sig/vri slikre valdz stiorn mickils til wanmattuga / at geyma gudligra riettinda/i mote suodann valdi ouinarins/sem iaþnan a stundar at þyre koma og drepa allre rikistiorn og riettu valde/Ep at Gud hann styrckti þ ecki.

Enn þessi hugsuolun er komin i þiorum hlutum?

Þyrst

Af veralldligu valldi

Fyrſt i koſningunne edr vtualningunne / ꝥ þr viſ-
te at eigi hafui þr innþreyngt ſier med wallde / edr
fie giofum till þeſſa Embættis edr Valdzſtiornar /
Helldr ſig laugliga þar til kiorna og kalladæ vera
Þat er hin meſta hugſuolun / þar kann madrinn med
godre ſamuigzku aull ſin malefne Gudi almattugum
ath bifala / og i hendr at ſelia / Abſalon ſetti ſig ran-
gliga i Riki ſins faudrs / þui fyrefórſt hann illa.

J annare grein med þui / at þr wite Gud ſial-
fann wera giornings mann og ſtiornara Laugmal-
ſins / Og ꝥ walldzmenninna hafui hann ſuo ſem ſin
werck fære þar til / Ja hann elſkar ſina þionuztu
menn / Og ſkipar Einglunum till werndar og geym-
ſlu widr þa / Sem Daniel wottar xij Capitula / Og
i bok Joſua og Judicum ſkrifat ſtendr.

J þridiu grein / at þr wita / ꝥ Gud wirder ſuo
mickit þeſſa ſteitt Valldzmannanna / at ꝥ kallazt hans
hinn dyrdligazte fieſiodr a Jordu / Swo wirdezt
Gud ſialfr at kalla þa ſinu nafne / Sem ſeiger / i
Pſalminum lxxxij / Eg hefui ſagt at Guder eru þi-
er / A Ebreſku Elohim / Swo og bydr Gud at bi-
dia ſkule Konunginum / Og ollum walldamonnum /
Sem Paall Poſtuli ſeigir i Timoth ij..

J fiordu grein / þa ſkulu walldz menn æ iafnan
a lita / Og ſier fyre augum hafa / ſaugr og Epterdæ-
mi hins gamla Teſtamenſins / huerſu Gud hefer da-
ſamliga med fa heyrdum atburdum werndat ſit riet-
[illegible]da walld i fra nalægum rangindum / Og þui

 hial-

hialpat vr morgum og mycklum haska semdum/ Sem dæmi till finnazt / af Abraham / Joseph / Gedeon/ Dauid / Ezechias og odrum fleirum / Suo og huer-su Gud hefer hegnt og fyrefarit þm sem sig hafa rangliga sett vpp i mott valldinu / sem war Chore/ Dathan / Absalon/ Judas /Galilæus/ Teudas / Og nu sidazt þ wpphlaupit almugans i þyduerskunne.

Enn huar fyre skulu þr gætur gefa at sinum vnder gefnum lyd ?

Suo at þr wite / med hueriu mote þr skulu styra og stiorna sinum vndergefnum lyd med fride og speckt/ Med odru hugskotz auga þm at lita og gaum-gæfa at Gudi /og hans Bodordum/ Suo at þr hallde ecki sitt vnder folck sem skynlausar skepnur eda wille dyr/ Helldr suo sem fostbrædr og samerfuingia med sier til eilifs lifs / Og þ þr verndi fatækar eckiur og faudrlaus born/ vanfæra/ farada / og þurftuga/ Og þa sem ofrike eru borner / huerra faudr og domanda Gud kallar sig sialfuann wera / Wppa þ at þr sem wolldumum styra/ vite sig og hafa Drottinn yfuer sier a himnum sem Paall Postuli seiger Colloss: iiij Cap.

Enn med þui odru hugskotz auganu skulu þr li-ta till sinna vndergefinna manna / Suo at þr meige þm till werndar og hlifdar wera/ og stiorna þm i go-

dum

Af veralldligu vallde.

dum fridr / Og farsælligre yfuerbodan / Bonda-
menn og ranglata skulu þr straffa / Enn wera go-
dum till styrckingar og vpphefdar / suo ꝥ heidr og
sidsemd og sannarlig Gudz dyrckan verdi iafnan
halldin / epter Gudz wilia sialfs / Og hans fyre
skipan / Enn hegna skulu þr sem wolldin hafa med
hofue og godre skynsemd / suo at þr fyrme ecki von-
dri sodsleif / Enn dyrindis kerin med fotum tro-
di / Og lata eigi helldr alla þess giallda / Þo ath
einn madr misgiore i þra vmdæmi / Þui suo seiger i
ordzkuidenum Nescit regnare qui nequit dissimulare/
ꝥ er / Sa kunne ecki at stiorna / Sem ecki kann at
stilla edr at wagia / ꝥ er med hyggindum ath
hefga stiorninne / Dauid villdi ecki drepa lata Jo-
ab þann Manndrapara at sier lifuanda / Huer ed
þo hafdi / At hans o uilia i helsleigit two agæta
Hofdingia / Sem woru þr Abner og Amasa / Og
Keisarre Augustus hann plagadi at seigia / Bellare
est aureo hamo pisces comprehendere / ꝥ bardagar
og oruztur væri sa hlutr / Sem iafnadizt wid ꝥ
med gull aunglinum fiskinn at fanga / Huar ed
varla mun suo mickit verda med feingit sem ꝥ vei-
dar færit er wert til/eda ꝥ skadinn er verdr/ ef mis-
sazt kann.

Huad eru Valldzmenn skyll-
duger at hallda vidr sit vnderfolk ?

Hellz

Af Veralldligu valldi.

Hellʒ þria hlute / Hinn fyrsta / at þr hlyde med goduilia þra maale / Einckum þra sem sialfuer eru wan mattuger til at fram bera sin Eyrinde / Sem eru Eckiur / fauderlaus born / og fatækir menn þessa ber þm at styrckia til riettinda / og dæma þra maal epter Laugum.

Hinn Annar / at þr verndi sinn vndergefin lyd / halldi þa med Laug og frid / Refsi wondum og ranglatum / enn verndi godfusa / og vel siñada / Og ꝥ Christiligar kenningar / eirnin heidr og æra medr godre sidseme verdi allt vel halldit / i godre Politia / ꝥ er Veralldligre stiorn.

Hinn Þridie / ꝥ þr halldi at folkinu / og a eggie ꝥ / med heilrædum at ottazt Gud / suo at menn hafui kynning Gudz nafns / og breyte ꝥ fremst þr geta epter Gudz bodordum / Og þessi werck pryda miog þra walld / og lika Gudi sem best.

Enn huad eru þegnarner Valldz monnunum skylldu ger ?

Þria hlute / sem er skatt og skylldr at giallda / þm hlyduger at wera med at huga / þa at elska og i heidrum at hafa.

Af skattgialldinu seigir Sancte Paull suo til Roman: xiij. Capit. Gialldit huerium sinar skull-

der/

der/þm ſkatt/ſem hann a at taka etc. Chriſtr ſeiger ſem Mattheus ſkripar xxij Capit. Gialldit þ Keiſaranum ſem honum heyrir.

Vt ap þm Ottanum ſeigir Poſtulinn eirnin ſuo til Roman: xiij. Ottizt þann þier eigit at ottazt/ Og Prouerbior: xxiiij. ſeiger Salamon / Ottazt þu Gud og Konunginn / og meinga þig ecki med manndraputum / þt þra ogæþua mun bradliga yþuer þa koma / Vt ap þm heidrinum ſeiger eirnin S. Paall ſuo til Roman: xiij. Heidrit þann þier eigit at heidra / Og Sancte Petur hann kennir / Ottizt Gud (ſeiger hann) og heidrit Konunginn.

Er þa valldit yþuerbodanna ſtillingarlauſt / ſuo at þr mega giora huad þr vilia?

Nei ecki/ þr ſkulu ecki þ neitt ſkipa edr giora ſem Gudz ordum er a mote og natturligu Laugmale/ Swo ſyndgazt þr og eþ at þr ſkipa a mote Landzins Laugum og þormeran ſins yþueralldz / edr giora þ nockut ſem Rikiſins riettr bannar / og a mote er godum og gomlum ſiduenium / Saker þeſſ at þ maa horþa til mickillar tuidrægne med morgum Landzins innbyggiorum / Swo ſem þ Achab Konungr matti ecki taka wingard Naboth bonda i mote hans

 vilia

vilia þui mega ecki helldr valldzmennirner epter sinni willд rāgliga gripa þra mōm/ þui huer er herra yþuer sinne eign/og a henne at rada/ Johannis Baptista hñ seigir till riddaranna latid ydr nægiazt ydart kaup giald/ Og þui skulu þr ecki taka þrekara þau ord / De Jure regni/ sem seigir aþ Konungligum rietti i bok Samuelis/ þui ecki skipar þar hworcki Konungū nie hoþdnigum nie neinum yþuervalldz mōm/ at taka aþ eignum og peningum sinna vnder manna / suo mickit sem þr sialþuer vilia/ helldr er þ suo at skilia / at þr take aþ þiar hlutum sinna vnder manna til heyriligann skatt/og bæriliga tolla sem þr mega med riettu haþa / Og laugmalit loþar þm til landuarnar og almugans naudþurþtar.

Enn eþ Valldzmenn skipa

nockut þ mote er Gudz riettindum?

Þa er þar suodant suar til geþanda /sem Postularner sogdu/ Act. v. Cap: At meir ha þuir at hlyda Gudi enn mōm/ Og at dæmū Danielis og þra þriggia saklausra sueina / Sem ecki vildu til bidia likneskiuna þa sem Konungrinn i Babilon liet vppsetia/og at dæmum þra Machabeorum sem ecki vildu briota a mote Gudz Laugmale/ Og þui eru Valldzmennirner ey aleinazta skylduger til at þramþylgia þm bod ordunum/ Sem standa a þui odru Laugmals spiall

dinu

Af veralldligu vallde.

dinu Moysis / Helldr iafn vel eirnin ꝥm sem standa a þui hinu fyrra / ꝥ er suo at skilia at yfuerbodum hæfer ecki alleinazta at vernda sinn vnder gefinn lyd med fride og speckt/edr hegna ranglæti / helldr myc-klu framar at sia suo fyrir ꝥ haldizt lærdomr gudli-gra Bodorda/ og med godre a stundan þar at fylgia ꝥ Gudz Ord werdi riettiliga Predikat/Og ꝥ Kirc-kiu þionuztan werdi framin og flut epter gudligre fyreskipan / Þui eiga weralldliger Valldzmenn at fyrebioda falsligann Lærdom / Rangann a tru-nad / Rangar kenningar / Gud lastaner / Mein-særi / Og allar adrar straffaner Gudligra og andligra riettinda / Swo sem at giordu eigi al-leinazta Konungar Jraels lydz / Helldr og eir-nin Konugar Heidinna þioda / Sem Naba-gudonosor / Og Darius Konungr ꝥr giordu huerier ed ꝥ almenneligt bod lietu vt ganga vm allt ꝥ Rike / J hueriu ꝥr fyre budu at nockr segdi Gud lastan vid Gud Jraels lydz / Og ꝥr sem suo giora eru riettiliger Valldz menn / Þa somu mun Gud styrckia / ꝥm sina Nad og blezan gefua / Sem hann sialfr seiger / Þa sem mig dyrcka / mun eg heidra.

Pocknazt eirnin Gudi þau werckin Veralldligrar valldz stiornar ?

 Aull

Aþ veralldligu vallde.

Aull ſuodan werck og erþuidis muner / þyre-
hugyan / a hyggia og armædi i veralldligre Valdz-
ſtiorn / Og aull þarþlig ſyſlan i buſkapar hætti etc.
ed huer ſem einn epter ſinne kallan giorir / þa eru ꝥ
agæt Chriſtilig god werck / Og Gudi þacknæmi-
lig þionuztu giord / þuiat ſuodan wercks hættir eru
aþ Gudi bodner / þar þyre priſa og loþua Spamen-
nirner optſinnes / Swodan weralldliga werckſhætti
þram yþuer allar þornþæringar og brenne oþþr /
Og þar i mot þa þorleggia þr med ollu allat þær
innſettningar ſem aþ mōm eru vppdicktadar / huer-
ſu Heilagligar ſem þær ſynazt.

Enn ſuo ſeiger Eſaias i þyrſta Capitt: Aþ þorn-
þæringunum / Huer kreþr ſlicks vt aþ ydar hondum
etc. Enn þar i mot / aþ werckum gudhræddra /
Valldzſtiornara ſeigir hann ſuo / Hialpit hinum ni-
drþryckta / giorit Laug og riett himnum þaudurlau-
ſa / Styrckit ecknanna maleþne etc. Og Spama-
drinn ſetr þar till eitt Gudligt þyreheit aþ agættu
werdkaupe og ſeigir / þo at ydrar Synder væri ſuo
raudar ſem Blod / þa ſkulu þær huitar werda ſem
ſnior / Og Oſeas hann ſeiger vj. Capittel. Miſkunn-
ſemina wil eg / Enn eigi oþþraner.

Og ꝥm Embættis þionuztunum i buſkupar
hættinum leggr Paall Poſtule j. Timoth ij. Einn
dyrdligann loþſtir / Sierdeilis Hiuſkapar bandinu
(Huert ed ſumer Klauſtra menn þyre lita og werald-
ligt kalla) Og ſeigir ꝥ kuinnan werdi hialplig þyre
barn-

barnburdinn/eꝼ at hun bliꝼur i riettre Tru og Chꝛi-
ſtiligum kærleika / Þar ſetur Poſtulenn Truna og
þau verckin Chꝛiſtiligrar kallanar huoꝛutueggia till-
ſamans/Þuiat þau heyꝛa og eirnin til ſamans.

Huar ꝼyꝛe ꝼoꝛheꝼia Þꝛ hꝛæſna-
rannet þau klauſtra w.rckin ſuo hatt?

Þꝛ gioꝛa ꝥ ſama rangliganna / hꝛella og angra
þar med marges manz hiarta/Þar ꝼyꝛe þa ſkulu hiner
Chꝛiſtnu ꝥ wita mega / at Embættis þionuztr og /
werckſ hættir veraldligra ſtetta/Sem er yꝼuer valldꝛ-
ſtioꝛnin/hiuſkapar bandit/Pꝛedikunar Embættid etc.
Og annar þuilikr Þꝛa liꝼnadꝛ/ er halldandi langt vm
ædꝛi og agætare/enn ſuo ſem ꝥ Klauſtra liꝼnadꝛinn er
Og ꝥ ſama ꝼyꝛir þriggia hluta ſaker.

Fyꝛſt þar ꝼyꝛe/at Þꝛ haꝼa Gudz Bodord / Og
kallan/og hans tilſkipan ſins liꝼnadar.

Þar næꝛſt ꝼyꝛe ꝥ/at ꝥ ſama eru þær ſtietter og
Embættis þionuztr / i Huerium at ꝼramin werda
Chꝛiſtiligs Kærleika.

J þꝛidia mata ꝼyꝛe ꝥ/at þær eru lydſkylldadar
vnder almennilig þyngſl og þianingar/ hliota eirnin
dagliga at wænta einſ huers motlætis / harmkuæla /
ſoꝛga og manntauna/Þar ꝼyꝛe þa haꝼa Þꝛ menn ſem
þar inne liꝼua og eirnin nogligt til ebne at idka ſina
Tru widꝛ Gud / Og þau kærleiks werckin widꝛ
ſin[...] Samchꝛiſtinn.

Af Veralldligu vallde,

Þar i mot þa hefer sa Klaustra lifnadrinn/med sinum siduenium / reglu holldum / og hræsnis werckum ongua kallan af Gude / eigin Gudz bodord / nie hans til skipan / þar fyre er sa þra lifnadr ein o nytt samlig Gudz þionuzta / Sem Christr seiger Matth: xv. Capit. Til forgefins dyrcka þr mig/ med þui þr læra ecki annat / enn mannanna Lærdoma og bodord etc. Þat at auk med þui at þr kenna huorcki nie Predika / veita ongum sina þionuztu/ og lata eigi neitt gott af sier leida / lifua þanninn athugalauser / i sinu idiuleyse / hafandi suo sier fyre Gud feite magann sinnar ofneyglu Romano: xvj. Capit. Vera og eingin þingsl med riettu Kirckiunnar Valldi / eda med odrum stiettum i verolldinne / þar fyre skulu wier þa Christliga werckshætti yfuervalldzins / Hiuskapar bandzins Predikunar Embættisins etc. Hallda langt vm ædri og mycklu betre / en suo sem þan Klaystra lifnadinn/ þau hræsins werckin.

Ut af Kirckiunnar Vallde.

Enn huad eigu wier at hallda vt af Kirckiunnar Vallde og hennar innsettningum ?

Lik

Aꝼ Kirckiunnar vallde.

Lika ſuo ſem at wier holldum allt Veralldligt yꝼuerualld / ſem adra Gudz tilſkipan / i mycklum heidre og wirdingum / og eigum þar alla a ſtundan a athaꝼa / ꝥ goder og nyttſamliger laga ſettningar / og vel ſamſett Landzſtiorn werdi halldinn / Swo lika eigu wier og eirnin (Politiam Eccleſiaſticam / ꝥ er / þa Veralldliga Kirckiunnar valldzſtiorn / Huer ed til vpp helldis Predikunar Embættinu / og ꝥre ſannarligre Gudz þionuztunne / er hellzt innſett) ecki at ouirda nie at ꝼyrelita / Helldr ꝥ ſama Kirckiunnar walld aꝼ hiarta miog virdiligt og heilagligt at hallda / og i ollum heidre at haꝼa.

Huerſu marger hluter heyra til ꝥre hinne Veralldligu Kirckiu Stiorninne ?

Tweir hluter / hinn ꝼyrſte er Predikunar Embættid / huert ed Gud ſialꝼr heꝼer innſett.

Hinn Annar / þær nockrar augſyneligar godar ſkipaner / ſem aꝼ odrum godum Gudhræddum Biſkupum edr Prelatum / og aꝼ Chriſtiligum Samkundum þar ꝼyre innſettar eru / at ꝥ mætti þui ſidſamligar til vegar ganga vti Samkundunum.

Til Predikunar Embættiſins heyrir / ꝥ Chriſtilig Kirckia heꝼer Gudz bod ord til þeſs at hun meige kalla ordzins þienara / og þa hinu

ſomu til at ſkipa/ ſem Euangelium ſkulu opinberliga Predika / Heilaug Sacramenta fram̄ gefa / Syndanna fyrregefning alment at kunngiora / edr fyrir Aflausnina einum ſier huerium / ſier i lage hana til at ſeigia. Item ꝥ Chriſtilig Kirckia hefer mackt til / at forboda / og i bann at ſetia þa hinu ſomu ſem liggia vti opinberum ſtorſyndum / og vilia ecki yfuerbæta ſig / Þetta Predikunar Embættid og Kirckiu þionuztan/ ſkal med allre a ſtundan/ i hædycum heidre og wirdingum halldit werda / Huar fyre ꝥ hinn xxiiij. Pſalmrinn hann ſeiger ſuo Opplyke þier hlidunum / og latid dyrnar vpp a gatt/ Swo ꝥ Konungrinn dyrearinnar inngange / þuiat ꝥ ſama er ſa hinn koſtuligaztæ og hīn dyrdarſamligazte gimſteinn / J hia huerium vier ſkulum alla hlute yfuer gefa / og kaupa þann hinn ſama.

Enn hinn annar hlutrinn ſa þar til heyrir / er þeſſi ꝥ Predikunar Embættid mætti med ſpeckt og ſidſemd riettann fram̄gang faa / og fyrr þann ſkulld hliotu vier eirnin nockrar augſyneligar ſkipaner og ſiduenıur at hafa / Og med þui at þær hinu ſomu ſiduenıur og Embættis þionuztr eru nu nytſamligar til ſpakligs og ſidſamligs lifuernes / þar fyrr þa ſkulu þær eirnin i heidre halldnar wera / Og þo at þær augſyneligar Skipaner vt af Helgi holldum og hatidis dogum / og af þm til greindum takmorckum ſem er ſtund og ſtadr / huar ed Predikaner ſkulu heyrazt/ af til einckum Perſonum ſem Gudz þionuſtuna

ſkulu

Aþ Kirckiunnar valldi.

skulu þar fram̃ flytia etc. Og þa at þ sama sie ecki þau millde werckin fyre huer ed Christelig hiortu werda vidr Gud þorlickt / þa eru þau so lika sem þær widiur edr baund / sem oss Sambinda Gudz Euangelio / fyre huert wier werdum Christiligre Kirckiu innplantader / Enn nær ed nu swodan godar og gagnsamligar skipaner werda herfuiliganna i sundrslitnar / þa epter fylger þar eitt mickit og o seigianligt skadrædi / suo þ menn koma þa vti eitt wondzligt illzku fullt og athugalaust gialifue / suo at warla verdr þm aptr a rietta leid komit / huar vt aþ þ myckelar og o telianligar hneyckslaner koma.

Þar fyre skylldu Biskuparner og þr sem eru forstiorar Kircknanna / sia suo til / at þr liete ecki innleida neina o gudliga laga settninga / og rangann a trunad iafn framt þm godum gomlum og nyttsamligum siduenium / þuiat rangsnuner / og obæriliger Laga setningar standazt ecki a leingdar / Og nær ed þr somu werda aftekner / þa giora þr frabærliga mickinn og herfuiligann skada / og i burt suipta medr sier naliga ollum godum og nyttsamligum settningum / Þar fyre skulu aller Christiliger Kennefedr og sanner Lærisueinar Gudz Euangelij / aþ taka allt þ / huad Heilagre ritning er motstadligt / Enn hallda þ allt / huad gudligt og naudsynligt er / Og þ nyttsamligt er til Christiligrar sidsemdar / Þuiat S. Paall hann bad þm i Corintheo eitnin suo / þ aller hluter skylldu skie og

til

til vegar ganga epter riettri og til heyreligre ſkiſ-
pan.

Aß hiuſkapar Bandinu.

Hvad er Hiuſkaprinn?

Hann er ein Samteinging Hionabandzins/ eitt
heilagt reglu halld og laugligt Sam band a millum
Karlmanz og konu / aß ſialßum Gude innſettr og
til ſkipadr/ o athſkilianligt til þeſſ at geta born/ Enn
ßordazt o heyrligann Saurlißnad.

Hvad er Hiuſkaprinn ßyre eitt werck?

Hann er eitt Gudz werck/ Þuiat Gud ſialßr he-
ßer hann innſett og til ſkipat (epter þui ſem adr er
ſagt) J Byrſtu þa ſkapadizt madrinn medr Gudz ra-
de og wilia / ſem ſkrißat ſtendr Geneſ: j. Capi. Þar
Drottinn ſagdi / wier ſkulum giora mann epter wor-
re mynd. J Annare grein þa ſtendr og þar ſkriß-
at i ſomu Bok / ꝥ kuinnan ſkapadizt og medur
Gudz rade / og ꝥ manninum wæri eigi gott
at wera einum ſaman / þui munum wier giora
(ſagdi Drottinn) hm̄ nockra atſtod/ þui ſuaßdi Gud

Adam

Af Hiuskapnum.

Adam og tok rif hans / og giordi þar af konu. J Þridiu grein leidde Gud þessa konu til Adams/ blezadi þau og sagdi / Vaxit og margfalldizt / og vppfyllit Jardrikit.

Huersu langt vtbreidir sig hiuskaprinn?

Yfuer Manninn og kuinnuna / þuiat Hiuskaprinn er eitt logligt Samband Manzins og kuinnunnar/ Og þo at nockr Dami hins gamla Laugmals sins vtuise þ/at fordum daga hafue þ siduenia verit/ þ einn madr hafui haft fleire eigin konr / enn eina/ maa vera fyre nockra merckiligra til efna saker / þa fyre bydr þo / þ Nyia Testamentit allt swodant/ Þuiat Christr sialfur vtskyrir þ Gydingunum Matthe: xix. Capit. Huernen þ Hiuskaprinn war i fyrstu innsettr / Og seiger / Hann sem skapadi manninn i vpp hafinu / hann giordi karlmann og konu/ Og Genes. i odrum Capit. þa seiger Gud / At þau twø skule wera eitt holld/edr eitt likame.

Huar er Hiuskapar banddit innsett?

Wti Paradis/ i enum fegursta stad.

Aꝥ Hiuſkapnum.

Huenar var Hiuſkapar bandit innſett ?

Þegar ſtrax i vpphaꝥui heimſins / a ꝥm ſaklꝥyſis Dogum / ꝥyꝛr enn ꝥ nockr ſynd war.

Huar ꝥyꝛe er hiuſkapꝛinn innſettr aꝥ Gudi ?

Þyꝛir þriggia greina ſaker / Þyꝛſt till barngetnadar / Suo ꝥ mannkynit halldizt wid / Epter þui ſem Gud ſeiger Geneſi j. Capitt. Vagxit og margꝥalldizt og vppꝥyllit Jardrikit.

J annare grein / till at ꝥordazt hoꝛdoma og ſaurliꝥnat / Suo ſem Sancte. Paull hann ſeiger i. Corint. vij. Saker þeſſ at menn ꝥordezt hoꝛaner / Þa haꝥui huer madꝛ ſina eiginkonu / Og huer kona ſinn eiginn mann.

J þridiu grein er hann ſettr til þeſſ at ꝥordazt leti / þui hionunum ber at winna ꝥyꝛe ſier og ſinu aꝥſpꝛinge / Suo at þau ſyndgizt ecki med leti.

A hueriu ber hionunum a ſtundan at haꝥa ?

J ꝥyꝛſtu ber ꝥm at haꝥa ſtoduga Tru og oꝛugt traust till Gudz / og hugva ꝥ / at hann haꝥui ꝥm hiu

ſkapinn.

Ap hiuskapnum.

skapinn skapat og sett/ Swo skulu þau og lipa sam‑
þyckliliga og pridsamliga sin a mille / Swo ber þm
og sin born og winnu polck wpp at pæda / og hop‑
samliga at aga till þess at þ elski Gud og hrædizt
Gud / Og sinum eignum og penningum suo at heg‑
da /at Gudi werdi till lops og þurpstugum til hial‑
par/ enn odrum mónn til einskis skada nie ogagns.

Huern motgangs Kros

heper Gud hiuskapnum
vppa lagt ?

Epter Bodorda brotid sagdi Gud manninum Genes. iij. J sueita andlitz þins skaltu neyta þinnar pædzlu/Enn konunne sagdi hann / J sorg skaltu sonu þina pæda/Og þin wilie skal þinum manne vnder ge þinn vera/og hann skal þinn herra vera.

Enn þo leggr Drottinn iapn pramt þui motlæ‑tinu þm badum nockra hugsualan/Þui suo seiger hañ til manzins/ J sueita þins audlizt skaltu neyta þinnar pædu/Þar til ed þu huerpr aptr i þa iord sem þu ert aptekinn/Sem at vildi Gud suo seigia/ þit motlæti skal ecki eiliþligt vera / Og til konunnar sagdi hann / Vissiliga þu skaltu born pæda/ Enn i sorg skaltu pæda Paul Postule seigir j. Timoth ij. Þat konan hialpizt pyrir barn burdin / Ep at hun er stodug i trunne till Gudz/ og kærleikanum til Naungsins / Og i helgu‑nnnar medr hreinperdi.

 Maw

Maa nockut ſkilia hiuſkap- inn Laugliga bundinn ?

Nei/ Ꝥ Chriſtur ſeigir ſuo Matth. xix: Capittel. Huad Gud heper til ſamans teingt/ Ꝥ meigi einginn madr atſkilia / Enn ep annat huort hiona helldr eige ſina trulopan / Og drygir hordom/ þa er lauſt band hiuſkaparins / og brakut ſu trulopan / þui maa þar ſkilia hiuſkapinn at Gudz bodi/ og Chriſti kenningum

At huerium hlutum ber Ꝥm at gæta ſem gipt- azt wilia ?

Þyrſt þa ſkal þar wera ſamþycke Þorelldranna/ edr Ꝥra manna ſem Ꝥra lauglikt wmbod hapa / Item ſamþycki beggia Ꝥra ſem ſamanbindazt / Item þa ſkal og Ꝥra hiuſkapr ſettr og ſamenn wera / epter Landzins Laugmale/og logligum ſiduana.

Item ſuo ſkulu gipter Menn og wita / At ſu ſtiett likar Gudi well / og Ꝥ Gud ſialpr hapue þa ſomu ſtiet tilſkipat og ſett / Þrydt hana og þagat medr ſinu ordi/og þyrirheitum/ og Ꝥm bædi Andliga og weralldliga ſina nad og blezun gepit ſem hiuſkapinn hallda / Suo ſem ſa/Cxxviij Pſalmrinn ſeigir/ Beati omnes/At þu ſkulir neyta erpuidis handa þinna/og

na / og ertu ſæll / Og well mun þier werda / þin kuinna mun wera ſem þrio ſamt winnidar Tre í þinu Huſe / Born þin ſuo ſem Oleu kuiſter / kring vm þitt matbord etc. Þar med er hiuſkaparbandit eitt mercki / eda heimoglig vtſkyring þeſſ andliga braudkaupſins / Sem er a millum Herrans Chriſti / Og almenneligrar Chriſtne / Sem Sancti Pall ſeiger Eph. v. Capitt.

Er hiuſkaprinn heimill og þrials ollum mōm ?

Ja í hinu gamla Laugmale þyre hingat burdinn war þorbodit at nockr ſkylldi hallda ſinum Jungþrurdome / Saker þeſſ at þm war oùitanligt aþ huerri ſa getnadr ſkylldi koma / Sem þrelſa mundi Mannkynid / Þui war þ í þann tima holuan Laugmolſins at geta ecki born a J Iſrael / Enn nu ſidan hingat burdinn er hiona bandit ollum þrialſt og heimillt þm ſem þ wilia / At þra ſkildum þm gelldingum ſem Chriſtur tekr vndan / og Matheus ſkriþar xix. Capit. Þaderu þr ſem gelldir eru þæddir aþ modr kuide / þr adrer ſem geldirer aþ mōm þr þridiu ſem ſig gelda ſialþuer wiliandliga þyre himnarikit / Og þr ſem þ geta giort / true eg þm þ wel giort / Enn ollum odrum ſkipazt at giptazt.

Ut aꝼ a kalle Heilagra.

Mega nockut Heilager a kallazt / suo sem medal gongu menn?

Nei þuiat Sancte Paull hann seiger j. Timo: ij. Capit. At þar sie ecki vtan einn Medal gongu madr a millum Gudz og manna / Einckum sa madr Jhesus Christr / Og til Roman: viij. Capit. seiger hann þat Jhesus Christr sie hier sem Daudann heꝼer lidit/ Huer at er til Gudz Ꝼaudrs hægri handar / og bidur ꝼyre oss / Og j. Johann: ij. þo at nockur syndgizt / þa hoꝼum wier einn tienadar mann hia Ꝼaudrnum Jhesum Christum / þann riettlatur er medr þessum greinum Heilagrar ritningar verdr i burt tekinn / sa onytur atskiliamleike / edr a greiningr Paꝼuans Presta / sem ꝥ kenna / at tuenner sie Medal gongu menn / Einn sie Endrlausnarinnar / og ꝥ sie Jhesus Christr / Og annar sie sa sem bidie edr ꝼorþiene ꝼyre oss / Og ꝥ sama sie nu Heilager menn. Jtem alla a kallan þra sem ecki eru næruerandi/ geꝼuit þm somum/ sa almattrinn / ꝥ þr þecki huers manz hiarta og þra anduarpan / Einn Gud er alleinazta allmattugr / Hann sialꝼr reynir / ransakar og þeckir huers manz hiarta/ þar ꝼyre skulum wier a kalla Gud alleinazta.

Me

Af a kalle Heilagra.

Megu vier nockut til bidia Heilaga menn?

Nei/ þuiat Christr seiger suo Matthei iiij. Capit. Drottinn Gud þinn skalltu til bidia / og hm̄ einum þiona / Og hinn Heilage Augustinus i bokinne de vera religione hann seiger suo / Honorandi sunt Sancti propter imitationem / non adorandi propter religionem / etc. Heilager menn eru i heidre hafande/ og fra tru epter fylgiande/ Og Eingla Gudz þa heidrum wier med Kærleikssins astseme/ enn ecki med gofganinne / wier vpp byggium þm og eingin Mustieri / þuiat þr wilia og eirnin ecki med swodan hætti af oss heidrader wera / þui þr wita / nær ed wier erum goder/ þa erum vier sialfuer þau lifuande Mustierin Gudz hins hædzta/ Þar fyrer stendr suo skrifat Apocal: xxi. Þat Eingillin segdi til Johannis/ þann tid hann willdi hafa lotid hm̄ og til bedit hann/ Sia þu til / þu giorer þ ecki/ Þuiat eg em þin̄ Sam þion og broder / Til bid þu Gud.

Item hinn Heilage Chrisostomus homilia vi. de profectu Euangelij / hann seiger suo / Non opus est Patronis apud Deum neque multo discursu vt blandiare alijs/ sed licet solus sis etc. Þer wier þurfum ecki fyre bonar manna wid hia Gude / eirnin ecki helldr margar gongr hingat og þangat til at hafa fagr mæle wid adra / þui þo at þu siert einn / og

hafuer onguann fyre bonar mann/ Og þo bidr Gud fyre ſialfum þier / Þa muntu wiſſiliga bænheyrdr werda / Þuiat Gud er ecki ſuo fus till at weita / Nær ed adrer bidia fyre oſſ / Suo ſem þa nær ed wier bidium ſialfuer / Eirnin þo at wier ſieum haldner af allzkyns Syndum / Suo ſem þ Epterdæmit vt af þeire Camerſkre heidinne kuinnu noglúganna vtuiſar / Matth. xv. Capitt.

Vier hliotum þo medalgongu edr fyre bonar menn at hafa / Nær ed wier wilium ganga fyre Konunga og adra ſtor hofdingia ?

Þeſſa epterlíking forleggr hinn Heilage Ambroſius i ſire vt ſkyringu ſem hann ſkrifar yfuer Piſtlenum till Roman: j Capit. Þar hann ſeiger / Lika ſuo ſem at ſa hinn ſame madr hann falle med riettu/ in arimen leſe Maieſtatis/ þ er i þann lauſt/Sem yfueruallldinu horfuer til hneiſu / Swo ſem þa/ Nær ed nockr tilleggr þann heidr edr wirding þrælum edr werckmonnum/ Sem Koninginum edr hofdigianum ber at hafa / Einſlika ſuo falla eirnin aller þr i ſuodan lauſt / Sem dyrdina og heidran Gudz nafns/ till leggia nockre ſkepnu / Yfuer gefa ſuo þann ſannann Herra og hofdingia / Og till bidia þionuztu mann-

mannínn/Enn ꝥ wier ſuo ſem ꝼyre tulck / Og tiena-
dar menn gongum ꝼyre Konunga og veralldar hoꝼ-
dingia / Eer þeſſi Sauken / Þat Konungrínn er
madr Daudligr/Og weit ecki Manzins hiarta/Enn
hia Gude/ꝼyre huerium ꝥ ecki neitt leynizt / Þa þarꝼ
ecki tienadar manna wid / Helldr alitr Gud ſialꝼr /
eitt godꝼuſt og litelatt hiarta.

Enn huernen eigum vier

þa at heídra Heila-
ga menn ?

Heídarliga og híd wirdiligazta ſkulu wíer tala
vm Gudz Heílaga menn/ og hallda vt aꝼ ꝥm huad
till heyriligt er / Þuiat hueria ed Gud ſialꝼur heꝼer í
heidre/Þa will hann wiſſiliga at ꝥr ſkule eirnin aꝼ
oſſ i heidre haꝼder wera / Gud Ꝼader medkennir
þa ꝼyre ſin born / Sonr Gudz kallar þa brædr og
ſam arꝼua / Heilagr Andi kallar þa ſin Muſtie-
ri og i bygging / Huer hann heꝼer ecki Gudz
Heilaga menn i heídre / Sa ꝼyrelitr eirnin ſialꝼ-
uann Chriſtum i ꝥm / Og wanuirder þa Gudz nadz
Ꝼyre hueria ꝥr eru Heilager wordner / þui huad
maa ſa kunna nockut gott att hallda vt aꝼ Chri-
ſtiligre Kirckiu / Sem at ecki heꝼer i heidre wo-
ra ſamlags brædr / ꝥr ed nu medr Chriſto i
ꝼridi / Og medr eiliꝼre Saluhialp ſtadꝼeſtir eru /

Aþ akalle Heilagra

Hin þyrre Kirckian heþer miog heidarliga halldit minningar Heilagra manna / Og Gudi inneligar þacker giort þyrre þra þrelsan / Og þyrre þa milldi og miskunnsemi og Heilsugioþ ed hann haþdi þm weitt / Og þyrre þær da samligar ast giaþuer / hueriar ed Gud heþer vt hellt þyrre sina Heilaga menn yþuer Christiliga Kirckiu.

Wier siaum eirnin a Heilogum mōm / Huad Gudz nad hun þormar / Þui nær ed vier heyrum þ þr hiner somu / Sem oss woru samliker / Haþa suo wolldugliga yþuerunit / Dioþulinn / Daudann / Syndina og Heluitid / Þa werdum wier og e irnin vpphuatter og a eggiader till at haþa eitt gott / orugt / Og hiartaligt a trunadar traust a Gudz godgirne og hans miskunnsemi / Sem oss er loþut og til saugd J Christo Jhesu / Suo werdum wier þa vpptendrader og till lockader aþ epterdæmum heilagra manna / at bidia Gud vm eina suodan og þuilika Tru / Og epter þylgium suo / huer epter sinne tegund / Og kallan / Tru / kærleika / Og þolinmædi Gudz Heilagra manna / Sie suo verdr þa Truan a Christum medr oss styrckuare / kærleikrinn heitare / Og wonen eiliþrar Saluhialpar oruggare og stadþastare / Suo at wier hugvsum þa / At eigi ho þum wier mist þra / Helldr þa vndan þarna og sen da wera þyre oss til eiliþs liþs.

Swo heidrum wier nu Gudz Heilaga menn lidna / med þre somu heidran / Þar med wier heid-

rum

rum þa astuine Gudz / Sem at enn eru i þessu ver-alldar lipue / Einckum med brodrligum og Christi-ligum Kærleika / Og heidrsamligum wirdingum / Enn þ lærum wier ecki / þ nockr skule till bidia e-der akalla þa / Þuiat suodan heidran heyrir allei-nazta / Gudi einum saman till / Þuiat Einglar Gudz og hans Heilager menn þr wilia ecki þ menn skule giora sier þa heidran og Lotning / Sem alleinazta Almatugum Gudi einum saman til heyrir.

Ut ap Liknes-kiunum.

Megu wier nockut hapa Likneskin i Kirc-kiunum?

J annare bok Moysi xx. Cap. Þyre bydr Gud med ollu / þ eingin likneske skule giorazt þau sem dyrc-kut eda til bedin werda / Þuiat þ sama er ein opinber skurgoda dyrckan / Sem strider þuert i mot þui hinu Þyrsta Bodordinu / Enn alla tima þa heþer hia heid-num þiodum ein nærsta mickill aþ Trua wer-it / Likneskianna wegna / Þui war þ Gydin-gunum hardliga þyrebodit / At þr skylldu med ollu eingin Likneske hapa / Wti þm kirckiu Sopnudum i Gricklande heþer mickil tuidrægne

 og sun-

og ſundrþyckia verit / vm burt tekiu likneſkianna / Enn ꝥ ſkal huer Chriſtinu mann vita / ꝥ likneſkin at haþa / ſie eingin Synd i ſialþu ſier / Enn huer godr madr wackti ſig vel vidr ꝥm hia trunade / og ꝥre miſbrukan ſem almugen heþer hier til dags haþt / a vors Herra piſlarmarcki / og odrum Heilagra manna likneſkium / Hueriar menn haþa goþgat til bedit / og dyrckat ſuo ſem ſinn Gud / heitid a þau ſomu likneſke ſier til hialpar og heilſubotar / huar vt aþ ꝥ mickil willa og ſkurgoda dyrckan er vppkomen.

Nær ed þolkit dyrckar og til bidr nockrt Likneſke / huad er þa aþ þui gioranda ?

Huar ed ſwodant likneſke werdur þundit / at almuga þolkit til bidie ꝥ / og ſier hialpar leite hia þui hinu ſama / þad likneſke ſkal walldz madrinn þeſſ þyr i burt taka / ſuo at þar kome ecki nein aþ Gudu dyrckan vt aþ / Lika ſuo giordi Ezechias Konungr at hann liet i ſundrbriota þann Eirhauggorm / ſem aþ Moyſe war vppſettr / þyrſt at alþydan tok at goþga / og ſierliga lotning / edr dyrckan at giora ꝥm ſama eir hoggorme og at til bidia hann iiij. Regum xviij.

Aꝼ Likneſkiunum.

Eigu vier nockut at Hei-dꝛa Likneſkin?

Clemens ſkriꝼar til hinum Heilaga Jacobo bꝛodꝛ Drottins/ og ſeigir ſuo/ Eꝼ at þier viliet riet-tiliga heidꝛa Gudz mynd / þa gioꝛit ꝥm mōm til goda / ſem epter Gudz mynd eru ſkapader / Geꝼit hungrudum maat / þyꝛſtum at drecka witied Siu-kra / hyſit og herbergit wegꝼarendꝛ og geſtkoman-de etc. Og enn ꝼramar ſeiger hann / Huer hei-dꝛan er ꝥ Gudi / at hlaupa ꝼyꝛe mynder aꝼ ſteinum/ og trelikneſkiur/ og at dyꝛcka þær ſomu ſem Gudi/ Enn at yꝼuer geꝼua og ꝼyꝛelita manninn / Sem er ein Saunn Gudz epter mynd/ Og enn ꝼramar meir þa ſeiger hann / Huad er o þarꝼuara og o gudligra/ enn ꝥ / at til reickna þann velgioꝛning ſtockum og ſteinum / ſem aꝼ Gudi er geꝼinn og weittr/ ꝼyꝛſt ꝥ einginn kemzt til ꝼaudꝛſins nema ꝼyꝛe Chꝛiſtum / Huar ꝼyꝛe rænum wier þa Gud ſinne heidran / og veitum hana maludum og vtſkoꝛnum Likneſkium/ Suo ſem at kunne þau at hialpa oſſ i voꝛum naudſy-nium / og Saluhialpliga at gioꝛa.

Kallar ecki Gregoꝛius Paꝼ-we Likneſken edꝛ vppkauſtin/ ꝼræ-di bækr o lærdꝛa manna?

Chꝛiſtner

Af Likneskiunum.

Christner menn mega wel hafua med godre Samuitzku / pislar marck vors Herra Jhesu Christi / Mariu likneske / Patriarchanna / Prophetanna / Postulanna / og annara Heilagra manna epter mynder / Suo sem fyre onnr minnis teickn / þuiat þar till duga þau oss / At þau minne oss a Gudz velgiorninga / og hans dyrdar samlig verck / Suo sem þa / nær ed wier litum mynd wors Herra Jhesu Christi a Krosinum hangandi / edr hans vpp risu / þa kemr oss iafn snart til hugar pisl og blezadr Daudi vors Drottins Jhesu Christi / og hans dyrdarsamlig vpprisa / Hueria hluti at hugleida / og a þa at minnazt / er miog naudsynligt / og suo nyttsamligt / Fyre þann skulld seigir hinn Sæli Gregorius suo Quod legentibus est scriptura hoc idiotis est pictura / ꝥ er / huad hiner boklærdu lesa i bokum / ꝥ sama lest hiner o lærdu a eptermyndum og vppkaustum Enn þo skulu hiner Christnu ecki alleinazta læra vt af ꝥm vppkaustum og epter myndum bokanna / Helldr mycklu framar læra at lesa og sig at menta vti Gudz bok / sem er Heilog ritning / Þui huer madr sem girnezt at hafa kynning af Gude / og hann at þeckia / sa hlytr ecki alleinazta at leita þess i Eptermyndum og vppkaustum / Helldr hlytr hann epter boi og skipan Jhesu Christi at ransaka heilaga riting / Enn huerier eigi kunna at lesa Heilaga riting / ꝥr skulu heyra Gudz ord / þuiat truan kemr t af a heyrslunne ordzins / Suo sem ꝥ Paull Postule ann vtuisar til Roma : x. Capit.

Vt

Af Helgi Domum.
Ut af Helgi Domum.

Enn huad seigir þu af ꝥm beinum Heilagra manna?

Heilagra manna Likamer eru Gudz Herbergi og Mustiere Heilags Anda / þar fyrer voru i fyrstu / af godfusum gudhræddum Christnum mönnum þra bein til samans lesin / og hirdzlum wardueitt / Swo sem til minnis / Enn þar epter a seirna meir / hefer þar vt af komet mickil miswerckan / og hia trunadur / Suo ꝥ eirnin i staden heilagra manna beina / hafa optsinnis fram verit sett onnur bein / einhuerra illrædis manna / Christnu folki at bidia / huar med ꝥr hafa gint og gabbat / godz og peninga af fatækum almuga / og vppdicktad suo mickinn wantrunad / þuiat ꝥr Pafwa Prestar / hafa ecki alleinazta haft stocka og steina fyrer sin werck fære til plægins sinnar agirne og slemeligs fiedrattar / Helldr iafnuel eirnin beinin Daudra manna / þar fyre er og eirnin su vpptakan beinanna Heilagra manna / eda huernen sem ꝥr kalla ꝥ / þær Canonizationes / ecki vtan fals og fieplogr þra Pafwanna og Romnersku Biskupa / þuiat margra manna Likamer (suo sem hinn vise madr sagde) werda hier miog heidrader a Jardriki / Huerra Saler ꝥ greptradar eru i heluite / Þess hins sama hofum wier eitt Epterdæmi i lifsaugu hins

Ap Helgi domum

Heilaga Martini Biſkups / huer ed þar þyre liet eina Kirckiu og alltare nidr briota / þ polckit heidrade þar einn mordingia og mandrapara / þyre einn Heilagann piſlar wott.

Enn huer er riettr Helgi-
domr Heilagra manna ?

Sant Helgi domr er þeſſi / þ wier epterþylgium Gudz heilogum mönnum / i Chriſtiligre Tru / þra þolinmædi / og ſtodugleika / Og ſetia oſſ þa ſuo till þyremyndar og Epterdæmis / Einckum ſuo / at lika ſem þr aþ gudligre nad / haþua hapt eina ſtoduga Tru a Jheſum Chriſtum / elſkat ſinn ſam Chriſtinn aþ Hiarta / Og ſtadþaſter bliþuit i iatningu truarinnar / Og med þolin mædi Daudann lidit Chriſti vegna / Og eru ſuo i Gudz riki inn komner / Suo ættum vier nu og eirnin þyreþuilik epterdæmi At hueriazt og lockazt till at bidia Gud þeſſ aluarliganna þ hann wilie eirnin hlutſkipta oſſ / Sem hier a Jarderike erum / Og i holldligum likama liþum / ſannre tru / kærleika / þolin mædi / og ſtadþeſtu / Sem þr hans aſtuiner hoþdu / Og at warducita oſſ vnder ſkiole ſinnar miſkunnar / Suo at wier eins og þ þr eru Hiedan þarner / og huilazt nu i þridi Gudz / mættum og eirnin lika hiedan þara i þridi Gudz / Og oſſ at gledia medr worum ſambrædrum / i eiliþligum þagnadi.

Vt aþ:

Aþ Helgidomum Vt aþ Greptruninne

Huad an heþer greptran daudra manna sinn vppruna ?

Vt aþ Gudz ordi / Genes: iij Capit. seigir Gud suo til manzins / Þu ert molldardupt / og at molldu skalltu aptr werda / Þat litla ordit sem kallazt Aphar a Ebresku / ꝥ er molldar dupt / Og kallazt hier sierdelis su Jardarmolld / Sem wppuerdr graþin og wm er wellt / Suo sem þa akr er nyplægdr / eda / Suo sem þær graþuer ed teknar eru Daudum mōm huar vt aþ / ꝥ su siduenian / Likamana at Jarda / heþer alla tima heidarliga werit halldin / bædi þordum Daga i hia Gydingunum / og suo nu seirna a timum i hia Christnum mōm / Og ꝥ hid sama er einn witnisburdr / worrar truar / ꝥ wier truum holldzins vpprisu / Og lika wors kærleika / Sem wier giorum widr vora þramlidna naunga / Eigi suo ꝥ wier hoþum mist þra / Helldr at eins sem at sie þr sender i weginn þyre oss / misgrunandi ꝥ eigi at wier munum þa alla aptr sia a deige Drottins / og a samt medr þm i Christo at liþua eiliþliganna.

Huar skulum vier grap= tar stadina haþua ?

J hia þm hinum gomlum suo Gydingū sem heidnū

mönn/ þr haþa graptar stadernet vtan borgar we-
rit / Swo sem þ Abraham keypti akrlendit aþ E-
phron at hann iardadi þar konu sina Saram / Ge-
nes: xxiii. þar ed eirnin seirna meir Abraham Jsa-
ac/ Jacob/og Josep woru graþner / Swo ward og
lika sa þramlidinn sonr Eckunnar vtborinn aþ stad-
num/ Huern ed Christur vppreiste aþ Dauda vidr
hlidit Borgarinnar Naim Luce vii. Capit: Og La-
zarus war og graþinn þyre vtan Bethaniam Jo-
hann xi. Suo war og eirnin wors Herra groþ þyre
wtan Borgina Jerusalem Johann: xix Capit: þar
vt aþ heþer. þetta latinu ordit Efferri/ i veniu werit
haþt / þ þydizt at wera vt borin / Enn slicks siduana
þarþ ecki wid hier i landi.

Huernen skal su greptran
daudra manna/halldin vera?

Greptran likamanna skal aþ Christnum mönn
heidarliga halldin verda / þyre þrar o brigdiligrar
wonar saker/worrar wpprisu / Og likame þramli-
dinna / Skulu hiner Christnu ærliga till graptar
þlytia /Og þa med sæmd og sidsemd nidr setia / Og
i hia groþinne skall oss þ till hugar koma / at vier
aller saman aþ Adam till erum dauder og þyre dæm
der/Og þar aptr i mot i Christo liþuande wordner/
þui Drottinn wor Jhesus Christur heþer bært
oss/ aþ-

oſſ aptr alla þa hlute / Sem Adam hann tyndi og tapadi.

Huiat Jheſus Chriſtus heꝼer ꝼyrir worra ſynda ſaker Dauda lidit / og worar ſynder aꝼſkaꝼit / og ꝼyre ſinn Dauda / worn dauda i helſlegit / og er ſuo word-inn ollum riettruedum mōm liꝼſins wppriſa / Huer ed truer a hann / eirnin þo Daudr værí at meſtu / Þa mun hann liꝼua / Og huer ed þar liꝼuer / og truer a hann / Sa mun ecki Daudann ſia at eiliꝼu Jo. xi Cap Worer likamar eru limer Chriſti / og lika ſem ꝥ Gud heꝼer oppuaket Herrann Chriſtum / Huer at er worr hoꝼud / Suo lika þa mun hann oſſ / ꝼyre ſiun krapt / eirnin wppuekia j. Corinth. vj. Capit.

Enn huernen ſkulu graptar ſtaderner halldner wera?

Þr Kirckiu gardar edr legſtader / ſem Chriſtner menn eru i graꝼner / ſkulu med allre ſæmd og heidre vpphalldner verda / Suo megum vier og wel eirnin med godre ſamuitzku pryda og ꝼaga legſtadina ꝼram-lidinna medr godum vmbunade / Og dæmi ſaugum heilagrar ritningar / at oſſ mætti ſuo til hugar koma truan vt aꝼ vppriſunne og doma deigum.

Hiner Chriſtnu giora ꝥ riettiliga / at þr pryda og bua wirdiliga wm leide edr legſtade ſinna ꝼramlidiña aſt maña / þar i mot þa giora þr aller illa og rangliga ſem ouirda og ꝼyrelita graptar ſtade daudra manna /

 Þr

Aꝼ Greptraninne.

Þr ſomu eru rietter Saducei og Epicurei/ ꝥ eru þeſs konar willu menn ſem ecki trua ppppriſunne / Þr ed og allz ecki ſkeyta vm vppriſuna / nie ꝥ epter komanda liꝼuit/ og kaſta þui vt likomum Daudra manna/eigi odru wiſ en ſuo ſem hrei annrra kuikenda / og eirnin med ꝼotum troda Þra bein/og ꝼyrelita Kirckiu gardana / þa Gudzakra/ haꝼandi ſuo allz ongua ræckt a graptar ſtodum ꝼram̄ lidinna.

Þeir Euſebius og Athanaſius mintuzt eirnin Chriſtinna manna Kirckiu garda/a huerium Þr plogudu at ꝼinnazt / til at bidiazt þar ꝼyrir / og hielldu ſlika ſtade Heilaga / og i myckluin heidre / ꝼyre Þra likama og beina ſaker Heilagra manna / ſem þar huildu i Þm ſama ſtad / þar vt aꝼ kolludu Þr Kirckiu gardenn Cemiterion / ꝥ er eitt ſueꝼn huſs / Og Judei kolludu hann Beth Haym ꝥ er eitt herberge liꝼuandi manna / þuiat Þr trua / ꝥ Abraham / Iſaac/ Jacob og aller/ adrer Gudz aſtuiner mune liꝼua/og ꝥ likamer Þra ſkule endrliꝼua /og þær ſomu ſaler aptr til Þra huerꝼua.

Vt aꝼ Vppriſu ꝼram̄

Lidinna.

Huad er Vppriſan Daudra manna ?

Hun er eitt Gudz daſemdar werck / ſuo ꝥ aller menn munu a eꝼſta deige Vppriſa aꝼ Dauda / Go-

der mēm og riettlater til eiliþrar pinu og þyredæmin-gar.

Huar med villtu Sanna Vppriſuna Daudra manna?

Þeſſi Articulus truarinner vt ap Vppriſunne þramlidinna/ er ſa hinn hædzte Articulus einn vorrar truar/ þyre huers ſaker ꝥ wier iatum og medkennum einnin alla hina adra/ þar þyre werdr hann vti þui Nyia Teſtamentino/ medr augliosum ordum wottadr og optſinnis til teicknadr/ Og ꝥ ſama er miog nytt-ſamligt/ ꝥ wier hiner Chriſtnu hoþum alla tima þy-re oſſ og vorre augſyn/ Sannar/ ſkyrar og ſkilmercki-ligar greiner/ og opinbera vitniſburde Heilagrar ritningar/ Til at ſtyrckia og at ſtadþeſta vor hug-ſkot vti Guds otta og riettri tru/ i mote þm Epi-cureis og Heidinna manna rangſinnum meingin-gum/ Og hondla ſuo þennann Articul/ ꝥ wier mu-num wiſſiliganna a Epſta deige vppriſa ap Dauda.

Seig hier pram nockrar grei-ner vr þui hinu Nyia Teſta-mentinu.

Chriſte

Ap Upprisunne.

Christr hann sannar sialpr Upprusuna Daudra manna Matthei xxj. Capit. Ut ap þm Gudz ordum sem standa Exodi iij. Capit. Eg em Gud Abrahams og Gud Isaacs / og Gud Jacobs / Enn Gud hann er ecki Gud daudra / Helldr lipuande manna / Þar pyre pa hliota nu hiner Heilogu / Sem pramlidner eru medr sinum likomum upp aptr at risa ap Dauda.

Item Matthei xxvij. Capit. Marger likamer Heilagra / þra ed suapu risu upp / og geingu ut epter hans upprisu ur gropunum / og komu i borgina helgu / og auglystuzt þar morgum. Item Luce xiiij. Þat mun þier endrgolldit werda / i Upprisu riettlatra. Item Johann : vj. Capit. Þad er uilie Paudrsins / Sem mig heper sent / þ huer hann sier Soninn / og truer a hann / sa hapue eilipt lip / og eg mun uppuekia hann a epsta deigi. Item Paull Postule hann seigir til Roman : viij. Capit. Ep at ande hans sem uppuackte Jhesum ap Dauda / bygger med ydr / pa mun sa hinn same sem Christum uppuackte ap Dauda / eirnin ydra Daudliga likame lipande giora / wegna þess / at hans Ande bygger i ydr / Og enn pramar seiger hann / þ vier sem hopum prumtok Andarins / berum mod i sialpum oss / epter þre Sonarleipdinne / og wæntum epter eudrlausn vors Likama.

Item j. Corinth : xv. verndar Paull Postuli þennann Articul med allre raunksemd / og seiger / Lika suo

Aß Vppriſunne.

Ka ſuo ſem ꝥ Daudinn er kommenn aß einum manne til / Swo er og eirnin Vppriſan ßram̄lidinna komen ßyrer einn mann / þuiat lika / ſuo ſem ꝥr deyia aller i Adam ſuo munu ꝥr i Chriſto aller lißuande werda.

Jtem ij. Corinth: iiij. Wier berum allatima þa deyding Drottins Jeſu a vorum Likama / ſuo ꝥ eirnin lißuit Drottins Jheſu opinſkart werdi a vorum Likama / Wier vitum / ꝥ ſa / Sem Drottinn Jheſum heßer vppuaket / at hann mune oſſ eirnin vppuekia ßyrer Jheſum etc. Jtem j. Teſſal: iiij. Þui ßyrſt wier witum / ꝥ Jheſus heßer Dauda lidit / og er vpp aptr riſinn / ſuo mun Gud og eirnin / þa ſem ſoßnader eru ßyrer Jheſum ßram̄leida medr hm̄.

Seig nu ßram̄ greiner hins Gamla Teſtamenti- ſins.

Spamadrinn Eſaias ſeiger ſuo i xxv. Capit. ꝥ Gud mune a þeſſu ßialle i burt taka / þa andlizt Sueipan / medr huerre ꝥ aller menn eru ſueipader / Og þa byrging / medr huerri ꝥ allar þioder eru til byrgdar / Þuiat Daudinn mun med ollu i burt ſwolginn werda etc. ßyrer þeſſa Sueipan ſkal ſkiliazt / ſuo ſem ꝥtta ꝥ aller dauder menn werda ſueipader / og heßer ſuo mickit at ſeigia / hañ mun lißna lata hina Daudu.

Og Eſaie xxvj. Capit. ſeigir hann / þiner hiner Daudu munu lißna / medr ſinum likamum vpp-

aptr risa/Vake þier og glediet ydr þier sem liggit i dupte iardar etc. Og þar i þ̄m sama stad seigir hann/ Far þu mitt folk inn i þin suefn huss /. Og lyk þinar dyr till.

Item Ezechielis xxxvij. seigir Gud Sia þu eg mun uppluka graufum ydar/og mun ydr mit folk vt leida vt þ̄m somum ydar grofum/Og eg mun gefua minn Anda i ydr/Suo at þier skulut lifua aptr og eg mun innsetia ydr a ydra ættiord etc.

Item Job xix. Capit. hann seigir / Eg weit ꝥ minn frelsare lifuer / Og hann mun mig hier seinna meir vt Jordu uppuekia / og a efsta deigi mun eg upprisa/og iklædazt aptr minu skinne/ og i minu holldi mun eg Gud sia.

Suo kunnum vier nu loksins/vt af ollum Gudz fyrerheitum og Epterdæmum Fedranna / ꝥ wissiliganna og wolldugliganna at alyckta og orskurda/At þar sie eitt annat lif ꝥ eilifligt er / Og i ollum þ̄m fyreheitum/Sem Gud hefer suo giort vidr Fedrna / þa er þessi articulis vt af upprisunne og af eilifue life / þar heimogliga med handtieradr/og þar inneluckt.

Þuiat Gud hann til sagdi Fedrunum/ þau hinu merckiliguztu fyrerheit / Suo at þr skylldu hafa a Gudi og vnder hans miskunn sina hugsualan og hlifdar wernd/fullann faugnut og alla vnadsemd / Enn nu siaum wier ꝥ hiner ædztu og Heilagliguztu menn i þessu weralldar lifue þa lida hier

angr/L

angr / vtlegd / og armædi / Lika sem at Gud hann hafue yfuer gefit þa / og skeyti ꝥm ecki / Fyrer þan skulld þa er þar wissiliganna eitt annat epterkomanda lif fyrer hondum / Þar inne ed Gud mun hina Heilogu / epter þetta lidit lifuit / gledia wilia med eilifre hugsualan / Og launa ꝥm medr dyrdar samligum fagnadi / eilifra og oforgeingiligra lifdaga.

Þetta hid sama lærir og eirnin Pistillinn till Ebreos ꝥ hiner gomlu forfedrner hafui haft truna af vpprisunne / Ja seiger hann i trunne hafa ꝥr aller latizt / Aller hafa ꝥr og eirnin fyrer truna vitnisburdinn feingit / Enn fyrerheitid hafa ꝥr ecki medtekit / Af þui ꝥ Gud hefer adr till forma eitt huad betra fyrerhugat vm oss / Suo at ꝥr an vor yrdi ecki fullkomner giorder / Þar fyrer baud eirnin Jacob sonum sinum / At ꝥr skylldu grafa hann framlidin i grofum fedra sinna / Lika suo eirnin þa skipadi Joseph Jraels sonum Brædrum sinum / Nær ed Gud hann vtleidde þa af Egiptalande / At ꝥr willdu hans bein i burt bera medr sier / Og grafua þau hia fedrum ꝥra.

Munu eirnin aller menn
vpprisa / badi goder og vonder ?

Þar mun vera ein almennilig vpprisa allra framlidinna manna / bædi riettlatra og ranglatra / Enn

Af Vpprisunne.

þ sama med einum myckium atskilian leika / þr hiner godfusu / Gudhræddu / og vtuoldu / munu vpprisa til eilifs lifs / Enn hiner ranglatu og ogudligu/og fyredæmdu / munu vpprisa til doms og till eilifrar fortaupunar.

Sanna þ vt af heilagre
ritning þ hiner omilldu munu eirnin
vpprisa medr and og likama
til eilifra kuala.

Johannis fimta Capit: seigir Christur suo / At su stund mune koma / a huerri / þ aller þr / Sem i grofinum eru / mune heyra raust manzins sonar / og munu hier fram ganga / þr sem gott hafa giort till lifsins vpprisu / Enn hiner sem illa hafa giort till domsins vpprisu.

Item Danielis xij. Capit. Marger vt af þm (seiger han) Sem liggia i dupte iardar og sofua/mu nu vppuakna/Adrer till eilifs lifs/ enn adrer til eilif-ligrar skamar og forsmanar.

Item Sanct. Paall ij. Corinth. v. Capit: seigir suo/Aller hliotum vier at opinberazt fyrr domstole Christi/suo at huer einn medtake þ/a sinum Likama/ epter þui sem hann hefer giort till/huort þ er gott edr illt. Item Matth x Capitt. seiger Christur suo / At þier skulut myckiu meir ottazt hann / Sem fyrefara kann salu og likama til heluitis.

Item

Aþ vppriſunne.

Jtem Eſaie lxvj. Þr munu vt ganga / Og ſia Þra manna likame / ſem miſgiort haþa wid mig / Þuiat Þra madkr mun eigi deyia / Og Þra elldr mun ecki vt ſlockna / Og Þr munu ſtygd og widbiodr werda ollu holldi.

Huernen þa hellzt
ſkier wppriſan?

Sancte Paull j. Corinth: xv. ſeigir þat wier munum ecki aller ſoþna vt aþ / Enn aller munu vier þo vmſkiptiliger werda / og þ nærſta ſkyndiliga a einu auga bragdi / widr þann ſidazta ludr þyt / þuiat ludrinn mun ſit hliod / aþ ſier geþua / Og hiner Daudu munu vpp aptr riſa o þorgeingeliger / Og wier hiner adrer munum vmſkiptiligir verda.

Huernen mun þeſſi vm-
ſkiptingin ſkie?

Þetta hid þorgeinge liga (ſeigir hann) hlytr at i klædazt þui hinu oþor geingiligu / og þetta hid daudliga hlytr at ſkrydazt hinu o daudligu / Enn þa þetta hid þorgeingeliga og hid Daudliga i klædizt hinu o daudliga / Þa þulkomnazt ſu malſgrein ſem at ſkriþut er / Þat daudinn ſie burt ſuolginn i ſigran / Daude huar er þinn broddr / Heluite huar er þin ſigrunning.

 Huernen

Ap Upprisunne.

Huernen munu hiner Riettlatu vpprisa?

Dyrdar samligauna / þyre ytan alla wansemme / andliga og likan liga / hinn Heilage Paull j. Corint: xv. Capit. Hann þramtelur þiorar giaþuer wegsamligs likama suo seigiande / þ ein stiarna yþueruinne adra i biartleik / Lika suo eirnin vpprisan þram̃lidinna / Huiat sa likamenn sem þorgeinligr er nidrsaadr / mun vpp aptr risa o þorgeingiligr / Og þ holld sem nidr verdr Sad i wanmætte / mun vpp aptr risa i wegsemd / Hat nidruerdr Saad i breysfleik / mun vpp aptr risa i krapte / Og þ nidruerdr Sad einn kiotligr likame / mun vpp aptur risa einn andligr eiliþligr likarne / Har seigir S. Paull: þ likamer Riettlatra munu prydder vera medr þiorum astgioþum eiliþrar dyrdar / sem er / at þr mune wera biarter og skinande / þagrer og prydiliger / stercker og wolldüger / o daudliger og eiliþliger.

Sanna þu Upprisuna vt ap Skepnunum?

Hygg þu at hueite korninu / þui ed þurru og hreinu werdr i Jord kastad / at þ liþnar ecki suo þ beri auogxt / vtan þ deyie og rotne adr / Swo seigir og eirnin Jhesus Christus sialþe Johan: xij. Capit. Vtan suo sie at hueite kornit þ þalle i Jord og deyie nidr /

Af Upprisunne.

nidr / þa blifur ꝥ eitsaman / Enn ef ꝥ deyr / þa fræ-
rir ꝥ mickinn auogxt / Lika suo sem nu eitt litid þurt
hueite korn / ꝥ i Jord er kastad / þa rotnar nidr / og
at siduztu lifnar þo aptur / wex vpp / J fyrstu er ꝥ /
eitt litid gras stra / sidan werdr þar halmr vt af /
a ꝥm halmenum wex eitt ax / og i þui axinu
morg Korn / Swo mun og eirnin sa same Likamenn /
ꝥ sama holldit sem dait hefer / grafuit / og rotnad
er / og med huerium hætti ꝥ hefer hellzt tortynst / eir-
nin vpp aptr risa / frammkoma / og lifuande werda /
io vm rædanligre fegurd / Þuiat hiner riettlatu mu-
nu i Rike Gudz skina sem Sol / Matth : xiij.

Enn huernen mun ꝥm vegna

sem hier a Jardrike munu lifuan-
de finnazt / þa ed hinn sidaz-
te dagr yfuer
kemr ?

Þr hiner somu sem þa lifua / munu ecki koma
i ꝥra hendr sem grafa hina Daudu / Þuiat suo seigir
Pall Postule j. Tessal : iiij. Þat vier / huerier ed
þa lifum og yfuerblifum i til komu Drottins / at
vier munum eigi fyrr ꝥm koma sem sua fir / Þuiat
Drottinn sialfr mun med hær ope og hofut Engilsins
rauft / og Gudz herludre / ofan koma af Himnum /
og hiner framm lidnu i Christo munu fyrst vpp aptr ri-
sa epter a wier / huerier ed wier þa lifum og
yfuer-

yfuerbliþuin / werdum til lika vpp numner med þm sonnum i skyen til motz vid Drottinn i loptid / og munum suo hia Drottne wera alla tima.

Ap enda Veralldarinnar

og þm Epsta Dome.

Huad er sa endi Veralldarinnar.

Þ er ecki Annat / enn suo sem þa nær ed womsyslan þessarar werralldar / heþer þeingit einn Enda/ og vm skipting timanna er vmlidin / suo sem at er wetr og Sumar/ dagr og nott.

Huad er sa Epste domr

edr dagr Drottins.

Hann er þa/nær ed Drottinn vor Jhesus Christr mun koma / i myckllum Krapte / dyrd og tignar velldis/til at seigia þann sidazta dom/og þann obrigdiligann orskurd yþuer ollum mōm/ epter þui sem huer heþer giort til / godum til eiliþs liþs / enn wondum til eiliþra elldz kuala.

Huersu margþaulld er

tilkoman Christi?

Hon

Aþ ende Veralldarinnar.

Heilog ritning seigir aþ tweþalldre tilkomu vors Herra Jhesu Christi / hin þyrre war litelat og haþdi ecki mickit alit hia mõm / þann tid ed hann þæddizt madr i þennan heim / i liking eins þionuztu manz / suo at hann bæri vorar Synder a Krossinum / og bitalade vorar skullder / Enn hin onnr til koman mun vera dyrdarsamlig og ogurlig / nær ed hann mun koma / sem einn a dztr Domare / i mycklu tignar velldi i enda werealldarinnar / til at dæma liþuendr og Dauda / Þar þyre seigir hinn Heilage Augustinus suo / Venit Christus occulte iudicandus / veniet et manifeste iudicaturus / þ er / at Christr sie heimogliga komenn / suo þ hann yrdi dæmdr / hier epter a mun hann opinberliga koma til at dæma alla Verolldina / Swo lika seigir og S. Paall / Acto xvij. At hann haþui sett þar einn dag til a huerium ed hann will dæma alla heims kring lina medr riettuise. Og Act : x. Christr er til settr aþ Gude einn Domare / liþuande og Daudra.

Huernen mun hann koma
til at Dæma?

Syneliga i skyium / lika suo sem þ hann vpp stie til Himna Acto : j. Capit. og i mycklu Tignar velldi og dyrdar ligre wegsemd / Matth : xxv. og medr raust hoþut Eingilsins / og medr Gudz herludre j. Tessal : iiij.

Af enda Veralldarinnar.

Huar fyrre vill Gud hallde Domenn?

Þat hann gefui ollum riettruodum mõm a Salu og Likama eilift lif / Enn ollum o milldum og fyrredæmdum allzkyns pisller / og eilifan elld.

Huer skipan mun vera þess epsta Domsins?

Adr enn þ Doma dagrinn kemr / munn þar skie nockr teickn / Og nockr þa munu skie a þm sama deiginum / Og sum teicknin munu þar epter a koma.

Huer eru þau Teicknin sem adr munu skie?

Þat Romuerska rikit muni i eydelagt werda / Sa madr Syndarinnar og glotunar Sonr mun opinber werda ij. Tess: ij. Þar munu og vpprisa falschristner / og fals Spamenn / Christilig Kirckia mun og hliota at lida þungar freystaner og mycklar opsokner / Matth: xxiiij. Þar munu og skie teickn a Solu og Tungle og Stiornum Luc: xxi. Og Gudz Euangelion skal Predikat werda i allre Verolldinne / medal allra þioda.

Af enda Verallldarinnar.

Enn huer teickn munu skie

a þm sama deiginum? ,

Lika suo sem þ ellding af Himne ofan/ hun lyser og leiptrar yfuer allt huad vnder Himnenum er/ Swo lika mun Manzins Sonr eirnin a sinum deigé wera Luc: xvij. Elldr mun vndan hans auglite ganga Psalm xcvij. Teicknit manzins Sonar mun birtazt i Himmenum Matth: xxiiij. Aller Dauder munn einu Vpprisa / bædi goder og wonder / og Christr mun sundrgreina huora fra odrum / Suo sem einn Sanda hirdir atskilr Laumben fra kidunum/ Og hann mun þann sidazta Doms orskurd yfuer þm seigia Matth: xxv. Capit.

Huer eru þau teicknin sem epter munu fylgia.

Þessa hins Syneliga werralldar heimsins forny-ung/ Fyre dæmdra manna kualer / og eilif fortopun/ Og eilift lif vtualdra manna.

Kunnum vier nockut at vita stund og dag þess efsta Domsins?

Nei / þuiat Christr seigir Matthei xxiiij. af þm deigi / og af þre stundu / weit einginn / og ecki

 Eing-

Af Eilifu lifue.

Einglarner af himnum / helldr alleinazta minn Fader / Og hinn Heilage Paull ſeigir j. Teſſa: v. Þad dagr Drottins mune koma ſuo ſem þiofur a natar tima / þuiat nær ed þr ſeigia / At ꝥ ſie fridr / og anduara lauſt med ollu / þa mun ſkyndiliga yfuer þa koma daude og fordiarfan.

Vt af Eilifu lifue og
eilifum Dauda.

Huad er Eilift lif?

Eilift lif er ein Sannarlig widrkenning Gudz / og vors Drottins Jheſu Chriſti / Huert ed hier vppbyriazt i riettre tru / i anda / og oruggre won og mun opinbert werda / epter þetta lidit lifuit / i eilifum faugnude og Salu hialp / Swo ſeigir Chriſtr Johan: xvij. Capit. Enn ꝥ er eilift lif / at þr widrkenne þig einann og ſannan Gud / og þann ed þu hefer vtſent Jheſum Chriſtum.

Huad er ſa eiliflige
Daudinn?

Eilifr Daude / er ein eiliflig ſkelfuing og hrelling Samuizkunnar / fyre þre Gudz ogrligre reide.

Huer hefer tilſagt oſſ
Eilift lif?

Þad

Aþ Eiliþu liþue.

Þad ſama heþer giort/Drottinn vor Jeſus Chriſte

Huerium heþer hann til ſagt ꝥ?

Riettruodum mönum / Þuiat ſuo ſeiger hanñ Joh: iij. Cap. Huer hann truer a Gudz ſon/ Sa heþer eiliþt liiþ/ Enn huer han truer ecki ſynenum/Hañ mun ecki ſia liþuit / Helldꝛ bliþꝛ Gudz reide yþuer honnum / Og Johann. v. Capit. Sannliga Sannliga ſeige eg ydꝛ / Huer hann heyrir min oꝛd/ og truer ꝥm ſem mig heþer ſent / Sa heþer Eiliþt liþ / Og kemr ecki i Domenn/Helldꝛ er hann þra Daudanum til liþſins i gegnum komenn.

Huad þullgioꝛir ꝥ hid eiliþliga liþuit?

Þat hid ſama / at wier þoꝛnemum ongua ſynd þadan i þra/onguann Dauda/ongua ognan/nie hrædꝛlu/ Helldꝛ hoþum wier þa eiliþann þaugnud og Saluhialp/Suo ſem ꝥ Eſaias hann ſeiger xxv. Cap. Þat Daudinn mune med ollu i burt ſuollinn werda / og Gud Drottinn mune tarþullen i burt þerra aþ allra augſyn/ Og Apocalip: xxj. Daudenn mun þa eigi leingr vera/eigi harmur eda kuein/nie hꝛygd / þuiat ꝥ hid þyꝛſta er vmlidit.

Jtem Eſaie lxv ſeigir Gud/Eg mun ſkapa /eiñ

nyiann himinn og nyia Jord / Suo at þui himu fyrra mun ecki gætt vera/ nie ꝥ til hugar koma/ Helldr munu þr gledia sig eilifliganna / og gladuærir vera/ yfuer þm hlutum/ Sem eg skapa/ Þuiat sia þu / eg mun skapa Jerusalem til vnadsemdar/ Og heinnar folk till fagnadar/ Og eg mun gladr vera yfuer Jerusalem / Og mig gledia yfuer minu folcki/ og stynr gratursins/ nie hareystis kueinan / skal eigi leingr þar inne heyr dwerda.

Item Esaie lj. Cap. Hiner endrleystu Drottins munu aptr snua / og til Zion koma medr lofstir/ Og eilif gledi mun wera yfuer þra hofdi / vnadsemd og faugnud munu þr hondla / Enn gratur og kueinan mun fra þm fliuga.

Item Esaie lxiiij/ J fra veraldar vpp hafui/ hefer ꝥ ecki med augum sied / nie med eyrum heyrt verit huad þa somu mun skie / Sem vpp a Drottinn vona.

Item Psalm xxij Hiner fatæku munu neyta og sadder verda / Og þr sem epter Drottne leita munu lofa hann/ og þra hiortu skulu eilifliganna lifua.

Þessar greiner og witnisburder Heilagrar ritningar/ vtuisa liosliganna / at ꝥ hid epter komanda / eilifua lifuit/ Þa mune eitt suodant lif vera / i hueriu at wier erum frelsader i burt fra Dioflinum / Daudanum/ Syndinne/ Heluite/ og i fra allre o gæfu/ Og munum suo sidan lifua eilifu lifue / J einu eilifligu liose og skinande birtu/ Og vti einne sannarligre Gudz iatningu/ og munum suo glader vera/ og

Og eiliꝼan Dauda.

gledia oss med eiliꝼum ꝼaugnude / vti eiliꝼligre gle-
di og Saluhialp / Hueria at oss geꝼui sa hinn god
giarnazte / Og hinn miskunnsamazte Gud ꝼyre
Jhesum Christum sinn eincka Son / Huer
ed med Ꝼaudr og Heilogum An-
da / liꝼuer / Og riker /
yꝼuer ollum hlutum
blezadr herra
at eiliꝼu
Amen.

Gudi sie eiliꝼt loꝼ / heidur /
og þacker Amen.

Þr hiner haꝼa allz nægtir wins og wista / Eg seꝼ
ꝼulluært og huilunzt i ꝼride / Þt þu Drottinn Gud
hialpar mier Þ eg ottalaus bygge Psal iiij.

Einum Gudi Ꝼaudur og Syne og Heilo-
gum Anda sie eiliꝼt loꝼ
ad eiliꝼu Amen.

Þryckt i Köbenhaꝼn aꝼ mier Hans
Wingaard 1558.

